

શ્રી હરિલીલા પોદશ કલા.

જ્ઞાન પાનિગ્રહ સંસ્થા.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૪૮૨૩ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ હરિલીલા ષોડશ કુલા

વિષય ૬ - : ૪ : ૯

બીજી આવૃત્તિનું નિવેદન

‘દાદાજીની વાતો’ લોકસાહિત્યના મેદાનમાં નવા જ સાહસ રૂપે ઝુકાવેલી. અને તે સાહસ સફળ બન્યું છે. ઘણા વાચકોએ એને એક જ બેકે પૂરી કરી હોવાનું પ્રમાણપત્ર આપ્યું છે : મોટાં બાલકોએ પણ છટાદાર ચારણી જોશ સાથે એ વાતો વાંચી શુદ્ધ બલદાયી કલ્પનાના વિહાર માણ્યા છે.

જાન લાગ માટે તો આથી પણ અધિક પ્રેમશૌર્ય ને સાહસ પ્રબોધનારી, ગુર્જર વાણીને સમૃદ્ધ બનાવે તેવી શૈલીવાળી અદ્ભૂતની અદ્ભૂત છતાં ચે વ્યવહારની વ્યવહાર વાતો તૈયાર છે. પણ છાપવાનો સમય નથી મળતો. પણ મારા નાનાં દોસ્તો ! હવે બહુ વાટ નહિ જોવરાવું.

લાદરવી અમાસ
સં. ૧૯૮૩

}

લેખક

~ ~ આવૃત્તિનું નિવેદન

સાંકળિયું

વાર્તા		પૃષ્ઠ
૧ નીમકહલાલ પ્રધાન	૧
૨ સિંહાસન	૩
૩ વિક્રમ ને વિધાતા	૪
૪ વીરોજી	૪૮
૫ કુલ સોદાગર ને કુલવંતી	૭૬

લોક-સાહિત્યની નવી દુનિયા પ્રસ્તાવના

પૃષ્ઠ [૧]-[૧૨] શરૂમાં

શબ્દ-કોષ : અંતમાં

કવીશ્વર દલપતરામ રમારક અંથમળા નં. ૬.

વિષ્ણુદાસ ભીમકૃત
શ્રી હરિલીલા ષોડશ કલા.

સંપાદક

રા. રા. અંબાલાલ બુલાખીરામ જાની, બી. એ.,

“ ગુંજરાતી ” ના તંત્રીનો સહાયક

મુંબાઇ.

છપાવી પ્રગટ કરનાર,

ગુજરાત વનકિયુલર સોસાયટી તરફથી
હીરાલાલ ત્રિલોચનદાસ પારેખ, બી. એ.,
આસિ. સેક્રેટરી, અમદાવાદ.

કિંમત બાર આના.

આવૃત્તિ પહેલી

પ્રત ૧૫૦૦

સને ૧૯૨૮

સંવત્ ૧૯૮૪

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીયર્થ-સંગ્રહ
૧૪૮૨૭૭

દ - : : ૬ શ્રીમ

મુદ્રક : ગજનન વિ. પાટક
આદિત્ય મુદ્રણાલય
રાયખડરોડ,
અમદાવાદ.

ઉપોદ્ધાત

તા. ૧૩ મી એપ્રિલ ૧૮૯૮ના રોજ ગુજરાત વનોક્યુલર સોસાયટીની જનરલ સભા મળી હતી, અને તેમાં એવો ઠરાવ થયો હતો કે 'સ્વ. કવિ દલપતરામના સ્મારક માટે એક જાહેર ફંડ ઉઘાડવું;' અને તે 'કવીશ્વર દલપતરામ ડાહ્યાભાઈ સી. આઈ. ઇ. સ્મારક ફંડ' તરીકે સોસાયટીએ જીવું રાખવું. તેનું વ્યાજ જૂનાં કાવ્યો સંશોધન કરી છાપવામાં તેમ જ ગુજરાતી સાહિત્યના ગ્રંથો તૈયાર કરાવી છપાવવામાં વાપરવું. એ ઠરાવના અન્વયે નીચેના ગ્રંથો તૈયાર કરાવી છપાવવામાં આવ્યા છે.

નં.	પુસ્તકનું નામ	કર્તા-સંપાદક	કિંમત
૧	સુભદ્રાહરણ	રા. અંબાલાલ યુ. જાની	૧-૦-૦
૨	પદ્યસંગ્રહ	રા. હિમ્મતલાલ ગ. અંજારિયા	૧-૦-૦
૩	નરસિંમહેતાનું આખ્યાન	રા. હીરાલાલ ત્રિ. પારેખ	૦-૮-૦
૪	પંદરમા શતકનાં પ્રાચીન		
	ગુર્જર કાવ્ય	દી. બા. કેશવલાલ હ. ધ્રુવ	૧-૦-૦
૫	રત્નદાસકૃત હરિશ્ચંદ્રાખ્યાન	,, ,,	૦-૮-૦
૬	ભીમકૃત હરિલીલાપોડશ કળા	રા. અંબાલાલ યુ. જાની	૦-૧૨-૦

પ્રસ્તાવના

કવિ વિજયદાસ બીમે રચેલી શ્રી હરિલીલા ખોડશકલા એ ગ્રંથ સં. ૧૫૪૧ માં પવિત્ર વૈષ્ણવપુર પ્રભાસ પાટણમાં રચાયેલો છે. બૃ. કા. દોહન ભાગ ૪ થામાં એ ગ્રંથ છપાયેલો જોતાં તેનું ભાષાનું પ્રાચીનત્વ નષ્ટ છેક થયેલું જોયું. એમ. એ. માટે અભ્યાસ કરતા મારા કેટલાક વિદ્યાર્થીબંધુઓ એ ગ્રંથનો અભ્યાસ કરવા મારી પાસે આવતા અને હજીએ આવે છે ત્યારે તેમની સાથે એ વિકૃત ગ્રંથ વાંચતાં મને ભારે ખેદ થતો. દરમ્યાન સ્નેહી હીરાલાલ ત્રિ. પારેખ પાસે એ ગ્રંથની પ્રાચીન પ્રતિ હોવાનું મારા સ્વ. મુરખી તનસુખરામ મ. ત્રિપાઠી દ્વારા મારા જાણવામાં આવ્યું, અને એ પ્રતિ મંગાવી જોઈ. ઉપરાંત આ જ કવિનો પ્રબોધપ્રકાશ-પ્રબોધચંદ્રોદયનો અનુવાદ સ્વ. તનસુખરામભાઈ પાસે જોયો. એની પણ પ્રાચીન પ્રતિ રા. હીરાલાલ પાસે હોવાનું જાણ્યું. એટલામાં શ્રી ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીએ આ ગ્રંથ સંશોધન કરી સટિક અને ગ્રિપોદ્ધ્રાત સાથે તૈયાર કરી આપવા સંબંધી જાહેર ખખર “ બુદ્ધિપ્રકાશ ”માં પ્રકટ કરી અને તેની અરજી કરતાં સને ૧૯૧૬ માં આ કાર્ય મને સોંપાયું.

તે સમયે પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્યનો હું અભ્યાસક હતો. છતાં, વધુ ગંડાણથી શીખવાની દૃષ્ટિથી આ કાર્ય ઉપાડવાનું સાહસ મેં આદર્યું ખરું, પણ જેમ જેમ તેમાં આગળ વધતો ગયો તેમ તેમ તેમાં રહેલી મુશ્કેલીઓનું જ્ઞાન વખતોવખત થતાં હું અમુઝાયો. ધીરે ધીરે સંખ્યાબંધ પ્રતિઓ આ ગ્રંથની મને મળી આવી; જેમાંથી મને ચોક્કસ ચોક્કસ સમયના અંતરાયે ભાષા પોતાનું પ્રાચીનત્વ ગુમાવતી અને ઉત્તરોત્તર અર્વાચીનત્વ પ્રાપ્ત કરતી સ્પષ્ટ જણાઈ. મને ૨૦ પ્રતિઓ મળી, એમાંથી મેં સં. ૧૭૦૦ સુધીની ૧૦ પ્રતિઓ પસંદ

કરી અને ૧૧ મી પાછળથી સ્નેહી ભાઈ મંજુલાલ રણછોડલાલ મજમુદારે મોકલી તે પણ સ્વીકારી. આમ કુલ ૧૧ પ્રતિઓ ઉપરથી આ ગ્રંથનું સંશોધન કરેલું છે.

આરંભમાં, હું અભ્યાસી હોઇને કેટલાંક ભાષાનાં પાચીન રૂપાખ્યાનોમાં અચોક્કસ હતો અને તે સંબંધમાં પ્રતિઓમાં લઢીઆઓના અજ્ઞાન કે અચોક્કસપણાને લીધે હું કંઈ ખચિત માન્યતાવાળો થઈ શક્યો ન હતો. આથી થોડાક આગલા ભાગમાં કદિમદિ હસ્ય 'ઈ' કે 'ઉ'ના સંબંધમાં ભૂલ જણાશે. પણ પા ભાગે પહોંચતાં રૂપાખ્યાનો ચોક્કસ થઈ ગયાં. એથી પાછલો પોણો ભાગ વિશેષે કરીને ચોક્કસ થઈ શક્યો છે. પ્રાચીન કાવ્યના સંશોધન સંબંધમાં મારી રીતિ પ્રાચીન પ્રતિને બને તેટલે અંશે તેની જોડણીમાં વળગી રહેવાની છે. અને એ ધોરણે મેં આ આખું ચે કાવ્ય સંશોધ્યું છે.

ભાષાના પ્રાચીનત્વને જાળવનારાં રૂપાખ્યાનોનું સમજાવ્યું તારણ કાઢવા વિચાર હતો. મેં મારી પ્રતિમાં તે તારવ્યાં છે. પણ પાછો આખો ય ગ્રંથ વિચારી એ જ સમયના બીજા ગ્રંથોનાં રૂપાખ્યાનોના મુકાબલા સાથે તેનું તારણ કાઢવામાં કેટલોક સમય જાય એમ છે, અને પ્રકાશકો સમય વધારે જવાથી અતિ વિલંબ સહી શકે એમ નથી. આથી બીજો ભાગ જેમાં ઉપોદ્ધાત અને ટીકા પ્રકટ કરવાનો વિચાર છે તેમાં એ સહુ સમજણ આપવા વિચાર છે.

આ ગ્રંથની સંશોધિત પ્રતિ મેં ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીના મંત્રીશ્રી રા. બ. રમણભાઈ મહીપતરામ નીલકંઠને સને ૧૯૨૨ ની મધ્યમાં સોંપી હતી. સંશોધનનું માફ ધોરણ તેમને બદલવાની કંઠક અગત્ય લાગી અને ૧૨-૯-૨૨ ને રોજ તેઓશ્રીએ પ્રતિના સંશોધનમાં ચોક્કસ ધોરણ રાખી તે પ્રમાણે પુનઃ તૈયાર કરવા સૂચના કરી. પછી પત્રવ્યવહારને અંતે તેમની સૂચનાઓ જોટલે અંશે ગ્રાહ્ય થઈ શકે એમ હતું તેટલે અંશે મારા ધોરણમાં તેનો સમાસ કર્યો

અને પુનઃ આખી યે પ્રતિ સંશોધી તૈયાર કરી, એટલે તેમાં થોડોક વખત ગયો.

આખરે સને ૧૯૨૪ માં આ ગ્રંથ છાપવાની ગોઠવણ થઈ. શારીરિક તેમ કૌટુંબિક આપત્તિઓ તેમ જ આવા ગ્રંથને ચોક્કસાઈથી છાપવાનો હોવાથી વિલંબ અણુધાર્યો લાંબો અને અસહ્ય પણ થઈ પડ્યો છે તે માટે વાચકવર્ગની અને મુખ્યત્વે પ્રકાશકની પણ મારે ક્ષમા ચાચવાની છે. અને આટલીએ અસુરેથી આ ગ્રંથ પ્રકટ કરી શક્યો છું તે માટે શુ. કૃ. દી. બા. કેશવલાલ હ. દ્રુવનો અને સ્નેહી ભાઈ હીરાલાલ ત્રિ. પારેખનો આભાર માનું છું.

આસો સુદ ૩ વાર મંગળ
સ. ૧૯૮૪ તા. ૧૬-૧૦-૨૮
નાગરવાડા
ઝઘડીયાપાડા-નડીયાદ. } અંબાલાલ બુલાખીરામ જાની.

પ્રતિઓ વિષે કંઈક

પ્રસ્તાવનામાં જણાવ્યું તેમ આ ગ્રંથના સંશોધનમાં ઉપયોગમાં લીધેલી ૧૧ પ્રતિઓ વિષે માહિતી નીચે આપી છે:

જા. રા. અંબાલાલ જી. જનીની પ્રતિ આરંભથી કલા ૧૪ માની કડી ૪૬ સુધી. આ પ્રતિ જૂની છે. તેનો લિપિસંવત એ ખંડિત હોવાથી નથી મળી શક્યો. એ સં. ૧૬૦૦ ની આસપાસની લાગે છે, પાનાં છૂટાં છે.

હિ. રા. હીરાલાલ ત્રિ. પારેખની પ્રતિ. પહેલી કડી ૪૮ નથી. સં. ૧૫૭૪ ની પ્રતિ છે (જીઓ પા. ૨૧૭). ગ્રંથ રચાયા પછી ૩૨-૩૩ વર્ષે લખાયેલી છે, એથી એને કવિના સમયની ભાષાના પ્રાચીનત્વ માટે ખાસ આધારભૂત ગણેલી છે. આ ગ્રંથની જોડણી મુખ્યત્વે માન્ય કરી મૂળમાં ચિવ્વટપણે જળવી છે. લઢીઓ ચોક્કસ હોવા છતાં કોઈક કોઈક સ્થળે સ્ખલન લાગ્યું છે અને તે શુદ્ધ કર્યું પણ છે.

ખ. આ પ્રતિ ભાઈ હીરાલાલ ત્રિ. પારેખ તરફથી મળી હતી. તે સં. ૧૬૯૭ ની છે (જીઓ પા. ૨૧૮). જૂની ભાષાના સંસ્કારો એમાં જળવાયા છે, છતાં કેટલુંક અર્વાચીનત્વ પણ દાખલ થયેલું સૂક્ષ્મ દષ્ટિથી વાચનારને લાગે એમ છે.

ગુ. આ પ્રતિ ગુજરાત વનોક્યુલર સોસાયટીની છે. કવિશ્રી દલપતરામભાઈ, સ્વ. શાસ્ત્રી વ્રજલાલ કાળીદાસ અને સ્વ. નવલરામની પ્રતિ ઉપરથી ઉતરાવી છે. સં. ૧૬૮૫ ની આ પ્રતિ છે. (જીઓ પા. ૨૧૮)

અં. રા. અંબાલાલ જી. જનીની આ પ્રતિ છે. સં. ૧૮૩૦ ની છે. કલા ૧૫ માની કડી ૧૯ માં અધુરી છે. ભાષા લગભગ પૂરેપૂરું અર્વાચીનત્વ પામેલી આ પ્રતિથી જણાય છે, કદિમદિ છૂટાછવાયા પ્રાચીનત્વના સંસ્કાર જો કે જણાય છે ખરા.

પ્રા. આ પ્રતિ પ્રાચીન છે. તે સકાન્તિકાલની છે એમ સમજાય છે, એમાં કેટલાંક રૂપાખ્યાનોની જોડણીમાં પ્રત્યયો બેવડાયલા જણાય છે. કીયું ચોક્કસરૂપ તે હશે, એની ગુંચવણ લઢીઆને પડી હશે. આ પ્રતિ અધૂરી છે. ૧૦ મી કલાની કડી ૬૯ માંથી અધૂરી છે.

કા. જૂ. કા. દો. ભાગ ૪ થો. ભાષાનું સાંકર્ય જણાય છે, તેમ કેટલાક ઓછી સમજના ફેરફારો અને વિકારો ઝાઝા તરવરે છે.

મં. રા. મંજુલાલ રણુછોડલાલ મજમુદાર, આરંભનો ભાગ નથી. કલા ૧ લી તથા કલા ૨ જીની કડી ૯૦ નથી. આ પ્રતિ વિશેષે ચોક્કસ છે. સં. ૧૬૧૫ ની છે (જુઓ પા. ૨૧૫). હિ. ના જેટલી જ આ પ્રતિ ઉપયોગી છે. ભાષાનું પ્રાચીનત્વ જળવાયલું છે.

ફા. શ્રી કાર્પસ ગુજરાતી સભાની આ પ્રતિ છે. સં. ૧૬૮૯ ની છે. (જુઓ પા. ૨૧૮) અધૂરી છે. કલા ૬ કીની ૭૦ મી કડી સુધીનો ભાગ પ્રતિમાંથી પડ્યો છે. પ્રતિમાં ભાષાનું પ્રાચીનત્વ બધું ભાગે જળવાયલું છે.

સ. શ્રી. ફા. ગુ. સભાની ત્રુટક પ્રતિ છે. જૂની ભાષાના સંસ્કારો અધકચરા જળવાયલા છે.

ધ. રા. બાપ હીરાલાલ ત્રિ. પારેખે મેળવેલી પ્રતિ સં. ૧૬૪૪ છે. (પા. ૨૧૮) પ્રાચીનત્વના સંસ્કારો ઠીક જળવાયલા છે.

શુદ્ધિપત્રક

(ધણી જ મુખ્ય મુખ્ય શુદ્ધિઓ નોંધેલી છે; હિતાવળને લીધે આ પત્રક સર્વગ્રાહી થઈ શક્યું નથી.)

અશુદ્ધ	શુદ્ધ	પાનું કડી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ	પાનું કડી
મુષક	મુષિક	૫-૧૦	લાગું	લાગુ	૨૨-૧૦૯
વીનતિ	વીનતી	૫-૧૨	તૂળ્યા	તૂળ્યા	૨૩-૨
ધરિ	ધરી	૬-૧૩	લીલાં	લીલા	૨૫-૧૪
કરું	કરૂં	૬-૧૫	દીપ	દ્વીપ	૨૫-૧૬
નિત્ય	નિત્યર્થ	૭-૨૩	સંપદ	સંપદિ	૨૬-૨૨
ભરિંગા	ભરિંગ	૭-૨૬	આશ્ચર્ય	આશ્રય	૨૬-૨૬
આવીહિ	આવિહિ	૮-૨૭	બુદ્ધિમાનિ	બુધિમાનિ	૨૭-૨૯
આથમણિ	આથમેણિ	૮-૨૭	અવારિત	અવારિક	૨૮-૩૩
જિગમણિ	જિગમેણિ	૮-૨૭	ધણુ	ધણુ	૨૮-૩૪
પામર્ધ	પામર્ધ	૮-૩૦	ત્રિણી	ત્રિણિ	૩૧-૫૧
કરું	કરૂં	૧૦-૪૩	વિચારમેહિત	વિચારસહિત	૩૧-૫૨
કીણી	કિણિ	૧૦-૪૮	કીધું	કીધૂં	૩૧-૫૩
ભરહમેદ	ભરતમેદ	૧૧-૫૦	સંકટિ	શ્ચકટિ	૩૨-૫૪
આલતિ	આલમિ	૧૧-૫૦	નૈઃકર્મ યે	નૈઃકર્મ્ય	૩૨-૫૬
વદિ	વદી	૧૧-૫૨	તાપ	તપિ	૩૩-૬૭
તણું	તણુ	૧૨-૫૬	મલાહિ	મ લાહિ	૩૫-૮૫
થોડુંથોડું	થોડુથોડુ	૧૨-૫૬	મૂર્ષ	મૌર્હ્ય	૩૭-૨
વિચિ	અધવિચિ	૧૪-૬૮	સતાંમદા:	સતાંદમા:	૩૭-૩
હતચેતસાં	હતચેતસાં	૧૫-૧૬	આપુ	આપૂં	૩૭-૧૦૦
હિચરું	હિચરૂં	૧૫-૭૩	હૃદય	હૃદિ	૩૮-૧૦૪
સાંભલિંગી	સાંભલિંગ	૧૬-૭૬	તણું	તણુ	૪૦-૬
નારાણાં	નરાણાં	૨૦-૩૦	અતિ	અન્તિ	૪૦-૬

અશુદ્ધ	શુદ્ધ	પાનું કડી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ	પાનું કડી
પરિ	પિરિ	૪૧-૯	નારદ	નારદ નર્ધ	૯૨-૬૯
શ્રીલક્ષ્મણ	શ્રીલક્ષ્મણ	૪૧-૧૧	હિત કહી	હિતકરી	૯૨-૧૦૦
અસ્તાં		૪૨-૨૧મી	કુંહ	કુંહ	૯૪-૩
		કડીની પહેલાં	કૂવણ	કૂવણ	૯૬-૨૦
		જોષએ	સુધિ	રકંધિ	૯૭-૧૦૮
કરિ	શિરિ	૪૪-૩૦	શુંડામરક	સંડામરક	૯૮-૨૮
પ્રસાદ	પ્રસાદિ	૪૬-૧	મૃદાણિ	મૃદાણિ	૧૦૧-૪
કૌરવાર	કૌપૌરવ	૪૮-૧૩	જાણ્યું	જાણ્યુ	૧૦૨-૬૨
કહ્યું	કહ્યું	૪૯-૨૧	ત્રીસ	ત્રીસ	૧૦૫-૭૫
થોડા કાલમાં	થોડા કાલિ	૫૧-૩૬	કલા ૯ મી પછી ઉમેરો	‘અષ્ટમ	
યોગ	યાગ	૫૭-૩૧	રકંધ-પાયો ત્રીજો;	વિવેક; ચાર	
વચનિ પામિયા વચનિ	તિ		કલા ૧ અષ્ટમ, ૨ નવમ, ૩-૪		
	પામિયા	૫૮-૩૮	દશમ (પૂર્વાર્ધ) રકંધ		
બેહ	લેહ	૫૯-૪૩	ભદ્રદેવ	રુદ્રદેવ	૧૦૬-૪
દિવ્ય	દિવ્ય	૫૯-૪૫	પૂર્વ જાણ્યુ	ચુપૈ	૧૦૮
કહી	કહિ	૬૦-૫૪	ધરિ	ધરિ	૧૧૦-૩૨
અમીઘ	આમિઘ	૬૩-૫	બલિ	બલિ	૧૧૩-૫
નધ	અનર્ધ	૬૪-૧૦	કર્યુ	કર્યુ	૧૧૪-૫૮
લક્ષ	લક્ષ	૩૩-૬૧	તાર્યા	તાર્યા	૧૨૨-૪૩
શીતાદિક	સીતાદિક	૭૨-૫૩	ધરિધરિ	ધરિધરિ	૧૨૨-૪૫
નિર્માણ્યુ	નિર્માણ્યુ	૭૩-૬૧	ગાન	ગાન	૧૨૩-૫૦
પીડાનું	પીડાનુ	૭૫-૭૪	શુચા	શ્રુત્વા	૧૨૬-૪
દંદ	દંદ	૭૫-૭૪	યસ્યા-	તસ્યા-	
ઉચ્ચરું	ઉચ્ચરું	૮૧-૨૮	હરિ:	હરે:	
આંગણું	આંગણું	૮૮-૭૪	મહાત્મન:	મહત્તમ:	125-1
વિશંસધ	વિસંસધ	૯૧-૬૨	અવતાર	અવતારા:	
			મતમ્	તતમ્	

અશુદ્ધ	શુદ્ધ	પાનું કડી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ	પાનું કડી
મથાં	મથુ	૧૨૯-૬	કરધ	કહધ	૧૭૭-(૧)
સાંભલિ	સાંભળી	૧૩૧-૧૫	શાંખિ	સાંખિ	૧૮૩-૩૩
કુણુ	કૃણુ	૧૩૧-૧૫	હટયું	હટયુ	૧૮૩-૩૭
રાખી	રાખિ	૧૩૭-૫૭	સુહત	સુહત	૧૮૫-૫૨
દીકું	દીધુ	૧૪૫-૯૫	પિંડતારક	પિંડારક	૧૮૮-૫
માય	મહિ	૧૪૯-૬	શિશિતયા	શશિ તયા	૧૯૧-૨૬
વિરોલી	વિરોલધ	૧૪૯-૬	નર્ધ સંગ	નિસંગ	૧૯૧-૨૬
ગોકુલિ	ગોકુલ ગામિ		નિશ રાકારેણુ	નષ શરકા	
	પલાવુ	૧૫૨-૩૦		રેણુ	૧૯૨-૩૨
પાશિ	પાસિ	૧૫૨-૩૩	આરોહિ	આરોહધ	૧૯૩-૨૪
સિદ્ધિ	શુધિ	૧૫૪-૩૮	દશનિ	દરશધ	૧૯૫-૫
ધ્રુજધ	ધ્રુજધ	૧૫૪-૪૦	માહધ	માહરધ	૧૯૭-૫૪
બાત્રી	બાલિ	૧૫૫-૪૨	ભક્તિનધ	ભક્તનધ	૨૦૦-૭૦
અફૂર૦	૧૫૬-૪૯મી કડીની ઉપર જોધએ.		પરતક્ષ	પરતક	૨૦૨-૮૦
			લીજધ	લીજધ	૨૦૪-૨
ત્રીજો	ચોથો ૧૬૬(મથાળું)		જેહ	હેય	૨૦૪-૨
૪૨	૪૫ ૧૬૬(મથાળું)		નહી	નહી તે	૨૦૭-૨૮
૫૦	૫૨ ૧૭૨(મથાળું)		આશ્રમ	આશ્રય	૨૧૧-૫૨
નિપાઘઉ	નિપાવઉ ૧૭૧-૩૮		ત્રિજધ૦	ત્રીજધ ત્રણ	
ધાટિ	ધટિ ૧૭૨(મથાળું)			ચ્યાલ નર્ધ	૨૧૨-૯
ચુસદી	ચુસદિ ૧૭૩-૮		ત્રેવીસ	તેત્રીસ	૨૧૪-૧૩

ૐ આ ૧।

શ્રી હરિલીલાષોડશકલા*

પ્રથમ પાથો-ભક્તિ; ચાર કલા-૧ પ્રસ્તાવ, ૨ પ્રથમ,
૩ દ્વિતીય અને ૪ તૃતીય સ્કંધ.

પ્રથમ કલાનુ આરંભ-પ્રસ્તાવ

શ્લોક-(અનુષ્ટુભ્)

શ્રીકૃષ્ણ-સ્તુતિ

શ્રીકૃષ્ણાય નમસ્તુભ્યં મહાનુગ્રહકારિણે ।
તાપત્રયનિહંત્રે ચ વાસુદેવાય તે નમઃ ॥ ૧ ॥
નમસ્તે દેવદેવેશ, નમસ્તે મધુસૂદન ।
નમસ્તે પુંડરીકાક્ષ, નારાયણ નમોઽસ્તુ તે ॥ ૨ ॥
નમસ્તે પદ્મનાભાય, સૃષ્ટિસ્થિત્યંતકારિણે ।
વિશ્વમૂર્તે નમસ્તેઽસ્તુ, લીલાવિગ્રહધારિણે ॥ ૩ ॥
નમસ્તે લોકનાથાય, વિષ્ણવે, પરમાત્મને ।
નૃસિંહાય નમસ્તુભ્યં, વામનાય નમો નમઃ ॥ ૪ ॥
નમસ્તે મત્સ્યરૂપાય, વરાહાય નમોઽસ્તુ તે ।
નમસ્તે જામવગ્મ્યાય, રામચન્દ્રાય તે નમઃ ॥ ૫ ॥

* જા. સોલ કલાનુ આરંભ. પહેલા શ્લોકથી આરંભી ૪૮ મી કડીના પહેલા પાદ પર્યંતનો ભાગ હિ. માં નથી; જા. માં કડી ૨૬ સુધીનો ભાગ નથી. મહા. માં કડી ૨૬ મી સુધીનો ભાગ નથી. જા. ગુ. આ. માં શ્લોકમાં અશુદ્ધિ ધણી જ છે.

(૨)

પૂર્વછાંદો

પ્રથમ શ્લોક પંચમ કરી, કીધુ કૃષ્ણપ્રણામ,
વિશ્વનરૂપિત વાણી વિષમ ગાંધોસ હરિગુણગામ. ૧

શ્રીકૃષ્ણસ્તવનમહિમા

સા વાણી યા હરિ સ્તવઈ, ચિત્ત ચતુર ભજિ થેહ,
વિષ્ણુ તથો પૂજા કરઈ હસ્ત ભણીજઈ તેહ. ૨

સા જિહ્વા યા હરિ સ્તોતિ તથિસં યસદર્પિતમ્ ।
તાવેવ કિલ્લો આઘ્વો યો વત્પૂજાકરો કરો ॥ ૬ ॥

ચૂપે

સા જિહ્વા વિષવેલિ સમાનિ, જિણુ નહિ ગોવ્યંદગુણગાન,
કથા મુથુઈ નહિ કેતુસુપર્ણ, વૃક્ષ તણાં તે કેટર કર્ણ. ૩

૧-પંચમ-ભા. પચે; કૃષ્ણ-ભા. વિષ્ણુ-; ગાંધોસ-ભા. ગાંધસ.
ભા. ગાયસ. ૨-સા-ભા. મહા; મા-ભા. માં નથી; સ્તવઈ-ભા. ભજે;
ચિત્ત-ભા. ચંત, કા. તે; ભજિ ગુ. ભુજ; કરઈ-ગુ. કરે; હસ્ત-ગુ. હસ્તુ;
કા. હસ્તે; ભણીજઈ-ગુ. ભણીજે. શ્લોક ૫ ભા. ગુ. માં અશુદ્ધ છે. કા. માં
છઠ્ઠા શ્લોક પછી વધારો:—

ચોપાઈ—નૂનં તત્કરયો અશો પ્રયોગ શાખાવૃક્ષ જશો સંયોગ;
અચ્યુત અચંન ચંદન યુક્તિ, વિષ્ણુપાદાંભુજ કેરી ભક્તિ.

(અશુદ્ધ) શ્લોક—

મૂનં તત્કરયો: પ્રોક્તં વૃક્ષશાસ્ત્રાગોપાલવ ।

નવ્યોપિ પૂજ્યતાં વંદે હરિપાદાંભુજદ્વયમ્ ॥

૩-સમાનિ-ગુ. સાંમાંન; જિણુ-ગુ. જેણે; ગાન-અં. ગામ;
૩ છ, (કા. ની ૮ મી) પછી કા. માં વધારો:—

શ્લોક—જિહ્વા લઢવા પ્રિયા મુક્તા કીર્તનીયન્ન કીર્તયેત્ ।

તથાપિ મોક્ષનિશ્ચેર્ણીં સ નહો હન્તિ દુર્મતિઃ ॥ ૮ ॥

તુંગ્રીક્ષ્ણ નરમસ્તક યેહ, વિષ્ણુચરણ નમક નહિ તેહ,
હરિભક્તિ યે આદર્ય નહિ, યાણુ ચરણ તે કહીધ સહિ. ૪

શ્લોક—શાર્દૂલવિક્રીડિતમ્

ચક્રે સા વિષવહ્નરી ન રસના ચા સ્તૌતિ નો માધવમ્
કર્ણો તૌ તરુકોટરૌ ન કુણ્ણતઃ શ્રીનાથ યૌ તે ગુણાન્ ।
તત્તુમ્બીફલમેવ દેવ ન શિરો યસ્વાં નતં નોષકૈઃ
સ સ્થાણુર્ન પુમાન્ય ઈશ ભવતો ભક્ત્યા ન યુક્તચિરમ્ ॥૭॥

ચૂપૈ

કુણ્ણકથા ઉત્તમ સંવાદ, સાંભલતાં ઉપજ્ય આહ્વાદ,
પરમ પ્રીતિ પામક નર જેહ, પુરુષધોરિંધર ભણીધ તેહ. ૫

ચોપાધ—રસના જિજ્ઞાસા તારં નામ, ને બોલીશ ભગવદ્ગુણગ્રામ;
નહિ તો વિષવહ્ની તું જાણુ અથવા રોગ રૂપ તું હાણુ.

શ્લોક—“ નૂનં તત્કં સાલું ચ અથવા પ્રતિજીહ્વા ।

નૂનં ચ સેંગગાવાય યત્કયાંતિ હરિર્ગુણાન્ ॥ ૯ ॥ ”

આટલો ભાગ પ્રસ્તુત હરિલિલાના રચનાર ભીમ કવિનો હોવો સંભ-
વિત નથી; કારણ કવિની લેખનપરિપાટી જોતાં, એમ જણાય છે કે તે
પહેલાં અર્થ અને પછી શ્લોક એ ક્રમે કથાને પુષ્ટ કરનારો ભાગ લખે છે,
જ્યારે કા. ના ૮ માં શ્લોકને તેની ૮ મી કડી સાથે તેમ જ ૯ માં શ્લોકને
૯ મી કડી સાથે કાંઈ સંબંધ છે જ નહિ, પરંતુ મૂળની કડી ૩ છ(કા.ની
૮ માં)ને શ્લોક ૭(કા. ના ૧૦)માં શ્લોકનાં પહેલાં બે પાદો સાથે
સંબંધ છે, જેથી વચ્ચેના અસંબંધ ભાગ પાછળથી કોઈકે કુસાડેલો પ્રત્યક્ષ છે.
૪. નમક-ગુ. નમેક, હરિ-ગુ. હરીભગત્ય જે આદરે નહિ; જા. ને જા.
હરીભક્તિ જેહ આદર નહિ; યાણુ-કા. જા. ગુ. સ્થાણુ. શ્લોક ૭-જા. માં
આ શ્લોક અતિરાચ અશુદ્ધ છે, અને પંક્તિઓ ઉલટાસુલટી છે. તત્તુમ્બી-
જા. તત્તુમ્બીકલમેવ દેવ ન શિરો યસ્વાં નતં નોષકૈઃ । જા.-ન
યુક્ત્યાદરાત્ ; કા. ને જા. ભક્ત્યા ષ યુતાદરાત્ ।

૫--ઉપજ્ય-ગુ. ઉપજેધ; આહ્વાદ-ગુ. ઉહ્વાદ, જા. પ્રીત્ય; ભણીધ-
ગુ.-ભણીએ.

કમલ તણી પિરિ વિકસિત વયણુ, હર્ષાનંદ ઝરધ નિજ નયણુ,
વશ કરધ મનિ ઇન્દ્રિય પાંચ, જી કાયા થાઇ રોમાંચ. ૬
સફલ જનમ તેહનુ અવતાર, પૃથવી ભણુધ: 'વહ્ન' તેહિ ભાર'.
પામર અવર અછધ જન ધણા, યમસદન-ગતિ-પરામણા. ૭

શ્લોક-(શિશ્વરિણી)

હરે: સ્મૃત્યાદ્દલાદો જનિતમનસો यस્ય કૃતિન:
સરોમાંચ: કાયો નયનમપિ સાનંદસલિલમ્ ।
તમેવાચન્દ્રાર્કઃ बहुपुरुषधौरेयमवने:
किमन्यैर्मभारैर्यमसदनगत्यागतिपरै: ॥ ૮ ॥

પૂર્વછાંયુ

જીવિત વિષ્ણુભક્ત તણુ' ઉત્તમ પંચધ દિન
કલ્પ કોટિ કાંધ નહિ, યમ હરિભક્તિ વિહીન. ૮
જીવિતં વિષ્ણુભક્તસ્ય વરં પञ्च दिनानि वै ।
न तु कल्पसहस्राणि भक्तिहीनस्य केशव ॥ ૯ ॥

૬ વિકસિત-અ. વિકસે; હર્ષાનંદ-ગુ. હરીખાનંદ. ઝરધ-ગુ. ઉપજે;
વશ-આ પંક્તિ અ. માં નથી, કા. સ્થિર વશ કરે મન ઇન્દ્રિય પંચ;
૭-સફલ-આ પાદ અ. માં નથી; ભણુધ-ગુ. ભણુધ, જા. કહધ; ગતિ-
અ. ગતાગત. શ્લો. ૮-જા. માં શ્લોક અતિશય અશુદ્ધ છે. કા. હરિ-
કા. હરિં સ્મૃત્યાદિતમના: સપદિ કીર્તનેન હિ; અ. હરસ્મૃતાદિત્યજિત-;
જા. હરે સ્મૃત્યાદિતમનસોઽકૃતિન । ગુ. હર: સ્મૃત્યાદિમિતિ
મનસો અસ્ય કૃતીન: જા. સલલિતમ્ । ચંદ્રાર્ક: । તમેવા-કા. સ એવ
ચંદ્રાર્કવ્યૂહપુરુષાર્થસાધનપર: । કલ્પિતપાઠ-ક એવોવ્યાં વન્ધ: પરમ-
પુરુષારાધનપર: । કલ્પ જા. કલ્પ, જીવિત-કા. જીવિતવ્ય; શ્લો. ૯-જા. માં
ઘણો જ અશુદ્ધ છે. અ. જીવિતં વિષ્ણુભક્તિશ્ચ-; હીનાનિ । રામ શ્રીરામ-
જા. માં નથી.

(૫)

શ્રીગણેશસ્તુતિ

રાગ-શ્રીરાગ-ગીત ગણેશનું

ગજમુખ, વિધનહરણ, દેવેશ, ઉત્તમ મતિ આપુ અહા રેસિ. દ્રુવપદ
ગણપતિ પાય પૂજ્યોસ સદા, નિશ્ચિ પામીજઈ બહુ મંગલ મુદા. ગજ. (૧)
સેવકનાં ભવખંધન છોડિ, ભીમ ભણુધ બિહુ કર જોડ; ગજમુખ (૨) ૯
(ગીત ગણેશનું સમાપ્ત)

ચૂપે

અથમઘ ગણપત કરોસ પ્રણામ, માયોસ કૃષ્ણ તથા ગુણમામ;
મુષકવાહન, શુભ સણુગાર, પાઈ ધૂધરી તથુ ઝમકાર. ૧૦
ગૌરીનંદન, ગુણબંડાર, મોદક સદા કરમ આહાર;
સ્વામી ! એકદંત અવધારિ, નિરમલ મતિ મુઝ આપુ સાર. ૧૧

શ્રીસરસ્વતીસ્તવન

રાગ-દેશાખ-ગીત સરસ્વતીનું

શ્રીશારદનઘ પાઈ લાગૂં, અભય અવિચલ પદ માગૂં;
વીનતિ મુણુ, બ્રહ્માણી ! કરુણા અહા ઉપરિ આણી,
આપુ નિજ અમૃતવાણી, ગાઈ ગુણ સારંગપાણી. શ્રીશારદનઘ ૧
વર માગૂં એહ તમ પાસઘ, પીડા ટાલુ નઘ મર્જવાસ.
“કરુ હૃદય પ્રબોધપ્રકાશ” ભીમ ભણુધ વિષ્ણુનુ દાસ.- શ્રી શારદનઘ. ૧૨
(ગીત સરસ્વતીનું સમાપ્ત)

૬ (૧) દેવેશ-હા. જ્યોદેવ; અહા રેશ-જા. હા. દેવેશ;
રેશ-ગુ. રેસિ. ગજમુખ-એ દ્રુવપદ જા. માં છે. ૬ (૨) સેવકના-જા.
સેવકનાંઘ, ગુ. સૈવક નઘ; પૂજ્યોસ જા. પજેશ, ગુ. પૂજિ, જા.
પૂજ્યે; પામીજઈ-જા. ગુ. પામીએ; ભવ-ગુ. સર્પિ, ૧૦ કરોસ
ગુ. કરસ; માયોસ-ગુ. ગાઈસુ, જા. ગાયસ, હા. ગાઈ; શ્રી
શુભ સણુગાર, જા. શૃંગાર; તથુ-ગુ. તણો; ઝમકાર-ગુ. ધમકાર; ૧૧ અવ-
ધારિ-ગુ. અવિધાર; મતિ-ગુ. મત્ય; ગીત સરસ્વતીનું-જા. જા. ગુ. મેં
નથી. ૧૨ માગૂં. જા. ભયું; શ્રી શારદ નઘં જામાં નથી, પણ એ મુવ પદ
હોવાથી પહેલી પંક્તિમાં જોઈએ. ગુ. અભય, જા. અથમ; મર્જવાસ હા.
મર્જના વારા (૧)

ભાવ ધરિ સરસ્વતિ પૂજય, સાર વિચાર તુ બ્રહ્મીય,
 યેહ તણુય પ્રસાદિ કરી, મુનિજન અવિદ્યા પરહરય. ૧૩
 ઉલ્લગ કરય અચ્યુત, અજ ધરિ, સેવય સુર કોડિ તેત્રીશ;
 ગાધ ગીત અનેક પવિત્ર, કરિ વિણા વાઘ વાજીત્ર. ૧૪
 મણિ-માણિક્ય-ભૂષિત ભામિની, કરું વિનતિ “સૂણુ સ્વામિની !
 “ સેવક ઉપરિ કરુ દયાય, અવિચલ વાણી આપુ માય. ” ૧૫

ભાગવત અને હરિના ગાનનો મહિમા

ગણપત સરસ્વતી તણુય પ્રસાદ, શુકપરીક્ષિતનુ સંવાદ,
 ગાયોસ શ્રી ભાગવત પુરાણ; જિણુય પામીજઈ પદ નિરવાણ. ૧૬
 કપટ રહિત જિણુય બોલું ધર્મ, વિષ્ણુભક્તિનુ જાણું મર્મ,
 તતક્ષણ દોષ અવિદ્યા જાણ, ધર્મર હદિ માંહિ ધરાય. ૧૭
 આતમરતિ પામય એકાંતિ, સાંભલતાં ભાંજય ભવપ્રાન્તિ
 ઉપજય પરમ વિવેક વૈરાગ્ય, નાસય મોહ મહર મદ રાગ. ૧૮
 ભય છૂટીજય જામણમરણ, નિરમલ હુય અંતઃકરણ,
 ગાતાં ગુણ તણા ગોપાલ, ભવસાગર તરીય તતકાલ. ૧૯
 આદિ પુરુષ અછય અછેય, તેહનુ પાર ન જાણુય વેદ;
 મનિ બુદ્ધિ, ચિત્તય નવિ જાણીય, તે વાણીય કિમ વખાણીય ? ૨૦
 પૂરણ બ્રહ્મ-સદા અવિનાશ સકલ ભૂત કરુ આવાસ;
 વ્યાપક વિષ્ણુ સકલ હરિ એક, રોમકૂપિ બ્રહ્માંડ અનેકય. ૨૧

પ્રબોધપ્રકાશ—કા. પ્રસિદ્ધિપ્રકાશ (?) અહીંથી કા. ની કડીસ-
 ખ્યામાં અડધી કડીનો ફેર પડે છે. ૧૩ તણુય-ગુ. તાણુય, જા. તણુય; ગુ.
 પ્રસાદેય; કરી-ગુ. પૂરીઈ. ૧૪ અચ્યુત-જા. ઉત્તતિ; કોડિ ગુ. જા. સદા.
 કરિ-જા. કરિ વેણુ વાજ્ય વાજીત્ર. ૧૫ ભામિની-જા. ગામિની; ૧૭ જાણું
 ગુ. જાણીય. ૧૬ જામણ-કા. જા. જન્મ. હુય-ગુ. હોય. ૨૦ ન-જિ.
 ગુ. માં નથી; આદિ-ગુ. આદ; ગુ. બ્રહ્મ; ચિત્તિય. ૨૧ હરિ-ગુ. રહે.
 જા. અવિનાશિ.

રહિત વિકાર ભણીય એવ, ભગત કાજિ ધરમ બહુ વેપ,
લીલા માહિ લેધ અવતાર, પૃથવી તથા ઉતારમ ભાર. ૨૨

અહનિશિ અવિચલ ચાપમ ધર્મ, ટાલમ તિમિરદોષ અધર્મ,
ખિરદ એહ બહુ નિત્ય વહમ, પાલમ સાધુ દુષ્ટનમ દહમ. ૨૩
જનમ, કરમ નારાયણ તણાં, સંખ્યા રહિત અછમ અતિ ધણાં;
મેઘબિન્દુ, અવનિતૃણ પાર, તુ ગિણિમ ગુણ તણા મુરારિ. ૨૪

ગાથા

તારા કવણિ ગણીજમ, કવણેણ ગણીમ ભૂમિ રજ કણિઆ,
કવણિ ગણીમ જલસહરી, હરિગુણ બાધ કવણે ગણીઆ. ૨૫

વસ્તુબંધ

શ્રી બાલા કામલ શરીર, ઝીલમ સા સાગરતીર,
તે જલિ ભરિણ ધણેરમ, ગાજમ ધન મંભીરહ. ૨૬

૨૨-ભણીય જા. ભણીજમ; કાજમ-અ. કા. કારણ; માહિ-ગુ. વિમહિ; લેધ-કા. લે. ૨૩-બહુ-ગુ. બિહુ, કા. એહલું; નિત્ય-કા. શ્રીહરિ; પાલમ જા. પાલિમ, કા. પાલે, ગુ. પાલેમ; ગુ. તિમિર-કા. તમરજ, જા. તિમમ; દોષ-અ. દોય; ખિરદ-અ. નિર્દય એહ; એક-ગુ. એહ; ગુ. બહુ બેહુ, દહમ (કલ્પિત) જા. ગ્રહમ, ગુ. ગ્રહેમ. ૨૪ રહિત-અ. રહી; અછમ-કા. જ છે; તણ-ગુ. મટે; તુ. કા. રા; તણા-કા. શ્રી. રમ હરિનંદા માં આ પાદ નથી. કવણ-ગુ. જા. માં આ પાદ નથી; કા. હરિગુણ લહરી કવણ ગણી જાણે, અ. અ. પણ કવણ ગણે હો, કવણ ગણિયે ભૂમિરજ કણિકા, હરિગુણ કવણ ગણે હો. કવણ ગણે જલનિધિ લહરી. ઉપર પાઠ કલ્પિત લીધો છે, જે સ. બા. કેરાવલાલ હ. પ્રુવે ઉપજાવી આપ્યો છે. ૨૩-“વસ્તુબંધ” તેમ જ આખી કડી અ, કા. માં નથી, પણ કા. માં “ શ્રી બાલા.....મંભીર ” એ પંક્તિ, ‘ ગાથા ’ ઉપરની ૨૫ માં કડી (કા. ની ૩૦ માં) ના ઉત્તરાર્ધ રૂપે લખેલી છે. શ્રી જા. શ્રી બાલા-તેહ તણું કામલ શરીર. તરિ જા. મગદિ તે જલિ જા. અ. માં માત્ર ‘ તેહ જલિ ભણિય ધણે મંભીરહે ’ એટલું જ છે. ઉપર સ. બા. કેરાવલાલ લખ્યો માય તાલ જોધ સૂચવેલો પાઠ લીધો છે. એકલી કા. માં ઉચલે છે, અ. ગુ. જા. માં નથી.

મિથુન રાશિ રવિ આવીહ, અગસ્તિ તથિ આયમથિ;
 તિથિ આપાદિ પૂર્ણિમા, ચંદ્ર તણુ ઊગમથિ. ૨૭
 સા નારી હાથધ બિહુ જુ તરધ તેહ વારિ:
 શેષ, અમર, ઋષિ, શારદા, પામધ હરિગુણપાર. ૨૮

દ્વહા (સોરઠા)

ધર્મર, અમર અશેષ, સહસ્ર અઠયાસી, શારદા,
 પાર ન પામધ શેષ, તવતાં ગુણુ ત્રિકમ તણા. ૨૯
 જુ યુગ અનેક અપાર, ગુણુ મણુધ ગોવ્યંદ તણા,
 તુહિ સમ્યક્ પાર પ્રજાપતિ પામધ નહીં. ૩૦
 ગાતાં ગુણુ દેવેશ વેદ બેદ જાણુધ નહી,
 ભીમ જાણુધ તેહ રેસિ, કવણુ માત્ર હું અદ્યધી. ૩૧

ચૂપે

વામન મનિ વિભાસધ ધણૂં ફલ પામેવા તરુઅર તણૂં;
 મરુડગતિ વાંછધ કપોત, યમ આદિત્ય જમણુ ખઘોત. ૩૨
 હરિગુણુ સાગર અમૃત નીર, તિથિ જલિ નિરમલ હુધ શરીર;
 સહસ્ર અઠયાસી મજ્જન કરધ, તાપ ત્રિણિ તે હેલાં હરધ. ૩૩

૨૭ આવીહ-આ. આવીધ; આયમથિ-જા. આયિમિ; આ. આયમ-
 થિધ, પૂર્ણિમા-ગુ. પૂરણુ માસ. રાશિ આ. જા. રાશિધ, ઊગમથિ આ.
 તથ અખારી. ૨૮ જુ આ. જુધ; જુ૦ આં જો તરે તેહ વાર, જા. જુ
 અંતર વિતરધ તેઓરિ. શેષ૦ જા. બ્રહ્મા, શેષ, અમર ઋષિ શારદા.
 પામધ-જા. પામિ નહીં. દ્વહા-કા. સોરઠા. ૨૯ તણા જા. તણ તણા. ૩૦
 જાણુધ-આં. ગાયે, જા. જાણિ, બણિ; રેસિ આ. રેસ. તુહિ૦-આં તોહે
 શમ સાર; ૩૧ વેદ-ગુ. દેવ; ગુ. જાણુધ; બણુધ; અદ્યધી-આં. અદ્યધ; તેહ
 -જા. એ. ૩૨ જા. વિભાસણુ; જા. આં. વાંછિ; આદિત્ય૦ કા. જ્યમ
 આદિત્ય જ મળ્યો ખઘોત. ૩૩ તિણિ૦-કા. તેહ થઈ હોય નિર્મળ
 શરીર; જા. જા. કરિ; હરિ. આ. ત્રિણિ, જા. ત્રણ તાંહાં.

શુક સનકાદિક સારસ એહ, કરધ ક્ષોલ દિવસ નિશ્ચિ તેહ;
 હરિગુણ જલ પામેવા પાર તુખાં તિણુધ વહધ ત્રિપુરારિ. ૩૪
 અક્ષા, અત્રિ, અંગિરા, જીવ, સારસ્વત, શેષ, સુગ્રીવ,
 નારદ, અંબરિષ, અર્જુન, સગર, સત્યરુપા નધ મનુ. ૩૫
 ગાધિ, વિદેહી, ધલ, ધક્ષવાકુ, નહુષ, નંદ, નલ, નાયક નાક,
 કર્દમ, કપીલ, સમીરણ, વરુણ, રંતિદેવ, રવિ, રઘુ, રિતુપર્ણ. ૩૬
 દધિચિ, દુર્વાસા નધ ચંદ્ર, બ્રહ્મા, વસિષ્ઠ, વાસુકિ નાગેન્દ્ર,
 ક્રુવ, પ્રહ્લાદ, પારાશર, સુરિ, ભીષમ, બલિ, ઉદ્ધવ, અકૂર. ૩૭
 ગય, હરિચન્દ્ર, દ્રોણ, જશવંત, વિદુર, વિભીષણ, નધ હનુમંત,
 રુકમાંગદ, શિબિ, વિશ્વક્ષેન, અલર્ક, ઉદર્ક, અરિષ્ટ, સુષેણ. ૩૮
 વાલ્મીકિ, દત્તાત્રેય, વ્યાસ, સૌભરી, જયવિજય હરિદાસ,
 દક્ષ, દિલિપ, ઉમા, સરસ્વતી, પિંપલાદ, પાંચાલી સતી. ૩૯
 પરીક્ષિત, દેવલ, સનતકુમાર, રિખભ, પૃથુ રાજ અવતાર,
 માંધાતા, અજ, મુચકંદ, પંખી એહ કરધ આનંદ. ૪૦

કવિનું આત્મન્યૂનતાનું જ્ઞાન

તેણુધ જલિ શ્રીસહ પદમિની, સોલ સહજ ઝીલધ કામિની,
 પૂરવ પૂન તણા કહું સંચ, ભરયોસ મસા માત્ર એક ચંચ. ૪૧

૩૪ સારસ-જા. સાગર, કા. શારદ; તુખાં-ગુ. તુખાંધ ત્રેણુધ વેંહ
 ત્રીપુરાર, અં તુખા તેણુ વેહે માત્ર મુરાર, કા. તુખા તેણુ વહે ત્રિપુરાર.
 ૩૫ નધ મન-ગુ. નમંત, અં. મુન્ય, જા. સત્યરુપા ધનિ રમન. ૩૬-
 ધલ-ગુ. એન; જા. નિષોષ, ગુ. નિધુષ; નંદ, નલ-જા. નંદન નાક; નાય-
 જા. નાગ, ૪૦ પરીક્ષિત આ. હનોમંત. પ્રથુ રાજ-જા. પુણ્ય રાજ, અજ-
 અં. ગુ. જા. ગજ. ૪૧ શ્રી સહ-(કલિપત પાઠ) જા. જા. આ. સોહિ.
 જા. આ. પમિની; ઝીલધ-જા. જા. ઝીલિ; ભરયોસ-જા. ભરેસ, જા. ભરયૂંસ.

આગમ અતેક કવિજન હઆ, તેણુ પ્રબંધ બાંધા જૂજૂઆ; ૪૨
 તેહ કથાનાં લેખ રૂપ, માંડિસ સરોવર જમલુ રૂપ.
 કવિજન કોઇ મ ધરસ્યો રોષ, દેખી કનક જમલિ જલકોસ;
 કરું વીનતિ બિહૂ કર જોડિ, ભૂલા ભણી મ દેશુ ખોડિ. ૪૩
 કિહાં ગૂંઝ, કિહાં રતન અમૂલ ! કિહાં આભલિ, કિહાં ચંપા ફુલ !
 કિહાં તરુ ચંદન, કિહાં કરીર ! કિહાં છલ્લર, કિહાં મંગાનીર ! ૪૪
 કિહાં સરસવ, કિહાં પર્વત મેરુ ! કિહાં બદરીફલ, કિહાં નાલિકેર !
 કિહાં અમર, કિહાં એરંડમૂલ ! કિહાં કાંબલુ, કિહાં પટફૂલ ! ૪૫
 કિહાં સ્ત્રી અવર, કિહાં શ્રીરમા ! કિહાં તારા, કિહાં ચંદ્રમા !
 કિહાં બગ પક્ષી, કિહાં મરાલ ! કિહાં કવિ અવર, કિહાં હું બાલ. ૪૬
 પૂર્વછાંયુ

અહં બાલક નમ બાલી બુધિ, કિહાં ગુણ પુરુષપુરાણ,
 જિહાં મંદર મનજન કરમ, કવણુ માત્ર પરમાણુ. ૪૭
 અહં બાલક નમ બાલી બુધિ, કિહાં એ ગવ્હર મંચ;
 કીડી નમ મુખિ કોહલું કહું કીણી પરિ છાજંત. ૪૮

૪૨ માંડિસ-અ. જ. માંડેશ, જા. માંડસિ; ૪૩ જા. ધરસ્યુ રોસ.
 જમલિ ગુ. જ. જમલો; કનક જ. માં નથી. ૪૪ ચંપાફૂલ-ગુ. સીપફૂલ-
 મા. જ. ચાંપાફૂલ; તરુ-જા. તરુઅર. ૪૫ અહીંથી તે અંત
 પર્યંત (માત્ર ચારેક પાનાં સિવાય) હિ. પ્રત સાચુત હોવાથી તેને
 મુખ્ય ગણી છે, અને તેની જ જોડણી પ્રાયશઃ કાયમ રાખેલી છે.
 ૪૬-શ્રીરમા-હિ. ગુ. શ્રીરામ, પણ તે ભૂલ છે. બગ-કા. વન.
 પૂર્વછાંયુ-કા. દોહા, પણ શુદ્ધ કડીનું માપ દોહાનું નથી. ૪૭-કિહાં-ગુ.
 માં આ પદ પડેલું છે; ગુણ-અ. એ; જિહાં-ગુ. માં આખી પંક્તિ પડેલી
 છે. પરમાણુ-જા. અ. પુરાણ. ૪૮-અહં-ગુ. માં આ પદ પડેલું છે.
 મંદર-હિ. અં. કા. મંદિર, પણ અહીં 'પરમાણુ' સાથે મુકાબલે 'મંદર'
 (પર્વત) જોઈએ, મંદરનો અહીં અર્થ નથી, તેમ સમુદ્રમાં મંદાર પર્વત
 કહેલો હોવાનું પુરાણ કહે છે; મુખિ-જ. મુહુડી; કહું-જા. કોહુ. છાજંતિ-
 અ. ગુ. છાજંત; જા. છાજતે.

ચૂપૈ

- અહં બાલક નહ બાલી બુદ્ધિ, વલી નવિ બાણું અક્ષરશુદ્ધિ.
લઘુ ગુરુ, માત્રા, પ્લુત પ્રસ્તાર, તાલ પ્રબંધ, છંદ અલંકાર. ૪૯
- ભરહ, ભેદ, પિંગલ, ગુણ, ગીત, વસ્તુબંધ, ગાથા નિ કવિત્ત;
આલતિ રાગ, મંદ્ર, મધિ તાર, નવ રસ તણુ ન લહું વિચાર. ૫૦
- દ્રુવ માત્રા, પડ માત્રા સહી, મડયલ, અડયલ, નહ ચૂપૈ;
પૂર્વછાયુ નહ રસાઉલા, દૂહા, કુંડલીઆ, નહ કુંડલા. ૫૧
- ત્રોટક, સાટક નહ નારાય, તાન માન, નહ નાટક, નાય,
સમક ગમક ન બાણું વદિ, એકતાલી ત્રિવડા ત્રિપદી. ૫૨
- થાનક, આયુધ, ભૂપણુ, જાતિ, સ્વર-વ્યંજન-લક્ષણુ ઉદાત્ત
રુપક કેરાં વાહન વરણુ, શ્લોક, સમાસ અનંધ વ્યાકરણુ. ૫૩
- કથાસમંધ કહું કિમ કરી ? બાણું નહિ હું કવિચાતુરી.
સાહસ સત્ય તણુધ આધારિ, બોલિશિ નિજ ગુણ તણુા મુરારિ. ૫૪
- ભગતિભાવ આણી મન માંહી, ગાઈસિ ગોવ્યંદ બોલધ બાવિ,
બાણું નહી અધિક કરી બેપ, કરેશિ કથા માત્ર સંક્ષેપ ૫૫

૪૯ વિ-જા. ન; જા. અક્ષરશુદ્ધિ-અં. જા. અક્ષરશુદ્ધ. છંદ-જા. છંદ;
૫૦-મદ્ર મધિતાર=હિ. મદ્ર-અં. જા. જા. મદ્રમધ્યતાર, આ. મુદ્રમધિતાર;
ગુ. મદ્રમધિતાર, અ. મધ્યમ દ્વિતાર; ૫૧ પડમાત્રા-કા. પદમાત્રા. ૫૨-
ત્રોટક કા. ત્રાટિક સાટિક નાના નાય; આ પાઠ ખોટો છે. અર્થના
સમજકેરણું પરિણામ છે; નહ નારાય-જા. કેરા રાય; સમક-અં. રમક,
કા. કમ્યક. એકતાલી-જા. એકતાલીસ; પણ તે સમજકેર છે. ૫૩-ઉદાત્ત ગુ.
ઉદ્ધતિ, જા. ઉદાસ; ૫૪ સત્ય-જા. સત્ય. બોલિશિ-હિ. બોલિશ, ગુ. બોલિ,
અં. બોલેશ, જા. બોલશિ. ગુણ તણુ જા. ગુણકથા. આધારિ-જા.
આધાર. નિજ ગુણ તણુ-હિ. ગુણ તણુ-જા. નિજગુણ કથા. ગાઈસિ-ગુ.
ગાઈસું, અં. ગાયેશ, આ. જા. ગાઈસ. બેપ. ગુ. આક્ષેપ હિ. અબેપ; આ.
અબેપ; રેશી હિ. કહે હું ગુ. કરિ, આ. કરિશ, અં. જા. કરેસ, જા. કરેસું,

(૧૨)

કૃષ્ણ તણા ગુણ અછધ અનેક, તેહ તણું કિમ કરું વિવેક ?
યોડું યોડું લેધશ સાર, જમ મધુકર કરધ આહાર.

૫૬

પૂર્વઘાયુ

દ્વાદશ રકથ તણી કથા પરીક્ષિત-શુક-સંવાદ;
ભાવ ધરી અહો માધસું બ્રાહ્મણ તણા પ્રસાદ.

૫૭

બ્રાહ્મણના વંદનનું ફલ

ચૂપે

પહિલું વિપ્રચરણ વંદીધ, ચ્યારિ પદારથ તુ સંધીધ;
વાડવ તણું વચન માગ્યોસ, તુ હું કૃષ્ણહકથા રચ્યોસ.
અહનિશિ કરું વિપ્રની સેવ, ભૂમિ તણા જે જંગમ દેવ,
જેહની વાણી નિર્મલ નીર, પાતક છૂટધ તણાં શરીર.
બ્રાહ્મણા જક્કમં તીર્થ નિર્મલં સાર્વકામિકમ્ ।
તેષાં વાક્યોદ્ધકેનૈવ શુદ્ધ્યન્તિ મલિના જનાઃ ॥ ૧૦ ॥

૫૮

૫૯

ચૂપે

વિષ્ણુ બણુધ દ્વિજ રુપધ અહું તેણુધ પૂજધ પૂજ લહું;
તેહસું વધર કરધ જિ અત્ર, વિષ્ણુ બણુધ તે માહરુ શત્રુ.
યે બ્રાહ્મણાસ્તે નરનાથ સોડહં તેષ્વર્ચિતેષુ સ્વયમર્ચિતોડહમ્ ।
તેષ્વેવ તુષ્ટેષ્વહમેવ તુષ્ટો વૈરં ચ તૈરેવ મમાપિ વૈરમ્ ॥૧૧॥

૬૦

૫૬ અછધ જા. છિંધ. લેધશ-ગુ. જા. જા. અં. લેધ; કરધ-જા.
કરિ. ૫૭ પ્રસાદ. જા. જા. પ્રસાદિ. ૫૮ માગ્યોસ-ગુ. આ. માગેશ, જા.
જાં. માગસું; રચ્યોસ-ગુ. આ. અં. જા. રચેસ, જા. કરેસિ. ચ્યારિં જા.
ચાર પદારથનુ સિદ્ધિ પામીધ; સંધીધ--જા. સાધીધ. ૫૯ જે. હિ. તે. શ્લોક
હિ. માં આ શ્લોક ધસાયો છે. ૬૦ રુપધ-આ. રુપિધ; અહું હિ હં.
કરધ-જા. ધરિ; વિષ્ણુ-ગુ. જા. આ. કૃષ્ણ. શ્લોક ॥-યે-હિ. આ શ્લોકનો
આટલો જ ભાગ છે સોડહં ।-તુષ્ટં સ્વમેવ તુષ્ટો । જા. માં આ શ્લોક નથી.

(૧૩)

ચૂપે

બ્રહ્મણ્ય જ્યેષ્ઠ સંતોષ્યા નહી, તે નારાયણ્ય પામય કિહી;
વિષ્ણુ વિપ્ર જે અંતર કરય, તે નર નરક માંહી સંચરય. ૬૧
બહવસ્તે ન જાનન્તિ મમ માયાવિમોહિતાઃ ।
સદાઽહં દ્વિજરૂપેણ વિચરामિ મહીતલે ॥૧૨॥

ચૂપે

હરિ વિપ્ર ગંગાનું વારિ, ભાગીરથી વિષ્ણુ દ્વિજ સાર,
ભૂમિ દેવ ભક્તીવી મુરારિ, પાવન એહ ત્રિભુવન મજારિ. ૬૨
હરિર્ભાગીરથી વિપ્રાઃ વિપ્રા ભાગીરથી હરિઃ ।
ભાગીરથી હરિર્વિપ્રાઃ સારમેકં જગત્રયે ॥૧૩॥

ચૂપે

દેવાધીન સકલ સંસાર, વરતય દેવ મંત્રિ આધારિ,
મંત્ર અમોઘ અછય અછેદ, સકલ મંત્રનું મંદિર વેદ. ૬૩
નિગમ સાર ત્રિભુવન મજારિ, વસય દેવ બ્રહ્મણ્ય આધાર,
તેણુય કારણિ દેવતા વિપ્ર, સકલ પદારથ આપય ક્ષિપ્ર. ૬૪

૬૧ કિહી-જા. નહીં. (કડી ૬૧ પછી ગુ. પ્રતિમાં બંધેલું છે કે અહિયાં સૂક્ષ્મ શ્લોકી પ્રવલ્લાસની પ્રતિમાંથી ઉતાર્યું છે. હવેથી નવલરામવાળી પ્રત શરૂ થાય છે. બુઓ પાનું ૫) શ્લોક ૧૨ આ શ્લોક ક્ષેપક હોવો જોઈએ. સામાન્ય રીતે સાર આપી પછી તેવો શ્લોક આપવાની ધાટિ કવિની છે, પણ અહીં એવો સારવાળો આ શ્લોક નથી. પણ તે જૂની પ્રતોમાં હોવાથી રાખ્યો છે. જા. તથા જા. માં આ શ્લોક નથી. ૬૨ ભૂમિઃ આ કડી જા. માં નથી. જા. માં ૬૩ થી ૭૧ એ ૮ કડી નથી. જા. ની આંકનોંધ પ્રમાણે ૬ કડી પડેલી સંભવે છે, તેથી કદ જો કડી અહીં વધારે છે તે સમજવું નથી, જા. જા. માં આ શ્લોક નથી. ૬૩ મંત્રિ જા. જા. મંત્ર. અછય કા. જેહ છે; વેદ ગુ. દેવ ૬૪ મજારિ, હિ. કારણિ; ક્ષિપ્ર જા. ક્ષેત્ર દેવતા. સેવવા; શ્લોક ૧૪ હિ. માં આ શ્લોકનો ધણો ભાગ ધસાયો છે. આ શ્લોક જા. માં અશુદ્ધ છે. વ્રજણાઃ પાઠ તસ્માદ્વાક્ષણદેવતાઃ છે પણ તે અશુદ્ધ હોવાથી ૭૫૨ પ્રમાણેનો શુદ્ધ પાઠ આપ્યો છે.

દેવાધીનં જગત્સર્વં મન્ત્રાધીનાશ્ચ દેવતાઃ ॥

તે મન્ત્રા બ્રાહ્મણાધીના બ્રાહ્મણા દેવતા અતઃ ॥ ૧૪ ॥

ચૂપૈ

પ્રણમ્યા આપધ ઉત્તમ ઠામ, ધર્મ અર્થ નધ પૂરધ કામ,
જેહનધ વિપ્ર હધ સાનુકૂલ, તે પામધ મુગતિનું મૂલ. ૬૫

વિપ્રવંદના અને વરદાનની પ્રાપ્તિ

કારણુ એહ વિમાસી કરી, ભાવ ભગતિ મન માંહિ ધરી,
આવી દિવનધ લાગુ પાધ, મઝનધ કીધુ બહુત પસાધ. ૬૬
કર જોડી બ્રાહ્મણુ વીનવ્યાઃ “ સ્વામી ! મઝ ઉપરિ કરુ દયા,
“ મન માંહિ ઉતકંઠા ધણી, કથા કરેવા કેશવ તણી. ૬૭
“ તહારી અનુકંપા થિકી ગાયસ ગુણુ હં સુત દેવકી;
“ કથા રખે રહિ વિચિ માંહિ, પછધ લોકહસારત થાધ. ” ૬૮
વલતૂં વચન મહારણિ કહધઃ “ એ કથા અધવિચિ નવિ રહધ,
આણી રદય વિચાર વિવેક, પૂરવઝાયુ આપુ એક. ૬૯

પૂર્વઝાયુ

સોલ કલા સંજીવની, બીજૂં બિંબ મયંક,
પૂરી પાતકનાશની હુસધ કથા નિકલંક. ૭૦

૬૫ અર્થનધ—જા. આ. અર્થધ. સાનુકૂલ—જા. આ. સમકૂલ.
૬૬ મન માંહિ—કા. હુદે માંહિ. બહુત—જા. આ. બહુ. પસાધ—જા. આ.
પસાય; જા. લાગુ. ૬૭ કરેવા જા. કરિવા. ૬૮ થિકિ ગુ. કરી;
ગાયસ—ગુ. પ્રા. ગાઇસ, જા. ગાઇશં, અં. ગાયેશ. હિ. અધવિચિ માંહિ.
જા. પછધ. ૬૯ હિ. કહિ આ. કહધ,--જા. કહિધ. રદય--પ્રા. રિદય. આપુ--
પ્રા--આપુ, અં. આપો; વલતૂં—કા. ગુરુચરણે મસ્તક નામિયે, પ્યાર
પદારથ તો પામિયે. ૭૦ હુસધ—અં. હશે, પ્રા. હોધ, ગુ. હૂશિ, કા.
હરિ. કથા હિ. કલા.

ચૂંપે

વલી ઉપરિ આપૂં વરદાનઃ “ પામીશ ધરણીધરનું ધ્યાન. ”
 તૂઠા દિન દીધી આશીષઃ “ તુઝનધ પ્રસન્ન હુસધ જગદીશ. ” ૭૧
 વિપ્ર તણું વચન પામીઝી, કર જોડી મસ્તક નામીઝી;
 તુ મધ જાણી અક્ષરયુગતિ, પામ્યુ કેશવ તણી હું ભગતિ. ૭૨
 યથાશક્તિ હરિપૂજા કરું, રસના રામનામ ઉચ્ચરું;
 સત્સંગતિ સેવું દારિકા, જેહ બણીજધ ભવતરિકા. ૭૩
 ગાઝી ગોવ્યંદનાં નિજ ગીત, ચતુર્ભુજ ચરણિ વિલગૂં ચિત્ત;
 એક વાર મિ કમલાપતિ કીધી શ્લોક સાનધ વીનતી. ૭૪

કૃષ્ણ કૃષ્ણ મહાબાહો મુરારે વચનં મમ ।

શ્રુણુ ત્વં પરયા ભક્ત્યા ચુક્રં ચિષ્ણો રમાપતે ॥ ૧૫ ॥

કામક્રોધાગ્નિતપ્તાનાં લોભોપહતચેતસામ્ ।

નરકે મજ્જતાં નાથ ત્વમેકઃ શરણં નૃણામ્ ॥ ૧૬ ॥

તૃષ્ણયા પીડિતં દીનં દોનં ભક્ત્યાદિભિર્ગુણૈઃ ।

વિવેકરહિતં તાત ગ્રાહિ માં શરણાગતમ્ ॥ ૧૭ ॥

ત્વત્પ્રસાદેન ગોષિદ્ ગુણાનાં તથા કીર્તનમ્ ।

કરિષ્યેઽહં યથાશુદ્ધિ તન્મે ત્વં ક્ષન્તુમર્હસિ ॥ ૧૮ ॥

નારાયણ દૃષીકેશ પ્રસીદ્ પુરુષોત્તમ ।

ત્વયા કૃપાલુના સ્વામિન્નનુગ્રાહ્યોઽસ્મિ સર્વદા ॥ ૧૯ ॥

૭૧ આપૂં--આ. આપ્યુ, અ. જા. આપૂં. પામીશ--ગુ. પામેશ.
 તૂઠા-જા. તૂઠા. હુસધ--ગુ. હુંશ, જા. હોહ, આ. હોસધ, અ. હોશે.
 ૭૨ વચન--ખ. વાચક. પામીઝી--જા. માણઝી. આ. પામિયું. નામીઝી
 આ. નામિયું, જાણી--આ. પામી; પામ્યુ--ખ. પામી. ૭૩ જા. યથા-
 શક્તિ; હિ યથાશક્તિ. સત્સંગતિ--ખ. સત્યસંગતિ, હિ જે બણીધ, કા.
 અ. તેહ બણીજે. જે-જા. ચિ પામીધ, જિ બણીધ ભવતાર કા. આ. માં
 આ પંકિત ૭૬ મી પછી છે. ૭૪ લાગૂં. કા. લાગ્યું, અ. ગુ. લાગું, ખ.
 વલગૂં, આ. વિલાગૂં, જા. વિગાલૂં, સાતધ--ખ. સાત્યે.

પથમુક્તો મહાવિષ્ણુઃ પ્રત્યુવાચ સ માં પ્રતિ ।

મયિ ભક્તિર્દઢા નૂનં મત્પ્રસાદાન્નવિષ્યતિ ॥ ૨૦ ॥

તદા પ્રભૃતિ ગોવિંદે કૃષ્ણે દેવકીનંદને ।

ભક્તિર્મે નિશ્ચલા જાતા મહાભયચિનાશિની ॥ ૨૧ ॥

અંતરયામી, સર્વાવાસ, હૃદય ચિકુ નિત કરધ પ્રકાશ;

ભીમ વચન કરજોડી કવધ: “ હરિ વિષ્ણુ કૃષ્ણ કહિનધ શીખવધ.” ૭૫

શાસ્તા વિષ્ણુરશેષસ્ય જગતો યો હૃદિ સ્થિતઃ ।

તમૃતે પરમાત્માનં તાત કઃ કેન શિષ્યતે ॥ ૨૨ ॥

કથાઆરંભ-નારદનો પ્રશ્ન, વિષ્ણુનો ઉત્તર

ચૂપે

“ આગધ શ્લોક તણ્ણ ઇતિહાસ મધ સાંભલિજી ” બણુતા વ્યાસ;

દેવરષિ કહિ યાદવરાય: “ વાસિ કિહાં વસુ ભુવિ માહિ.” ૭૬

નારદ પૂછિ જોડી હાથ: “ શ્રીમુખવચન કહુ જગનાથ !

“ કરુ દયા મઝ ઉપરિ ધરા ! કિહાં શોધ્યા લાભુ જગદીશ ! ” ૭૭

દ્વારાવત્યાં સુખાસીનં ભગવન્તં જનાર્દનમ્ ।

પ્રણમ્ય શિરસા દેવં નારદઃ પર્યપૃચ્છત ॥ ૨૩ ॥

કેષુ કેષુ ચ સ્થાનેષુ દ્રષ્ટવ્યોઽસિ મહાપ્રભો ।

તત્ત્વં કંથય દેવેશ અનુગ્રાહ્યો ભવામ્યહમ્ ॥ ૨૪ ॥

૭૫ સર્વાવાસ-આ. વિશ્વાવાસ; હરિ-સીખવધ-અં. કા. ગુ. કૃષ્ણ
કહે નિં શીખવે, જા. હૃદિધ તકુ, આ. કેહનધ, જા. કિહિનિ; કવધ, જા.
કવિ; હિ કહિ જા. કહધ. શ્લોક ૨૨ આ. જા. માં આ શ્લોક નથી.
૭૬ ઇતિહાસ-અં. ગુ. આ. જા. અતિહાસ. બણુતાં-આ. બણુતુ, આ.
વાસિધં કિહાં વસુ, જા. વાસિધ, વિષ્ણુ કિહાં, આ. જા. કિહિ, જા.
કહેજ હિ પૂછધ. ૭૭ આ. શ્રીમુખિ; આ. હાથિ. ધરા-હિ ધરિ.
શ્લોક ૨૩-૨૪ જા. આ. માં આ જો શ્લોક નથી.

(૧૭)

ચૂપે

વક્ષતા બોલ્યા ત્રિભુવનરાયઃ “વસૂં નહી ગિરિકંઠર માહિ,
 “ નવિ વૈકુંઠિ, ન સાગરક્ષીરિ, ન વ્રત, નપ તપ, તીરથનીરિ. ૭૮
 “નારદ! સાંભલિ સાચૂં કહું, જિહાં અહનિશિ હું વાસિ રહું;
 “વૈષ્ણવ તથા હૃદિ માંહાં વિષ્ણુ, અથવા કૃષ્ણકથા તિહાં કૃષ્ણુ. ૭૯
 નાડહં વસામિ વૈકુંઠે યોગીનાં હૃદયે ન હિ
 મન્નુક્તા યત્ર ગાયન્તે તત્ર તિષ્ઠામિ નારદ ॥ ૨૫ ॥

ચૂપે

તે બળીધ ભાગવત પ્રધાન, સકલ ભૂતશું ચિત્ત સમાનિ,
 કૃષ્ણકથા મનિ સમરધ નિત્ય, બળુધ, સુલુધ યે એકધ ચિત્તિ, ૮૦
 તે સાધવો ભાગવતપ્રધાનાઃ સમસ્તભૂતેષુ સમાનચિત્તાઃ।
 હરેઃ કથાં મે કથયન્તિ પુણ્યાં ગાયન્તિ શ્રુણ્વન્તિ
 મુદ્દા સ્મરન્તિ ॥ ૨૬ ॥

ચૂપે

તિહાં ગંગા, ગયા ગોમતી, તિહાં ક્ષિપ્રા, સરયૂ, સરસ્વતી,
 હરિ દામોદર, શંખોદ્ધાર, કૃષ્ણા, કાવેરી, કેદાર, ૮૧
 તિહાં પુરુષોત્તમ સાગર સેતુ, કાશી કાંચી નધ કુરુક્ષેત્ર,
 તિહાં યમુના, રેવા મધુમતી, માયા મથુરા માહિષ્મતી, ૮૨

૭૮ વૈકુંઠિ હિ. વિકુંઠિ. ક્ષિરિ-જા. તીર; તીરથ-જા. સારિ(ત); ૭૯-હિ.
 અહિનિશિ. હૃદિ હિ. હૃદ માંહી; વસૂં હિ. અં. વિષ્ણુ. ૮૦ પ્રધાન-જ.
 પુરાણ પ્રધાન; સમરધ-જ. જા. સમરિ; સુલુધ-જા. ગુણુ. નિત્ય આ.
 નિતિ. સકલ-જા. સકલ ભૂતસુ સમચિત્ત આણિ; ચિત્તિ-હિ. ચિંત.
 શ્લોક ૨૬ આ. માં નથી. ૮૧ હિ. માં દોઢ પંક્તિ ધસાધ છે. ગયા
 જા. હિ. યમુના, પણ પુનરક્તિ થાય છે. હરિ-હિ. તિહાં ગિરિ. કાવેરી-
 અં. વૈતરણી; સેતુ-ગુ. શ્વેત. ૮૨ માહિષ્મતી-હિ. આ. જા. મહિષાવતી.
 કાશી-ગુ. માં આ આખી પંક્તિ નથી.

સુવર્ણરેષા, તાપી, મહી, શાલિગ્રામ ક્ષેત્ર, તિહાં સહી,	
ભદ્રા, કપિલા, અશ્વવતી, અંદ્રભાગા નદ્ય ચર્મ-સ્વતી,	૮૩
તુંબભદ્રા, તિહાં જ્યેષ્ઠાવરી, અયોધ્યા અવંતી પુરી,	
તિહાં કૌકી, કુષ્મ, કૌશિકી, સિંધુ નદી, સીતા, મલ્લકી,	૮૪
માત્ર સરોવર, મંગાદ્વારિ, શકર, ભગુક્ષેત્ર, ઓંકાર,	
તીર્થરાજ તિહાં પ્રયાગ, તિહાં અશ્વમેધાદિકે યાગ,	૮૫
તિહાં જપ, તપ, દયા, વ્રત, દાન, સત્ય, શામ, દમ, નિજ નિર્મલ ન્યાન,	
તિહાં યોગવિદ્યા-અભ્યાસ, યંત્ર, મંત્ર, તિહાં પડંગ ન્યાસ.	૮૬
તિહાં બદરીનારાયણ, વ્યાસ, સિદ્ધક્ષેત્ર, પુષ્કર પ્રભાસ,	
તિહાં વૈતરણી, રુકમાવતી, ગંગા સાગર, સાબરમતી.	૮૭
નૈમિષ, ચંપક, દંડક નામ, કૃતમાલા, શ્રીશૈલ સ્વામિ,	
ત્રિમલ, પંડરપુર, પયરિવની, નાના નદી સમુદ્રગામિની.	૮૮

૮૩ ભદ્રા કપિલા-ગુ. શ્વેતા ભદ્રા, જા. કૃષ્ણા કપિલા; નદ્ય-જા. આ. માં નથી. અશ્વવતી-હિ. આ. જા. અશ્વાવતી. કડી ૮૩ પછી ગુ. નો વધારો:-

રાગ ધન્યાશી ॥

દેવકીનંદન ત્રિભોવનતારણ નરનિવારણ વાસુદેવ ॥ દ્રુપદ ॥	
વિષયનિકંદન, કાલીચમરદન, કંસવિશ્વંસન, પદ્મનાભધરા,	૨
સમુદ્ર વિરોહ્યો, રાવ રોહ્યુ, પરવત તોહ્યો દેવે મહિધરા,	૩
યાદવરૂપ, અક્ષયસ્વરૂપ, યાય વૈકુંઠ આપ સુંદર રૂપ,	૪
હરિ સેવિ સદા ધરા કર્મ છૂટ્ત કાંપિ ધર્મ નિજ પાપિ	
વૈકુંઠ આપિ વદતે માતૃં	૫

શ્લોક ॥ કૃષ્ણ કૃષ્ણ મહાવા-(હો) ઉક્તનામમયંકર

ત્વમેવ દક્ષમાનાનામપવર્ગોસિ સંસૃતિ ॥ ૧૬

૮૪ તુંગ-હિ. કૃષ્ણા. ૮૫ ગુ. માં આ આખી કડી નથી; હિ. ભગુ-ક્ષેત્ર; ઓંકાર-કા. શૃંગ ઓંકાર, આ. અવિકાર. ૮૬ ન્યાન-જા. જ્ઞાન. નિજ-જા. આતમજ્ઞાન. ૮૭ હિ. સિદ્ધિક્ષેત્ર. ૮૮ ગુ. શૈલ, જા. શકર, કા. સૌભરી;

તિહાં આખૂ, ત્રંબક, ગોઠ્યું, સમ સમુદ્ર સહિત તિહાં વરૂણ,
તીરથ સકલ ક્ષેત્ર શ્રીરંગ, નિહાં શ્રીકૃષ્ણ કથાપ્રસંગ. ૮૬

તત્રૈવ ગંગા યમુના ચ તત્ર ગોદાવરી તત્ર સરસ્વતી ચ ।

સર્વાણિ તીર્થાણિ વસન્તિ તત્ર યત્રાઽચ્યુતોદારકથાપ્રસંગઃ॥૨૭॥

ચૂપે

તાં લગઘ ગર્ભવાસવેદના, તાં લગઘ યમ તણી યાતના,

તાં લગઘ ક્રોધ, લોભ, સંતાપ, તાં લગઘ મોહ મજરનુ વ્યાપ, ૯૦

તાં લગઘ દુઃખ દાવાનલ દહધ, પાતક પંચ શરીરધ વહધ,

તાં લગઘ બ્રમણ્યક સંસારિ, નિહાં લગઘ મનિ ન વસધ મુરારિ. ૯૧

તાવદ્બ્રમન્તિ સંસારે મનુષ્યા મંદબુદ્ધયઃ ।

યાવદ્ગ્રપં ન પશ્યન્તિ કેશવસ્ય મહાત્મનઃ ॥ ૨૮ ॥

તાવત્સર્થં તુ મે દુઃખં ચિન્તાસંસારસાગરે ।

યાવત્કમલપત્રાક્ષં ન સ્મરામિ જનાર્દનમ્ ॥ ૨૯ ॥

ભાગવતમહિમા અને શ્રવણકૃદભ્રાપ્તિ.

ચૂપે

તાં લગઘ મનિ ધરધ બહૂ ગર્વ, ધતિહાસાદિક શાસ્ત્ર જ સર્વ,

તાં લગઘ તારા, તેજ પુરાણ, જાં ભાગવત નવિ ભિગધ ભાણ. ૯૨

પૂર્વભાગ્ય

તાપ ત્રિણિ તેહ તણિ દહધ, હુધ હાણિવિહાણિ,

ભગત ભાવિધ સુણીજી નહી, જેણધ ભાગવત પુરાણ. ૯૩

૮૬ સહિત હિ. સહિતા. કૃષ્ણ. જા. કેસવકથાપ્રસંગ; શ્લોક ૨૭ ગુ. જા.
આ. માં આ આખો શ્લોક જ નથી. ૯૦ તાં-હિ. તિહાં. જા. આ. ગર્ભ-
વાસિ; યાતના-ગુ. જા. યાચના; ખ. માં ખીજું પાદ પડ્યું છે; ગુ. લોભ
મોહ સંતાપ. ૯૧ દહધ જા. દેહ, આ. દહોધ, ખ. દિહિ; વહધ-હિ.
વહી, ખ. જા. રહિ; પંચ-જા. પંચિ; વસધ-જા. આવધ; આ. માં ૨૮-૨૯
શ્લોક નથી. ૯૨ ધરધ-આ. ધરિધ, ખ. જા. ધરિ. ૯૩ જેણધ જા. ગુ.
આ. જાં. જાંહાં; સુણીજી-આ. સુણીધ.

મવણે જેણુમ સુણીજી નહી જીવિ ભાગવત પુરાણ,
અનુષ રૂપમ અવતરયા ચાલતા પાપાણ.

૯૪

ચૂપે

સુણીચિં નહી ભાગવત પુરાણ, આરાધ્યા નહી પુરુષ પુરાણ,
વિપ્ર વદનિ નવિ હોમ્યુ અન્ન, વૃથા જન્મ તે પામ્યુ જન. ૯૫
ચૈર્ન ભુતં ભાગવતં પુરાણં નારાધિતો ચૈઃ પુરુષ પુરાણઃ ।
હુતં મુખે નૈવ ધરામરાણાં તેષાં ગતં જન્મ વૃથા નારાણામ્ ॥૩૦॥

ચૂપે

અતિ ઉત્તમ ભાગવતની કથા, સદા પવિત્ર જાત્રીવી યથા,
ત્રિણિ પુરૂષ યામ પાવન, પાઠક, પ્રચ્છક, શ્રોતાજન. ૯૬
પાઠક છૂટક ભવસંતાપ, પૃચ્છકનાં નાસક સવિ પાપ,
જે જન એકમનુ સાંભલક, તેહનક આવાગમનભય ટલક. ૯૭
વાસુદેવકથાપ્રશ્નઃ પુરુષાંસ્ત્રીન્પુનાતિ દ્વિ ।
પ્રવક્તૃપૃચ્છકશ્રોતંસ્તત્પાદસલિલં યથા ॥ ૩૧ ॥

ચૂપે

ન્યાનસાગર ભાગવત મઝારિ, ભગતિ, વિરાગ, વિવેક, વિચાર,
બ્રહ્મવિદ્યા નક આતમયોગ, વલી વિશેષક શાસ્ત્રપ્રયોગ. ૯૮
તિણિ કારણિ શ્દ્ર નક નારિ, કઠિન ગ્રંથ ન લહિ વિચાર,
પ્રાકૃત અર્થ જાણેવા સહી, બણક ભીમ કીધી ચૂપક. ૯૯

૯૪ હિ. શ્રુવણે; રૂપમ-ગુ. જા. આ. વેષિ; આ. સુણીયું. ૯૫ આરા-
ધ્યા. આ. જ. આરાધ્યુ; આ. જ. સુણીયું; હોમ્યું જા. હોમું. વિપ્ર-
ગુ. અગ્ની વદીને ન હોમ્યું અત્ર; પામ્યુ-ગુ. પામ્યા. શ્લોક ૩૦-આ શ્લોક
હિ. આ. માં નથી; વૃથા નારાણામ્ જા. નપુંસકાનામ્ ૯૬ પ્રચ્છક જા.
પ્રસક, હિ તણુ; ૯૭ સવિ-જ. ત્રિ; ગુ. જા. અં. એકમનો, જ. એકમનાં
૯૮ ન્યાન ગુ. અં. કા. જ્ઞાન શાસ્ત્ર-કા. શાકેત. ૯૯ તિણિ-હિ. તે;
નક-જા. આ. નર; જાણેવા-જા. આ. જાણિવા; કીધી-જા. કીધુ.

કરિસ કયા એ સમરથ, માહિ મૂકિસિ પરમારથ,
અલ્પમતિ નહીં નાણુપ કોષ, નાણુ હસધ તે લેસધ જોધ. ૧૦૦

દ્વહા (સોરઠા)

નાણુ અનાણુ એ જોહ કહુ કેણી પરિ નાણીધ ?
નાણુ બાણીનધ તેહ, જે હરિગુણુ ગાતાં હરપધ. ૧૦૧

નાણુ અથવા અનાણુ જોહ નધ મનિ માધવ વસધ
તેહનિ કરું પ્રણામ પાપલિ પ્રદક્ષણુ કરી. ૧૦૨

ચૂપૈ

વિધન કરધ જે કુત્સિત મતિ યાત્રા જાતાં દારાવતી,
હરિગુણુ ગાતાં જે નર હસધ, કલ્પ કોટ તે રૌરવ વસધ. ૧૦૩

વિઘ્નમાચરતે ચસ્તુ દ્વારિકાપથિ ગચ્છતામ્ ।
નરકે મઝજતે મૂઢઃ કલ્પમાત્રં સ રૌરવે ॥ ૩૨ ॥

ચૂપૈ

એહ માહિ અછધ અમૃત, જિમ તિલિ તેલ, દ્વધ માહિ ધૂત,
કાષ્ટિ હુતાશન, પુષ્પિ વાસ, તિમ એહ મધિ પ્રબોધપ્રકાશ. ૧૦૪

૧૦૦ કરિસ જા. કરશિ, હિ. કરિ; જા. એ-ગુ. ધરી; મૂકિસિ-જા.
અ. કા. જા. મૂકેશ, જા. મૂકસિ; નાણુ-ગુ. જે નાણુસિ તે લેસિ જોધ;
જા. નાણુ હશે જ્ઞાની જે હોય, અ. નાણુ હશે તે લેહેશે જોધ, જા. નાણુ
હરિ તે નાણુ સોઅ; લેસધ-આ. જા. લેશિ. દ્વહા-ગુ. પૂર્વઘાણુ, કા.
સોરઠા. ૧૦૧ જોહ જા. જિહ; કહુ-ગુ. જોહ તે કિમ નાણીધ, અ. મૂકેશ
કહે પેરે નાણીશ, કા. નાણુ કંઈ પેરે નાણીયે; બાણી જધ-જા. આ. બાણી,
જા. બાણીધ; જા. તે જોહ. ૧૦૨ તેહનિ-જા. તેહનું કરું વીપાણુ.
૧૦૩ હરિ-ગુ. હર; આ. રૌરવિ. શ્લોક ૩૨ જા. માં આ શ્લોક નથી.
૧૦૪ અછધ-જા. હિ; આ. એ હરિ માહિ; જા. જિમ તલ માહિ તેમ દ્વધ
માહિ ધૂત; પુષ્પિ હિ. પુષ્પ. તિમ-જા. માં આ પાદ પડેલું છે.

વૈષ્ણવનું જીવન એ કથા, પ્રાણધારીનમ્ર પ્રાણ જ યથા,
હલિમલ્લ હરમ્, કરમ્ નિર્દોષ, આપમ્ ધર્મ, અર્થ, કામ, મોક્ષ. ૧૦૫

મેધા પ્રજા ટીકા સહી, એ કથા પ્રીછામ નહી
વિષ્ણુભગત નર હસિ થેહ, સમ્યક અર્થ જાણિસમ્ તેહ. ૧૦૬

મલ્કત્યા ભાગવતં શાસ્ત્રં ન બુદ્ધ્યા ન ચ ટીકયા ।
સ્વગૃહં કાન્તયા રમ્યં ન સ્વૈરિણ્યા ન ચામ્યયા ॥૩૩॥

ચૂપૈ

એહ નહી પ્રીછમ પાપિષ્ટ, જેહની બાહરિ અછમ દષ્ટિ,
પુત્ર, દલત્ર, મિત્ર, ધન, ધાન, દેહાદિક વિષમ અભિમાન, ૧૦૭

માયા મોહ દુરુશા કરી, જેહનિ પ્રજા લીધી હરી,
બાંધ્યા કાયા તાંતણિ બંધ, તે નર દેખંતા જાત્યંધ. ૧૦૮

ભગતિભાવ આણી મન માહિ દેવ વિપ્ર ગુરુ લાગૂં પાય,
કરી પ્રણામ હરિહર બ્રહ્મા, કીધુ કથા તણુ પ્રારંભ. ૧૦૯

૧૦૫ પ્રાણ-હિ. માં આ પાદ પડેલું છે, ગુ. જા. પ્રા. પ્રાણહાર
પ્રાણીના યથા, જ. અમૃત આહાર પ્રાણનિ યથા, અ. પ્રાણાત્મી પ્રાણના
યથા; ૧૦૬ હસિ-જ. હસિ. ગુ. હસિ, અ. હોરો, જા. હસિમ્, અ.
હોસમ્; જાણિસમ્-જ. જાણિ. શ્લોક ૩૩ સ્વગૃહં જ. અહં વેત્તિ શુકો વેત્તિ
સંજયો વેત્તિ વાનવા । ગુ. જા. માં આ શ્લોક નથી; ૧૦૭ અછમ જ. ઇ,
જા. હસિ. વિષમ-અ. વિષયાભિમાન ૧૦૮ માયા-હિ. માં આખી કડીને
ખરે માત્ર 'તે નર દેખંતા જાત્યંધ' એટલું જ પાદ છે. બાંધ્યા-જ. વાયા તણી
એ બંધ; જા. દેખંતુ; જ. પ્રા. વાચંધ; માયા જા. માયામોહમહાશક્તિની
પ્રજા જે હતી લીધી હરી. ૧૦૯ નમ લાગુ-ગુ. અ. જા. પ્રા. જ. હા.
પુત્ર; કીધુ-હિ-કર.

(૨૩)

સોલ કલા શશિવયણી એહ, ભગતિ, વૈરાગ્ય, ન્યાનમય જેહ,
કલા શેષ તે અછપ અનેકિ, એતલપ કલા પૂરૂતી એક. ૧૧૦
ધતિ શીવિષ્ણુકાસ લીખવિરચિત હરિલીલા સોલ કલામર્ક
પ્રથમ કલા સમાપ્ત

કલા ૨ છ

પ્રથમ સ્કંધ

ભવસાગરનું વહાણ—કૃષ્ણકલા—લાભવત

પૂર્વછાયા

કારણ કૃષ્ણ કલા તણું કર્યોસ કહું કુણ હેતુ,
જે મહિમા જે પામીધ બોલિસ તે સંકેત. ૧

ચૂપે

ભવસાગર દુસ્તર અપાર, તેહ તણું નવિ લાભધ પાર,
તૂણ્યા જલચર, મદ કછપ: કામ ક્રોધ બણીજધ મકર. ૨
પાખલિ માયા મોટી પાલિ, વડવાનલ શોભ વિઠલાલ,
આવાગમન તે ભરણ ઉભરણ, અનેક લહરી જમણુમરણ. ૩

૧૧૦ જેહ-મા. જ. જ. દેહ; ચેમ, હિ. મા. જ. મરોમ ૧૧૦
પદ્મ ગુ. માં વખારો:—બીમ લણી નુપાનિધ રામ, અવિસલ હસીપદ આપિ
જાંચિહંકિશી—હિ. નિરચિતે, સોલ કલામાં મંચા-ગુલ ૧૧૦ અને સ્થોક કહ
મે નેકં છે. ગુ. ધતિ શી લીખવીરચિતે હરિલીલા ક્યા પ્રવણ કલાસ આજે
જ. ધતિ શી લાખવલે માહાપુરણે મંગલાચરણે દાદરાસચે પ્રથમ સ્કંધ
પ્રથમ કલા સમાપ્ત

કલા ૨ છ.

૧ હેતુ-મા. હેત; કર્યોસ જ. કહિરા, મા. કરિસ, માં. બોલિસ
૨ દુસ્તર-મા. દુસ્તરણ; મદ-હિ. મદ મહર, ગુ. મદન કછપ, મા. મદ મદ
પદ હલટા મુલટી છે.

હર્ષશોક પર્વત વિશાલ, મોહ મહર, મમતા શેવાલ,
 આર્તિ ધણું આશા પાતિક પંક, તેહ રેખી ઉપનુ આતંક. ૪
 મધ મન માહિ વિભાસથુ ધરી, એહ પાર કિમ પામિસ કરી ?
 જાણ્યું કારણ સમ્યક્ સહી, વાહાણુ વિણુ ઉતરાધ નહી. ૫
 કૃષ્ણકથા કરિસ નિજ નાવ, શ્રદ્ધ શ્રદ્ધા, નધ નાંગર ભાવ,
 વિવેક કૂપ, માલિમ ગુરુ કરિશિ, એણી પરિ ભવસાયર ઉતરિશિ. ૬

ભાગવતનો ત્રિવિધ સંક્ષેપ

પૂર્વછાયુ

સંક્ષેપઘ શ્રીભાગવત કહોસ ત્રિવિધિ મહિમાય
 એકઘ, દ્વાદશ, ત્રિણી શત એકત્રીસ સંખ્યાય. ૭
 પ્રથમઘ મંથ સકલ તણુ ઉત્તમ મતિ અપાર,
 અર્થ યુગતિસૂં એહનુ બોલિસ એકિ વાર, ૮
 ભગતિ વિરાગઘ પરિવસઘ તાતપર્ય નિરવાણિ,
 દશવિધઘ લીલા વિષ્ણુની બોલિશિ એહ પુરાણુ. ૯
 પછઘ અનુક્રમિ કરી લીલા તણુ વિચાર,
 કહોસ કથા તે વિસ્તરી દ્વાદશ રકંધ તે સાર. ૧૦

૪ વિશાલ-ગુ. માલ. અતિ-ગુ. આં. અનેક; ધણું-જા. આ. જા.
 મણુ; પંક-ગુ. જા. આં. પંચ (પણુ ખોટું છે, પંક જ યુક્ત છે.) ૫
 જા. આ. હિ. માં મધ મન; પામિસ-ગુ. પામિસિ, હિ. પામસિ, આં.
 જા. પામેરા. વાહાણુ-જા. જા. વાહન. ૬ કરિસ-ગુ. કરસુ, જા. કરિસિ,
 આં. જા. કરેરા, કા. આ. કરિસ; નાવ-જા. વાહન; ઉતરિશિ હિ. જા. હું
 ઉતરશું, આ. હું તરેસિ. જા. ઉતરેરા. ૭ હિ. સંષેપઘ, જા. સંક્ષેપિઘ;
 કોસ-ગુ. કહિસિ, જા. કરિસિ, આં. જા. કહેશ; એકત્રીસ-જા. બત્રીસિ;
 પણુ તે બૂલ છે. એકત્રીસ૦ કા. એ કહો નિશ્ચય સંખ્યાય. ૮ સકલ-જા.
 સુધલા; મતિ-જા. એ, જા. અતી. બોલિસ૦-જા. કહિશિ કથાનક સંવાદ;
 આ. એકિઘ વારિ. ૯ પરિવસઘ-જા. પરિવસિ, આં. પરેવસેઘ, કા. પરિવર
 વસે; બોલિસિ-જા. આ. બોલધ, જા. બોલીધ. નિરવાણિ-હિ. નિરથ વાણિ;
 ૧૦ લીલા-જા. વિષ્ણુ; કહોસ-જા. કહું, આ. કહિસ; જા. કહેરા;

બાર સ્કંધના વિષયનું સંક્ષિપ્ત નિરૂપણ

અધ્યા અઢાર અછઠ; પ્રથમઠ પ્રકરણ ત્રિણ્ય,
વક્તા, શ્રોતા બોલિઆ ઉત્તમ, મધ્યમ, હીન.

૧૧

ચૂપે

શુક પરિક્ષિત અતિ ઉદાસ, ભગવન નારદ વેદવ્યાસ;

સૂત મહારિષિ શૌનક જેહ, એણી પરિ લક્ષણ બોલ્યાં એહ.

૧૨

બીજઠ શ્રવણ તણી વિધિ સહી, સૂક્ષિમ સ્થૂલ ધારણા કહી;

દશ અધ્યાય અછઠ વિસ્તાર, સમ્યક્ શ્રદ્ધા-ધ્યાન-વિચાર.

૧૩

હવઠ લીલાં બોલિસઠ ઇશ, ત્રીજઠ અધ્યાય છઠ તેત્રીસ,

અરુપ રૂપ ધરઠ તે સર્ગ, સાંભલતાં નર છૂટઠ નર્ક.

૧૪

ચુથઠ અધ્યા ઉગણત્રીસ, કારણ સૃષ્ટિ કરઠ જગદીશ,

એ ભણીઠ લીલા વિસર્ગ, તિણુઠ પામીજઠ અપવર્ગ.

૧૫

પંચમઠ અધ્યા છઠ વીસ, મર્યાદા કીધી જગદીશ;

ખંડ દીપનો નિર્મિત માન, ઉત્તમ લીલા ભણીઠ સ્થાન.

૧૬

છઠઠ પોષણ જાણ્યું સહી, વિષણુ ભગતનઠ દુર્ગતિ નહી.

કીધા બહુ અપરાધો યત્ર, તથાપિ નર્કપાતક નહી તત્ર.

૧૭

યમયાતના ટાલઠ રામ, આપઠ નિજપદ અવિચલ ઠામ.

ઉગણીશે અધ્યા તે કથા, ઇન્દ્ર, અજમેલ રાખ્યા યથા.

૧૮

૧૧ અધ્યા. ગુ. અધ્યા ઉગણીશ અહીંઠ છઠ પ્રથમી કારણ ત્રણી;
પ્રકરણ-જા. પ્રાકૃત; આ. અઢારઠ; આ. ત્રિણિ; વક્તા-ગુ. ભક્તા; બોલિઆ.
કા. બોલિયે. ૧૨ હિ. ઉદાસ. અતિ-કા. અતિશઃ પરિ-જા. પરિ. ૧૩ ધ્યાન-જા.
મતી; જા. છઠ, જા. હિ. ૧૪ બોલિસઠ-આ. બોલિસિઠ; જા. બોલીશિ;
૧૫ કરઠ-ગુ. આ. જા. તણું; તિણુઠ-હિ. માં આ પાદ પડેલું છે; તિણુઠ
-જા. કા. જેણે, જા. જે, આ. જિણુઠ; ૧૬ વીસ-ગુ. જા. કા. હવીસ,
આ. હિ. હવીસ; જા. જા. હત્રીસ; નિર્મિત-જા. આ. નિર્મલ, જા.
નીશ્યાં; માન-જા. જા. આ. નામ. ૧૭ કીધા-આ. કીધે, હિ. કીધ, જા.
કીધુ. ૧૮ રાખ્યા. જા. રાખે, જા. રાહુ, ગુ. રાક્યુ.

- સતમમ્ અધ્યા દશપદ્ય, ઉત્પતિ કર્મના પૂરવ સંચ,
જય વિજય મુનિ વધર વિરોધ, દીધુ શાપ ધરી મનિ ક્રોધ. ૧૯
- ચતુઃસન ભણીધ પ્રદ્વીદ, દારિ હિરણ્યકશ્ચિપુ હિરણ્યાક્ષ,
દ્વેષપ્રીતિ, હરિ-ઉપાસના, અકામ સકામ એહુ વાસના. ૨૦
- મન્વંતરિ વૈષ્ણવનુ ધર્મ, અષ્ટમધ બોલ્યુ તેહનુ મર્મ.
સંકટિ પડયા ધરધ હરિધ્યાન, સંપદ અર્થી આપધ દાન. ૨૧
- જાણેવા એહનુ સિક્કાંત બોલિસિ તિહાં ત્રિણી દક્ષાંત.
ત્રેવીશે અધ્યા તે કથા, મળેન્દ્ર, સમુદ્ર, બલિના યથા. ૨૨
- નવમધ અધ્યા છઠ યુગીસ, ઉત્તમ કથા તણી ભુવિ ધણ,
સ્પર્સોમ વંશના રાય, બોલ્યુ તેહ તણુ મહિમાય. ૨૩
- દશમધ કૃષ્ણકથા વિસ્તાર, સાંભલતાં નાસધ સંસાર;
નેહ અધ્યા તેણુમ્ સાર, નિરોધ નામ દૈત્યસંહાર. ૨૪
- એકાદશમધ ઉદ્ધવ દેવેશ, અધ્યા એકત્રીસ ઉપદેશ,
કર્મ, ભગતિ, ન્યાન, નિર્વાણ, મુગતિ તણાં એ સાધન ત્રિણ્ય. ૨૫
- દ્વાદશ ત્રયોદશ અધ્યા સાર, આતમબોધ તણુ વિચાર,
મુક્તિ બ્રહ્મા રુપમ્ થધ રહધ, આશ્રય એહ મહા ઝડપિ કહધ. ૨૬

૧૯ કર્મના-જા, કારણ; મુનિ-હિ. જા. મનિ, આ. મન્નિ; ક્રો. મને;
દીધુ-આ. માં આ પાદ પડયું છે. ૨૦ ચતુઃસન-કા. ચતુરસિરોમણિ, જા.
ચતુર્દંત; દારિ-ગુ. આ. જા. હારય; ચતુઃ આ. માં આખી પંક્તિ
પડી છે. ૨૧ સંપદ-ગુ. જા. સંપતિ, આ. જા. સંપદિ; બોલ્યુ-જા. બો-
લિધ, જા. બોલીરાં; આ. ધરિધ, જા. જા. ધરિ. ૨૨ એહનુ-કા. અહિનિરિ;
સમુદ્રબલિ-કા. સમુદ્રમંથન બલી; ગુ. સમુદ્રબલિનાયક. ૨૩ બોલ્યુ-જા.
બોલીશ. ૨૪ નેહ-જા. નિહ; નાસધ-જા. જા. નાહાસિ. ૨૫ ગુ. એકત્રીસ
દીવો ઉપદેશ; હિ. નિર્વિણ; દેવેશ-જા. ઉપદેશ; ઉપદેશ જા. નરેશ કર્મં
ગુ. કર્મ વિલક્તિ નિલન વિવલ્; ત્રિણિ કા, જાણ; આશ્રય જા. જા.
આશ્રમ; વિચાર-આ. વિસ્તાર; રહધ-જા. રહા; માહારિષિ-જા. માહરુ કહુ.

(૨૭)

દશવિધ લીલાના સંક્ષેપ

નવ લીલા આંહાં બોલી જેહ, દશમી સિદ્ધિ કારણુ તેહ,
સંક્ષેપિ કીધો પ્રબંધ, એણી પરિ બોલ્યા દ્વાદશ રકંધ ૨૭

લાભવતના અધ્યાયોના અર્થનો સાર

પૂર્વછાયુ

એકમનુ આદર કરી, પાય પ્રણયી દેવેશ,
હવઇ અર્થ અધ્યા તથા બુદ્ધિમાનિ બોલિશ. ૨૮

અખિલ એહ બાણું નહીં, સમ્યક્ પરિ સંવાદ
નામ માત્ર મંથહ તણી કરિસિ કથા અનુવાદ. ૨૯

ચૂપે

સકલ ક્ષેત્રમાં નૈમિષ સાર, તેહ મહિમા નવિ લાભઈ પાર.
અનેકિ કોડિ જનમના સંચ, તતક્ષણુ ટાલઇ પાતક પંચ. ૩૦

૨૭ નવ૦ કા. નવમે બોલ બોલીય એહ; કારણુ-આ. કારણ; કીધો-આ. બા. જ. કીધો. પૂર્વછાયુ-ગુ. કા. દુહા. ૨૮ હિ. બ૨યું; કરિસિ-બ. કરોસ, જ. કરેશ; આ. મંથ તણી. ૩૦ કોડિ-આ. બા. કોટિ. આ કડી પછી ગુ. માં વધારો:—

સકલ શાસ્ત્ર માંહિ ભારથ સાર, તાંણિ ઉત્તમ પરવ અહાર;
વિવેક વિચાર સહિત વંદન, અતિ રૂડાં તાં પંચ સ્તન. ૩૦

ભારથ સવા ભાક્ષા કીક; તુ પરિતાપ ન છાંડિ હૈયુ;
વેદવ્યાસ કથા દિન સતિ, મિલીઉ નારહ પુછી વાત. ૩૧

નારહ લોક કહી વાત રચા, ધર્મ અર્થનિ ધાંમ અસરકત;
તેણિ વિશેષિ પ્રેમ્યા એહ શાસ્ત્રસકટ જોડયાં તેહ. ૩૨

કવણુ કાજિ તે વચન વિચિત્ર, કૃષ્ણકથા જિન પવિત્ર;
અનેક કલ્પ અદ્ભુત બાંણિ, નીચી તેની છરો બાંણિ. ૩૩

માન સરોવર ફલા જેહ વામલ તીરથ નરામિ એહ;
નેત્રિણિ વર્ણિત ભગવાન, સકલ મુનિજન આપિ માન. ૩૪

બ્રહ્મા સરજી મૂકિયું અવનિ ચક્ર સંસાર,
અવર કિહાં ભાગૂં નહી, બૂઠી થઇ તિહાં ધાર.

૩૧

સૂત ને શૌનક આદિના નિર્વેદપ્રશ્ન

ચૂપે

શૌનક પ્રમુખ મહારુપિ તત્ર સહસ્ત્ર વર્ષ લગિષ્ઠ માંડયુ સત્ર;
યાગ યજ્ઞ, દમય નિત દેહ, સર્વ વિષ્ણુપરાયણુ તેહ.

૩૨

આપય અન્ન અવારિત દાન સકલ ક્રિયા તણુય અવસાનિ,
એક અવસરિ રિષિ સંધાતિ મિલ્યા સૂત નમ પૂછી વાત.

૩૩

વસ્તુબંધ

“ સાંભલિ સૂત ! સાંભલિ સૂત ! સકલ પુરાણુવેતા

“ વ્યાસ તણુ શિષ્ય પરમ ભાગવત, અવર કહૂં ગુણુ કેતા ?

“ કલયુગ દારણુ આવીઉ, વિપરીત આચાર જેહ તણુ.

“ તેહ દેખી નમ અહનમ મન માહી ભય ઉપન્યુ અતિ ધણુ.

“ વિષ્ણુક્ષેત્ર બણી કરી તીરથ માહિ પવિત્ર,

“ યાગ તણુય મિશિ કરી અહો આબ્યા છું અત્ર,

૩૪

૩૧ બ્રહ્મા-ભા. બ્રહ્માઇ; ભા. અવનિધ; બુઠી-પ્રા. ન બુઠી; ભા. સંસારિ. ૩૨ માંડયુ-પ્રા. માંડયુ; સર્વે-ખ. સધલાં ૩૩ હિ. ક્રિયાય. એક પ્રા. એકઇ; મિલ્યા-ગુ. મિલીયા; વાત-ભા. તાત. “વસ્તુબંધ” ગુ. ‘ત્રિવડ.’ સાંભલિ-ગુ. શાલિલ સૂત સૂતનું, પ્રા. સંભલિ; ખ. માં બેવડાવું નથી; હિ. ત્વં સકલં બધી પ્રતિઓમાં ‘સકલ શાસ્ત્રી પુરાણુવેતા’ છે, પણ શાસ્ત્ર શબ્દથી માપ વધે છે. ખ. અવર, અ. અવશ્ય. ૩૪ હિ. વિપરીતિ; આચાર-પ્રા. આચરણુ; અહનમ ગુ. બ્રાહ્મણિ. તેહ-પ્રા. જેહ; ઉપન્યુ-પ્રા. ઉપન્યુ; વિષ્ણુક્ષેત્ર-ગુ. વૈષ્ણવક્ષેત્ર; બીજું અને ત્રીજું પાદ એ બે ભા. માં પડેલાં છે.

(૨૯)

ચૂપૈ

“ લંપટ ચોર ચરડ અતિ દુષ્ટ, પ્રજનન ધ પીડક પાપિષ્ટ,
 “ ફૂડ કપટ નક લોભ અન્યાય, પુત્ર પિતા નવિ માનક માય. ૩૫
 “ રાજ સર્વસ્વ લેક ડંડ, વંચ-દ્રોહ વરતક પાખંડ,
 “ સત્ય, શૌચ, દયા, વ્રત, દાન, વિવેક, વિચાર રહિત હરિધ્યાન. ૩૬
 “ ધર્મ તણુ કો ન લહિ માગ, ‘યોડી જીવી યોડું ભાગ્ય.’
 “ ભેદ ન લાભક વરણાવરણ, કલિયુગ તણાં ધશાં આચરણ. ” ૩૭

પૂર્વજાયુ

“ હવક સૂત કહક અહનક વાસુદેવ મહિમાય,
 “ ભવસાગર જૂડંતડાં તરવા તણુ ઉપાય: ” ૩૮

શૌનક આદિના પંચ પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તર

ચૂપૈ

શાસ્ત્ર સકલ તણુ ઉપકર્મ, ઉપાસના પુરુષનુ ધર્મ,
 લીલા વિવિધ કૃષ્ણ અવતાર, પંચ પ્રશ્ન કીધા તિહાં સાર. ૩૯
 સૂત તણુક મનિ હર્ષ ન માય, અંગ તણી ઉર્ધ્વશી રોમરાય,
 નમનાનંદ ગદગદ કંઠ, ગુણુ જોલેવા રાઉ વૈકુંઠ. ૪૦

૩૫ જા. પ્રા. ચરડ, ગુ. ચપટ, હિમાં ધસાયો છે. પાપિષ્ટ-હિ પા-; ફૂડ કપટ નક, હિ. માં આ પાદ ધસાયું છે; ખ. પીડિ; હિ અન્યાય; ખ. માનિ. ૩૬ લેક-ગુ. લક છક, કા. લે છે. ૩૭ માગ-હિ ભાગ; ખ. યોડું જીવું; લાભક-ગુ. જાણે, કા. લહે. કલિયુગ તણાં-ગુ. શકલ યુગ તણા યંશ આચરણ; ધશાં-ખ. એકવાં; આચરણ-જા. આચાર. ૩૮ આ કડી ગુ. માં નથી; કહક-પ્રા. કહિધ, ખ. કહુકાર્થ. જુડંતડાં-અ. જુડ તણાં, કા. ગુ. જુડતાં. ચૂપૈ-હિ. માં પૂર્વજાયુ છે, પણ તેમાં માપ જોતાં લહીઆની કંઈક ગેરસમજ થયલી સમજાય છે. ૩૯ કૃષ્ણ-હિ. કૃષ્ણનુ અવતાર, કા. પ્રા. ખ. વિષ્ણુ અવતાર. ૪૦ જા. ખ. પ્રા. હરિષ; માય-પ્રા. માક, જા. અપાર; ઉર્ધ્વશી-અ. ઉર્ધ્વાર્ધ; જા. ઉપ્રસી, ખ. ઉપ્રસા; રોમરાય-પ્રા. રોમરાક, કા. અંગની રોમાવલી; કા. હરખાય; જોલેવા રાઉ, ખ. જોલવા તણા, જા. જોલક નારાયણ.

- સાધુ સાધુ વાણી ઉચ્ચરી, શૌનક તથી પ્રશંસા કરી.
 ઇષ્ટ દેવ નમ્ર કરી પ્રણામ, કહ્યું સૂત જોવ્યુંદગુણમામઃ ૪૧
 “સકલ શાસ્ત્ર નિર્ધારિત અર્થઃ ‘વિષ્ણુ સત્ય, પ્રપંચ અનર્થ,’
 પુરૂષ પરમ ધર્મ એહ યુગતિ જેણુપ ઉપજમ અધોક્ષજિ ભગતિ. ૪૨
 વિષ્ણુ-ઉપાસના દોષ પ્રકારઃ નિરાકાર નમ્ર સાકાર,
 ભગતિયોગ વાસુદેવ ધ્યાન, જેણુપ વૈરાગ્ય તતક્ષણુ ન્યાન.
 કિમ ઉપજમ ભગતિ ભગવાન, જોલિસિ તેહ તથાં સોપાન;
 પુણ્ય, તીર્થ, શાસ્ત્રસંવાદ, સાધુ પુરૂષ તથા પ્રસાદ. ૪૪
 અનેકિ ભોગ સુખ દિન રાત્રિ, આવડ નહીં તુલાં લવ માત્ર,
 મોક્ષ સ્વર્ગનું એહ પ્રસંગ, જિશુ ભગવત ભગતનું સંગ. ૪૫
 હવમ અવતાર તથા જગદીશ, જોલિસિ યે કીધા યુવીસ,
 વિષ્ણુ તથી લીલા નિર્મલા, કેચિત અંશા, કેચિત કલા. ૪૬
 મછ, કૂર્મ, નમ્ર વારાહ, નારસિંહ, વામન-મહિમાય,
 પરશુરામ, શ્રીરામ, મુરારિ, બુદ્ધ, કલકીનું અવતાર. ૪૭

૪૧ કહિ-ગુ. કહેસ. ૪૨ નિર્ધારિત-આ. નિર્ધારિ, જા. નમ્ર ધારણુત; અનર્થ-કા. અ. અર્થ, પરંતુ અર્થ ન સમનયાથી લહીઆએ બૂલ કરી છે, પ્રપંચ-સંસાર અનર્થ છે, એવા સિદ્ધાન્તનું પ્રતિપાદન કરવા કવિ ધારે છે; યુગતિ-હિ. જગતિ, ગુ. મુક્તિ, કા. અ. જ યુક્તિ; જેણુપ કા. જેથી. ૪૩ ઉપાસના ખ. ઉપાસવા, જા. ઉપાસન; જેણુપ આ. જણિ હિ જણુપ. ૪૪ કિમ કા. ન્યમ; ૪૫ રાત્રિ-હિ રાત; લવ-ગુ. લવિ; ગુ. સ્વર્ગનું તહીંય રંગ, આ. મોક્ષ, સ્વર્ગનું નહીં રંગ; જિશુ-ખ. અશુ ભાગ(વ)તતથુ પ્રસંગ. ભગત-કા. ‘જીવિ’ સંગ-હિ. ખ. પ્રસંગ; ૪૫ પછી એકલી ગુ. માં આ શ્લોક વધારે છે:-

“મૂલયા મલવેનાપિ ન સ્વર્ગતા પુનર્ભવં
 ભગવત્સંગસંગમ્યમપ્યાન્તં કિમુતાં શિસ્ત્વા ૫૩ ”

૪૭ કલકીનું-જા. કલકી દશ. ૪૭ પછી ગુ. વધારે:-

“શ્લોક-મછકૂર્માય વારાહ નારસિંહોય વામનઃ
 રામો રામસ્ય કૃષ્ણસ્ય બૌધકલંકી ચ તે દશ ૫૬ ”

(૩૧)

મનુ સ્વયંભુવ, સનતકુમાર, નરનારાયણ અતિ ઉદાર,
યત કપિલ, દત્તાત્રય, વ્યાસ, પૃથુ, હયગ્રીવ, રિષભ ઉદાસ. ૪૮

ધન્વંતરિ વેપઘ ગોવ્યંદ, હંસ રૂપ સંવાદ સનંદ,
મોહિની મોહ્યા ત્રિપુરારિ નારદ દેવ રષિ અવતાર; ૪૯

યદ્યપિ ત્રુવીસઘ પરધાન, કૃષ્ણ આપણુપઘ ભગવાન.
શૌનક પૂછ્યા પંચઘ જેહ, તેહના ઉત્તર દીધા એહ. ૫૦

નારદ અને વ્યાસનો પ્રસંગ-ભાગવતકથનનો હેતુ

પૂર્વછાયા

હવઘ એક ઉત્તમ કહસિ કથાસંગંધ સુચંગ,
અર્થ ત્રિણી અધ્યા તણુ નારદ-વ્યાસ-પ્રસંગ. ૫૧

ચૂપે

સકલ શાસ્ત્ર માહિ ભારત સાર, તેણુઘ ઉત્તમ પર્વ અદાર,
વિવેકવિચાર મેહિત વચન, અતિ રૂઝડાં તિહાં પંચ રતન. ૫૨

વેદ વ્યાસ કષ્ટ દિન રાત્રિ મિલિયા નારદ પૂછી વાત,
ભારત સવા લક્ષ મઘ કીધુ તુ હિ પરિતાપ ન છાંડઘ હૈયું. ૫૩

૪૮ અતિ ઉદાર-હિ, અતિ ઉદાસ, જા. હરિ ઉદાસ. ૪૯ ધન્વંતરિ-એકલી. હિ. માં 'મન્વંતર;' લહીઆની અક્ષરચુક છે. વેપઘ-હિ. વિવેચિ. કા. વૈષ્ણ; મોહિની-ગુ. અ. કા. મોહિનીએ, જા. મોહિનીયિ. ૫૦ જા. આપોપિ; શૌનક-જા. શૌનકિ, દીધા-અ. અંદિકા. ૫૧ કહેસિ-આ. કા. કહિસ, અ. કહિરો, જા. કહેરા, ગુ. કહેરી, જા. કહોસ; નારદ વ્યાસ-આ. નારદ ક્યા, ગુ. ભારત વ્યાસ. ૫૨ ગુ. માં કડી પર થી ૫૬ સુધીનો ભાગ પડેલો છે; ભાસ્ત-હિ. 'ભાગવત;' લહીઆનો સમજકેર છે. તેણુઘ-આ. તિણુઘ; કા. તેને ઉત્તમ હિ. આ. જા. અતિ ઉત્તમ. અદાર-આ. આપાદ; હૈયું-જા. હૈય, જા. હૈઉ; ઋઝડાં-આ. જા. જા. ઋડાં. ૫૩ મિલિયા-જા. જા. મલીયા; કીધુ આ. જા. કિયું, જા. કીગ; હૈયું-જા. હૈય, જા. હૈઉ.

નારદ ભણુધ લોક છધ રક્ત, ધર્મ-અર્થ-કામ-આસક્ત,
 તંધ વિશેષિ પ્રેસ્યા તેહ, શાસ્ત્રસંકટિ જોડયા લેહ. ૫૪
 કવણુ કાજિ તે વચન વિચિત્ર, કૃષ્ણકથા જિહાં નહિ પવિત્ર,
 અનેકિ વાક્ય અલંકૃત વાણિ, નિશ્ચય તેનિ છારુ જાણિ. ૫૫
 માન સરોવરિ હંસા જેહ, વાયસ તીરિ ન રમય તેહ,
 નૈઃકર્મ યે વર્જિત ભગવાન, સોહય નહીં નિરંજન ન્યાન. ૫૬
 સ્વકર્મ તિજય, ભજય જોવ્યંદ, તુદિ પામય પરમાનંદ;
 સેવય હરિ, મૂકય માછર્ય, તેહનું શું કહીય આશ્ચર્ય ? ૫૭
 વાગ્વિસર્ગ ગુણ મુરારિ, યદ્યપિ અખદ્દ તુ હુધ તે સાર;
 યત્ર યશ-અંકિત નામ અનંત, ભણુધ, સુણુધ, સંગ્રહય સંત. ૫૮
 સાંભલિ એક કહું તુજ મર્મ, જોલિશ મેક્ષ સમંધી ધર્મ,
 પરમ હંસનંદ વલ્લભ યેહ, ભગતિ વિરાગ અનુક્રમ એહ. ૫૯
 કૃષ્ણ તણા ગુણ કહિ સંકેત, ભવબંધન-વિનાશન-હેત,
 વાસુદેવ વરણુવિ એકાન્તિ પામસિ તિણુધ હૃદય તુ શાન્તિ. ૬૦
 સાંભલિ એક કહું દષ્ટાંત, મહારા જન્મ તણુ વૃત્તાન્ત;
 એ આખ્યાન અછય અદ્ભુત: “આહણુધરિ હું દાસીપુત્ર. ૬૧
 “અહનિશિ દિવ્યશુભ્રૂપા કરું, વચન કહય મન માહિ ધરું,

૫૪ ધર્મ-જ. માં આ પાદ પડયું છે; કામ-જ. કામિ; આસક્ત-
 અશક્ત; તંધ-જ. તિં, આ. તિં, જ. તિ, આ.તિં; લેય-હિ. જેવ, જ. લેહ,
 આ. કા. લેયા. ૫૫ કાજિ-આ. કાજ, વાણિ-જ. જાણિ; કા.નિશ્ચય કામાસક્તિ
 જાણ. ૫૬ જ. તીરિ, હિ. જ. આ. તીરયિ. નિરંજન આ. નિરંતર; ન્યાન-કા.
 ધ્યાન; ૫૭ સ્વકર્મ-આ. જ. કા. ખ. ગુ. સ્વધર્મ, અ. સત્ય; તિજય-ગુ.
 તે લણે; તુહિ આ. તુ પદ; ૫૮ અખદ્દ-આ. જ. ખ. અખધ; ગુ. અવધિ. કા.
 અખધ; ૫૯ જ. જ્યાં જરા એ નિત નામ અનંત; ૫૯ જોલિશ-ખ. જોલું,
 ૬૦ કહિ-ખ. કહીશ; ભવ-ખ. ભવભય; હેત-હિ. હેતુ; પામસિ-હિ.
 પામસ હૃદય તુ શાન્તિ. ૬૧ આ. જ. રિદધ, ખ. હૃદયા; અછય-હિ.
 છય, કા. જ.

“ પ્રસન્ન હુઆ રિષિ મઝનિ યત્ર, આપ્યુ દ્વાદશ અક્ષર મંત્ર. ૬૨
 “ (મધ) માહા પુરુષ તણા સમવાય, જાણ્યુ વિષ્ણુભગતિ મહિમાય;
 “ ભક્તિભાવિ સંતોષ્યા હરિ, નારદપણું પામ્યુ તિણિ કરી. ૬૩
 “ તૂં હવધ એકમનુ થૈ વ્યાસ! કરિ નિજ ગોવ્યંદ ગુણપ્રકાશ.”
 દેધ શીખ નારદ ભગવાન, પુહ્તા આપણુપિ સ્વસ્થાનિ. ૬૪
 વચન સૂણી શ્રીવેદવ્યાસ, માંડ્યુ પરમ ધર્મ અભ્યાસ,
 સર્ગાદિક દશ લક્ષણુ જાણી, કીધું શ્રીભાગવત પુરાણુ. ૬૫
 અધિકારી દેખી નધ એવ, તેહ ભણાવ્યા શ્રીશુકદેવ,
 ઉત્તમ શ્રોતા એહ મહિમાય, કીધુ પ્રગટ પરીક્ષિત રાય. ૬૬
 બ્રાહ્મણશાપિ તાપ શરીર, રાજા બધઠા ગંગાતીરિ,
 શુક પ્રસંગિ મિલિયા જિહાં, સૂત ભણુધ સાંભલીજીં તિહાં, ૬૭

પરિક્ષિતની મુક્તિપ્રાપ્તિનો પ્રસંગ

શૌનક ભણુધ: “ કવણુ તે રાય? કિણી પરિ મિલીયુ શુકસમવાય?
 મુગતિપરીક્ષિત પામ્યુ યથા, વર્ણુવિ વિસ્તારી તે કથા. ” ૬૮
 સૂત ભણુધ: “ સૂણિ શૌનક! વાત, જે મધ સાંભલિયું દિન સાત,
 વચન અનેકિ કહોસ તે સાર શ્રીભાગવત તણુ વિસ્તાર. ૬૯
 ભારત અતિ દ્રોણુસુત બાણુ મૂકયું હરિવા પાંડવ-પ્રાણુ,
 શરણાગતિ રાખ્યા શ્રીરંગિ, કુંતીતવન તણુધ પ્રસંગિ. ૭૦

૬૨ હિ. હૈઆ, કા. હવા; રિષિ. જ. ગુર. ૬૩ મધ-હિ. સિંધ,
 પ્રા. મધ; સમવાય હિ. સંવાદ, જા. પ્રા. સંવાય; ભગતિ-પ્રા. જ. તણુ;
 જાણ્યુ-જા. માં આ પાદ પડેલું છે. ૬૪ ગુણુ-જા. તણુ; આપણુપિ-જા.
 પોતાનિ, જા. આપણુધ. ૬૫ માંડ્યુ-હિ. મોડ્યુ, જા. માંડું, પ્રા. મંડ્યું,
 અ. માંડો, કા. માંડયો; ૬૭ શાપિ-હિ. જા. જા. અ. શાપ; ગુ. તાપ-
 રયાપ; તીરિ-જા. જા. તીર; ૬૯ અનેકિ-જા. અ. એક; કહોસ-જા. જા.
 કહું, પ્રા. કહિ, અ. કહેશે, ગુ. કહેશે, કા. કહ્યાં. ૭૦ મૂકયું-જા. મૂક્યાં;
 જા. હરવા; તવનતણુધ-અ. સ્તવન તણો, ગુ. સ્તવન કરે, હિ. તવ તણુધ,
 જા. સ્તવન તિણિ.

- શરણ્યા નિજ વર્ણાશ્રમ રાય યુધિષ્ઠિર પૂછ્યા ધર્મ.
કારણ સકલ કહ્યું તે તણું ભીષમપદ પામ્યુ આપણું. ૭૧
- કૃષ્ણ દેવ દારિકા મઝારિ આવી મિલિયા યદુપરિવાર,
જનમ પરીક્ષિત શ્રોતા તણુ રાજ ઉછવ કીધુ ધણુ. ૭૨
- વિહર કાપડી વેષધ ધરી, આવ્યુ તીરથયાત્રા કરી;
ધર્મપુત્ર દીધું બહુ માન, કેતલા દિ વસ્યુ તેણિ ઠામ. ૭૩
- એક વાર એકલુ રાત્રિ વિહર ભણુધ: 'સુણિ બાંધવ ! વાત ?'
મર્મ વચન બહુ બોલ્યા ભેદ, રાજ તિણિ પામ્યુ નિર્વેદ. ૭૪
- ધૃતરાષ્ટ્ર ગાંધારી નારિ લેધ ચાલ્યુ વન્ન મઝારિ,
કીધું ઉત્તર દિશિ પ્રયાણુ, યોગયુગતિધ છંડયા પ્રાણુ. ૭૫
- પ્રભાતિ યુધિષ્ઠિર રાય પિતા તણા પૂજેવા પાય,
મંદિર માંહિ દેખધ નહીં, અતિ ધણુ ખેદ પામ્યુ સહી. ૭૬
- દેવરિષિ આવ્યા તેણુધ ખેવ: 'સાંભલિ: કહું હિતારથ એહ,
જુ માનિશિ ધ્રુવ-અધ્રુવ લોક, તુ હિ વ્રજનધ નહી ધટધ શોક. ૭૭
- વલી એક અસંભમ વાત સાંભલિસિ દિવસ માલિ સાત:
કલિયુગિ કીધુ પ્રવેશ.' નારદ ચાલ્યા દેધ ઉપદેશ. ૭૮

૭૧ અ. શરણ્યા, આ. સવસેજ્યાં; પૂછ્યા-જા. પૂછ (ઇ);
કહ્યું-હિ. કહું; પામ્યુ જા. પામ્યા. ૭૩ વેષધ-જા. વેષુ; જા. જા. તીર્થ; જા.
ધર્મપુત્ર; હિ. બધી પ્રતિઓમાં 'દિવસ' છે, પણ માત્રા એથી વધે છે.
ઠામ-જા. ઠામ્ય, આ. થાંન, જા. થાનિ. ૭૪ ભણુધ-આ. ભણિધ,
જા. ભણિ; બોલ્યા-આ. બોલ્યાં; નિર્વેદ-જા. ખેદ. ૭૫ નારિ જા. નારુ;
લેધં જા. માં આ પાદ પડ્યું છે. છંડયા-જા. જા. છાંડયા. ૭૬ તણા-હિ.
તણુધ; ખેદ-અ. વેદના, કા. હુંખ; પામ્યુ જા. પામીહિ; ધણુ-હિ. ધણુધ.
૭૭ જા. સાંભલ; જુઠ હિ. માં આ પંક્તિ પડેલી છે; માનિશિ-જા. માંનિ;
તુ-જા. તુ તૂ જ કરવું નહીં; નહી ધટધ જા. ધટધ, જા. ધટિ, ગુ. છટે.
૭૮ અસંભમ એકલી જા. માં 'અસંભવ'; સાંભલિસિ-જા. હિ. સાંભલિ,
જા. સાંભલેશ; ચાલ્યા જા. ચાલ્યુ.

- નયર માહિ હુધ ઉતપાત, તેતલધ દિવસ વહી ગ્યા સાત,
 દારાવતી થિદું અળુન આવ્યુ મુખ કરમાણું મંન. ૭૯
- રાજા પૂછધ: 'કલિનધ મર્મ, તિ કિહુ કીધુ અધર્મ ?
 ફૂડી સાક્ષ પીઆરી ભરી ? કિં તિ પરધન લીધું હરી ? ૮૦
- લોભધ સત્ય વચનનુ લોપ ? આહણુ ઉપરિ કીધુ કોપ ?
 કિં તૂં પરનારીશું રમ્યુ ? કિં શ્રીકૃષ્ણસૂર આથમ્યુ ?' ૮૧
- ગદગદ કંઠિ કલધ સુત ધન્દ્ર: 'બાંધવ ! હું વંચ્યુ ગોવ્યંદ.'
 લૈઆ માહિ ન માધ શોક, પગિ લાગી નધ મૂકી પોક. ૮૨
- રડતુ રાખી પૂછયુ રાય, કહ્યુ વીતકનુ મહિમાય:
 'યાદવ સહિત છાંડયુ દેહ, મઝનધ કલો શીખામણુ એદ: ૮૩
- 'કલયુગ લાણુ પાપ અનેકિ, તલે રખે રહુ દિન એક,
 મોહિ પડયા નહી છાંડુ રાજ, મરશુ વહી ટ્રોપટી દાજ.' ૮૪
- 'પુત્ર પરીક્ષિત રાજિ બધસારિ,' રાજા ભણધ: 'મલાડે વાર,
 મોહ મછર માયા પરહરુ, કૃષ્ણચરણુ મન માંહિ ધર.' ૮૫
- અનશનિ વિધિ, પહિરણિ પાન, મૌન વરત, અંતર દરિધ્યાન,
 શમદમ સત્ય સંઘાતિ લીયા, પાંડવ હીમપંથિ ચાલિયા. ૮૬

૭૯ નયર પ્રા. નયર, જા. નગર; ખ. તેતલિ; જ. વહીયા: હિ.
 દારાવતી થકુઆવુ અળુન આવુ સુખ કમલાનુ મન્ન; કરમાણું જા. કમલાણું,
 પ્રા. કરમાણું; ૮૦ મર્મ-જા. અલ; કિહુ-ખ. કીહુ, હિ. કેહુ, ગુ. બેહુ;
 પીઆરી-ખ. હુદિશં. ૮૧ 'કિ' બધીમાં 'કિધ' લોભધ-જા. પ્રા. લોભિધ; તું હિ.
 તું; સૂર ખ. સૂર્ય. ૮૨ ગુ. વંચીઉ. ૮૩ પૂછયુ ખ. પુછિ; વીતકનુ-અ. વિકલનો;
 છાંડીયુ પ્રા. છાંડિયુ. ૮૪ તલે-ખ. તલે; રહુ-ખ. રહિ; હિ. મોહ; મરશુ-
 -પ્રા. મરિયુ, જા. મરશુ, અ. મરશો. મોહિ-ગુ. માં આ પંક્તિ પડે છે.
 ૮૫ ખ. બિસારિ; મલાડ-ખ. મલાયુ; માયા-પ્રા. મમતા; મન માંહિ-પ્રા.
 રિદા માંહિ, જા. હુદય માહિ; ખ. હુદિ માંહી; પરીક્ષિત-કા. પુત્ર પરીક્ષિતને
 ફરી અભિશેક, છાંડે રાજકાજનો વિવેક. ૮૬ અનશનિ-પ્રા. ખ. જા.
 અનશન; મૌન-ખ. મૌન્ય; પાન પ્રા. જા. હિ. વૃક્ષપાન. હીમપંથિ-ગુ.
 હેમચપંથી.

પાલક રાજ પરીક્ષિત સહી, ધર્મમારગ કો છાંડક નહી.
 એક વાર રાજ વન માહિ, વાત કરતા વૃષભ ગાઇ. ૮૭
 ધરાધર્મસંવાદ વિચિત્ર, નરપતિ વેષિ શૂદ્ર શિરિ છત્ર,
 વૃષભના છેદા ત્રિણિ પાય, તેતલક દષ્ટિ દીઠા રાય. ૮૮
 રાજ ભણુધ: “ કવણુ એ દુષ્ટ નિંદિત કર્મ કરક પાપિષ્ટ,
 ભણુધ નહી મઝ કરતુ રાજ, એહનું મસ્તક છેદિસિ આજ.” ૮૯
 કાઠ્યું ખડગ પરીક્ષિત રાય, તિછ છત્ર નમ લાગુ પાય:
 “ શૂદ્ર નહી હું કલિયુગ નામ, મઝનક વસવા આપુ ઠામ.” ૯૦
 રાય પરીક્ષિત કરી વિચાર, વસવા આપ્યાં સ્થાનક ચ્યારિ:
 “ કલિયુગ! જિહાં નારી રજસ્વલા, એક મૂઠિ તાંહાં તાહારી કલા; ૯૧
 “ બીજી કલા સુરા જિહાં પાન; ઘૂતકીડા ત્રીજૂં થાન;
 “ જીવદ્રોહ જે સૂતા નામ, તુજનક ચૂચુ આપ્યુ ઠામ.” ૯૨
 કલિયુગ કરક વીનતી સહી: “ સુહુ ઠામિ સમાજોં નહી.”
 વલનું કલિ પરીક્ષિત રાય: “ ઉગરતુ વસિ સોના માહિ.” ૯૩
 નારીસંગ, મદિરા, અદંકાર, કિતવપાણું, દિંસા, અવિચાર,
 વંચ, દ્રોહ, ગિંતા, આયાસ, સ્વજન તણુ નાવિ વિશ્વાસ, ૯૪
 કામ, ક્રોધ, તૃષ્ણા, આરંભ, ભોગ, ભ્રમ નક અનૃત, દંભ,
 અનેક વ્યસન, દેપ, ઉનમાદ, માહોમાહિ કુટુંબવિપાદ, ૯૫

૮૭ કો-આ. કોઈ; છાંડક-પ્રા. છાંડક, ગુ. લોપ; માહિ-કા. નય;
 જ. કરતાં. ૮૮ જ. વૃષભવેષ: હિ. વેષ: જ. પ્રા. શિર; હિ. વૃષભ; જ.
 ત્રણ; જ. દીઠ. ૮૯ નિંદિત-જ. જા. નંદિક; કરક જ. કર; એહનું-જ. તાહર;
 છેદિસિ-કા. અ. છેદું, પ્રા. છેદિસ. ૯૦ તિછ-પ્રા. જ. તજ, જા. ત્યજ;
 નક-કા. તપ; મુજનક-કા. સ્વામી. ૯૧ મ. પ્રતિ અહીંથી શરૂ થાય છે,
 ૯૨ ત્રીજૂં થાન-હિ ત્રીજૂં ઠામ; તુજનક-કા. વસવા; જા. ચૂચું આપું,
 પ્રા. ચૂચું આપ્યું. ૯૩ કરક-પ્રા. કલિ, જ. કિલિ; પ્રા. જ. ચિહ્ન; ૯૪
 કિતવપાણું જ. કિચિત્પાણું; નાવિ-કા. નાણે. ૯૫ અનૃતદંભ-પ્રા. અમૃત;
 હિ. ઉનમાદન, વિપાદ-જા. અ. ઉગરતુ-મ. ઉગરતો સૂતા માંહિ નક,
 જ. પ્રા. સંવાદ.

કરક વિરોધ પુત્રનક બાપ, લોપિ લાજ ન ગિણક પાપ,
અહનિશિ મમતા ઉપજક મનિ, એતલા અવગુણ કરક તે ધન. ૯૬
વલતૂં વચન પૂછસિ જનન: “ તક કાં દૂપણ બોલ્યું ધન ? ”
“ સકલ ક્રિયા ધનમૂલ સહી, નિરધન નક શલ અંતર નહી. ” ૯૭

ધનમર્જય કાકૂત્સ્ય ધનમૂલમિદં જગત્ ॥
અન્તરં નૈવ પશ્યામિ નિર્ધનસ્ય મૃતસ્ય ચ ॥ ૧ ॥

ચૂપૈ

યે કરશિ એહવુ આક્ષેપ, તેહ ઉપરિ ઉત્તર સંક્ષેપ:
રાધવનક રિષિ બોલ્યુ મર્મ; ધન શબ્દિ વિદ્યા તપ ધર્મ. ૯૮
ચરં શરાવહસ્તસ્ય ચાંડાલાગારવીચિયુ ।
મિશ્ણાર્થમટનં રામ ન મૂર્ષહતજીવિતમ્ ॥ ૨ ॥

ચૂપૈ

બીજા ઉત્તર કરુ કામ: ધર્મ, અર્થ, મનવાંછિત કામ,
ત્રયી વર્ગ ધન સાધન જાણિ, મોક્ષ સમંધી એહ પુરાણ. ૯૯
બિહુ દૃષ્ટાંતિ પ્રીછયું નહીં, ત્રીજુ ઉત્તર આપુ સહી;
તેહનક દૂપણ બોલ્યાં એહ, ધનવંત અવિવેકી થેહ. ૧૦૦

વિદ્યામદો ધનમદસ્તૃતીયોઽભિજનો મદઃ ।
પતેઽસતાં મદાઃ પ્રોક્તા પતદેવ સતાં મદાઃ ॥ ૩ ॥

૯૬ લોપિ-જા. લોભિ, પ્રા. લોભિઠ, હિ. લોભે; લાજ-પ્રા. હિ.
જા. લાગૂ; જ. ગણિ; કરક તે-જા. પ્રા. હિ. જ. કારણી, ૯૭
પૂછસિ-હિ. પૂછિસ, જા. પૂછસિઈ, પ્રા. જ. પૂછસિ; બોલ્યું-ગુ. બોલ્યું;
નિર્ધન-જા. માં આ પાદ પડેલું છે. ૯૮ કરશિ-પ્રા. જા. કરિશિ, શબ્દ-
દિ-જ. શબ્દિ; ધન-હિ. યશ, પણ તેમાં લહીઆની સમજફેર છે; સધબી
પ્રતિબોમાં ઉપરનો જ પાઠ છે અને તે યોગ્ય છે. અટનં કા. પઠનં
૯૯ ધર્મ-કા. ચિંતા મનની તજે શ્રીરામ. ૧૦૦ આપુ-જા. પ્રા. આપું;
બોલ્યાં-ગુ. બોલ્યું; હિ. પ્રા. અવિવેકી નર.

ચૂપૈ

ધનમદ્ધ કદર્ય પામધ શોક, ધનમદ્ધ દુર્જન પીડધ લોક,
પર ઉપકાર સાધુ નિર્દોષ, ધનધ વિવેકી પામધ મોક્ષ. ૧૦૧

શ્રી: શોકાય કદર્યાણાં વિનાશાય દુરાત્મનામ્ ।
ઉપકારાય સાધૂનાં મોક્ષાય ચ મહાત્મનામ્ ॥ ૪ ॥

ચૂપૈ

પૂર્વકર્મ પ્રભાવધ કરી, મૂઠી સેના, ખેડયુ તુરી,
એકાકી આઘ્યુ વન માહિ રિષિઆશ્રમિ પરીક્ષિત રાય. ૧૦૨

મુનિવર શમીક બધહા ધ્યાનિ, રાજનધ નવિ દીધૂં માન;
ગલા માહિ ધાત્યુ રાખ સાપ, પાધુ વલ્યુ મનિ સંતાપ: ૧૦૩

‘દુષ્ટ કર્મ’ મધ કીધૂં આજ, પડુ શરીર, બલુ એ રાજ.’
દદ વૈરાગ્ય હૃદય માહિ ધરયુ, નગરી ભણી રાજ સાંચરયુ. ૧૦૪

શ્રંગી નામ પુત્ર રિષિ તણૂં, લોચન રક્ત, ક્રોધ મનિ ધણુ:
‘જેણુધ દુહવ્યુ માહરુ આપ, તેહનિ વિઠજ્યુ તક્ષક સાપ.’ ૧૦૫

કીધુ સમય દિદાડા સાત; પુત્ર વરાંસ્યુ બોલ્યા તાત:
‘વેગિ’ રાય કરાવુ જાણુ: કરિ યતન, તૂં છાંડિશ પ્રાણ.’ ૧૦૬

રિપિવચન સાંભલિઉં રાય, કપનુ આનંદ તે મન માહિ:
“દુષ્ટ રાજ તણુ સંતાપ, મજનધ દયા, નહી એ શાપ” ૧૦૭

૧૦૧-પામધ મં. પામ્યુ. પર ૦-જા. પર ઉપકાર સાધન ન દેપિ.
૧૦૨ પ્રભાવધ-આ. પ્રભાવિધં; ખેડયુ-જા. હિ. ખેડીયુ, કા. ખેડાં; જા.
આ. જા. સેન. ૧૦૩ ધાત્યુ-ગુ. કા, ધાલ્યો, જા. ધાલ્યુ; રાખ મં.
મૃત; સાપ-હિ. પાશ; વલ્યુ. આ. જા. વલ્લીયુ, મં. ચાલ્યુ;
જા. મન્ય. ૧૦૪ મધ-જા. મિ; આ. સંચર્યુ; હૃદય-આ. રિદા.
૧૦૫ લોચન-જા. લોચનિ; જા. મનિ અતિ ધણુ; જેણુધ-જા. ચેણિ; આ.
જા. દુહવીયુ, જા. દુહવ્યુ; વિઠજ્યો, ગુ. વઢજે, હિ. વઢજ્યો, જા. વિઠિયો,
અં. જા. વેઢ્યો, કા. ડસજે; સાપ-જા. નાગ. ૧૦૬ આ. વિરાંસ્યુ, જા.
વરાશ; કરાવુ-હિ. જણાવ્યુ, આ. ગુ. કરાવ્યું; જાણુ હિ. રાજ; કરિ-જા.
હિ. આ. કરે; જા. હિ. તૂં છાંડિશ, જા. છાંડિ, આ. છાંડસિ. ૧૦૭
રિષિ. જા. આ. હિ. જા. રિષિનું સાંભલિયું-હિ. સાંભલું જા. આ. જા.
સાંભલ્યું; દુષ્ટ-જા. મં. દુષ્ટ; દયા-હિ. દુપ; નહી-મં. હવી નહી.

રાય નગર માહિ પછડું નહી, મંત્રીનંદ શીખામણ કહી:

“ થાપિ રાજિ જનમેજય વીર.” વેગિ પુહુતા ગંગાતીરિ. ૧૦૮

અનશ્વન વિધિ, કુશ આસન રાય, મિલિયા અનેક રિષિ સંવાય;

પૂરવ પુણ્ય તણા નિષેવિ, તતક્ષણિ તિહાં આવ્યા શુકદેવ. ૧૦૯

હરપિ રિષિ દીધું બહુમાન, આસન છોડી, કરયુ પ્રણામ,

માણિકજડિત કનકમંદ જેહ નિજ સિંહાસનિ બધઠા તેહ. ૧૧૦

કર જેડી પરીક્ષિત રાય, હિયડા માહિ હરપ ન માય,

દેધ પ્રદક્ષણ પ્રણમ્યા યતિ, વિવિધ વચન કીધી વીનતી. ૧૧૧

વિષ્ણુરાત પૂછધ હિતવાત: “ આયુ તણી સંખ્યા દિન સાત,

“ક્ષણ ક્ષણ માહરું મન આવટધ; મરણકાલિ શું કરિવું ઘટધ? ૧૧૨

“ કીર્તન, શ્રવણ, મંત્ર, તપ, ધ્યાન, સાધન શમ, દમ, આતમન્યાન;

“ જિણુધ ટલધ સંસારકલેશ, તિ મુઝનધ આપુ ઉપદેશ.” ૧૧૩

ભીમ ભણુધ પ્રગટારથ એહ, કોનધ રખે રહધ સદેહ:

કથા પુહુતી એ નિર્મલા, પ્રથમ સ્કંધ નધ બીજી કલા. ૧૧૪

ધતિ વિષ્ણુદાસ શ્રી ભીમવિરચિત હરિલીલા સોલકલા મધ્યે

દ્વિતીય કલા સમાપ્ત

૧૦૮ આ. વેગિધ, ખ. વેગિય; વેગિં-કા. રાજ ચાલ્યો ગંગાતીર. ૧૦૯ નિષેવિ-હિ. વિનિષેવ; ખ. તતક્ષણ્ય. ૧૧૦ છોડી-આ. છંડી, નિબ-જા. નિર્ગ; આ. સિંધાસન ૧૧૧ વિવિધ-ખ. આ. વિવિધ; વચન-કા. વિનય, ખ. વચનિ. ૧૧૨ સંખ્યા-હિ. ખ. સંક્ષા; ખ. આવટિધ; મરણ મં. અંત; કરિવું-હિ. જા. ખ. કરવું; ખ. ઘટિધ; વિષ્ણુરાત-કા. વૈષ્ણવને પૂછે હિત વાત. ૧૧૩ આતમન્યાન-જા. ઉત્તમ જ્ઞાન, અં. અંતર જ્ઞાન; ખ. સંસાર કર્મકલેશ; ૧૧૪ કોનધ-આ. કહેનિધ; રહધ-આ. રહિધ ધતિશ્રી-આ. જા. ધતિ દ્વિતીય કલા સમાપ્ત; હિ. ગુ. ધતિ શ્રી ભીમવિરચિતે સ્તોત્ર કલા મધ્યે દ્વિતીય કલા સમાપ્ત; કા. માં અં.ની ધતિશ્રીને મળતી. અં. ધતિશ્રી હરિલીલાયાં ભીમવિરચિતે કલામધ્યે ભાગવતે પ્રથમ સ્કંધે દ્વિતીય કલા સંપૂર્ણ. સંખ્યા ચૂપૈ ૧૦૨; પૂર્વછાયા ૧૧; શ્લોક ૪; વસ્તુબંધ ૨, એવં સંખ્યા ૧૧૬.

કલ્પા ૩ છ

દ્વિતીય સ્કંધ

પરીક્ષિતના પ્રશ્નની પ્રશંસા-ભાગવત-કથન-આરંભ

પૂર્વછાયા

વિવિધ વચન રાજ તણાં શ્રવણ શ્રુણીનધ એવ,

ભગત તણી કરણા કરી બોલ્યા શ્રીશુકદેવ:

૧

ચૂપૈ

ઉત્તમ પ્રશ્ન પરીક્ષિત રાજ ! કીધુ લોકહિતારથ કાનિ;

ભગતિ વિરાગ સહિત વિચાર, શ્રોતવ્ય સક્લ માંહિ એ સાર.

૨

નરનધ શ્રોતવ્ય અછધ અનેક ગૃહાસક્ત વર્જિત વિવેક;

નિશ્ચિ નિદ્રા, સંભોગિ તરણુ, દિહધ અરથ, કુટંબનું ભરણુ.

૩

પુત્ર કલત્ર મિત્ર ધન દેહ, આપણપૂં તિહાં જોડયું લેય,

આવ્યું મરણુ મોહના બંધ, દેખાંતુ નવિ દેખધ અંધ.

૪

તેણુધ કારણુધ કૌરવ નરેન્દ્ર ! સર્વ ભાવિ ભજિવુ ગોવ્યંદ;

કીર્તન, શ્રવણુ, સ્મરણુ અનુદિન કરધ, મુગતિ વાંછધ જે જન.

૫

પરમ લાભ તણું અવતરણુ અતિ નારાયણનું સમરણુ,

હરિણુ કથા પવિત્ર બહુ મતિ, નિરગુણ ચિકા રમધ જિહાં યતિ. ૬

કલ્પા ૩ ત્રીજી

૧ આરંભમાં પ્રા. જા. માં ઓં નમો ભગવતે શ્રીવાસુદેવાય છે. શ્રવણ-

હિ શ્રવણે; શ્રુણીનધ-કા. શ્રુણીયાં. ૨ રાજ પ્રા. આજ, હિ. સાજ;

કીધુ-અ. બોલ્યું; સહિતં ખ. ગનહિત વિચોકર; શ્રોતવ્યં-ગુ. શ્રોતા

વ્યાસ સક્લ માંહે સાર. ૩ અછધ-કા. છે જ; ગૃહાસક્ત-હિ ગૃહા સહિત,

અં. ગર્હાસહિત; સંભોગિ-હિ. ભોગવધ; ૪ તરણુ મં. તરણિ; તેહ જા.

પ્રા. હિ. ખ. લેય, કા. નેહ; જોડયું-કા. જોડે, મં. જોડિ; આવ્યું-કા.

આવ્યા; ૫ પ્રા. તિણુધ; ખ. ભાવ્ય; ભજિવુ-ગુ. ભજતો, શ્રવણુ-ગુ. કરણુ;

૬ હિ. અંતે; અવતરણુ જા.અ. અવતાર; જિહાં મં. તિહાં.

કલોસ પુરાણ ભાગવત એહ, મજનઇ પિતા મણાવ્યું જેહ,
 યદ્યપિ હં છં નિર્ગુણગૃહિત, પુરુષોત્તમ-લીલાઈ ચિત્ત. ૭
 મનિ સંતાપ મ આણિશિ તાત ! તાહરી જીવી છઇ દિન સાત.
 પુરા એક ખટવાંગ નરેન્દ્ર મુહરતિ પદ પામ્યુ ગોવિંદ. ૮

ભગવાનનો ભક્તિયોગ

ભગતિયોગ કેરુ ભગવાન સૂક્ષ્મ સ્થૂલ બિહ પરિ ધાન;
 વિરાટ પુરુષ વિશ્વ-આકારિ, પ્રથમઇ એક કહં પ્રકાર, ૯
 હૃદયમલ માહિ શ્યામલવાન, મસ્તકિ મુકુટ, નઇ કુંડલ કાનિ,
 આરિ હસ્ત, પ્રસન્ન મુખ સદા, શંખ, ચક્ર, પદમ, કરિ ગદા. ૧૦
 પહિરણી પીત પટ્ટલાં સાર, અંગદ રત્ન, હિરણ્યમય હાર;
 કમલેશ્વરી શ્રીલક્ષ્મી રામ, પદ પદ્મવ સેવકવિશ્રામ. ૧૧
 કૌસ્તુભમણિ મલિ તુલશી માલ, સૂક્ષ્મ ધ્યાન તણું ગોપાલ;
 એકેકું ધ્યાયેવું અંગ, પછઇ સકલ રૂપ શ્રીરંગ. ૧૨
 એ બિહ ધ્યાન ધારણા કહી, અંતર મલનઇ ટાલઇ સહી;
 ઉત્તમ એહ તણું ફલ જાણિ, અવિચલ પદ આપઇ નિર્વાણિ. ૧૩

૭ કલોસ-ખ. કિહિશ, ગુ. અં. કહેશ, મં. કહું; ભાગવત-જા. ભારત;
 નિર્ગુણ ગૃહિત-કા. રહીત, પણ તે સંશોધકની અર્થસમજનું પરિણામ છે.
 લીલાઈ હિ. જા. પ્રા. લીલયાં, અં. લીલા ગ્રહું. ખ. પુરુષોત્તમશં મલીગ
 ચિત્ત. ૮ આણિશિ-ગુ. આણિશે, ખ. આણેશ, હિ. આણિ; પુરા એક-અં.
 ગુ. પુરાણ એક; મુહરતિ-હિ. ગુ. અં. મુખતિ, ખ. મૂર્તમાત્ર. ૯ કેરુ-ખ.
 તણું; એક કહું-હિ. એહ એહ, જા. પ્રા. એક એહ; વિરાટ-ગુ. પ્રથમ
 એક એહ પ્રકાર હૃદય થીકું મ મૂકેલ યુગદાધાર ૧૦ ખ. હૃદિ; ખ. મસ્તકય;
 કાનિ ખ. કણું; સદા-ખ. મુદા; ચક્ર-હિ. સોહિ, પ્રા. સોહઇ; પદમનઇ-જા.
 પ્રા. પદમ કરિ, અં. પદમ ઉરે, ખ. પદમ કરિ. ૧૧ પહિરણિ-ખ.
 પિહિરણય; પટ્ટલાં-કા. પટોળી, ખ. પટુલી; કમલેશ્વરી-મં. પદ્મેશ્વરી
 અં, કમેશ્વર; પ્રા. શ્રીલક્ષ્મી; સેવક-ગુ. સેવિ. ૧૩ ખ. જાણય; આપઇ-
 જા. પાંમિ, ખ. નિર્વાણય.

સકલ દેવનાં નાનાં કામ, ભજતાંનં આપઘ શ્રીરામ;	
અકામ, સકામ, મોક્ષકામ યદિ, તુહિ ભજિવુ કનકાંગદી.	૧૪
ઉગમતુ આથમતુ ભાણુ આયુ હરિ વર્જિત હરિધ્યાન;	
તરુઅર યમ નર જીવઘ સોઘ, ભસ્ત્રા શ્વાસ કરંતી જોષ.	૧૫
પશુ તણી પરિ કરઘ આહાર, નામ ન જાણુઘ તણું મુરારિ;	
તેહનઘ વિખાણી દીજઘ માન, ગર્દભ, ઊંટ નઘ શુકર, શ્વાન.	૧૬
કર્ણખિલ હરિગુણ નવિ સૂણુઘ, નિર્દ્વા દર્દુરિકા નવિ ભણુઘ,	
મુકુંદનઘ નવિ કરઘ જીહાર મસ્તક મુકુટ વહિ તે ભાર.	૧૭
પૂજા રહિત તણી જગનાથ, કંકણ સહિત તે શયના હાથ,	
મથુરપિચ્છ દરશણુ વિણુ નેત્ર, પાદટક્ષ વર્જિત હરિ ક્ષેત્ર,	૧૮
જીવિત શય વૈષ્ણવ વિણુ બંધુ, શ્વસન શય તુલસી વિણુ ગંધ,	
રીઝઘ નહી હેઠઘ લોહસાર, કૃષ્ણકથા નેત્રે જલધાર.	૧૯
કીર્તન સ્મરણુ વંદન હરિ, દરશનિ પરશનિ પૂજા કરી,	
તતક્ષણુ પાપ લોકનાં હરઘ, શુક પ્રણામ તેહનઘ કરઘ.	૨૦

બ્રહ્મા અને નારદનો સંવાદ

ઉચ્ચરી એક સુભદ્રા નામ, તેરે શ્લોક કરયુ પ્રણામ.	
સાંભલિ કથા પરીક્ષત આદિ બ્રહ્માનારદનુ સંવાદ.	૨૧
નારદ કરઘ વીનતી: 'તાત! પૂછું' એક અનોપમ વાત:	
ભૂત ભવ્ય બ્રહ્માંડ પ્રકાશ ઉત્તપત્તિ રક્ષણુ અનઘ વિનાશ.	૨૨

૧૪ દેવનાં-ગુ. વેદનાનાં કામ; મોક્ષ કામ યદિ-કા. મોક્ષકાયદી;
 ૧૫ ઉગમતુ જા. પ્રા. ઉગંતુ; હિ. જા. આથમિતુ; ભાણુ હિ. જા. પ્રા.
 ખ. ભાતુ; જિમ; જા. ખ. જીવિ; જા. ખ. સોય; ભસ્ત્રા-કા.
 ધમણુજ; ખ. જોય. ૧૬ દેઘ-જા. દિઅ, ખ. દિ; દેઘ-જા. નિ
 દિનરાતિ. ૧૭ કર્ણ-ખ. કરણે એ હરીગુણુ નવ્ય સૂણિ; હિ. સા
 નિન્હા; દર્દુરિકા-ગુ. દારિકા; ૧૮ મથુર-ગુ. મથુર વિરાડ દરશન-;
 જા. સહિત તે; શયના-ગુ. શયદના. ૧૯ રીઝઘ.....કૃષ્ણ-આટલો ભાજ
 હિ. માં ધસાયો છે; બંધુ-હિ. બંધ; જા. ખ. નેત્ર; ૨૦ લોકનાં-પ્રા.-તેહકનાં;
 શુક-કા. શુકળ. ૨૧ એક-પ્રા. અનેક; કરયુ-જા. કર; સાંભલિ-પ્રા. સંભલિ;
 સાંભલિ-ખ. માં આ પંક્તિ નથી. ૨૨ પૂછું-ગુ. પૂછી.

- સકલ ભૂત કેરુ સાધાર તૂં વરતઇ જોહનઇ આધારિ;
 માહરા મનમા એવુ વિવેક આદિ પુરુષ તે તૂંહ જ એક. ૨૩
- ભણુઇ ક્ષણા: 'સુત! સાંભલિ એવ, આદિ પુરુષ નારાયણુ દેવ,
 અનંત અવિગત વર્જિત શોક, જોહના અવયવ કહ્યાં લોક. ૨૪
- જીવ સ્વભાવ, કાલ નઇ કર્મ, દ્રવ્યગુણુ, કાર્ય કારણુ ધર્મ,
 મુનિવર, દેવ, યોગવિજ્ઞાન, સત્ય, શમ, દમ, દયા, વ્રત, દાન. ૨૫
- વેદ, યજ્ઞ, તપ, તીરથ સાર વરતઇ નારાયણુ-આધારિ.
 વામુદેવ સ્વામી સમરથ, તેહ વિણુ નથી અનેરુ અરથ. ૨૬
- લીલા વેષઇ વિષ્ણુ અવતરઇ, સકલ વિશ્વની રક્ષા કરઇ,
 ભૂત, ભવ્ય, ભવિષ્ય દેવેશ, હું સરજૂં તેહનઇ આદેશ. ૨૭
- કમલ માહિ માહારી ઉતપત્તિ, ઉપનુ પણ ન લહું યુગતિ,
 જાણૂં નહી ગહન ગતિ ગૂઢ, બાહરિ આવ્યુ થઉ દિગમૂઢ. ૨૮
- પદમ નાલિ પાણુ સંચરયુ, અનેકિ પરિ તિહાં ફેરા ફિરયુ,
 પૂરવ થાનકિ આવ્યુ વલી, 'તપ તપ' વાણી મઇ સાંભલી. ૨૯

૨૩ કેરુ-કા. કેશવ; સાધાર-પ્રા. આધારિ; જોહનઇ-ખ. એહનિ,મં. કિહિ-
 નઇ; માહરા-જા. તાહરા. આદિ-જા. આદિ પુરુષ નારાયણુ એક; તૂંહ જ-
 હિ. તૂંહિજિ, અં. તાં એહ જ. ૨૪ એવ-હિ. એક; કહ્યાં પ્રા. ખ. કલાયાં.
 ૨૫ નઇ-ખ. જા. માં નથી; દ્રવ્ય-હિ. દ્રવ્યગુણુ કારણુ કાર્ય કર્મ, કા.
 ત્રય ગુણુ કારણુ કદર્ય ધર્મ; વ્રત-હિ. યાત્રા. ૨૬ વેદ-હિ. દેવ; યજ્ઞ-ખ.
 યુક્તિ; ખ. નારાયણુ; આવારુ; અર્થ ગુ. અનર્થ, પણ તેમાં લહીઆની
 સમજફેર છે. ૨૭ ખ. જા. અવતરિ; કરિ; પ્રા. ભવિષ્યત્ દેવેશ હિ.
 ભવિષ્ય દેવેશ, જા. ભવિષ્ય દેશ; ખ. ભવશ ઉપદેશ; ભવ્ય-કા. વર્તમાન;
 સરજૂં-ગુ. રહુ; ખ. તેહના, જા. તેહનિ. ૨૮ પણ જા. પ્રા. પણિ;
 યુગતિ-ખ. વગત્ય, કા. યુક્ત; હિ. આવ્યુ થુ-કા. આવિ થયો; જા. આવુ થુ,
 ખ. એણી પિરિ થયુ, ગુ. આવ્યુ થીઉ, અં. આવુ થાયુ. ૨૯ સંચર્યુ-
 જા. ખ. સાંચરું; ખ. સ્થાનકય; તપતપ-હિ. તપ જપ, જા. તપસ્તપ;
 મઇ-ખ. અશી, મં.તિહાં

સહસ્ર વર્ષ કીધું તપ ધ્યાન, મઝનઘ પ્રસન્ન હુઆ ભગવાન;
હરિ હરપિત કરિ ધરિયુ હાથ, ભગતવશ બોલ્યા જગનાથ: ૩૦
વિષ્ણુ ભણ્યું: “સૂણિ બ્રહ્મા! વાત; મઝ વિણુ અવર નહી અણુ માત્ર;
“ માહરઘ. વિષઘ વિશ્વ વિસ્તાર, યથાસૂત્ર મણિ પ્રોચુ હાર.” ૩૧
“થોડા માહિ કહું અતિ ધણું, જેહવું રૂપ અછઘ અદ્ધ તણું,
“ થિર થઇ સાંભલિ વચન વિવેક, ઉત્તમ અડગલ આપું એક. ૩૨

અડગલ

“આદિ હું અજ છું એક; મધ્યઘ હું અજ ભાસું એક,
“ સૃષ્ટિ વિનાશઘ હું અજ એક, સદા નિરંતર હું અજ એક, ૩૩

ચૂં

“વલી એક અનોપમ ધ્યાન આતમતત્વ કહું નિજ જ્ઞાન,
“સર્વ આતમ હું અજ એક, મજયું વંચિત નહી વિતરેક ૩૪
“ મજયું બીજૂં દેખિસિ જેહ, તુજનઘ બાધા કરશિ તેહ;
“ બોલ્યુ અક્ષર સારાસાર; મજયું બીજુ તે સંસાર.” ૩૫
નિજ ઉપદેશ દેઇ ભગવાન તતક્ષણિ હુઆ અંતરધ્યાન.
માયા રૂપ દેખાડયું સર્વ, જણે નગર તણું ગંધર્વ. ૩૬

૩૦ હુઆ-હિ. મં. હૌઆ. જા. હહિઆ, ખ. હવા, આ. હુઆ; ભગતવશ-જા. આ. કા. ખ. અ. ભક્તવશ. ૩૧ અવર નહી-હિ. જા. ‘અવિર,’ખ. અવર; કા. કો માત્ર; વિષ્ણુ-કા. કૃષ્ણ. ૩૨ વચન મં. કહું; અછઘ-જા. છિઅ, ખ. છિ; આપું કા. આળ્યો, કા. આળ્યું, ખ. આવી; ૩૩ છું-જા. ખ. આ. અછું; મધ્યઘ-આ. મધ્યઘ; ખ. મધ્ય; સૃષ્ટિ-જા. માં પડેલું છે; વિનાશઘ-ખ. વિનાશન. ૩૪ મજયુ જા. ખ. મજથી; નિજ જ્ઞાન-ગુ. ખ. આ. મં વિજ્ઞાન, કા. નિજ ધ્યાન; ગુ. જા. આ. સર્વ આતમા: ખ. વતરેક. ૩૫ બોલ્યુ મં. બોલું; હિ. મજયુ ખ. મજથી; હિ. બીજુ; દેખિસિ-જા. દેખસિ; ખ. કરશિ-કરિસિ; મજયું-જા. ખ. આ. મજથી; ૩૬ હિ. હૌઆ હિ. દેખાણું; હિ. હૌઆ; ખ. હૌઆ; હિ. અંતરિ ધ્યાન.

બ્રહ્મા પામ્યા નિજ પ્રબોધ નારદ નધ તે કહ્યું નિબોધ;
નારદવ્યાસ તણું સંવાદ શુક ભણુછ મજ પિતાપ્રસાદ. ૩૭

પરીક્ષિતપ્રશ્ન:-મોક્ષ અને બંધનો જીવ સાથે કેવો સંબંધ ?

રાજા ભણુછ: ‘ મોક્ષ નધ બંધ જીવ દેહ કેણી પરિ સંબંધ ?
મજનધ ઉત્તર આપુ એવ’ વલતૂં વચન કહ્યું શુકદેવ: ૩૮

“ધટાકાશ આતમા અસંગ, શુક્રતિ રજત, જમ રણુ ભુજંગ.
બંધ મોક્ષ બિહુ ભ્રમ માત્ર, સવિતા વિષમ્ યથા દિનરાત્રિ. ૩૯

ઉપાધિ ભેદ ઇણી પરિ જાણિ; રંજિત કુસુમ ફટિક પાપાણુ,
ઘટ ઘટ પ્રતિ જૂજૂડિ નરેન્દ્ર! એક અનેકિ યથા જલિ ચંદ્ર. ૪૦

અનાદિ જીવ દેહ સંયોગ, વ્યાધિનધ યમ વિલગુ રોગ,
અશાનધ કીધુ અધ્યાસ, જાણે સ્વપ્ન સૃષ્ટિપ્રકાશ. ૪૧

સુખદુઃખ છિન્નભિન્ન મતિભ્રમ, અંતઃકરણ તણું એ ધર્મ,
અંતઃકરણ જાં નવિ ગલછ, ભવબ્રાંતિ દુઃખ નવિ ટલછ. ૪૨

સંક્ષેપિ ગુરુના આદેશ, મોક્ષ તણું સાધન બોલેશ,
કહ્યોસ ઉપાય એહનુ સહી, જેણુછ જનમ પામીજધ નહી. ૪૩

૩૭ બ્રહ્મા-ગુ. બ્રાહ્મણ; પ્રબોધ-ગુ. ખ. પ્રતિબોધ; નારદ-કા. નારદને દીધો સંબોધ, ગુ. નારદને કહીઉ નિજ બોધ; ખ. જા. આ. નારદ નધ તે કહ્યું નિબોધ; જા. ભણુછ તે. ૩૮ રાજા-ગુ. રાજા પૃષ્ઠિ મોક્ષ સંબંધ; જા. આ. કિણિ; વલતૂં-જા. ખ. વલતા; ખ. બોલ્યા. ૩૯ અસંગ-આ. સંગ; ખ. ભૂઅંગ. ૪૦ જા. આ. ઘટિ ઘટિ. ૪૧ અનાદિ-હિ. માં પંક્તિ લખીને પોણી છેકી નાંખેકી છે, પણ બધી પ્રતિઓમાં છે; અધ્યાસ જા. કા. અં. ગુ. અભ્યાસ, પણ તે બૂલ છે. સૃષ્ટિ-કા. ખ. દષ્ટ, મં. દષ્ટિ. ૪૨ છિન્ન ભિન્ન-ખ. એ બેદ્ર; તણું-ખ. કેરુ; ધર્મ-કા; કર્મ; ભવ-હિ. આ. જા. ખ. લઘ લૈગઘ દુઃખમાં બ્રાંતિ. ૪૩ ખ. આદેશ ખ. મં. ઉપદેશ; સાધન-હિ. સાધારણ; બોલેશ હિ. જા. બોલોસ ગુ. બોલેશિ; કહ્યોસ-આ. કહિસ, ખ. મં. કહેશ; પામીજધ-ગુ. ખ. જા. પામીધ.

ભૂતદયા નિજ વર્ણાર. સત્ય, શ્રદ્ધા, સંતોષ, વિચાર,
 ચિત્ત શુદ્ધ કરિવાની યુગતિ, વિષ્ણુ તણી પામીજઈ ભગતિ. ૪૪
 એકમનાં ભજતાં ભગવાન ભગત તણું ટાલઈ અગન્યાન,
 કરઈ દયા સ્વામી ગોવિંદ, આપઈ નિજ પદ પરમાનંદ. ” ૪૫
 ભીમ ભણુઈ કથા એ સાર, ધ્યાન, શ્રદ્ધા, અભય, વિચાર;
 દ્વિતીય સ્કંધ ન્યાન નિર્વાણિ, એતલઈ કલા પુહુતી ત્રિણી. ૪૬
 ઇતિ શ્રી વિષ્ણુદાસ ભીમવિરચિત હરિલીલા સોલ કલા મધ્યે
 તૃતીય કલા સમાપ્ત

કલા ૪ થી

તૃતીય સ્કંધ

મહામુનિ મૈત્રેય અને વિદુરનો સંવાદ

પૂર્વછાંયુ

વલી એક ઉત્તમ કલ્પોસ વિષ્ણુ તણા પ્રસાદ,
 મહામુનિ મૈત્રેયશૂં વિદુર તણુ સંવાદ. ૧

૪૪ શ્રદ્ધા-ગુ. શ્રમ, પણ તે ભૂલ છે; હિ કરવાની; પામીજઈ-ગુ. પામેવા, કા. પામે; ભગતિ-મં. મુક્તિ; વિષ્ણુ-ખ. યેણિ ઉપનિ અધોક્ષજિ ભક્તિ. ૪૫ જા. આ. ગોવ્યંદ; આપઈ-આ પાદ હિ. માં ઉતારેલું નથી. ૪૬ અભય જા. એહ, આ. અનઈ, કા. વિવેક, ગુ. રહિત; નિર્વાણ મં. મય એણુ; ધ્યાન-ખ. સમ્યક્ શ્રદ્ધા ધ્યાન વિચાર; ઇતિ શ્રી-જા તૃતીય કલા સમાપ્ત; ઇતિ ભાગવતી કથાયાં તૃતીય કલા સમાપ્ત: ખ. ઇતિ શ્રી ભાગવતે માહાપુરાણે હરિલીલા સોલ કલાયાં તૃતીયકલા સમાપ્ત: મં. બીજી કલાને અંતે ઉતાર્યા પ્રમાણે (૩૫) ચુપૈ ૪૪; પૂર્વછાંયુ ૧; અડચણ એક, એવં ૪૬ ॥

કલા ૪ થી

આ. માં આરંભમાં જ ॥ નમો ભગવતે વાસુદેવાય ॥ મં. ચુથી; ધ. એમ છે, જા. માં ‘ કલા ચુથી ’ એટલું છે. ૧ કલ્પોસ-ગુ. કહેશિ, આ. કહિસ, ખ. કહેશ. કા. કહું; વિષ્ણુ-ગુ. કૃષ્ણ તણી પ્રસાદિ.

ચૂપે

- એક વાર ધૃતરાષ્ટ્ર રાય ઉપનુ શોક માહા મન માહિ,
રાત્રિ વિદૂર નઠ કહ્યું એકાન્તિ, પૂછ્ય પાર કારણ શાન્તિ. ૨
- વિદૂર ભણ્યઃ “ સૂણિ સાચાં વયણ, કૂટાં હૃદય તણાં તુજ નયણ,
એક પુત્ર દુર્યોધનિ કાજિ, કાંય નિગમય તૂં અવિચલ રાજ. ૩
- એક શકુની નઠ દુર્યોધન, કર્ણ કુમંત્રી, દુઃશાસન,
દુષ્ટ ચતુષ્ટય એ અવતાર, કૌરવ વંશ તણા અંગાર. ” ૪
- જે શીખામણ દીધી રાતિ, તે સભા સાંભલિયું પ્રભાતિ;
ક્રોધ્યુ દુર્યોધન ભૂપાલ, વિદુર તેડી દીધી બહુ ગાલિ. ૫
- વિદૂર તે વાણી સાંભલી, મન માહિ તે ઉપની રલી.
રાજદ્વઆરિ નિષેત્રી બાણ, કીધું તીરથ ભણી પ્રયાણ. ૬
- બ્રહ્મચર્ય, શમ, દમ, તપ, ધ્યાન, ભૂમિશયન, પ્રલભક્ષણ પાન,
એકાકી વિચરય ઉદાસ, ઇમ કરતાં આવ્યુ પ્રભાસિ. ૭
- સૂણી વાત હસ્તિનાપુર માહિ રાજ કરય યુધિષ્ઠિર રાય,
વેગય આદ્યુ સાદસ ધીર, ઉદ્ધવ મિલિયા યમુનાતીરિ. ૮
- એહ ભગત તણા ભગવાન, સાદસ, શીલ સત્ય સમાન,
ક્રિયાયોગ, પરમારથ ધ્યાન, ભગતિ વૈરાગ તુલ્ય વિજ્ઞાન. ૯
- એકમનાં કૃષ્ણાર્પિત પ્રાણ, તેહનું કેણિ પરિ કરં વિખાણ;
ભીમ ભણ્ય વિચાર ન લહં, અધિકૂં ઓછું કહનય કહં. ૧૦
- કીધુ માહોમાહિ પ્રણામ, શ્રીવસુદેવ, કૃષ્ણ નઠ રામ,
યાદવ સહિત સકલ પરિવાર કુશળ વાર્તા પૂછી સાર. ૧૧

૨ કહ્યું-જા. આ. કહનય-હિ. કહય; ખ. વિદુર તણિ; આ. કન્હય,
ખ. કહનિ, કા. વિદુરે કહ્યું અર્થ ન સમજયાનું પરિણામ છે; પાર-ગુ. જા.
આ. ખ. અં. મારણ, કા. માં નથી; કારણ ખ. હૃદયા ૩ નિગમનું-અં. નીગ-
મીડ, જા. નીગમું; તૂં-જા. ખ. માં નથી; અવિચળ-ખ. તાહારું.
૪ સવિ ખ. જા. આ. હિ. સભા; સાંભલિયું જા. આ. હિ. સાંભલી; તેડી
ગુ. મં. તેડાવી, જા. ખ. તેડીનિ. ૬ જા. ખ. વિદુરિ; જા. ઉપની; નિષેત્રી-
નિષેવ્યાં; ખ. નાંખ્યાં. ૭ એકાકી-કા. એકાએક. વિચરય મં. વિચરિક;
આવ્યુ-મં. પાવ્યુ. ૧૦ ખ. કૃષ્ણપ્રીતિ; ન આ. નવિ; કહનય-જા. કિમ, ઓછો
કોને કહું.

ઉદ્ધવ બોલેછ ગદગદિ કંઠિ: “ કૃષ્ણદેવ પહુતા વૈકુંઠિ,	
“ ભાર ટાલિવા વિશ્વાસ યાદવથલી કીધુ પ્રભાસિ.	૧૨
“ મઝનઘ ન્યાન કહ્યું ગોવિંદ જમલુ કૌરવાર યોગેન્દ્ર.	
વિદૂરભગત વિસારયુ નહી, મૈત્રેયનઘ શીખામણ કહી.”	૧૩
ચાલ્યુ વિદૂર હિતારથ લેય, ગંગાતિરિ મિલ્યા મૈત્રેય.	
કરી પ્રણામ વિચાર વિવેક, વિવિધ વચન પૂછ્યાં અનેક:	૧૪
“કહિ મુનિવર! લીલા જગદીશ, ઉતપતિ તત્ત્વ તણી ચૂરીસ.	
મહા પુરુષની રચના કહી, વિદૂરવચન તે પ્રીછ્યું સહી.	૧૫
અનંત નાભિકમલ મહિમાય, બ્રહ્મા ઉપનુ તેહ જ માહિ.	
તવન કરી સંતોષ્યા હરિ, દશવિધ સર્ગસૃષ્ટિ વિસ્તરી	૧૬
સુર, અસુર યક્ષ, નર, નાગ, થાવર, જંગમ તણા વિભાગ;	
ચૌદ લોક સરજ્યા બહુ જન, યથા વાસના વિકલપ મન.	૧૭
કાલ, અંશ, પરમાણુ યુગતિ, સનકાદિક તણી ઉતપતિ,	
સર્ગાધાર અતુલ મહિમાય, પ્રગટ્યું રૂપ તણું વારાહ.	૧૮

૧૨ બોલેછ-ખ. બોલ્યા; યાદવ-અં. ખ. કા. યાદવાસ્થલી કીધી પ્રભાસ; આ. યાદવથલી. ૧૩ જમલુ-મં. યોગાભ્યાસ સાધ્યુ યોગેન્દ્ર; ગોવિંદ-આ. ગોવ્યંદિ; કૌરવાર-ખ. કૌરવ, જા. કૌપારવ; વિસાર્યુ-ખ. વીસર, જા. વીસાર; જમલુ-કા. અતિશય ઉત્તમ હે યોગીન્દ્ર ૧૪ ચાલ્યુ-ગુ. કા. ચાલ્યા; ખ. મલા; ખ. પૂછો, આ. પૂછીયાં. ૧૫ કહિ-ખ. કિહિ; વચન-જા. વચને; પ્રીછ્યું-અં. પ્રીછવીયું, ખ. પ્રીછા. ખ. સહી મં. નહી. ૧૬ આ. નાભી કમલિ; મહિમાય-જા. માહિ; હિ ઉપનો આ. ઉપના; તવન-જા. ખ. સ્તવન. વિસ્તરિ હિ. વિસ્તરઘ; સંતોષ્યા-હિ. સંતોક્ષા. ૧૭ બધી પ્રતોમાં રિષિ સુર, અસુર, એમ છે, પણ તેથી માપ વધે છે અને ‘રિષિ’ નરમાં આવી નય છે માટે તે કાઢી નાંખ્યો છે. આ. ચઉદ; સરજ્યા-હિ. સજ્યા આ. વિકલપ, જા. વિકલપના ખ. મં. કલપ્યાં; યથા-અં. યથાવાસના વિલસિત ધર્મ ૧૮ તણી-કા. કેરી; સર્ગાધાર-આ. જા. ખ. ગર્ભાધાર, મં. ગર્ભધ્યાન; શાપ-આ. શાપિ;

ગભોધાર સખલ અસુરાક્ષ ખાંધવ હિરણ્યકશિપુ હિરણ્યાક્ષ.
મુનિવર શાપકારણુ તેહ, વૈકુંઠનાથનુ અનુગ્રહ એક.

૧૫

પૂર્વછાયા

સખલપણું હિરણ્યાક્ષનું વારાહશ્ચં સંગ્રામ,
તતક્ષણિ તેહનુ વધ કરયુ દેવ તવધ શ્રીસ્વામિ.

૨૦

કપિલનો દેવહૂતિને બોધ

કારણ સૃષ્ટિ તણું કલું કદમ તપ વન માંહિ,
પુત્રકામ વર પામિયુ દેવહૂતિ વિવાહ.
વિચિત્ર ભોગ, કપિલજનમ, વિષ્ણુમગતિવિસ્તાર,
કથા તત્વ સુવીસની પ્રકૃતિ-પુરુષ-વિચાર.
અવિચલ પદ-પ્રાપતિ તણુ અછંદ અનુક્રમ યેહ,
કપિલ કહિ માતા પ્રતિ બોલિસ સાધન તેહ:

૨૧

૨૨

૨૩

કર્મયોગ

ચૂપૈ

પ્રથમ પુરુષ નમ્ર શ્રદ્ધા સાર, વરણુ ધર્મ જાણુધ આચાર,
કામ તણી વાસના નવિ કરમ, નૈમિત્તિક નિત્ય કર્મ આચરમ. ૨૪
સેવધ ચરણુ સદા શ્રીરામ, જિન્દા ચિદ્રૂં ન મૂકમ નામ,
શ્રીપતિ સેવક જન આધાર, ટાલમ દોષ તણા સંસાર. ૨૫
હિંસા ન કરમ કેરી ભૂત, બાહિરિ રાગ, માલિ અવધૂત,
મુગતિ પામિવા ઉપરિ મુદા, નિત્યાનિત્ય વિચારમ સદા. ૨૬

૨૦ કરયુ-મં. કરયો, હિ. કરુ; હિ. સ્તુવધ, મં. સ્તવ્યા, જા. ખ. સ્તુતિ;
ખ. સ્વામ્ય. ૨૨ વિસ્તાર-મં. મહિમાય. ૨૩ બોલિસ-જા. બોલોસ. ૨૪
જાણુધ-જા. જાણિધ. આચાર-ખ વીચાર; વાસના-કા. વાંછા; ૨૫ જિન્દા-
કા. જિન્દા અથ વસે હરિ નામ; ચિદ્રૂ-મં. યજી, ૨૬ જા. ખા. અવિધૂત;
ખા. હિ. પામવા; નિત્યાનિત્ય-કા. નેતિ નેતિ.

ક્ષુધા, તૃપ્તા, નિદ્રા, ભય, વ્યાધિ, જનમ, જરા, મૃતિ, દુઃખ અમાધિ,
ક્ષણભંગુર વપુ કેરુ અંત, નિત્ય સ્તોદિત એક અનંત. ૨૭

પુત્ર, મિત્ર, કલત્ર, ધન દેહ, મૂકધ મમતા તાણુ સનેહ,
અધિક લોભ મનસા નવિ ધરધ, યાવત્ અર્થ પરિગ્રહ-કરધ. ૨૮

કામ ક્રોધ છાંડધ મદ રાગ, વિષયાભોગ વિષધ વૈરાગ્ય,
શ્ચમ દમ અહાયર્ય સમુદાય, સાધુ પુરુષના પ્રણમધ પાય. ૨૯

જ્ઞાનયોગ

શબ્દ તત્ત્વ જાણુધ વિજ્ઞાન, રાગદ્વેષ-વર્જિત અભિમાન,
સર્વભૂત સમ શાન્ત ચેહ, સાધુ પુરુષ ભણીજધ તેહ. ૩૦

પૂજધ બંધ મોક્ષ વિચાર, વલતૂં કહધ ગ્રહધ તે સાર,
ગુરૂં વચન હિતારથ ચેહ, વક્ત્રી અહનિશ્ચિ ચિંતવધ તેહ. ૩૧

નિશ્ચલ ધ્યાન જેણી પરિ થાધ, માંડધ તેહ તણુ ઉપાય,
જનનુ કોલાહલ પરહરધ, સંગતિ કેહિ તણી નવિ કરધ. ૩૨

લિંગ રહિત ધરધ જીવવેશ, સેવધ તીરથ ઉત્તમ દેશ,
પુણ્ય ભૂમિ જિહાં અન્ન સગાલ, તરકર, સિંહ, નહી ભય વ્યાલ. ૩૩

સત્ય શૌચ મનનન મનિ શાન્તિ, ભિક્ષા ભોજ રહધ એકાન્તિ,
કૂર્મ અંગ તણી પરિ કરધ, સવિ ઇન્દ્રી પાછી સંવરધ. ૩૪

૨૭ મં. માં આ કડી ૨૮ માં પછી છે. સ્તોદિત-જા. સુવેદન; એક-
હિ. એ. ૨૮ મિત્ર-હિ. માં નથી, દેહ-આ. અ. ચેહ; અધિક-ગુ. અતિશિ,
મં. અતિ; ધરધ-હિ. કરધ. અર્થ-ખ. માં પડયો છે. ૨૯ આ. છંડધ;
પ્રણમધ-મં. પૂજધ. ૩૦ તત્ત્વ-આ. ત્યજધ; શાંત-ચેહ-કા. શાંતિદેહ; મં.
ભણીધ. ૩૧ પૂજધ-હિ. પૂર્વ; વિચાર-આ. વિસ્તાર; હિ. વક્ત્રીવક્ત્રી. ૩૨ થાઈ-
ખ. થધ; ખ. માંડિ; કેહિ-હિ. કહાં, જા. કેહ; જનનુ-કા. જન્મનો. ૩૩ જીવ-
હિ. સિવાય બીજી પ્રતિઓમાં, 'નિત' છે; સગાલ-જા. સુગાલ; સિંહ-મં.
રહિત, હિ. હિંસા, કા. વસુધા; પણ તેનો કાંઈ અર્થજ નથી; ૩૪ હિ.
મનનન-જા. આ. ખ. મનનન. ભોજ-સહુમાં 'ભોજન' છે; રહધ-આ.
રહિધ, ખ. રિહિ, જા. રહિ, ખ. પરકરિ; સંવરધ-હિ. મં. સાંચરધ.

આસન રચય નિર્જન ઠામિ, અંતર્યામી આતમરામ
 શ્રદ્ધા સહિત ધરય નિત ધ્યાન, દેહાદિક તિજય અભિમાન. ૩૫
 અંતરધ્યાન એણી પરિ ધરય, બાહરિ દૃષ્ટિ અર્થ વિસરય,
 થોડા કાલમાં હય આનંદ, પામય નિજ પદ પ્રમાનંદ. ૩૬
 રાજયોગ મય વર્ણ્ય એહ, પામસિ એકમનુ રહય જેહ,
 શ્રદ્ધા, ક્ષમા, દયા, દમ, દાન, જે જન ભગત તણુ ભગવાન. ૩૭
 ન્યાન તણુ બોલ્યુ અબ્યાસ, આચરતાં છૂટય ભવપાશ,
 ભણતાં ટાલય બહુ સંતાપ, સાંભલતાં સવિ નાસય પાપ. ૩૮

ભક્તિયોગના ત્રણ પ્રકાર

પૂર્વાણ્યુ

ભગતિયોગ ભૂધર તણુ નવ લક્ષણુ, ગુણુ ત્રિણુ.
 સાત્ત્વિક, રાજસ, તામસ; ઉત્તમ મધ્યમ હીન. ૩૯

ચૂપૈ

હિંસા કાજિ ભગતિ જે કરય, ડંભકપાણું મન માહ ધરય,
 મછર સહિત સદા નર યેહ, તામસ ત્રિવિધ ભણીજય તેહ. ૪૦

૩૫. આસન-મં. નો પાઠ છે. રચય. હિ. જા. પ્રા. ખ. રચિર;
 ઠામિ-હિ. જા. પ્રા. ખ. ઠામ; નિત-પ્રા. નિરંતર; નિર્જન-હિ. નરંજન,
 ખ. જા. નિરંજન; તિજય-જા. મં. છાંડિ, ખ. ટાલિ. ઠક અર્થ-ગુ. અસ્ર;
 દૃષ્ટિ-ખ. વિષ્ટિ; કાલમાં હય-મં. નો પાઠ, બીજી પ્રતિઓમાં 'માંહિ'
 સંબ્રમથી કરેલું છે. થોડા-જા. થોડા કાલ માહિ પામસિ આનંદ; પામય-
 ખ. પામિ; ખ. પ્રેમાનંદ. ૩૭ વર્ણ્ય-જા. કહીહ, મં. કહું, ખ. કહી, પ્રા.
 કહીયુ; પામસિ-જા. પામસિ, અં. પામેશ, ગુ. પામે, પ્રા. પામેસિ, ખ.
 પામિ; રહય-હિ. ખ. નર, પ્રા. જા. માં નથી. ઠટ બોલ્યું-ખ. બોંલ્યુ;
 નાસય મં. ત્રુટય, ખ. ટાલિ. મં. માં ૩૮ મી પછી ૨૫ મી આવેલી
 છે. ૩૯ ભગતિ-હિ. ભગત; તામસ-કા. તામસી. ૪૦ કાજિ-મં. મતિ નય;
 કરય-ખ. કરિ, જા. કીજય; ખ. ધરિ; તામસ-હિ. તમસ; ભણી-
 જય-હિ. મં. ખ. ભણીય.

- ભોગ પામેવા તણુષ ઉદ્દેશ, યશકારણિ સેવધ દેવેશ,
અષ્ટ માહાસિદ્ધિ વાંછધ યેહ, રાજસ ત્રિવિધ ભણીજધ તેહ. ૪૧
- પાપ નાશિવા કારણિ ભજધ, વિષ્ણુપ્રીતિ એકમનુ જપધ,
અકામ વિધિ આચરધ યેહ, સાત્ત્વિક ત્રિવિધ ભણીજધ તેહ. ૪૨
- અહનિશિ રિદ્ય વસધ ગોવિંદ, અંતરયામી પરમાનંદ,
ભગતિ અનન્ય ભજધ નર જેહ, નિરચુણુ ભગત ભણીજધ તેહ. ૪૩
- પુણ્યધ પામીજધ સુરલોક, પાપપ્રભાવિ નરક, બહુ શોક;
ખિહુ મિશ્ર વસધ નર યદા, માનુષી યોનિ પામધ તદા. ૪૪
- અતિ ઘણુ દુર્લભ માનુષ દેહ, ભવસાગરનું વાહન એહ,
હરિગુણ સુવાય પ્રેરિત યેહ, નરહરિ નિજ આતમા તેહ. ૪૫
- ભણુક મૈત્રેય વિદુર! સૂણિ વાતઃ એણિ પરિવિવિધ વચન નિજ માત.
પુત્ર કપિલધ દીધુ પ્રતિબોધ, કીધુ ઇન્દ્રિય પ્રાચુનિરોધ. ૪૬

૪૧ પામેવા-પ્રા. પામિવા, જ. જા. પામવા; તણુષ-જા. તણુ; ઉદ્દેશ-હિ. મં. અં. ગુ. અં. ઉપદેશ. ૪૨ જ. કારણ; પ્રીતિ-અં, પ્રીત્ય; જપધ-પ્રા. યજધ, જ. યજિ. કા. ગુ. મં. માં આ આખી કડી નથી; વિધિ-જા. વિધિ. ૪૩ હિ. નિર્ચુણુ; અનન્ય કા. હિતાર્થ, ગુ. અત્યંત. ૪૪ ખિહુ-હિ. બહુ, યજ-જ. યેહ; તદા-જ. તેહ. ૪૫ અં. અતિ એ, પ્રા. અતિઘણુ; વાહન-જા. વાહણ, અં. વાનર; સુવાય-જા. સવાય, જ. વાયુ, મં. કા. સેવા, પણ અર્થ ન સમજવાનું પરિણામ છે; પ્રેરિત-મં. પ્રેમ નહિ, હિ. પ્રેરણ: (અહીં હિ. માં બાજુએ કાઠામાં 'સુવાયુ પ્રેરેવ' મેં જાણે 'સણુવધ નહીં પ્રિ-' એટલું લખ્યું છે, પણ તે અસંગત છે.) નરહરિ-આ પાદ સંબંધમાં પ્રતિપ્રતિમાં ફેર છે, ઉપર ગુ. નો પાઠ સંગત લાજવાથી લીધો છે; હિ. તેરધ નહીં તે આતમા-તેહ, પ્રા. તરધ નહીં આતમા તેહ, જા. નર નહીં આતમા તેહ, જ. સહિયિ પાર પામિ નર તેહ, કા. તરવા ઉપર આતમા તેહ, અં. તરે નહિ આતમા તેહ, મં. નરહુ હધ આતમહા તેહ. ૪૬ પ્રતિબોધ-પ્રા. પ્રબોધ; ઇન્દ્રિય-કા. ઇન્દ્રે, આ અર્થ ન સમજવાનું પરિણામ છે.

સિદ્ધક્ષેત્ર ઉત્તમ ભુવિ માહિ, સાનિધ્ય શ્રીસરસ્વતીપ્રવાહ,
 બિન્દુ સરોવરિ બધકા ખ્યાનિ, દેવદૂતિ પામ્યાં નિજ ન્યાન. ૪૭
 ભીમ ભણુધ ત્રીજધ તેત્રીસ, રૂપક આઠ નમ્ર વ્યાલીશ,
 લીલા પ્રથમ સર્ગ વિસ્તાર, પાચુ એક, કલા થઇ ચ્યારિ. ૪૮
 ઇતિ શ્રી વિષ્ણુદાસ ભીમવિરચિત હરિલીલા સોલકલા મધ્યે
 ચતુર્થી કલા સમાપ્ત ॥

કલા ૫ મી

ચતુર્થ સ્કંધ

પાચો બીજો-વિરાગ; ચાર કલા-
 ચતુર્થ, પંચમ, ષષ્ઠ અને સપ્તમ સ્કંધ
 પૂર્વછાયા

આખ્યાન ચ્યારિ ચુથધ અછધ, ભૂધર ભગત-આધીન,
 સ્ત્રી ગૌરી, બાલક ધ્રુવ, પ્રથુ રાજ, પ્રાચીન. ૧.

દક્ષ પ્રજાપતિનો યજ્ઞ અને સતીદહન

અન્વય મનુ રાજ તણુ, દક્ષપુત્રી-વિવાહ,
 યાગ પ્રજાપતિ તણુધ કીધુ અતિ ઉછાહ. ૨

૪૭ પ્રવાહ-આ. ખ. પ્રવાહિ; જા. ખ. બિહા. ૪૮ લીલા-આ. માં
 આ પંક્તિ પડેલી છે; પાચુ-અ. પાંચઓ. ઇતિશ્રી-હિ. માં 'વિષ્ણુદાસ'
 અને " હરિલીલા " એ શબ્દો નથી; આ. જા. ખ. માં ત્રીજી કલા પ્રમાણે.
 અ. ઇતિશ્રી હરિલીલામાં ભીમવિરચિતે કલાત્રયે ભાગવતે તૃતીયો સ્કંધ
 ચતુર્થી કલા પરિપૂર્ણા ॥ સંખ્યા ॥ ચુપૈ ૪૩ ॥ પૂર્વછાયા ૬ ॥ એવં
 સંખ્યા ૪૮ ॥ (ઉપર મં. માં ૪૩ ચુપૈ લખ્યું છે, પણ ૪૨ જોઈએ)

કલા ૫ મી.

૧ અછધ-જા. છધ, ખ. છિ; આ. ભગતાધિન, ખ. ભક્તાધીન; સ્ત્રી-
 જા. શ્રીગૌરી, આ. ખ. સ્ત્રીય ગૌરી. ૨ અન્વય-મં. અનુક્રમ; મનુ રાજ-
 હિ. આ. જા. ખ. મુનિકન્યા, ઝ. મુક્તિકથા, પણ તે અર્થ ન સમજાયાનું
 પરિણામ; તણુધ-કા. તણો.

શિવ બંધા જોડા નહી, દક્ષ કોપ મન માંહિ,
શાપ ભૂચુ નંદી તણુ દીધુ માંહોમાંહિ.

૨

ચૂપે

દક્ષ મહા પશુ માંડયુ યાગ, રુદ્ર તણુ નવિ કીધુ ભાગ;

યજ્ઞનિ પુરુષ વિણુ હુડ અણાહ, જાણે વર પાખમ્મ વિવાહ.

૪

સતી ભણુધ: “ શંકર ! અવધારિ, માંડયુ યાગ પિતામૃદ દારિ,

“ માહરા મન માહિ હર્ષ અપારિ મિલવા સખી, કુટુંબપરિવાર.”

૫

શંકર ભણુધ: “ સતી ! સૂણિ સહી અણુતેડયાં જાએવું નહી,

“ ગયણુ પછધ કોધ ન દેધ માન, મરણુ સરીખુ તે ઉપમાન.”

૬

વલિ વલિ માન જ માગધ સતી, કર જોડી કરધ વિનતિ;

અતિ ધણું રક્ષીઆતિજ થાધ, અણુતેડયાં પીહરિ જાધ.

૭

ઈશ ભણુધ: “ ઉમયા ! સૂણિ વાત, દક્ષ અદક્ષ તમ્હારુ તાત,

“ ધન તન યૌવન ગર્વ અપારિ, જાણુધ નહી વિવેકવિચાર.”

૮

અનેક પરિ શીખામણુ કહી, વારંતાં ઉમયા નવિ રહી;

રોષ-ભરિત મન માહિ થધ, વૃષભિ ચઢી નધ પીહરિ ગધ.

૯

ઉમયા આવી નવિ સાંસહી, માધ બાપિ બોલાવી નહીં,

સ્વજન કુટુંબ કોધ ન દેધ માન, યમ ‘ નિજ દેશ રહિત રાજન.’ ૧૦

૩ શિવ-હિ. આ. શવ. ૪ માંડયુ-આ. મંડયુ; હિ. હૌક; અવિણાહ-કા. હણાહ; ખ. ઉછાહ; હિ. માં ‘ અગાહ ’ હવું તેમાં ‘ વિ ’ ઉમેરી કોધએ ‘ અવિણાહ ’ કીધું છે. ૫ હર્ષ-જા. ખ. આ. હરિષ; સખી હિ. સતી મં. સવી, જા સરસી. ૬ ગયણુ; જા. ખ. આ. મં. ગયા; પછધ-ગુ. પૂઠી, દેધ-ખ. દિનુ; ઉપમાન-ગુ. જા. ખ. કા. મં. અપમાન. ૭ કરધ-આ. કર; અતિધણું-ગુ. અતિધણી, આ. કા. અતિધણુ; મં. જા. થાધ, હિ. થાધધ, કા. ખ. અં. થાય; અણુતેડયાં-કા. પિહેર જવાની મતિ થધ; પીહરિ-ખ. જુ પીહરુ જાય. ૮ તન-ધન-મં. ઉત્તત. ૯ ખ. પીહરુ; ખ. નિ. ૧૦ નવિ સાંસહી-ખ. નવ સાંસધ. મં. મંડપિ રહી, કા. સાંભળી સહી; ગુ. માય બાપ; યમ-આ. જિમ. નિજ-મં. આગન્યાલંગ રાજન, કા. માં આ પાદ ૧૧મીના પહેલા પાદ તરીકે છે અને તેને બદલે ૧૧ મીનું બીજું પાદ મૂકાયલું છે.

ઉમયા દીઠું તે ઉપમાન, દક્ષ તણુધ ધટિ વિપરીત સાન,
 સતી બણુધ: “ સાંભલિ હો તત્ત ! શિવ વિષ્ણુ અશિવ કરધ ઉતપાત. ૧૨
 “ વિદ્યા, તપ, વપુ. વમ, મુલ, વિત્ત, સંત તણિ ધરિ હુધ નિત્ય;
 “ અસંત તણિ ધરિ આવધ યદા વિપરીતિ ફલ તે પામિ તદા. ૧૨
 “ તુજ ઉતપાદિત માહરુ દેહ, કુછિત અન્ન જમ છાંડિશિ એહ.
 “ દુર્જન સંગતિ કેરુ દોષ, તનુત્યાગિ થાધ નિર્દોષ. ” ૧૩
 બધાં આસન ઉત્તર દિશધ, પ્રાણ ઉપાન બિહુ આકસધ,
 યોગિ અગનિ ઉપાયુ બહુ, વપુષંજર પ્રજ્વલ્યું સહ. ૧૪
 વરત્યુ હાહાકાર અપાર, શંકરસેવક કરતા મારિ,
 ઉઠ્યા ક્રોધ ધરી નધ યેહ, ભૃગુકૃત્યા ગણે જિતા તેહ. ૧૫
 તેતલધ વાત ગધ કૈલાશ, કોપધ રુદ્ર કરધ નિશ્વાસ,
 ત્રોડધ જટા સંતાપ શરીર, વીરભદ્ર ઉપાયુ વીર. ૧૬
 દીધું આયસ, ચાલ્યુ તેહ અનેક ગણે સંધાતિ લેય;
 ક્રોધ કરી વિધ્વંશ્યુ યાગ, સાચા સુર યે લેતા ભાગ. ૧૭

૧૨ ઉપમાન-મં. અપમાન; ખ. સાંભલ; શિવ-હિ. શવ; અશિવ-
 ખ. અવશ, હિ. અશવ, મં. હારેધ હું; કરધ-ભ. કરયોસ, આ. કરીસ,
 ખ. કરેય, મં. કરું. ૧૨ એ-કા. ને; યદા હિ. આ. ભા. જિહાં; તે પામિ;
 હિ. ભા. આ. આપધ. તદા ભા. હિ. તિહાં. ૧૩ તુજ-ખ. મુઝ; ભ. ઉત્પન્ન.
 ખ. તાહારુ; અન્ન જમ-ગુ. જન્મ; છાંડિશિ. આ. ખ. છાંડિસુ, ભા. છાંડયુસ,
 મં. છાંડધ, કા. છાંડે, અ. છાંડશે; ત્યાગિ-કા, ત્યને, મં. ત્યાનિ. આ. ત્યાગ;
 થાધ-આ. માં પાછળથી ‘ કરુ ’ સુધાર્યું છે. તનુ-ખ. આવિ મરણ અથવા
 બહુ શોક. ૧૪ આ. આસનિ, ખ. આસન્ય; આ. ઉત્તમ; ઉપાન-હિ. ઉપા-
 સન, કા. અ. અપાન; યોગિ-મં. વેગિ. અગનિ-હિ. અગતિ, પણ તે
 ‘ ન ’ ‘ ત ’ ના મરોડની ભૂલ હશે, કા. અનલ, આ. અનિલ, અ. યુક્તિ;
 પંજર કા. વજ; કા. પ્રજ્વલ્યુ. ૧૫ ખ. કરંતા; ખ. ઉઠયો; ધરી-
 આ. કરી; ધરી નધ-મં. કરંતા; કા. બ્રહ્મકૃત્યા ગણે જિતી તેહ. ૧૬ તે
 તલધ-ભા. મં. અ. વેગધ; મં. સંતાપિ. ૧૭ દીધું આયસ-કા. દીધી
 આજ્ઞા, અ. દીધુ આયુષ્ય; કરી-ભા. વરી, અ. મં. ધરી.

એક તણુ ઉપાડયુ કુંચ, એક તણી લૂંછી બિહૂ મૂછ,
એકનું વાંકું કીધું વચણુ, એક તણાં કાઢયાં બિહૂ નચણુ. ૧૮

એકનું હૃદયકમલ ભેદિયું, દક્ષ તણું મસ્તક છેદિયું,
એકના કૂટી પાડયા દાંત, જાણ્યું એ કરશિ કદ્ધાંત. ૧૯

અક્ષા પુહુતા ગિરિ કૈલાશ, શિવ સંતોષ્યા લીલ વિલાસ;
વેગિ આવ્યા, વારયા તેહ, દક્ષ તણુ જીવાડયુ દેહ. ૨૦

હરિ આવ્યા પરિપૂરણુ યાગ, રુદ્ર તણુ કીધુ નિજ ભાગ,
સસરા જમાઇનુ ક્રોધ, ટાલુ માહોમાહિ વિરોધ. ૨૧

ધ્રુવચરિત્ર

પૂર્વાંશયુ

કિતાનપાદ રાજા તણુ પુત્ર બણીજઇ જોહ,
પિતા સિંહાસન કનકમઇ ખોલઇ બધડું તેહ. ૨૨

દીઠું માતા મંત્રીઇ પુત્ર લડાવઇ બાપ,
મર્મવચન વિનતા કહઇ, મન માહિ પરિતાપ. ૨૩

ભાગ્યહીન નારી તણુ પુત્ર ઘટઇ નવિ રાજ,
માહરી કૂષઇ અવતરઇ તુ તું પામઇ આજ. ૨૪

ચપ્પે

ઉઠયુ પુત્ર ક્રોધ મનિ ધરી, માતાનઇ પ્રદક્ષિણા કરી,
ચાહ્યુ વનિ સેવઇ દેવેશ, નારદઇ દીધુ નિજ ઉપદેશ. ૨૫

૧૮ વચણુ-કા. વદન; એક તણાં-હિ. એકનાં. ૨૦ હિ. રાવ; કૈલાશ-
ભા. કૈલાસિ; ખ. આવી; વારયા-ભા. વારયું. ૨૧ હરિ હિ. હરિ; નિજ-હિ.
નજી; સસરા-આ. સુસરા; તણુ-કા. કેરો. ૨૨ સિંહાસન-ખ. સંધાતિ,
આ. સિંધાસન; ગુ. આશન; કનકમઇ-મ. હેમમઇ. ૨૩ મંત્રીઇ-કા. મંત્રીએ,
વિનતા-હિ. મમતા; કહઇ-ખ. કિહિ. ૨૪ આજ-ભા. આં. ગુ. કા. રાજ.
૨૫ ઉઠયુ-આ. આન્યુ.

સુધા, તૃષ્ણા, નિદ્રા પરહરિ, એકમનુ આરાધન હરિ,
 પ્રસન્ન હુઆ સ્વામી ભગવાન, અવિચલ પદ આપ્યું વરદાન. ૨૬
 વલિ વિષ્ણુ આપધ વર એહ: “ અણુવાંછિત રિદ્ધિ ધરિ જેહ,
 ભોગાવ ભોગ કહધ જગદીશ, વરસ રાજ સહસ્ર છત્રીશ. ” ૨૭
 પુત્ર આવીયુ પાછુ વલી, વધામણી પિતા સામલી,
 આપ્યા કનક-રત્ન-ભંડાર, ધરિ ધરિ ઉત્સવ મંગલ ચ્યારી. ૨૮
 પિતા તણી અનુશા કરી, પાલ્યું રાજ સંતોષ્યા હરિ,
 અંતકાલિ વનિ છાંડયુ દેહ, અવિચલ દ્રુવપદ પામ્યુ તેહ. ૨૯
 ગૃહ, નક્ષત્ર, તારા, મુનિ જન, જેહ પાપલિ કિરધ અનુદિન,
 વિષ્ણુભગતિ કેરુ મહિમાય, પરતક્ષ પેખુ દ્રુવ સય, ૩૦

વેન અને પ્રથુરાજનાં ચરિત્ર

અંગ તણુ સુત રાજ વેણુ, યોગ-વિભાગ લોપિયા તેણુ,
 પ્રજાપીડાનુ સંતાપ, વિપ્ર તણુ તે પામ્યુ શ્વાપ. ૩૧
 મુનિવર મથિયા તેહના બાહુ, વિષ્ણુકલા સંભવધ તેહ માહિ,
 પ્રથુ ઊપન્નુ, હરખ્યા સહ, તવન કરધ બંદીજન બહ. ૩૨

૨૬ પરહરિ-ખ. વીસારી; જા. ખ. આરાધિ; હિ. હૈઆ. ૨૭ રિદ્ધિ હિ.
 જા. આ. દિતા; ભોગવિ-હિ. માં આ પાદ લખવું રહી ગયું છે; ભોગવિ-અ.
 ભોગવ, ખ. ભોગવ્ય, ગુ. ભોગવે; રાજ-જા. આ. રાજ્ય. ૨૮ જા. પિતા-કા. તાતે;
 આપ્યા-જા. આપધ; ઉત્સવ-ગુ. હૈઆ; ચ્યારિ-કા. સાર, પણ અર્થ ન
 સમજયાનું પરિણામ છે. ૨૯ પાલ્યું-જા. પાલધ; ખ. અંતકાલ્ય; ખ. વન્ય.
 ૩૦ જેહ-આ. ખ. તેહ; જન્ન-હિ. જમ; કિરધ-આ. પિરધ, જા. કિરિધ,
 ખ. ફરિ; વિષ્ણુભગતિ-આ. વિષ્ણુભગત, જા. વિષ્ણુભક્ત, ખ. વિષ્ણુભક્તિ;
 આ. પરતક્ષિધ; ખ. પ્રતપિ; પેખુ-કા. અં. પેખ્યો. ૩૨ પીડાનુ-જા. પીડ-
 વાનુ, ગુ. પીડયાનુ; ખ. માં આ કડી પડી છે. ૩૨ ખ. માં આની પહેલાં
 “અરાજક પાર્યા વિષાદ, ઉરમથ્યા ઉપના નિષાદ” એ પંક્તિ છે. કયા-
 કમ જોતાં આ પંક્તિ જરૂરી છે, પણ ખ. સિવાયની કોઈ પ્રતિમાં સાંપડતી
 નથી. મુનિવર હિ. શ્રીમનિ. કરધ-આ. વાધ.

અન્ન મેદિની મૂકઇ નહી, તે ઉપરિ કેપિયુ સહી, વેજિં કીધું ધનુપસંધાન, ભીતા ધરા તવઇ રાજન.	૩૩
મુનિવર સુરનર સનમુખ હૂઆ, કિન્નર નાગ વછ જૂઝૂઆ, ધરા વિશેલી જાણે દધિ, પાત્રભેદ, નાના ઔષધિ.	૩૪
અશ્વમેધ આરંભુ નરેન્દ્ર, સમ્યક્ હારિ મનાવ્યુ ઇન્દ્ર, વેજિં આવ્યા શ્રીભગવાન, પ્રમત્ત હુઆ, આપ્યું વરદાન.	૩૫
એકમનુ સમરઇ દેવેશ, પ્રજા નઇ દીધુ ઉપદેશ, પાધિ રાજ વિવેક વિચાર, આવ્યુ મુનિવર સનતકુમાર.	૩૬
તેહનઇ દીધુ બહુત પસાય, સૂણી વચન વનિ ચાલ્યુ રાગ, અહનિશિ અંતરયામી ધ્યાન, પૃથુરાગ પામ્યુ નિજ ન્યાન.	૩૭

પ્રચેતસ રાજનો વૃત્તાન્ત

પૂર્વછાંયુ

પુત્ર પ્રાચીન રાય તણા, પ્રચેતસ તપ ધ્યાન, નારદવચનિ પામિયા, રુદ્ર-ગીત વરદાન.	૩૮
પિતા વૃદ્ધ બહુ કર્મજડ, પામઇ નહી પ્રભોધ, રાજના હિત-કારણિ, નારદ કહિ નિબોધ:	૩૯

૩૩ મૂકઇ-મં. પૂરઇ; ખ. ઉપરિ; તવઇ-જા. ખ. સ્તવઇ; ભીતા-ગુ. બીહતી. ૩૪ હિ. હોઆ; વછ-મં. કછપ; વિશેલી-ખ. પ્રા. મં. વિશેલી, જા. ભેદઇ; દધિ. કા. સુરભી. ૩૫ ખ. આરંસિ; હારિ-જા. પરિ. ૩૬ સમ-રઇ-જા. પ્રા. સેવઇ, ખ. સેવે; ખ. એકમના; આવ્યુ-જા. ખ. પ્રા. આવ્યા. ૩૭ દીધુ-ખ. કીધુ; ચાલ્યુ-ખ. ચાલ્યા; પસાય-જા. પસાઉ; પ્રથુ-કા. રુદ્રગીત પામ્યા વરદાન; પણ ખરી રીતે તે કહી ૩૮ તું 'હેલુ' પાદ છે. ૩૯ આ કહી કા. માં નથી; ખ. પ્રા. રાજ; ખ. તણું; પ્રચેતસ-હિ. પ્રવાત સત પ્રધાન; તપ ધ્યાન-મં. નિરધાર; વચનિ-ખ. વચને; પામિયા; મં. પામીઉ. જા. રુદ્રગીત આપું. ૩૯ રાજના-જા. માં આ પંક્તિ પડેલી છે; કહ્યું-મં. નિરધાર; નિબોધ-કા. નિજબોધ.

(પદ)

“ જો પશુ તઈ મારિયાં, નિર્દયપણુ નરેન્દ્ર !

“ તે પડપડ દુઝ આવતાં, ઊભૂં તેહનું વૃન્દ. ૪૦

“ અંતરપિ આવી રઘ્યાં, લોહડા કેરાં શુંગ,

“ કટકા સહસ્ર વિદારશ્નં વધરી કેરું અંગ. ” ૪૧

તેહ દેખીનધ ખીહનુ, રાજ વિરમયમાન,

કથા મિશિ નારદ કહધ અધ્યાત્મક આખ્યાન. ૪૨

અધ્યાત્મ આખ્યાન-પુરંજન વૃત્તાન્ત

ચૂપૈ

રાજ એક પુરંજન નામ, નિજ અંતઃપુર તેહનું ઠામ,

મનવેગી હય ચઢિયુ તેહ, શંખલ કોશ સંધાતિ બેહ. ૪૩

સમ્યક્ સ્વર્ગ લોક વિશાલ, અનેકિ પરિ જોયું પાતાલ,

અધ ક્ષણુ એક ન આવધ શાન્તિ, મૃત લોક જોવાની ખાંતિ. ૪૪

ચાલ્યુ સમદ્વીપ અણુસરી, વિવિધ વેલાગિલ પાટણુ પુરી,

ફેરયુ લક્ષ ચુરાસી ગ્રામ, પામધ નહી કિહાં વિશ્રામ. ૪૫

હિમાચલનિ દક્ષણ દિશિ, પુરી એક અનોપમ વસધ,

નવ ખારી, નગરી વિસ્તાર, ગુખ, જાણિયાં, વિસમા માર. ૪૬

પાખલિ સપત ધાત પ્રાકાર, ઔઠ કોડિ કોશીસાં સાર,

ખુહુતિરિ કોઠા વિષયા વંન, નિર્મલ નદી વહિ અનુદિન. ૪૭

૪૦ ઉભૂં-હિ. માં આ પાદ ધસાયું છે; ઉભૂં-કા. ખ. હસાં તેહનાં વૃન્દ. ૪૧ અંતરપિ-હિ. માં આ પાદ ધસાયું છે; વિદારશ્ન-જા. વલરસ્ર-કા. વિદારવા. ૪૨ ખ. કિહિ. માન-કા. ગુ. અં. મન. ૪૩ બેહ-જા. ગુ. લેય; શંખલ-કા. સખલ લોક સંધાતે લેય-અર્થ ન સમજયાનું પરિણામ છે. ૪૪ સ્વર્ગ-હિ. સર્ગ; ખ. પરં; મૃત-જા. ખ. અં. મા. મૃત્યુ. ૪૫ પુરી-ખ. ફરી; ફેરયુ-જા. ખ. ફરે, મા. ફિરયુ. ૪૬ માર-કા. માલ; વિસમા માર ગુ. વિષમ ન પાર. ૪૭ વહિ-ખ. વિહિ.

એક અધોમુખ નરક દ્વાર, રક્ષપાલ તિહાં મૃત્ય તલાર,
 પૂરવ પોલિ વસઇ વાગીશ, છાન્ન શ્વેત તિહાં બત્રીશ. ૪૮
 નાના રસ સુગંધ મહિમાય, ચમર ઢલઇ, નિલ વ્યંજઇ વાય,
 દુધ દીવટિયા દીવી ધરઇ, હસ્તી પાયદલ રક્ષા કરઇ. ૪૯
 ચ્યારિ પદારથિ પૂરયા તેહ, સકલ પુરી માહી ઉત્તમ એહ,
 મસ્તક પંચ એક પરધાન, સવકેહનઇ આપઇ સનમાન. ૫૦
 હાટ પીઠ ચુવટાં અપાર, મઢ, મંદિર નહિ લાભઇ પાર,
 વિચિત્ર મોટુ એક અવાસ, સોલ ખણુ ઉચુ આકાશ. ૫૧
 સકલ સુલક્ષણુ તેહ મજારિ, વસઇ એક ગુણુવંતી નારિ,
 સહિત સખી દશ સોહિત રૂપ તેહ દેખી મનિ રંજયુ ભૂપ. ૫૨
 રાજ બણુઇ ભામિની વાત: “કહનઇ કવણુ તદ્ધારુ તાત,
 “મુઝ સરિયુ સમરથ ભરથાર, ખીણુ નહીં ઇણિ સંસારિ.” ૫૩
 વનિતા કહી: “રાય અવધાર; ઉત્તમ ધરિ માહરુ અવતાર,
 “મઝ સમવડિ વાંદ્ધં ભરથાર, તાહરઇ દરશનિ હરપ અપાર.” ૫૪

પૂર્વછાયા

માહોમાહિ સમઇ કરયુ નરનારી સંયોમ,
 રાજ મોહુ કામિની વિલસઇ નાના ભોગ. ૫૫

૪૮ એક-મં. એક બ્રહ્મ મુખ નગર દ્વાર; દ્વાર...તિહાં-હિ. માં નથી;
 તલાર-કા. તલહાર, ખ. પોલ; જા. માં લહીયાની ભૂલથી ત્રીજા પાદનો
 અંતિમ ભાગ ખેવડાયો છે; બત્રીશ-મં. છત્રીસ. ૪૯ નિત્ય-હિ. માં નથી;
 વ્યંજઇ-જા. વીજણુઇ; દુધ-જા. બિહુ, મં. દીપ. ૫૦ પૂરયા-જા. પરિત,
 ખ. પૂરિ, આ. પૂરઇ; કેહનઇ-ખ. કિહિનિ; સનમાન-મં. સમમાન; ખ. માં
 આ કડી ૫૧ માં પછી છે. ૫૧ ચુવટાં-આ. ચહુટાં; મઢ-જા. મઠ; હિ.
 સોલખણુ, જા. સોલખુણા, ખ. સોલ ગુપ, આ. સોલક્ષણુ, કા. સોળ ખુણા.
 ૫૨ સોહિત. આ. સોહઇ, જા. ખ. સોહિ; જા. રંજયુ, અં. રંજ. ૫૩ ખ.
 કિહિનુ; જા. કમણુ; મઝ-હિ. માં આ પંક્તિ પડેલી છે; સમરથ-ગુ. આ.
 સમવડિ; ખ. સંસારુ. ૫૪ વનિતા-હિ. માં આ પાદ પડેલું છે; ખ. રાહ;
 ખ. અવધાર; ખ. સમોવડિ. ૫૫ સમઇ-આ. ગુ. મ. સમય, ખ. સમિ;
 કામિની-આ. ભાગ્યની.

માણિક, કનક, રત્ન ભંડાર, વધરી સહ મનાવ્યા હારિ,
 અનાહત વાજધ નીસાણુ, ત્રિહુ લોહી વરતાવધ આણુ. ૫૬
 એક વાર મૃગયા વનિ ગયુ, પ્રહર બિહુ પાછુ આવીયુ,
 રાણી કરધ વિનતિ રાય: “ તહા વિણુ ધડી વરસમધ થાધ.” ૫૭
 ક્રીડા કરધ રાત્રિદિન બેહ, એકધ ભાવિ માન્યુ દેહ,
 સમ્યક્ વિનતાં જિતુ સ્નેહ, જિમ કહિ, કરધ તિમ તેહ. ૫૮
 સંતતિ બેટાબેટી બહુ, અવલી સવલી હોંડધ વહુ,
 જમાધ દૌલિત્ર અપારિ, તેહ તણુ વાધ્યુ પરિવાર. ૫૯
 અનેક દિવસ ગયા તે વહી, મરણદુઃખ વિસરિયું સહી,
 કાલસીયાણુ દેષધ નહી, નિજ મંદિર બધી સુઘડી. ૬૦
 કામ, ક્રોધ, મહર, અહંકાર, પુણ્ય તણુ વિસરયુ વિચાર,
 સખલપણુધ વધરી લોપિયા, અવસરિ આવધ તે કોપિયા. ૬૧
 કાલ તણી કન્યા રાક્ષસી, દલ મેલી આવી ધસમસી,
 અઠોતરસુ સખી સંધાતિ નગર માહિ માંડયુ ઉતપાત. ૬૨
 ત્રિણી મદા ભડ, પાયક તેર, ગઢ વીંઠિયુ તેણુધ ચુદેર,
 મારી સેનાપતિ સરીસ, યુદ્ધ કરધ રાજત એકરીસ. ૬૩
 તતક્ષણુ સવકિહિનાં બલ હરયાં, કોટ કાંગરા જર્જર કરયા
 પોલિ તણાં છાજાં પાડિયાં, ગુપ જલ્લીયાં ઊજાડિયાં. ૬૪

૫૬ જા. બ. આ. ભંડારિ; હિ. મનાવ્યા; બ. ત્રુહુ. ૫૭ કરધ બ.
 કિહિ, જા. ભણુધ; વરસમધ-કા. વરસસો, હિ. વરસાં, ગુ. વરસાસ, બ.
 વરસાસુ. ૫૮ હિ. બિહ; જિતુ-આ. જીવતુ; માન્યુ-જા. પાન્યુ; મં. આ કડી
 નથી. ૫૯ સંતતિ-આ. સંપતિ, બ. સંતત્ય; હોંડધ-આ. હીંડડી; વાધ્યુ-
 મં. નવિ લાભધ પાર. ૬૦ નિજ-કા. મંદિર બેટો નિર્ભય થધ; બધડી-
 મં. બિહાં સુખ થધ. ૬૧ અહંકાર-બ. અપાર; તણુ-બ. સવિ; બ. અવસર;
 કાંપીઆ; વિસરયુ-હિ. વિસારયુ, જા. વિસર, બ. વીસરાં; મં. માં આ કડી
 નથી. ૬૨ અઠોતરસુ-જા. અઠોતર સરસી, કા. અઠોતર રાત, અં. સો.
 ૬૩ જા. વીડુ; સરીસ-જા. સરીસુ, રાજત એકવીસ-જા; પાયક ચુવીસ.
 ૬૪ હિ. જા. સવકિહિનાં, આ. એકકનાં; હિ. ગોષ.

કંપધ નગરનિવાસી શોક, રાજના મન માહિ શોક,
 રાણી તણુધ ધટિ નહી જ્ઞાન, તાસોવેલિ કરધ પ્રધાન. ૬૫
 બેલ્યું નગર, શોક લૂટિધ, સાહમા થાધ તે કૂટિધ
 મણિમાણિક ધન લીધું હરી, નમર ખારે વાટે કરી. ૬૬
 મરતાં રાય તણુધ મનિ મોહ, વશ્વમ વિનતા તણુ વિછોહ,
 સ્ત્રીય જનમ પામ્યુ તેણુધ કરી, વિદર્ભ રાજ ધરિ દીકરી. ૬૭
 સુમટ એક મોટુ રાજન, વિવેક વિચાર ભગત ભગવાન,
 તે તેડાવ્યુ દેધ માન, કન્યા કેરું દીધું દાન. ૬૮
 પુરુષ તણી પરિચર્યા કરધ, અહનિશિ વિષ્ણુધ્યાન મનિ ધરધ.
 પતિભગતિ હુધ નિરદોષ, સાધુસમાગમિ પામી મોક્ષ. ૬૯
 વલ્લ્લ એક દેધ સનમાન, મૃગ તણું કહીયું આખ્યાન,
 રાજ પામ્યુ ઉત્તમ ન્યાન, નારદ પુહુતા નિજ સ્વસ્થાનિ. ૭૦
 પ્રાયેતસ તપસિદ્ધિ અપાર, તેહનધ પુત્ર દક્ષ અવતાર,
 અહનિશિ સેવધ પુરુષ પુરાણુ, અવિચલ પદ પામ્યુ નિરવાણુ. ૭૧
 ભીમ ભણુધ ચુથધ વિસર્ગ, ભણુધ દાર તણું અપવર્ગ,
 એ કથા માદરધ મનિ ગમી, પુહુતી પવિત્ર કલા પંચમી, ૭૨
 ઇતિ શ્રી વિષ્ણુદાસ ભીમવિરચિત હરિલીલા સોલ કલામાં
 પંચમી કલા સમાપ્ત

૬૫ ધટિ-જા. મનધ; કરધ. જા. કરિ રાજના પરધાન. મં. માં આની
 પછી ૬૧ મી કડી છે, માત્ર તેનાં પેહેલાં બે પાદ આ પ્રમાણે છે: “ હુ તસ
 કરે એ હીડયામિલ્યા, તે જધ નધ તેહો માંહધ ભલ્યા. ” ૬૬ લૂટિધ-જા.
 લૂટીઆ; કૂટિધ-જા. કા. કુટીયા; સાહમા-જા. આ. મં. સાહામુ. ૬૭ જા.
 શ્રીજન્મ. ૬૮ ભગત-જા. ભક્તિ; જા. સનમાન. ૬૯ જા. જા. વિષ્ણુનુ; હિ.
 હોધ. જા. થાધ. ૭૦ જા. પામ્યા; ઉત્તમ ન્યાન-જા. જા. આત્મજ્ઞાન. ૭૧
 હિ. પ્રયેતસ; પ્રયેતસ-કા. પ્રયેતા સંત તે શુદ્ધ અપાર; નધ-જા. તણુ.
 ૭૨ જા. ભણિ; ચુથિ; ભણુધ- જા. આ. ભણીધ. જા. ભણીયિ; દાર-આ.
 દાદરા; જા. ઉપવર્ગ; કલા-હિ. કથા. ઇતિશ્રી-જા. આ. માં ‘વિષ્ણુદાસ
 ભીમવિરચિતે’ એ શબ્દો નથી. ઇતિશ્રી.-જા. ઇતિશ્રી હરિ ભાગવતે માહા
 પુરાણે ચતુર્થ સ્કંધે હરિલીલા સોલ કલામાં પંચમી કલા સમાપ્ત: ॥ મં.
 ચતુર્થસ્કંધે કલા પંચ પરિપૂર્ણ સંખ્યા ચૂપે ૬૦ ॥ પૂર્વછાયા ૧૨ ॥ એવં ૭૨.

(૬૩)

કલ્પા ૬ ફી

પંચમ સ્કંધ

પ્રિયવ્રત રાજાનો વંશવિસ્તાર

પૂર્વછાંયુ

પંચમઠ પ્રિયવ્રતનુ વંશવરણુ વિસ્તાર,
મર્યાદા ત્રિભુવન તણી બોલ્યોસ તેહ વિચાર.

૧

ચૂંપે

પ્રિયવ્રત રાજા તપ આચરઠ, રાજ તણી ચિંતા નવિ કરઠ,
ગિરિ ગંધમાદન મોઝારિ એકમનુ ઊલ્લગિ મુરારિ.

૨

પિતા કહિ નાના ઉપદેશ, ગૃહખંધ નવિ કરઠ નરેશ,
બ્રહ્માનંધ આદેશિ કરી પાલઠ દેશ યથાવિધિ પુરી.

૩

કીધા સાગર દ્વીપ વિવેક, તપ-તીરથ-વ્રત-યાગ અનેક,
વિષ્ણુધ્યાનિ છાંડયુ નિજ દેહ, અવિચલ હરિપદ પામ્યુ તેહ.

૪

અગ્નીધ્રિ તેહનુ કુમાર, રાજ કરઠ નવ નિધિ ભંડાર,
તેહ તણુ સુત નાભિ નરેન્દ્ર, પુત્રપણુધ આબ્યા ગોવિંદ.

૫

તેહ તણુધ મુર દેવ્યા નારિ, તેહની કૃપા વસઠ મુરાર,
પુત્રજનમિ આનંદ અપાર, રિષભ દેવ અચ્યુત અવતાર.

૬

કલ્પા ૭ ફી

આ. નમઃ શ્રીરામચંદ્રાય, નમઃ શ્રીનારાયણ. ૧ જ. પ્રિયવ્રત તણી;
બોલ્યોસ-ગુ. બોલિશિ, આ. જ. બોલિસ, જા. બોલિસઠ. ૨ ગંધમાદન
મં. કંદર મહાવન. આ. જા. જ. મઝારિ; એકમનુ-કા. એક મને તે ભજે
મોરાર. ૩ ગૃહ-કા. ગૃહખંધન નવ કરે પ્રવેશ; બ્રહ્માનંધ-ખ. બ્રાહ્મણુનિ;
આદેશિ-જા. ઉપદેશઠ; જા. યથાવિધ. ૪ છાંડયુ-આ. છાંડયુ; વ્રત-ખ.
જા. માં નથી. ૫ જા. ગોવ્યંદ; આબ્યા-આ. જા. ખ. મં. ચાન્ધ્યા;
પુત્ર-કા. સુત માટે ચાન્ધ્યા ગોવિંદ. ૬ મં. તિણિ ધિરિ; મુર-અં. મરુ,
કા. મેરુ; વસઠ-જા. મં. ખ. વસા, આ. વસ્યા; અચ્યુત-ખ. અંકિત, જા. તણુ.

માગ, દાન નાનાવિધ ભોગ, જાણુછ સમ્યક્ આતમ યોગ,
 પુત્ર તણી પરિ પાલછ લોક, દેછ ઉપદેશ ટાલિયા શોક. ૭
 વાસવ-સુતા જયંતી જેહ, રિષભ દેવ ધરિ નારી તેહ,
 શત સંખ્યા તેહનછ સંતાન, તે માહિ વડુ ભરત અભિધાન. ૮
 તે માહિ નવ ખંડ નરેન્દ્ર, ઊર્ધ્વરેતા નવ યોગેન્દ્ર,
 એકાશી દ્વિજદીક્ષા વહછ, તેહનછ રાગ પ્રભોધ કહછ. ૯

ઋષભ દેવનો પુત્રોને ઉપદેશ

ભુજંગ પ્રયાતિ

અરે સાંભલુ પુત્ર ! સાચુ સંકેત, જે કારણ બંધનઈ મોક્ષહેત,
 થોડા માહિ કહૂ વિચાર રુહુ, હરિ સત્ય સ્વરૂપ, સંસાર કૂહુ. ૧૦
 એહ દુર્લભ માનુષદેહ યોગ, તેણુછ કાંઈ વાંછુ વિષયાભોગ ?
 જે પૂરવ કર્મ તણુછ પ્રભાવિ, દુઃખની પરિ અણુવાંછિત આવછ. ૧૧
 વિષયાસુખ શ્વાન, શૃગાલ, મેષ, ખર, ઊંટ, શૂકર, નર સ્થુ વિશેષ ?
 તિહાં ન્યાન અંતર માનુષ દેહ, જે બોધરહિતા નર પશુશા તેહ. ૧૨
 આહારનિદ્રાભયમૈથુનાનિ સામાન્યમેતત્પશુભિર્નરાણામ્ ।
 જ્ઞાનં નરાણામધિકો વિશેષઃ જ્ઞાનેન હીનાઃ પશુભિઃ સમાનાઃ॥

ભુજંગ પ્રયાતિ

તપસા તણૂં મૂલ એ દેહ જાણુ, તેણુછ કાંઈ અદંકાર પ્રભાદ આણુ,
 તપ આચરતાં મન શુદ્ધ થાછ, જિણુછ માયા મોહ અગન્યાંન જાછ. ૧૩

૮ હિ. વાસ વસતા; અભિધાન - જા. સંતાન. ૯ હિ. નવ નવ ખંડ;
 એકાશી - અ. પ્રા. એકાદશી, ગુ. એકાકી. ખ. ભુજંગ, હિ. ભુજંગ-
 પ્રિયાતિ. ૧૦ સાંભલુ, - પ્રા. સંભલુ; તે - જા. ખ. થેહ; રુહુ - ગુ. રૂડહ. ૧૧
 વાંછુ - હિ. વાંછ, જા. જાંહુ; વિષયા - કા. વિષયનો, પ્રા. જા. વિષયાય; ખ.
 માં આ પાદ પડેલું છે; કર્મ - કા. પુણ્ય; મ. પરભાવિઈ. ૧૨ સુખ - કા. સુખ
 લે; ખ. અંતરિ; પ્રા. ખ. જા. રહિત; હિ. માનુષદેવ; પ્રા. માનુષ દેવ; બોધ -
 ગુ. બુદ્ધિ. નર - હિ. જા. ખ. પથર પુરૂષ દેહ. ૧૩ તપસા - મ. તલે તપ;
 એ દેહ - મ. તે એહ; તપ - મ. એ; માયા - મ. તાપસ; હિ. કાંઈ પ્રભાદ;
 કાંઈ અ. કરી; હિ. શુદ્ધિ.

મમતા, અહંતા, ક્રોધ, એત, મદ, મહર, લોભ, તૃષ્ણા, સમેત,
 શ્રીસંગ, સંગીત તથુ જે સનેહ, નાના વિધિ નરકનું દાર એહ. ૧૪
 સદા સંતસંગતિ ટાલછ પાપ, નવિ લાગછ દુષ્ટ સંસારતાપ,
 જે એકમનાં કરછ સાધુસેવા, તે મોક્ષનુ મારગ કહિ દેવા. ૧૫
 જેહ ધીર સમચિત, નહી રાગદ્વેષ, કહિછ નર સંત લક્ષણ એપ,
 આદર કરી અણસરુ તેહ ઉપાય, ચાલ્યા ઉપદેશ દેછ નહ રાય. ૧૬
 હય, કાક, પક્ષી, પશુ વિવિધ લિંગ, ભિક્ષા અજગર તણી રહિત સંગ,
 દ્વિગંબર, જડ, મૂક, અવધૂત વેશ, ફિરયા કંક, બંગાલ, કરણાટ દેશ. ૧૭
 તેહનુ અભિપ્રાય કુણુછ ન પાયુ, જિણિ જિશુ દીહું, તિણિ તિશુ ધ્યાયુ
 છાંડયા નિજ મારગ વેદકર્મ, માંડયા અનેક પાપાંડ ધર્મ. ૧૮
 મુખ માંહિ, પાપાણુ પર્વત મા હમ, બધઠા આસનિ વન તણુછ દાહમ,
 ઇણિ પરિ છાંડયું કલેવર એવ, સ્વસ્થાનકિ પુહુતા રિપભ દેવ. ૧૯

ઋષભદેવના પુત્ર જડભરતનું ચરિત

ચૂપૈ

તેહ તણુ સુત ભરત નરેન્દ્ર, જાણિ કરિ અવતરીયુ ઇન્દ્ર,
 પાલછ રાજ યથાવિધિ કરી, અંતકાલિ મમતા પરહરી. ૨૦

૧૪ ક્રોધ-મં. ક્રોધાદિ; સમેત-અ. સમવેત, ખ. સમેવ; શ્રીસંગ-જા.
 શ્રીસંગ. ૧૫ કહિ-આ. કહિછ, ખ. કિહિ, ગુ. કહે છે. સંસારતાપ-
 ખ. ધ. સંસારનુ તાપ, ગુ. સંસારનો તાપ; ગુ. એકમને; ૧૬ કહિછ-
 કહીઅછ; તેહ-મં. હરિ; ચાલ્યા-જા. ચાલ્યુ. ૧૭ પશ-હિ. માં નથી; ખ. આ.
 વિવિધિ; હય-કા. હૂઆ; જડમૂક-હિ. જડા મૂકછ; લહીઆનો સમગ્રફેર છે;
 ફિરયા-ખ. ફિરિ; હિ. કણાટક; તણી રહિત-કા. સમનિરિઅછ; દંડ-કા.
 કંકણ; અ. અવધૂત સંગ વેસ. ૧૮ કુણુછ-ખ. કિણિ; આ. જિણે; જિશુ-
 જા. યશુ, ખ. જશુ; છાંડયા-હિ. છાંડી. ૧૯ મુખ-મં. મંધિ; માંહિ-કા.
 પાપે; વન-મં. અગનિ; છાંડયું-ખ. છાંડયા, ગુ. ત્યજ્યુ; કા. જા. મં. શ્રી
 ઋષભદેવ. ૨૦ કરિ-અ. પુરી.

- મોટું તીરથ ઉત્તમ હામ, નદી ગલ્લકી શાલીગ્રામ,
 તરકર રહિત નિરંજન દેશ, એકમનુ ધ્યાન દેવેશ. ૨૧
 હરિણી વ્યાધ વિલાગૂં બાણુ, નાંખ્યુ ગર્ભ છાંડિયા પ્રાણુ;
 બાલક પૂરિ તણાણું જાઈ, દયા કરી નધ લીધું રાઈ. ૨૨
 રાત્રિદિવસ તે ઉપરિ મોહ, અધ ક્ષણ એક ન સહય વિછોહ,
 ધમ કરતાં તેણુ પામ્યુ મરણુ, તેહનઈ ધ્યાનિ હુડિ હરિણુ. ૨૩
 સમરઈ મમતા તણુ વિલાસ, એકાકી તે રહય ઉદાસ,
 નદી ગલ્લકી છાંડ્યુ દેહ, બ્રાહ્મણુપરિ અવતરીડ તેહ. ૨૪
 પિતા બણાવય સમ્યક સહી, મૂક તણી પરિ બોલય નહી;
 મૂરખ જાણુય નહી વિચાર, રાખય સાલિ તણા કેદાર. ૨૫
 આવ્યા ચોર અંધારી રાત્રિ, કરય કાલિકા તણી યાત્ર,
 નાહું પશુ ન લાભય યદા, સત્રજય જોતા હોંડય તદા. ૨૬
 દેવી અતિ ધણુ મોટુ દેહ, પશુ તણી પરિ બાંધુ તેહ,
 મનનન બોજન અલંકરયુ, લેય કાલિકા આગલિ ધરયુ. ૨૭
 દેવીના મન માંહિ તાપ, જાણ્યું એ વલગુ સંતાપ,
 કાઢ્યું ખાંડુ રોસિ ભરી, વૃષલ તણાં શિર લીધાં હરી. ૨૮
 સિંધુ દેશનુ રહુગણુ રાય, કપિલ કદ્દિ નિત બણવા જાય,
 તે જડ બ્રાહ્મણુ વેઠિ ધરયુ, લેયનય શિખિકાં જોતરયુ. ૨૯

૨૧ એકમનુ-કા. એકમને; ધ્યાન-કા. સેવે. ૨૨ પૂરિ-અ. પુઠે; તણાણું-
 મં. તાણ્યું; જા. જાય. ૨૩ હિ. મં. હૈહ, જા. હૈહ. ૨૪ વિલાસ-જા.
 વિશાલ, મં. વિશાસ; ખ. રહુ, જા. રહિ. ૨૫ મૂરખ-પ્રા. મૂરિય; વિચાર-અ.
 વીચારી; કેદાર-ગુ. કયાંય. ૨૬ કાલિકા-ગુ. કાઠેરી; તણી-જા. પ્રા. અ.
 ફેરી; સઘલય-જા. ખ. સઘલા. ૨૭ ધણુ-ગુ. ધન, જા. ધણું; દેહ-હિ. દેવ;
 મં. બાંધ્યુ; અલંકરયુ-કા. દેવ-સુંદર કર્યું, ખ. અલંકૃત કરું; લેય-ખ.
 માં આ પાદ પડેલું છે. ૨૮ ખાંડું-ખ. ખડગ; હિ. રોસિય. ૨૯ કહનય-પ્રા.
 કહિનય, ખ. કહનિ; નિત-ખ. તે; વેઠિ-ખ. વસ્ય; કરયુ; ધરયુ. જા. લેય.

જાણુ છ નહી તે પાલખી વહી, તેહનં રાય શીખામણુ કહી.

“ મોટુ આમિષપૂરિત દેહ, ” મૂર્ખ વચન બોલિયાં એહ: ૩૦

“ તુઝનં વિલગુ પ્રમાદ રોગ, તેહનુ કરું ચિકિત્સા યોગ. ”

જહ ઉનમત સરીખું ભૂત, વલતૂં વચન કહ્યં અવધૂત: ૩૧

“ મોટુ દેહ વહિ નહી યાન, છાંડિ એહ મિથ્યા આભમાન,

“ એક જોતરિયા, એક સારથી, ખીચુ ઇશુ પદારથ નથી. ૩૨

“ રાજ-સેવક કેરુ ન્યાય, એ અગન્યાન તણુ મહિમાય,

“ કાયા પંચભૂતનુ બંધ, મઝનં તેહનુ શુ સંબંધ ? ૩૩

“ તાહરુ બાર સિંહાસન સહિ, તેહનુ બાર પાલખી વહિ,

“ શિખિકા બાર વહિ છંધ કંધ, તેહનુ હૃદય, ઉદર, કટિબંધ. ૩૪

“ બરિન ઉરુ, જંધા નંધ ચરણિ, તેહનુ બાર વહિ છંધ ધરણી,

“ પૃથિવી બાર વહિ નાગેન્દ્ર, મઝનં બાર નથી રાજેન્દ્ર ! ૩૫

“ સુખ, દુઃખ, શોક, મોહ ઉનમાદ, ક્રુધા, તૃષ્ણા, પ્રમાદ,

“ સ્તુતિ નિંદા, ભય, લજ્જા, હાનિ, એહ શરીર તણુ મુંચુ જાણિ. ૩૬

“ મમતા વિલગી મોટી વ્યાધિ. તેહની પીડા અછંધ અગાધિ.

“ જનમ, જરા, મૃત દારુણ રોગ, તેહનું ઔષધ આતમયોગ.” ૩૭

૩૦ પૂરિત-હિ. જા. પૂરત; તેહનં રાય-ગુ. ભોધનન મોટુ-ગુ. અતી-
ધન આમિષ પૂરિત દેહ; બોલિયા-ગુ. બહુ બોલ્યા. ૩૧ ભૂત-જા. મૂલ;
કહ્યં-ખ. કહિ; યોગ્ય-કા. યોગ. ૩૨ નહી-ખ. માં આ રાખે નથી; ઇશુ-
ખ. અશુ, કા. અશુભ-સંશોધકની સમજચૂક છે; નથી હિ. નહિ. ૩૩ ગુ-ખ.
જા. કશુ, મા. કિશુ, મં. નહી; સંબંધ-મા. ખ. સમંધ; પંચભૂતનુ-ગુ. પંજર
ભૂતનું. ૩૪ તેહનુ-ગુ. તેહનુ હૃદય ઉદર બંધ; હૃદય-ખ. રુદિ, મા.
રિદિ, જા. હૃદિ. ૩૫ કંધ-ખ. જા. સ્કંધ. ૩૬ શોક-હિ. માં નથી.
૩૭ દારુણ-હિ. તારુણ, -લહીઆનો ઉકેલકેર છે; ઔષધ-કા. ઔષદ: અછંધ-
ખ. છિ, જા. છર્ષ; મૃત-ખ. જા. મં. મૃત્યુ.

તેહનાં વચન સુણીનઘ રાય, કર જોડી નઘ લાગુ પાય :

“આહણુ ! મઘ કીધુ અપરાધ, મોટુ અવગુણુ એ અગાધિ. ૩૯

“મન્દ્રવજ, ચમદંડ અપાર, તેહની ચંકા નહી લગાર;

“વરણપાશ, શિવત્રિશક્ત સહી, કાલ કર્મથ્યુ ખીહું નહી. ૩૯

“ખીહું માહાંત તણુઘ ઉપમાનિ, જે મઘ કીધું એ અભિમાન,

“મઝનઘ ક્ષમા કરુ ભગવાન ! વલી વલી માગૂં એ વરદાન. ૪૦

“રાગદ્વેષ નવિ આણુઘ જેલ, આતમલાભિ પૂરણુ તેહ.”

પૂછઘ જાંધ મોક્ષ ઉપાય, કહઘ ભરત જડ સાંભલિ રાય: ૪૧

વેલાહિલિ વાણી ગીત

રાગ દેશાખ

થડ વિણુ એક મહા વૃક્ષ જિગ્યુ, પ્રસરી શાખા પંચ,
ખીજ અંકુર બહુ ફલિ ફલિયુ, ત્રિધા વિસ્તારે રંચ. ધ્રુવપદ. ૧
અલીકં સંસાર અછઘ અનોપમ, અગન્યાનિ પ્રતિભાસઘ,
વિવેકવિચારઘ, દદ વિશ્વાસઘ ન્યાન-પ્રકાશઘ નાસઘ. અલીકં ૨
સોહણુઘ ધન કલંતરિ દીધું, મનિ ધરી બહુ વિશ્વાસ,
જગ્યા પૂંડિ મૂલ ન દેખઘ, વ્યાજ તણી કિલ્લી આશ. અલીકં ૩

૩૯ ચમદંડ-જન. દંડ: કર્મથ્યુ-ખ. જન. કર્મથ્યુ, મં. કર્મથી. ૪૦ માહાંત તણુઘ-જન. માંતનિ; ઉપમાનિ-મં. અપમાનિ. ૪૧ પૂછઘ; અં. પછે. જડ-હિ. જે ૪૨ વેલાં-જન. કા. માં નથી, મં. ગીત રાગ વેળા હલ; દેશાખ-મં. માં નથી ૪૨-૧ આ આખા ગીતમાં દરેક પંક્તિને અંતે ‘રં’ પૂરક હિ. ખ. જન. પ્રા. અં. માં નથી, પાણુ કા. ગુ. મં.માં છે. ગુ. મં. કા. પંચ રં; એક-એકલી હિ, માં ‘એ’; કા. ફૂલ્યા; ત્રિધાં હિ. અં. ત્રિધા વિધા વિસ્તાર, પ્રા. ખ. ત્રિધા વિસ્તારંચ, ગુ. કા. ત્રિવિધે વિસ્તાર સંચરે. ૪૨-૨ અલીકં-મં. એહવુ અલીકં; પ્રા. ખ. વિચાર; ખ. નાહાસિ, મં. ધાતુ વિસ્તારે હચેરં. વિવેક-કા. માં ૩ જ કડીની પડેલી પંક્તિ આને બદલે હલકાઈ ગઈ છે. ૪૨-૩ સોહણુઘ-ખ. મં. સમણિ, પ્રા. સુહણુઘ, કા. રવખે, અં. સુણિ; કલંતરિ-કા. કાલાંતરે, મં. કલપાંતરિ,

વાંઝણીય પુત્ર જાણ્યુ, તે જણ્યા લગમ જાત્યંધ,
 અમાવાસ્યાની રાતડી તિણુય દીઠુ સોલ કલા ચંદ્ર. અલીક૦ ૪
 જલ વિણુ નદી વહમ નિરંતર, પૂર નમ પાછું થાય,
 વદન વિહાણુ અલગટ બોલમ, પાય વિહાણુ ઉગ્ગય. અલીક૦ ૫
 આકાશ ફૂંચુ બહુ ફૂલડે, રિતુ વિણુ મુહુરયુ વસંત,
 સસલાનમ શીર શીંગડાં, અણુનયુ નર બલવંત. અલીક૦ ૬
 એહ વાણી જે જોમ વિચારી, દિસમ તે અછત્રં ભાવમ,
 ભીમ બણુમ શ્રીવિણુ-પ્રસાદિ તે નર જામ ન આવમ. અલીક૦ ૭
 (ગીત સમાપ્ત)

ચૂપૈ

“ સાધુ-જન-મહિમા અછમ અપાર, તેહનુ કોમ ન જાણમ પાર,
 “ બાહરિ ગૂઠ માહિ પ્રકાશ, રાખમ ઢાંકયુ યથા હુતાશ. ” ૪૩
 “ વલી વચન સાંભલિ રાજેન્દ્ર ! ” હિતકારણિ કહિ યોગેન્દ્ર:
 “ પ્રપંચ દીસમ મિથ્યા રુપ, અધિધાન હરિ સત્ય સ્વરુપ. ૪૪

ખ. વિશેષજ; દીધૂં-કા. દીઠું, જા. મં. દીઠું, ખ. પાગ્યુ; મનિ
 ધરી-ખ. આગી બહુ; દેખમ-જા. દીસમ; કિહી-ખ. શી; બ્યાજ-કા. ધન.
 ૪૨-૪ હિ.વાંઝણીયે; તે ખ.તાં; ખ. જણ્યા-જા. કા. જાણે; જાત્યંધ-
 પ્રા. ખ. યાચંધ, જા. જાચંધ; તેણુ. ખ. તેણિ; કા. અમાસ કેરી રાત-
 ડીએ; ખ. કલાનુ કા. કલાશું. ૪૨-૫ નિરંતર-ખ. બહુ ગરજિત; અલગટ
 -પ્રા. ખ. મં. અલગટ, કા. અલગત; પાય-મં. તુ ચરણ. ૪૨-૬ મુહુરયુ-
 જા. મુરુ, હિ. પૂરયુ; ખ. શીંગડાં; અણુનયુ-જા. અનયુ, મં. રતુ
 વિણુ જાણુ, કા. અણુનયુ, પણ તે લહીઆનો સમજકેર છે. ૪૨-૭ જે
 જોમ-ખ. યો જામ; અછત્રં ભાવમ-ખ. ને કા. અણુછત્રં ભાસે; ભાવમ. મં.
 ભાસમ; શ્રી વિણુ-કા. શ્રીરામ, હિ. શ્રીકૃષ્ણ; હિ. આવી ન જામ રે;
 ખ. અલીક સંસાર પદ સમાપ્ત. ૪૪ સાધુ જન-ગુ. મં. જા. કા. ખ. ખ.
 પ્રા. બાહ્યમહિમા; અછમ-ખ. છિ, જા. છમ; ખ. બાહિર; યથા-
 પ્રા. જિણુ, ખ. યમ. ૪૪ પ્રપંચ-હિ. માં આ પંક્તિ પડેલી છે. કહિ-
 ખ. જોલિ; યોગેન્દ્ર-કા. વિમેન્દ્ર.

“ સદા નિરંતર અણસરિ એહ, ત્યજિ અભિમાન તણું એ દેહ. ”

વૈરાગ્ય કાજિ કહી અભિનવી, વિચિત્ર વાર્તા ભવ આટવી. ૪૫

રાજા પામ્યુ પરમ નિધાન, પ્રણમ્યા ચરણ ભરત ભગવાન.

પ્રિયવત તણુ વંશ વિસ્તાર, ગય રાજા હરિ ભક્ત અપાર. ૪૬

૪૫ (હિ. માં કહી ૪૩ થી ૫૯ કહી પર્યંતનો ભાગ કોઈકે પાછળથી લખાને ચોટ્યો છે, તેથી તેની ભાષા, લેખનશૈલી આદિ મૂળ પ્રાચીન પ્રતિથી ઘણાં જ ભૂદાં પડે છે.) અણસરિ-હિ. દિસઈ, ગુ. અનુસર, ખ. અણસરુ; હિ. ત્યજે; હિ. વિચિત્રવતાં ભવ આદરી; અભિનવી-કા. વિનવી; વિચિત્ર-કા. વિચિત્ર વાટ ભોમી આટવી; આટવી-અ. આટવી, હિ. આદરી; ભવ-ખ. ભૂવી, મા. ભવિ. આના પછી મં.માં નીચેનો ભાગ વધારાનો છે:—

ગીત રાગ વેલાઉલ

મૂલ નહીં પંચ સાખા તરુવર, જલ વિણ પાંગળુ રીંચઈ પાત્ર,
પખાજ વાજઈ, માદડ નાયઈ, તુ તેણુ રંગઈ લોકા રાયઈ રે ॥ ૧ ક્રુવપદ ॥
સાંભલિ રાજા બેલઈ અવધૂત, એહ અનોપમ વાણી,
નિર્ગુણ નારીશ્વં નેહ ધરંતા ઝખક લઈ રચણી વિહાણીજી. સાંભલિ. ૨.
કાડીઈ ડુંગર ઢોલી નાંકુ, ગાઈ વાધ વિડારયુ,
સસલિઈ રે સણુહુ હારિ મનાવ્યું, તો હરણીઈ ચિત્રો મારયુજી. સાંભલિ. ૩.
ડુંગર માયિ માછા ચરઈ રે, પાણી માંહાં દવ લાગા,
રહિટ વહિઈ તરસાવુ ઉરે, સૂલિ કાંટા ભાગા રે સાંભલિ. ૪.
ચન્દ્ર નઈ સૂરજ, પવન નઈ પાણી, સુખ:દુખ ધરાઈ નઈ આકાશ,
મન ઇંદ્રી કરા પ્રકાશ નહીં ત્યાંહાં અહમાર વાસજી. સાંભલિ. ૫.
માંહિ તે બહારિ, બાહારિ માંહિ, કુહુ કુણી પિરિ કીજઈ
જણુ તે અજણુ, અજણુ તે જણુઈ, એ પરમારથ બ્રહ્મ રે. સાંભલિ. ૬.
ઉજડ માંહઈ જાએવું રે અહનિંશિ રિહવું ઉદાસાજી
વિચિ સાટિ નાય ભેટી લે તુ ભીમ ભણુઈ વિણુદાસા રે. સાંભલિ. ૭.
અપે

એણી પિરિ રાજા પ્રતિજ્ઞાંયુ ધણું, જણ્યું જ્ઞાન એ બ્રાહ્મણ તણું
સાધુસંગતિથી પામ્યુ જ્ઞાન, ભરત જડ પુહુતા સ્વસ્થાનિ. ૩૪.

૪૬ ભરત-હિ. ભગતિ, અ. ખ. ભક્ત, મં. કા. તણું; ભક્ત-ખ.

સમદ્રીપ અને ભૂગોલપાતાલનો વિચાર

સમદ્રીપ ભૂગોલ વિચાર, સમ્બદ્ધપણિ ન જાણું પાર,
 તુલિ બુધિમાનિ વિસ્તાર જંબુદ્વીપ કમલ આકાર. ૪૭
 મધિ લક્ષ જોઅણુ ઊંચુ મેરુ, પર્વત ચાર તેહ ચુરેર,
 વલી ચિહ્ન દિશિ પર્વત આઠ, કૈલાસાદિ શેખરન ધાટ. ૪૮

પૂર્વઝાયુ

મેરુચિકાંચ ત્રિણિ ઉત્તરિ, ત્રિણિ દક્ષિણિ પ્રચંડ,
 એક પૂરવિ, એક પશ્ચિમિ, મધ્ય ધલાવૃત્ત ખંડ. ૪૯

ચૂપૈ

ધલાવૃત્તની પૂરવ દિસધ આંબુ એક મહા ઉલ્લસધ,
 તે ફલરસ વહિ અરુણા નદી, મધુર સવાદ અમૃત ઔષધિ. ૫૦
 દક્ષિણ તરઅર જાંબૂ રહિ, તે ફલરસ જાંબુવતી વહિ,
 જાંબુનદ નીપજધ સોવરણુ, હુધ દેવ તણાં આભરણુ. ૫૧
 પશ્ચિમ નદી કલંબ મધુમતી, તિહાં વસધ જન સુકૃતમતિ,
 ઉત્તર નિમ્નોધ નિર્મલ નદી, આપધ વસ્ત્ર, દૂધ, ધૂત, દધી. ૫૨

ભક્તિ, પ્રા. ભગત. ૪૭ વિચાર-મં. મં. વિસ્તાર, હિ. અપાર; પાર. મં.
 અપાર; કમલ-હિ. મલી; કા. માં આ પંક્તિ આમ છે:--

સમ દ્વીપ ભૂગોલ વિસ્તાર, જંબુદ્વીપ કમલ આ કહી;

શ્લોક માત્ર અનુમાને કહુ, તે સર્વથા કંઈ પેરે લહુ.

૪૮ મધિ-હિ. માં નથી, ગુ. વિચિ; જોઅણુ-હિ. મં. અં. કા. યોજન; ચિહ્ન દિસિ-હિ. વિદિશિ; પર્વત-પ્રા. મં. ખ. મહાગિરિ; આઠ-અં. આઠે; શેખર-કા. ભોમી. ૪૯ પૂર્વઝાયુ તેમ જ આ આખી કડી હિ. માં નથી; ચિકાં-જા. મં. યકાં, ગુ. ચિકાં. ૫૦ તેં અં. માં આ પંક્તિ નથી; પ્રા. ઉલ્લસિધ, ખ. હુલસિ; અમૃત-કા. નાના; સ્વાદ-જા. સ્વાદધ, ખ. સ્વાદિ; ૫૧ દક્ષિણ-અં. માં આ પંક્તિ નથી. વહિ-ખ. રહિ, જા. રહિધ પ્રા. રહધ, તે-હિ. માં નથી; તિહાં-એકલી હિ. માં છે; હુધ-પ્રા. હોધ. ૫૨ કલંબ-જા. કા. કલંબ; જન-ખ. નર; નિમ્નોધ-કા. વડથી-સંશોધકે મૂળ રાખ્દને બદલે આ રાખ્દ મૂકયો લાગે છે; વસ્ત્ર-જા. વસુ.

અક્ષલોકથી આવજ ગંગ, તેહના ચારિ પ્રવાહ સુચંગ,
શીતાદિક ત્રિહુ દિશિ પ્રચંડ, અલકનંદા ભારતખંડ. ૫૩

પૂર્વજાયુ

નવખંડિ નારાયણ તણી નવ મૂરતિ છિ જોઈ,
ભક્તિ ઉપાસધ ભાવ ધરી જોલિશિ અનુક્રમિ તેહ. ૫૪

ચૂપૈ

મલાવૃત માહિ દેવ અનંત, ધણ ઉપાસધ ઉમયાકંત.
ભદ્રાસવ, હયગ્રીવ, મુકુન્દ, ધ્યાધ ભદ્રાશ્રવા નરેન્દ્ર. ૫૫
શ્રીનૃસિંહ હરિવરિષિ મજારિ, આરાધધ પ્રહ્લાદ મુરારિ.
કેતુમાલા માહિ કામદેવ, કમલા કરધ તેહની સેવ. ૫૬
રમ્યક મત્સ્યદેવ, અનુદિન કરધ ઉપાસના રાધ મનુ.
હિરણ્ય માહિ કૂરમ અવતાર, કરધ ભક્ત અર્ચમા અપાર. ૫૭
ભૂદેવી ઉત્તર કુરુ માહિ અહનિશિ સેવધ દેવ વરાહ.
કિંપુરુષ હનુમંત શ્રીરામ, અધ ક્ષણ એક ન મૂકધ નામ. ૫૮
ભરતખંડ અતુલ મહિમાય, નરનારાયણ કેરા પાય.
નારદ વલી વલી હરિ પ્રણામ, નવ મૂરતિનાં કહિયાં નામ. ૫૯

૫૩ જા. અક્ષલોકથી, ખ. અક્ષલોકથી; જ. શીતાદિક; પ્રચંડ-જા. સુચંગ; અલક-જા. અલક, હિ. અલક, ગુ. અલક, પણ તે ભૂલ છે. ૫૪ ખ. મુરત્ય; ભક્તિ-જા. સંગતિ, પ્રા. ભગત, કા. ભક્ત; પ્રા. જા. જોલીસ; અનુક્રમિ-ખ. જા. હિ. અનુક્રમ. ૫૫ ઉમયાકંત-હિ. કમલાકંત; ખ. કંથ; ૫૬ હરિવરિષિ-હિ. હરિ, કા. ખંડ-સંશોધકને 'હરિ' પાઠને 'હરિવર્ષ' ખંડ, અર્થ કદાચ સ્કૂર્યો નહોં હોય, તેથી આ કલ્પિત પાઠ કેસવી દીવો હશે; હરિ-પ્રા. માંહિધ; સેવ-હિ. શિવ. ૫૭ રમ્યક-હિ. ખ. અ. સમ્યક, લહીઆનો સમજકેર છે; મનુ-જા. મુન, ખ. મુન્ય, કા. મન; ખ. હરિ; કૂરમ-હિ. કૌરમ. ૫૮ વારાહ-મં. મુરારિ; ઉત્તર-હિ. ઉત્તમ; કુરુ-ગુ. કુલ, પણ તે ભૂલ છે; કિંપુરુષ-હિ. કિન્નૂપુર; ખ. ઉત્તમ; ૫૯ કેરા-જા. કેર; નવ-અ. માં આ પાદ પડેલું છે; કહિયાં-મં. જોલ્યાં,

કર્મભૂમિ એ ભરતખંડ, એહનુ મહિમા અછપ્ર પ્રચંડ,
 પર્વત, સરિત, શિરોમણિ જિહાં, વાંછપ જનમ દેવતા તિહાં. ૬૦
 જંબૂદ્વીપ લક્ષ વિસ્તાર, સમવડિ ક્ષારસમુદ્ર વિચાર,
 સમ દ્વીપ સાગર નિર્વાણ, એકેકુ ચિકુ ચિગુણું પરિમાણ. ૬૧
 રવિ ગેયુ લક્ષ જોઅણુ એક, સોમ નક્ષત્ર ઇશી પરિ વિવેક,
 ભૃગુ, બુધ, મંગલ, જીવ, સમક્ષ, શનિ, સાતઘ રિષિ હુમ દૂધ લક્ષ. ૬૨
 તે ઉપરિ વસપ દુવ રાય, વિષ્ણુભગત મોટુ મહિમાય,
 ઇણિ પરિ જોઅ્યા ઊરધ લોક, પર્વત, માનસ, લોકાલોક. ૬૩
 અતલ, રિતલ, તલ, સુતલ વિશાલ, નિતલ, રસાતલ, નધ પાતાલ,
 ભલ, મય, બલિ, રુદ્ર, વાસુકિ, શેષ, અધિપતિ જોઅણુ અયુત વિશેષ. ૬૪
 વિવિધ પ્રકારનાં નરકો અને યાતનાઓ

પૂર્વાશયુ

હવપ નરક નાના તણાં લક્ષણુ અછપ જોલ,
 જોલિસુ સંક્ષેપક ઠરી, અધિકારી છપ તેહ. ૬૫

ચૂપૈ

રાત્રિ દિવસ પરપીડા કરપ, વાણી દુષ્ટ વચન ઉચ્ચરક,
 કોધિ કાયા પૂરિત જોલ, તામસિ નરકિ પડપ નર તેલ. ૬૬

૬૦ જિહાં-જા. ગંગા જિહાં; દેવતા-હિ. દેવા. ૬૧ સમ-ખ. જા. સાત; નિર્વાણ-કા. નવાણ; હિ. એકેકે અધિક; પરિમાણ ૨૧. ખ. ગુ. કા. પ્રા. પ્રમાણ; મંગલ-ખ. જમ; સમક્ષ-હિ. સલક્ષ, કા. સુમખ; શનિ-જા. માં આ પાદ પડેલું છે. ૬૨-ખ. દોએ દોએ લક્ષ. ૬૩ જોઅ્યા-જા. જોલ, અ. જોઅ્યો. ૬૪ તલ-જા. હિ. કા. માં નથી; અયુત-કા. ગુ. અધિક. ૬૫ જોલિસુ-જા. જોલેસિ. ખ. જોલેશ, કા. પ્રા. જોલિસ, ગુ. જોલિસિ. ૬૬ જા. મં. માં આ કડી અને ૬૭ મી કડી કમમાં હવટસુલટ છે; પૂરિત-મં. પ્રેરિત, ખ. કાંપિ; પડપ-મં. પડશિ. બધી પંક્તિઓમાં મં. માં 'પડશિ' છે.

થાપણિ મોસુ ધન પારકધ, પરસંપત્તિ દેખી નવિ સકધ,
 પરનારી અભિમરશન ચેહ, તામસ અંધિ પડધ મર તેહ. ૬૭
 ભૂત તણી જે હિંસા કરધ, ફૂડી સાખી પીઆસી ભરધ,
 માયઆપ ઉવેખધ જેહ, રૌરવિ નરકિ પડધ નર તેહ. ૬૮
 એચર ખેડધ, ફેડધ પાલિ, આપી ધરા લેધ ઉઠાલિ,
 અહિનિશિ પાપ આચરધ જેહ, ફૂર નરકિ પડધ નર તેહ. ૬૯
 પિતૃપર્યાગત ભોપધ લેખ, બ્રાહ્મણ ઉપરિ આણુધ દેખ,
 સાધુ પુરુષ નધ પીડધ જેહ, કુંભીપાકિ પડધ નર તેહ. ૭૦
 છોડધ સત્ય સનાતન ધર્મ, પાખંડિ લાગુ કરધ કુકર્મ,
 મર્મ પીઆરા ખોલધ જેહ, અસિપત્ર નર પામધ તેહ. ૭૧
 અહિનિશિ કરધ પીઆરી તાતિ, વિષ્ણુકથા નવિ જાણુધ વાત,
 યાત્રાવિધન આચરધ જેહ, નરક શુચિમુખ પામધ તેહ. ૭૨
 પરધન ચોરધ, પોષધ દેહ, વેશ્યા ઉપરિ આણુધ તેહ.
 પંચ મદાપાતિક-રત જેહ, કૃમિભોજન નરક પામધ તેહ. ૭૩

૬૭ મોસુ-મં. મુસુ; પારકધ-હિ. પર કરધ; અભિમરશન-મં. કા.
 અભિલાષી, અં. સહોનર, ખ. નર વલ્લ; આ. માં આ કડી નથી, ત્યારે
 અં. આના પછીથી કડી પહેલી આવી ગઈ છે. પરંતુ પાછળથી હાંસીયામાં
 કોઈએ આ કડી લખેલી છે. ૬૮ ભૂત-મં. જીવ; ફૂડી-હિ. માં આ પાદ
 પાછળથી કોઈએ હાંસીયામાં લખેલું છે. ૬૯ ફૂર નરકિ-હિ. જા. આ. રૌરવ
 માંડિ. આ કમી એકલી હિ. માં મૂળમાં નથી. કા. માં આ કડી આમ છે:—

“ જોચર ખેડે ગાયો તણાં, અપ્યાં દાન કરે આપણાં;
 અહિનિશ પાપ આચરે જેહ, નરક અચોમુખ પડે નર તેહ. ”

૭૦ લેખ-કા. લેખ; ખ. ઉપર; પીડધ-કા. દૂભે. ગુ. માં આ કડી
 નથી. ૭૧ છોડધ-જા. આ. છાંડધ, ખ. છાંડિ; પાખંડિ-ખ. પીડિ લોક
 કરિ કુકર્મ; ખ. કુકર્મ-ગુ. વિકર્મ, કા. કુમર્ણ; અં. માં આ કડી
 નથી. ૭૨ શુચિમુખ-કા. ફા. શુચી નર, ખ. અશીષચિ. ૭૩ આણુધ-ગુ.
 અં. ખ. કા. સહા; રત-કા. ગુ. અં. કરિ; કૃમિભોજન-મં. કંઈશકર.

પરપીડાનું કરમ ઉપાય, પાણી પીતી વાલમ માધ,
 વેદશાસ્ત્ર નમ નિંદક જેહ, દંદ શકર નરક પામમ તેહ. ૭૪
 કરમ સદા દુકૃતનું સંચ, નિંદક ચાડ પિશુન લેમ લંચ,
 ઘૂતકીડા વલ્લભ નર જેહ, વૈતરણી પામમ નર તેહ. ૭૫
 અધિકારી જે પીડમ ગ્રામ, કૂડ કરી નમ લમ દ્રામ,
 દીન અનાથ દૂલવમ જેહ, શકરિ નરકિ પડમ નર તેહ. ૭૬
 સાટમ બોલમ કૂડા બોલ, પાછલિ મૂકમ ખોટું તોલ,
 અધિક લેમ ઊછું આપમ જેહ, દારુણિ નરકિ પડમ નર તેહ. ૭૭
 વૃત્તિ ભોગવમ, ન કરમ કામ, રણુ માલિ છાંડમ સંગ્રામ,
 સ્વામી મૂકી નાસમ જેહ, નરક અમેધ્ય પડમ નર તેહ. ૭૮
 વ્યાધિ તણુ નવિ જાણુમ યોગ, લોભમ દુષ્ટ પડીગમ રોગ,
 કૂડા ઔષધ આપમ જેહ, ક્ષારિ નરકિ પડમ નર તેહ. ૭૯
 યૌવનમદિ પૂરિત અપરાધ, સામુ ઉપરિ દોષ અમાધિ.
 સેવા છોડમ સ્વામી તણી, નારી નરકિ પડમ પાપિણી. ૮૦
 પાપ વિપાક અછમ વિસ્તાર, તેહનુ કેણી પરિ કરું વિચાર,
 બુદ્ધિમાનિ મમ કહિઆ એહ, નરક તણા અધિકારી જેહ. ૮૧

૭૪ ઉપાય-ખ. અપાય; દંદશકર-હિ. તદશકર, જા. પ્રા. દંદશક; કા. દંદશકર, મં. કૃમિભોજન; જા. માં ૭૩ મી કડીનું ચોથું અને ૭૪ મી માંનાં પહેલાં ત્રણ પાદ, એટલો ભાગ પડેલો છે. ૭૫ દુકૃતનું-મં. દુષ્ટ જનનું; પિશુન-કા. પશુ, જા. નિદ્રણુ, અં. અડપેશુ; હિ. મં. લિ. ૭૬ દીન-ગુ. માં આ પંક્તિ પડેલી છે. શકરિ-મં. શુક શોણિત. ૭૭ તોલ-જા. લે તોલ; આપમ જા. દેય; તેહ-પ્રા. અં. કા. નર તેહ. ૭૮ વૃત્તિ-ગુ. ચિત્ત. અમેધ્ય-મં. અવોમુખિ, કા. અંધ, ફા. આમંધ્ય, અં. મંધ્ય; પડમ-મં. જાણિ. ૭૯ લોભમ-કા. લોભે દે પડિ ટળવા રોગ; કૂડા-મં. દુષ્ટ પ્રતિ-ગ્રહ જે કો કરમ, અગ્નિક્ષાર માંહિ તે સાંચરક; પડમ-પ્રા. જા. પામમ, ખ. પામિ. ૮૦ ઉપરિ-મં. તણાવશ, ખ. ઉપર; અપરાધ-કા. ગુ. અપાર; ૮૧ વિપાક-ખ. તણુ; અછમ-કા. અતિરા; તણા-જા. ના છિ.

(૭૬)

ભીમ ભણુધ પંચમઘ વિચાર, પ્રિયવ્રત, ઋષભદ્રેવ અવતાર,
ત્રિભુવન-મર્યાદા વિસ્તાર, છઠી કલા પુહુતી સાર. ૮૨

ઇતિ શ્રી વિષ્ણુદાસ ભીમવિરચિત હરિલીલા સોલકલા મધ્યે
છઠી કલા સમાપ્ત

કલા ૭ મી

પ્રથમ સ્કંધ

નરક-પાપ નાસવાના ઉપાય

પૂર્વછાયુ

છઠ્ઠ પોષણ સાંભલુ, ભગતિ-વિવર્ધન ચેહ,
મન્દ્ર, અમ્મમેલ રાખિયા, સંકટિ પડિયા બેહ. ૧
અનેક નરક નાનાં સૂણ્યાં, ભીત પરીક્ષત રાય,
કર જોડી શુક વીનવ્યાઃ કહુ “ છૂટવા ઉપાય. ૨

૮૨ પંચમિ; છઠી-ખ. બોલ્યુ અક્ષર સારાસાર. ઇતિશ્રી ૦ અ. કા. માં હિ. ના જેવી જ છે; ખ. ભાગવત્યે માહાપુરાણે હરિલીલામાં સોલકલાયાં પંચમસ્કંદે છઠી કલા સમાપ્ત; આ. ઇતિશ્રી ભાગવતી કથા. મં. ઇતિશ્રી હરિલીલામાં ભીમ વિરચિતે કલા અંથે શ્રી ભાગવતે પંચમ સ્કંધે ષષ્ઠી કલા સમાપ્ત. ॥ સંખ્યા ॥ ચૂપૈ ૬૮ ॥ પૂર્વછાયુ ૪ ॥ બુજંગપ્રયાત ૧૦ ॥ ગીત ૨ ॥ શ્લોક ૨ ॥ એવં સંખ્યા ૮૫ ॥ (મં.માં ૧ ચૂપૈ અને એક ગીત વધારે છે. જુઓ કુટનોટ પાનું ૭૦ અં.)

કલા ૭ મી

૧ વિવર્ધન ખ. વીવીધ્ય જન; રાખિયા-જા. તારીઆ, ગુ, ટાલીયા; સંકટિ-ખ. બોલીશ મહિમા તેહ. ૨ નરક નાના-હિ. અ. ગુ. નરકનાં નામ; સૂણ્યાં-આ. કા. અ. સુણી; કહુ હિ. કહુ. મં. તણા.

ચૂંપૈ

- “ વિદ્યા, તપ, વ્રત, દાન અનેક, તીરથ સદૃશ તથા અભિષેક,
 “ કૃત્ર આંદ્રાયણ, જપ, ઉપવાસ, પ્રાણુનિરોધ, યોગ આચાર. ૩.
 “ પાપ નાસેવા તથા પ્રકાર, બોલ્યા અનેક સ્મૃતિસાર,
 “ સમૂલ પાતક જામ નહી, કુંજરશૌચ તણી પરિ સહી. ૪.

પૂર્વાઝયુ

- “ નરક ન દેખાઇ માનવી આચરનાં જે કર્મ,
 કહિ ગુરુ ! મઝ કરુણા કરી, આદિ અનોપમ ધર્મ. ” ૫.

ચૂંપૈ

- શુક ભણુધ : “ સૂણિ રાજા ! વયણુ, જિણુધ નરક ન દેખાઇ નયણિ.
 “ રહઇ નહી પાતક લવલેશ તે મુઝ નધ આપું ઉપદેશ. ૬.
 નિરમલ નર નવિ થાઇ તેહ, નારાયણપરામુખ જેહ,
 પવિત્ર કરી નરી સકઇ લગાર, સુરામાંડ ગંગાનું વારિ. ” ૭.
 “ સમૂલ પાતક જાણી પરિ જામ, સાંભલિ : તેહનુ કહું ઉપાય,
 “ વાસુદેવ નિજ ધ્યાન વિચાર, એક અનોપમ એહ પ્રકાર. ૮.

વિષ્ણુભક્તિ મહિમા-અજામિતનું આખ્યાન

- “ ઉત્તમ કથા પરિક્ષત રાય ! વિષ્ણુભગતિ કેરુ મહિમાય,
 “ સેવક ભયભંજન ભગવાન, એહ ઉપરિ બોલિશિ આખ્યાન : ” ૯

૩ વ્રત-કા. હુન; દાન હિ. મં. યાગ; ઉપવાસ;-પ્રા. ફા. મં. કા.
 ઉપચાર, અં. ગુ. આચાર, ખ. આચરિ; યોગ આચાર-હિ. જા. પ્રા. ગુ.
 યાગ આચાર, ખ. યાગ આચરિ; પ્રાણુ-અં. માં આ પાદ પડેલું છે.
 ૪ બોલ્યા-કા. બોલી; સ્મૃતિ હિ. સમરતિ, પ્રા. સમ્મૃત, જા. ખ. સ્મૃત્યં.
 ૫ જે-મં. બહુ; હિ. ગુરુ; કર્મ-જા. પ્રા. ફા. અં. ધર્મ; કહિ-મં.
 કહુ, કા. અં. કહો; કરુણા-ખ. પ્રા. કરુણા; ખ. માં આ ફડી પડી છે.
 ૬ ઉપદેશ-જા. લવલેશ. ૭ પરામુખ-જા. પરદુખ, પણ તે બૂલ છે. ૮
 જિણી-જા. જોણી, ફા. ફેણી; ખ. સાંભલિ; ઉપાય-ખ. મહિમાય; પ્રકાર-જા.
 વિચાર. ૯ મં. વિષ્ણુભક્ત; ભગવાન-મં. વિશ્રામ; બોલિશિ-પ્રા. મં.
 બોલિસ, કા. બોલેશ, ખ. બોલ્યું.

(૬૮)

નામ અન્નામલ બ્રાહ્મણુ એક, જાણુ પુણ્યવિચાર વિવેક,
વેદ જાણુ તથ, સંયમ સાર, સત્ય, શમ, દમ પાલક આચાર. ૧૦
માતપિતાના પૂજક પાય, પાત્રી લેવા વાડી જાક
એક વાર દીઠું વન માહિ વેશ્યા શૂદ્ર તણુ સમવાય. ૧૧

(કામ અને નારીની નિન્દા)

પૂર્વછાયુ

વેશ્યા પાવક પરજલક ઇંધન લલના અંગ,
કામી-ધનયૌવન દહઈ, જાણે દીપ પતંગ. ૧૨
વેશ્યાડસૌ મદનજ્વાલા રૂપેન્ધનસમેધિતા ।
કામિભિર્યત્ર દૂયન્તે યૌવનાનિ ધનાનિ ચ ॥ ૧ ॥

પૂર્વછાયુ

હાવભાવ નારી તણુ દેખી નયણુ વિનાણુ,
વપુ લાગાં વાડવ તણુક મન્મથ કેરાં બાણુ. ૧૩
અપૂર્વોડયં ધનુર્વેદો મન્મથસ્ય મહાત્મનઃ ।
શરીરમક્ષયં કૃત્વા મિનસ્યન્તર્ગતં મનઃ ॥ ૨ ॥

ચૂપૈ

યૌવનમદ બલભરિત અપાર, વલ્લી મનસ્સું કરક વિચાર,
ચંચલ ચિંત ન આવક ઠામિ, હૈયક પછડું પાપી કામ. ૧૪
વિકલયતિ સકલકલાં, હસતિ શુચિ પંડિતં વિહમ્બયતિ ।
અધીરયતિ ધીરપુરુષં ક્ષણેન મકરધ્વજો દેવઃ ॥ ૩ ॥

૧૦ સાર-હિ. ભાર. ૧૧ સમવાય-મં. સિવાય બધી પ્રતિઓમાં 'સંવાય'
છે. ૧૨ યૌવન-જા. જૂવન; દહઈ-ખ. હરિ; ૧૩ ખ. હાવિ; લાગૂ. શ્લોક ૧
મં. રૂપેન્ધન સમાધિના । ૧૪ ક્રા. પિઠક, હૈયક-જા. હૃદયક, ખ.
હૃદક માંહિ; ગુ. માં આ શ્લોક નથી.

(૭૯)

ચૂપે

તાં લગઠ પંડિત શીલ કુલીન, શૂર નિતેન્દ્રિય બુધિપ્રવીણ,
સાહસ, સત્ય, વિવેક અભંગ, જાં લગઠ હૃદય ન વસઠ અનંગ. ૧૫
તાવદ્ગુણિત્વં, પાંડિત્યં, કુલિનત્વં, વિવેકિતા ।
યાવજ્જ્વલતિ નાંગેષુ દહન્તિ પશ્ચેષુપાવકઃ ॥ ૪ ॥
મોટુ વધરી મનમથ માર, પંડિતા નિશુધ મનાવ્યા હારિ,
ગણુ ગંધર્વ, નહ કિનર સતી, સુર નર, પન્નગ, નિતા યતી. ૧૬
કામ તથા છઠ અવગુણુ બહુ, એકધ નિર્દા કેણી પરિ કહું,
સર્વસ્વ હરધ, સદા દુઃખ પૂર, જે શુપધ તે બણીધ શૂર. ૧૭
જીતેન્દ્રિયો ભવેચ્છુરો, ધર્મચારી ચ પંડિતઃ ।
સત્યવાદી ભવેદ્રક્ષા, દાતા મૂતહિતેરતઃ ॥ ૫ ॥

ચૂપે

રણસંગ્રામિ સુભટ નર ધણુ, મદ ઉતારધ હસ્તી તથા,
કંદર્પદર્પ હણુધ નર જેહ, વમુધાં વિરણુ દિસધ તેહ. ૧૮
મત્સેભ્કુમ્ભદલને ભુવિ સન્તિ શૂરાઃ
કેચિત્પ્રચળ્દમૃગરાજવધેડપિ દક્ષાઃ ।
કિન્તુ બ્રવીમિ બલીનાં પુરતઃ પ્રસન્ન
કંદર્પદર્પદલને વિરલા મનુષ્યાઃ ॥ ૬ ॥

ચૂપે

ધિન ધિન તે નર સાહસ ધીર, પંડિત શૂર વિચક્ષણુ વીર,
વિધન રહિત જે ધણુધ સંસારિ, યૌવન-સંકટિ પામ્યા પાર. ૧૯

૧૫ હિ. પ્રા. યતેન્દ્રી, કા. યુતેન્દ્રી, કા. ઇન્દ્રિયજત; જાં અ. અંગિ. યિહાં ન જગઠ અંગિ અનંગ. ૧૬ નિતા-શા. નિત્યા; ૧૭ કેણી-જા. કેણુધ, પ્રા. કિણી; મૂતહિતે રતઃ હિ મીતા મયપ્રદાઃ । ૧૮ વિરણુ-જા. અ. કા. વિરલા; ખ. માં લહીઓ આ શ્લોકની પછી સાત કહીઓ ચોપાધઓની તથા શ્લોક જે લખતાં ચૂક્યો છે; તેણે આપેલી કહીઓના અંકથી એ સ્પષ્ટ છે. ૧૯ વીર-જા. સૂર; તાર-મ. હારિ; ગુ. માં આ શ્લોક નથી.

તે વંચાસ્તે મહાત્માનસ્ત યથા પુરુષા ભુવિ ।
યે સુખેન સમુત્તીર્ણા સાધો યૌવનસંકટાત્ ॥

પૂર્વછાયા

નરનારી કીડા કરધ થાનકિ નિહાં એકાન્તિ,
તિહાં જાયેવું નહીં, જે નર વાંછધ શાન્તિઃ ૨૦

યૌવનભરિત નારી વસધ થાનકિ નિષ્કુઠ એકાન્તિ,
તિહાં જાયેવું નહીં, જે નર વાંછધ શાન્તિ. ૨૧

માય બહિનિ પુત્રી તણું આસન શયન એકાન્તિ,
તિહાં જાયેવું નહીં, જે નર વાંછધ શાન્તિ. ૨૨

ચૂપૈ

મેક્ષાર્થી વિશેષિ સહી, નારી સંગતિ માંડધ નહીં,
આસન નિદ્રા એકિ ઠામિ, નિરપધ નહીં લખી ચિત્રામિ. ૨૩

દરશનિ પુરૂષ તણું ચિત્ત દરધ, સ્પર્શનિ સાદમ બલ વીસરધ;
ભોગધ વીર્ય લિધ ઘસી, નારી પરતક્ષ રાક્ષસી. ૨૪

દર્શનાદ્ધરતે ચિત્તં, સ્પર્શનાદ્ધરતે ચલમ્ ।

સંભોગાદ્ધરતે વીર્યં નારી પ્રત્યક્ષરાક્ષસી ॥ ૭ ॥

ચૂપૈ

લીલાં, હાસ્ય, કટાક્ષ નયણ, લજ્જા ભાવ જોઅંતા વયણ,
પ્રેમ, ક્રોધ, ભય, વચન વિચાર, ઇચ્છી પરિ નરનધ બંધન નારિ. ૨૫

૨૦ તિહાં-અ. કદાચિત્; વાંછધ જા. પામધ, ૨૧ જા. માં આ કડી નથી.
૨૨ (૨૧. માં કડી ૨૧ થી તે કડી ૨૮ માં સુધીના શ્લોક સાથેના
ભાગવાળું પાનું નથી.) બહિનિ-આ. બહિન, જા. બહન; આસન-જા.
આ. આસનિ; તિહાં-જા. કદાચિત્ કરવું નહીં. ૨૩ અ. ગુ. ચિત્રામ.
૨૪ જા. સ્પર્શનિ, સ્કુરશનિ હિ. ઘસી-જા. કશી, આ. આકશી; ભોગધ
-અ. ગુ. સંભોગે. ૨૫ લીલાં-હિ. સિવાયની પ્રતિઓમાં 'લીલા'; જા.
નયણ; જા. વયણ; બંધન-હિ. બંધધ, અ. વેધે.

(૮૧)

સ્મિતેન ભાવેન ચ લજ્જયા મિયા
પરાઙ્મુલૈરર્ધકટાક્ષવીક્ષિતૈઃ ।

વચોભિરોષ્યાંકલહેન લીલયા
સમસ્તભાવૈઃ સ્વલુ વધર્ન સ્ત્રિયઃ ॥ ૮ ॥

ચૂપૈ

બક્ષ, ભૂષણિ આછાદનિ કરી, જલુકાની પરિ ઠાલી બરી,
સા એક હરધં રૂધિરનુ અંશ, સ્ત્રી ધન, યૌવન, ગૃહ, સુખ, માંસ. ૨૬.

જલૂકાવત્ સ્ત્રિયઃ પ્રોક્તા મૂષણાચ્છાદનાશનૈઃ ।

મૃતા સા ન મૃતા સા ચ પુરુષં વ્યધિકર્ષતિ ॥ ૯ ॥

જલૂકા રક્તમાદત્તે કેવલં સા તપસ્વિનો ।

પુંસાં સ્ત્રી તુ વલં મર્સં ધનં વૌર્યં સુખં ગૃહમ્ ॥ ૧૦ ॥

ચૂપૈ

અહ્લા સરખૂં નારી રૂપ, પુરુષ બુડિવા કારણિ રૂપ,

બુધિ કરી નહ બાંધન વિચાલ, મુગતિ મારગનધ આડી પાલિ. ૨૭.

યસ્ય સ્ત્રી તસ્ય ભોગેચ્છા નિશ્ચકસ્ય વ્યથ ભોગમૂઃ ।

સ્ત્રિયં ત્યક્ત્વા જગત્યક્તં જગત્યક્ત્વા સુખી ભવેત્ ॥ ૧૧ ॥

ચૂપૈ

વયન એકં સાચું ઉચ્ચરું, પક્ષપાત કિલિનુ નવિ કરું,

સ્ત્રી સરખૂં બીજૂં મનોહારિ, દુઃખનું કારણ નથી સંસારિ. ૨૮

શ્લો. ૮. મં. પરાઙ્મુલૈ ચાર્ધકટાક્ષવીક્ષતૈઃ । ૨૬ ભૂષણિ-ભા. પ્રા.

ભૂષણ;-ની-ભા. પ્રા. તણી; રૂધિરનુ-હિ. રૂધિરનધ; હરધ-હિ. ધરધ; ગૃહ-
હિ. ગૃહધ, અં.-ગૃહે; માંસ-પ્રા. સાસ. શ્લો. ૯-ગુ. ખ. માં આ શ્લોક

નથી. હિ. અં. ગુ. પ્રા. ખ. ભા. પુનઃ સ્ત્રીયં વલં ॥ ૧૦ મા ને દશમા શ્લોકનો

પાઠ અં. નો છે. ૨૭ અં. ભા. ને ધ. સરખાં; કારણ-અં. તણો એ;
સુવિશાસિ; મુગતિ-મ-મોક્ષ; આડી-ગુ. રંધી અં. ખ. માં આખો શ્લોક

નથી. ગુ. માં આ શ્લોક નથી.

સત્યં જના ષષ્ઠિમ ન પક્ષપાતૈઃ
 લોકેષુ સત્ત્વપિ તદ્યમેતત્ ।
 નાન્યં મનોહારિ નિતંબિનીમ્યો
 દુઃસૈકહેતુર્ન તુ કશ્ચિદન્યઃ ॥ ૧૨ ॥

પૂર્વાશયુ

રુપ અછઘ નારી તણું જોહવું સમ્યક્ સાર,
 કારણ કલેવર તણું બોલિસ કરી વિચાર. ૨૬

સ્ત્રીના કલેવરનું વખાણ (વ્યાખ્યાન)

ચૂપે

શુક્ર, શોણિત, પક્ષ, મજ્જા, મેદ, અસ્થિ, ત્વચા, નખ, લાલા, સ્વેદ,
 પંચસાતનુ મિદ્યુ સંઘાત, કૃત ધન અશુચિ પિત્ત કફ વાત. ૩૦
 વ્યાધિ-જરા-મૃત-ભાજન પિંડ, નવ છિદ્ર, જનજર શત ખંડ,
 નસાજલિ બાંધ્યા બહુ બંધ, વિષા મૂત્ર મધિ દુર્ગંધ. ૩૧
 નારીનું છઘ જોહવું રુપ, કામી જાણુછ અમૃત-રૂપ,
 મનમયિ પીડયુ મજ્જન કરછ, પછછ નરકપંથિ સંચરછ. ૩૨
 અનેકિ દ્વપણ દેખછ સહી, કૂડ, કુટિલ ગતિ છાંડછ નહી,
 ભોગભૂઅંગમ વર્જિત કાન, યથા મેષ, ગર્દભ નછ શ્વાન. ૩૩
 પર નારીના અવગુણુ જોહ, પાતક પંથ સરીખા મેહ,
 આંહાં સહછ બહુ પરિભવ પિંડ, પરલોકિ યમ કેરુ દંડ. ૩૪
 બ્રહ્મચર્ય તપ ઉત્તમ જોહ, અષ્ટ વિધિ જન પાલછ જોહ,
 જિતુ તેણુછ સમૂલ સંસાર, વલી વલી તેહનછ કરુ જુહાર. ૩૫

૨૬ ધ; જા. છિ; બોલિસ-ધ. બોલોસ, ગુ. બોલિશિ; કરી-મં. તેહ. ૩૦
 મેદ-ફા. સ્વેદ; લાલા-અં. લોમ; સ્વેદ-ફા. શ્વેત; પિત્ત-ધ. પિત્તિ. ૩૧ વિષા
 ગુ. મલમુત્ર સ્થાનક દુરગંધ. ૩૨ પંથિ-ધ. જા. મધ્ય. ૩૩ કૂડ હિ. કુડછ;
 કુટિલ-ખ. આ. કપટ; કાન ગુ. ફા. ખ. કામ. ૩૪ આંહાં-હિ. આંહી.
 સહછ-હિ. સહેછ, ખ. સિહિ; પરિભવ; પરલોકિ-હિ. ફા. પરલોકે;
 શરીખાં-ગુ. શરીરે. ૩૫ સમૂલ-હિ. સમૂહ; જુહાર-ફા. નમસ્કાર.

કથાપ્રસંગ (ચાલુ)

પૂર્વઝાણુ

નિંદા કીધી નારિની નરનું કરિસ વખાણુ,	
યથારૂપ વનિતા તણું તથા પુરુષનું જાણિ.	૩૬
ગંધ ન જાણુઇ પદકમલ યા મકરંદ મુરારિ,	
જીવત શય નરનઇ ભજઇ મતિમૂઢા સા નારિ.	૩૭
સવિ કિહિના હિતકારણુઇ દીધી શીખ સુયંગ,	
હવઇ યથાયુગતિ કહોસ. પૂરવ કથાપ્રસંગ.	૩૮
અનમેલ વેશ્યા તણુ લાગુ મોહ અપાર,	
રાત્રિદિવસ કીડા કરઇ, તજ્યુ કુટુંબ-પરિવાર.	૩૯
આણુઇ ધિન ધૂરતપણુઇ, કરી વિનાણુ વિચિત્ર,	
ઇમ કરતાં સંતતિ થઇ, તેહ તણુઇ દશ પુત્ર.	૪૦
નામ નારાયણુ તણું સધલા લહુડુ જેહ,	
લાડિ પાલઇ માયબાપ, અતિ ધણુ વલ્લભ તેહ.	૪૧

૩૬ કરિસ-જા. કરોસ, મં. કરેરા, ધ. કરુ, ખ. ગુ. અં. કરેશ. ૩૭ પદ-હિ. ફા. ધ. પદમ, -ગુ. પદમિનિ; યા મકરંદ-હિ. પામુ મુકંદ, ફા. ખ. યા મુકંદ, કા. લગ્ન મુકંદ; જીવત-હિ. ધ. જીવ, ખ. જીવિત; મૂઢા-હિ. મૂઢી; યાં-ખ. યથારૂપ વનિતા યા મુકંદ મોરારિ. ૩૮ સવિ કિહિના કા. સેવકના, અં. રાખ કેહેના; યથાયુગતિ-ખ. યથાયુક્તિશ્ચ, આ. યથાયુગતિઇ; કહોસ-ગુ. કહેરો, અં. કહીશ, ખ. કહેરા, મં. કહું. ૩૯ ત્યજ્યુ-જા. તિજ્યુ, ફા. ધ. તજ્યુ, ખ. ત્યજ. ૪૦ વિનાણુ-ગુ. કરમ; થઇ-ખ. હોઇ; ધ. મં. હવિ, ગુ. હુઇ; તણુઇ-ધ. તણા. ૪૧ લહુડુ-આ. લહુડે; નામ-ખ. નામ ધરું નારાયણીક; લાડિ-અં. લીલા; પાલઇ ખ. કરાવિ; માય-ગુ. ભાય; ફા. માં કડી ૪૨ થી ૫૪ મી કડી સુધીના ભાગનું પાનું ખોલાયલું છે. ધણુ-હિ. ધ. ધણુ.

ચૂપૈ

અમમેત્ર વેશ્યાત્રિ વાસ, બાંધુ બંધનિ આશાપાશ,
 વરસ આઠ નધ ઉપરિ અશી, યથા ચોર ધાત્યુ ભાકશી. ૪૨
 મરણકાલ તેહનુ પુહુત, લેવા નધ આવ્યા જમદૂત,
 ત્રિણિ ભયંકર નધ વિકલાલ, દારુણુ રુપ સરીખા કાલ. ૪૩
 તે દેખી બય મન માંહિ ધરયુ, સુત નારાયણીયુ સાંભરયુ,
 ગાઢધ કીધુ સાદ અપાર, તતક્ષિણિ આવ્યા હરિગણુ ચ્યાર. ૪૪

પૂર્વજાયુ

રુપ અનોપમ તેહ તણાં, ગાઢ ગુણુ ગોવિંદ,
 શંખ, ચક્ર, ગદા ધરધ, સેવક શરણુ મુકુંદ. ૪૫
 તે પૂછધ ચમદૂત નધ : “ કહુ તહારું નામ,
 “ કિહાં વસુ, કેહેવું કરુ, ઠાકુર કેરું કામ. ” ૪૬

ચૂપૈ

“ અહો દૂત તણા શ્રી ધર્મ, પુણ્ય-પાપનુ જાણું મર્મ,
 “ જેહવું પાપ દૂત જેહનધ, તેહવુ દંડ કરું તેહનધ. ૪૭
 “ અહા આયસ દીધુ જમરાજ, એદનધ લેવા આઆ રાજ,
 “ નિષ્કુર પાપી કેરુ પિંડ નરક માંહિ પાયશ્નું શત ખંડ. ” ૪૮

૪૨ બાંધુ-ખ. મં.બાંધુ; ધાત્યું-જા. ધાતુ, ગુ. જ. મં. ધાત્યુ, અં. ધાતો.
 ૪૩. વિકલાલ-પ્રા. ધ. મં. વિકરાલ, ખ. વિકરાલુ. ૪૪ ખ. પ્રા.
 ધ, તેહ; ધરયુ-ખ. જા. ધ, ધરુ; નારાયણીયુ-કા. નારાયણુજ, સંશોધકે
 નવીન ધારવાળું નામ જોસ્યું છે. જ. સંભરુ; સાદ અપાર-મં. તેહનિ
 સાદ; તતક્ષિણિ-ખ.તેતલિ; ૪૫ ગાઢ-કા. આળ્યા; ગોવિંદ-જા. ગુ. પ્રા.
 ધ. ગોવિંદ. ૪૬ પ્રા. માં કડી ૪૬ થી ૬૩ સુધીનો ભાગ કૂટી, તૂટી, ગયલો
 છે. કિહાં ગુ. કુણે તમને મોકલ્યા; ઠાકુર ગુ. ક્યાંહાં તમારે ઠામ.
 ૪૮ નિષ્કુર-ખ. ગુ. ધ. નિષ્કર; પાયશ્નું-હિ. સિવાય અન્ય સઘળી પ્રતિ-
 ઓમાં પચશ્નું, પચશે.

વચન કહિ ગણુ ત્રિભોવન તણા : “ જમદત ! સુણુ એક વાત :
 સોઠ પીડિવા તણુ ઉપાય, રક્ષા ભલુ કરુ છુ ન્યાય : ૪૯
 પટલ તણી પરિ કીધી સહી, સાચું જૂઠું જોઈઉ નહી,
 સેખું માંડયું પરમ તણું, નહ ધર ઊગારયું આપણું. ૫૦
 તહો દૂત તણા શ્રી ધર્મ, જોલ્યુ મુખિ આપણુ અધર્મ,
 નવિ ઉલખુ ભગત ભગવાન, પંડિત તણું વહુ અભિમાન. ૫૧

(રામનામનો મહિમા)

જાણુ નહી યોગ જગનાથ, સાપ તણિ મુખિ ધાલુ હાથ,
 પાછા વલુ ભણી યમસોઠ, નહિ તુ મારયા જાણુ ફોઠ. ૫૨
 મંત્રિ મંડુકી આપડી મણિધરિ મસ્તકિ બધસઠ ચડી,
 તેહનું કેઠ ન લિઠ નામ, જોહનઠ માથઠ સમરથ સ્વામ. ૫૩
 તે પદ પામઠ પરમાનંદ, મરતાં નામ તણું ગોવિંદ,
 એક વાર વાણી ઉચ્ચરઠ, મહાપાપ ઉપપાતક હરઠ. ૫૪
 વાલ એક ફેરુ અંગાર ઇંધણુ તણા દહઠ દશ ભાર,
 તિમ એક નામ તણું ગોપાલ પાતક પંચ હરઠ તતકાલ. ૫૫
 સવિતા સહસ્રકિરણુ પ્રકાશ અંધકારનુ કરઠ વિનાશ,
 તિમ એક નામ તણું ગોપાલ, પાતક પંચ હરઠ તતકાલ. ૫૬

૪૯ કહિ-મં. કિહય; તણા-હિ. સિવાયની ખીજ પ્રતિઓમાં ‘ તાત ’;
 સુણુ-ગુ. સૂણુ તહે; ભલુ-જા. અ. ભલી. ૫૦ ધ. પિરિ; જૂઠું-જા.
 દૂ; જોઈઉ મં. જોયું; માંડયું-ગુ. માંડી, ખ. માંડયું; નહ-ખ. ધ. અનિ;
 ઊગારયું-સુ. ઊગારિ, કા. ઊગારયું. ૫૧ તહો-જા. તહો દૂતો ધર્મ તણા
 શ્રીદૂત; જોલ્યુ-ગુ. જોલિ, કા. જોલો. ૫૨ ધાલુ-જા. ધાલ્યુ; વહુ ભણી-
 મં. વલી જયો; નહિ તુ-મં. નહિ તરિ; પઠ મંત્રિ-કા. શુ. અ. મંત્રે;
 બધસઠ-જા. બિસઠ, ખ. ધ. બિઠિ; ખ. તેહ તણું ધ. તેહનુ; કેઠ-જા.
 ધ. ખ. ફો; લઠ-જા. ખ. લિ. ૫૪ ઉપપાતક-ખ. હેલાં. ૫૫ ફેરુ-જા.
 તણુ; દહઠ-ખ. દિહિ; દશ-ધ. ખ. મં. શત; ગોપાલ-હિ. ગોવિંદ; હિ.
 તતકાલિ. ૫૬ વિનાશ-ખ. તે નાશ; ગોપાલ, ધ. ખ. હરિ.

બલવંત સિંહ કેસરી એક, યમ જીવંત ગજયુથ અનેક,
 તિમ એક નામ તણું ગોપાલ પાતક પંચ હરેઈ તતકાલ. ૫૭
 જેહનંદ શરણિ એક શ્રીરામ, જીવ્હા અગ્નિ વસંત હરિનામ,
 સ્પરશન કરી શકઈ નવિ પાપ, તેહનંદ પદ્મપત્રિ યમ આપ. ૫૮
 વદઈ સદા ગોવિંદ ગુણગ્રામ બિહુ અથવા કરતુ કામ,
 સ્પરશન કરી શકઈ નવિ પાપ, તેહનંદ પદ્મપત્રિ યમ આપ. ૫૯
 કૃષ્ણકથારત જેહનું ચિત, લજ્જા છાંડી ગાઈ ગીત,
 સ્પરશન કરી શકઈ નવિ પાપ, તેહનંદ પદ્મપત્રિ યમ આપ. ૬૦
 પાતક જનમ કોડિનાં દહઈ, એક વાર યે વાણી કહઈ,
 ધર્યા રહિત નામ જગનાથ, પાવક માંહિ પડયુ યમ હાથ. ૬૧
 નામ હરિદ્રવ્ય અક્ષર સાર, ભાવ ધરી બણઈ એક વાર,
 મોક્ષમારગ ઉપરે જેણુ, કમવા કાછડ બાંધુ તેણુ. ૬૨
 વિષ્ણુ સદા જે સમરઈ સહી, અધક્ષણુ એક વિસારઈ નહી,
 ખીજા વિધિ નિષેધ છઈ જેહ, સદાસા એહના કિંકર તેહ. ૬૩

૫૭ સિંહ-ખ. માહા, ધ. શંઘ. ૫૮ જેહનંદ-ફા. ચેહનિ હૃદય
 વસિ શ્રીરામ; જીવ્હા-ખ. ગુ. મં. જીવ્હા ચિકુ ન મૂકિ નામ; હિ. સ્પરશનિ.
 ૫૯ કા. માં આ કડી નથી. પત્રિ-હિ. સિવાયની ખીજ બધી પ્રતિઓમાં
 'પત્ર.' તેહ નંદ-મં. પદ્મપત્રિ ન લાગઈ આપ. ૬૦ મં. કૃષ્ણકથારસિ;
 જેહનું જા. ગુ. હૃદ. ૬૧ કોડિ-ફા. ધ. કોટિ; દહઈ-જા. હરઈ, ખ. નંદ;
 નામ-ખ. તણિ; પડયુ જા. ધ. પડિ; ખ. માં આની પછી નીચેનો
 શ્લોક વધુ છે:-

હરો હરસ્ય પાપાનિ દુષ્ટચિત્તૈરપિ સ્મૃત ।

અનિચ્છયાપિ સંસ્પૃષ્ઠો દહતિ વૈ પાવક ॥

૬૨ દ્રવ્ય-જા. ખ. દોયે, ધ. દિ; જેણુ-ફા. ખ. જેહ; કાછડ-ખ.
 કાછડ, કા. કાછડો; કમવા-કા. કમ; બાંધુ-ખ. બાંધુ; તેણુ-ફા. ખ. તેહ.
 આની પછી અં. ગુ. મં. માં નીચેનો શ્લોક વધુ છે:-

સકૃદુચ્ચરિતં યેન હરિરિત્યક્ષરદ્વય ।

વદ્ધપરિકરસ્તેન મોક્ષાય ગમનં પ્રતિ ॥

૬૩ વિષ્ણુ-મં. કૃષ્ણકથા યે સમરઈ સહી. એહના-હિ. એહના. ખ.
 માં આ કડી નથી. ખ. માં આ ૧૩ મો શ્લોક નથી.

(૮૭)

શ્લોક

સ્મર્તવ્યઃ સતતં વિષ્ણુઃ વિસ્મર્તવ્યો ન જાતુચિત્ ।
સર્વે વિધિનિષેધાઃ સ્યુરેતયોરેવ કિઙ્કરાઃ ॥ ૧૩ ॥

ચૂપૈ

યોગક્રિયા શ્રદ્ધાદિક કર્મ આચરતાં નાનાવિધ ધર્મ,
નૂન અધિક સકલ મહિમાય, હરિસમરણિ પરિપૂરણ થાઇ. ૬૪

શ્લોક.

યસ્ય સ્મૃત્યા ચ નામોક્ત્યા તપોયજ્ઞક્રિયાદિષુ ।
ન્યૂનં સંપૂર્ણતાં યાતિ સથો વંદેતમચ્યુતમ્ ॥ ૧૪ ॥

ચૂપૈ

વક્ત્રી વચન કહૂં એકાંતિ સકલ પુરાણ તથા સિદ્ધાન્ત,
વ્રતદાન, તપ, તીરથ સાર સમવડિ નાવઇ નામ મુરારિ. ૬૫

અડયલ.

જેહનઇ હૃદય વસઇ વનમાલી, તેણુઇ પ્રતિજ્ઞા સાચી પાલી,
યમના લેખાની લીહ વાલી, આવાગમનની ખડભડ ટાલી. ૬૬
કહૂં એક શીખામણુ સારી, જુ તહે વાત માનુ અહારીઃ
જે જન ભણી જઇ ભગત મુરારિ, દૂરિ છાંડિન્યો તે નરનારી. ૬૭

૬૪ યોગ-ધ. ખ. યાગ; ક્રિયા-ગુ. દયા. ૬૫ વક્ત્રી-ધ. વક્ત્રીવક્ત્રી;
તથા-મં. તથા; સાર-ધ. વારિ; ખ. ને મં. માં નીચેનો શ્લોક વધારે છે:
ગૌકોટિદાનં ગૃહ્ણે તુ કાશી પ્રયાગ ગંગોદક કલ્પવાસી ।

યજ્ઞાયતે મેરુસુવર્ણદાનં ગોવિંદનામાની સમાની તુલ્યં ॥

ઉપલ્લા શ્લોકનું ખીજું પાદ આલું હોલું નેધએ: મકરે પ્રયાગ: હરિકલ્પવાસી ।
અડયલ પ્રા. મં. મડયલ, ખ. આટલ. ૬૬ લેખાની-ખ. નેક્ષમની; લીહ-
ખ. લીટી; આવાગમનની-કા. આન્યા ગયાની; ખડભડ ટાલી-જા. માં આ
શબ્દો પડયા છે. ૬૭ ખ. ધ. પ્રા. તહે; ભણીજઇ-પ્રા. મં. ખ. ભણીજઇ;
છાંડિન્યો-ખ. મં. છાંડયો, કા. છાંડો, ધ. છાંડને.

રે યમદૂતા ! તહો વિગૂતા, જુ વૈષ્ણવની કરશુ ચિંતા,
પાછા વલુ મન માહિ વિમાસી, રાવ કરુ યમ આમલિ પાશી.” ૬૮

અપૈ

એણી પરિ કથા અનેક અદ્ભુતા, ઉત્તર રહિતા કરયા યમદૂતા,
વીતુ વાદ, વલ્યા તેહ તણુધ, પુહતા થાનકિ આપાપણુધ. ૬૯

સાંભલીયુ હરિગણસંવાદ, અન્નમેલ ઊપતુ વિખવાદ,
નિંદધ મનિ યૌવન ધન ધીર, ધિક્ક ધિક્ક પુત્ર કલત્ર શરીર. ૭૦

અહનિશિ ધ્યાન વિષ્ણુનું ધરધ, શ્રદ્ધા, શમ, દમ, તપ આચરધ,
તિજ્યું કલેવર ગંગાદારિ, અવિચલ પદ પામ્યુ મુરારિ. ૭૧

(વૈષ્ણવનાં લક્ષણ)

પૂર્વાંશયુ

દૂત ભણુધ: “ યમ ! સાંભલુ, ઉદ્ધત હરિગણુ આરિ,
“ આજા લોપી તહો તણી, અહો મનાવ્યા હારિ. ” ૭૨

ધર્મરાજ વલતૂં કહિ: “ વચન અનોપમ એહ,
“ હું પ્રભુ અવર પુરુષ તણુ, વિષ્ણુ ભગત નહી જેહ. ૭૩

“ વૈષ્ણવ કેરું આંગણું સદા વિવર્જિત પાપ,
“ તિહાં મ જાશુ આસના, જુ હિત વાંધુ આપ. ” ૭૪

૬૮ યમદૂતા-હિ. યમદૂત. ફા. અ. ખ. યમદૂતો; જુ. જુ દૂત તહો વિગૂતા; કરશુ-આ. કરિશ્યુ; પાશી-હિ. અ. પાછી, કા. ખેસી. ૬૯ વીતુ-આ. જીતુ; જા. માં ખીજી પાદ નથી; વીતુ-મં. યમગણુ વલ્યા વચનિ તેહતણુધ; વલ્યા-મં. વાલ્યા; આપાણુધ-જા. ફા.-હિ. તે આપણિ. ૭૦ આ. સંભલીયુ; વિખવાદ.-હિ. વિપાદ, આહવાદ; નિંદધ-આ. નંદધ, ધ. ખ. નંદિ; મનિ-જા. નિત; ધન-ખ. સૂત. ૭૧ તિજ્યુ-જા. તિજ્જું, ખ. ધ. તયૂ, અ. ત્યાજ્યો પામ્યુ-હિ. મં. પામીયુ. ૭૨-૭૩ ખ. કિહિ; ફા. એહ; તણુ-ફા. ખ. જુ; અવર-ખ. અવર, ધ. અવરિ. ૭૪ આસના-કા. આજથી

હૂત ભણુધઃ “ લક્ષણ કહુ જે જન ભગત મુરારિ,

“ કદાચિત્ત જાગે નહી તેહ તણા ધર દારિ. ”

૭૫

ધર્મરાજ સેવકનધ દહિ શીખામણુ સાર,

લક્ષણુ વિષ્ણુ ભગત તણાં બોલસિ કરી વિચાર.

૭૬

ચૂપે

સર્વ ભૂતથાં સમ ચિત્ત ધરધ, ગુરુ મૈત્રી અનુકંપા કરધ,

યથાલાભ સંતોષી જેહ, વિષ્ણુભગત નર ભણીધ તેહ.

૭૭

પરનારી દેખી મન માહી માતા ભગિની પુત્રી સમાહ

સદા વિચાર વિવેકી જેહ, વિષ્ણુભગત નર ભણીધ તેહ.

૭૮

સત્ય, શૌચ તપ, સંયમ સાર, લક્ષણંગુર જાણુધ સંસાર,

શમ, દમ, દયા, દાન પર જેહ, વિષ્ણુભગત નર ભણીધ તેહ.

૭૯

ઇન્દ્રિય તણા ન વાંછધ ભોગ, લાભાલાભ, સંયોગવિયોગ,

હરિષ શોક નવિ આણુધ જેહ, વિષ્ણુભગત નર ભણીધ તેહ.

૮૦

કામ, ક્રોધ, તૃષ્ણા નવિ કરધ, શ્રદ્ધા સહિત ધર્મ આચરધ,

મનિ અહંકાર ધરધ નવિ જેહ, વિષ્ણુભગત નર ભણીધ તેહ.

૮૧

પિતાપિતામહ પોષધ માય, દેવ, વિપ્ર, ગૌ પૂજધ પાય,

વર્ણચાર ન છાંડધ જેહ, વિષ્ણુભગત નર ભણીધ તેહ.

૮૨

૭૫ જા. કહિ; ખ. મં. કહુ; જાગે-ગુ. જાગેવુ, કા. જાગું. ૭૬ સેવકનધ-ગુ. અં. સેવક પ્રતિ, ખ. અ વલતુ; કહિ-હિ. કહી, ખ. કહિ; બોલસિ-કા. ખ. મં. બોલિશ, પ્રા. જા. બોલિધ, ઘ. બોલોસ. આની પછી મં. માં હૃડમી કરી છે. ૭૭ ભણીધ હિ. ભણીજધ; ઘ. વૈષ્ણુવલજા. ૭૮ સમાહ-જા. ભાય, હિ. પ્રા. મં. ભાવ; પરનારી ગુ. પરનારીનાં; મન માંહિ-ગુ. હાવ; વિચાર-ગુ. વિચારી; વિવેકી-હિ. ગુ. વિવેક; કા. માં આ કરી નથી. ૭૯ જાણુધ-ગુ. દેખી; પર-હિ. તતપર, ખ. તપ; કા. માં આ કરી નથી. ૮૦ ખ. ઘ. ગુ. ઇન્દ્રી, કા. ઇન્દ્ર-સંશોધકનો સમજકેર છે. ૮૧ તૃષ્ણા નવિ કરધ-આટલો ભાગ કા. માં પડયો છે; ઘ. માં આ કરી નથી, અં. માં ભૂલમાં લહીઆએ કરી ૮૪ મી અહીં બેવડી લખી છે. ૮૨ પૂજધ-હિ. ખ. ઘ. પૂજન; છાંડધ-જા. પ્રા. છાંડ; પિતા-ગુ. માતા-પિતાનાં પૂજિ પાય, સેવિ સુર બ્રાહ્મણુ નિ ગાધ.

રસના રામનામ ઉચ્ચરધ, તુલસીમંજરિ મસ્તકિ ધરધ
 તિલક કરધ હરિચંદન જેહ, વિષ્ણુભગત નર ભણીધ તેહ. ૮૩
 ભૂધર ભજધ ભગતિ નવ ભેદ, અર્પિત કર્મ ઉદરિ નૈવેદ, ૮૪
 અનંત આયુધભૂષિત જેહ, વિષ્ણુભગત નર ભણીધ તેહ.
 વિષ્ણુ તથા ગાધ ગુણગ્રામ, વૈષ્ણવ જનનધ કરધ પ્રથામ,
 પુરી દારિકાં-વલ્લભ જેહ, વિષ્ણુભગત નર ભણીધ તેહ. ૮૫
 વ્રત એકાદશી વૈષ્ણવ મંત્ર, જાણુધ આગમમારગ તંત્ર,
 હરિચરણોદક-વલ્લભ જેહ, વિષ્ણુભગત નર ભણીધ તેહ. ૮૬
 ગોપીચંદન, શાલીગ્રામ, અહનિશિ હૃદિ વસધ શ્રીરામ,
 ગીતા-ગંગાવલ્લભ જેહ, વિષ્ણુભગત નર ભણીધ તેહ. ૮૭
 સાંભલતાં ગુણ યાદવ વીર, હૂધ રોમાંચિત સકલ શરીર,
 નયનાનંદ ઝરિ જલ જેહ, વિષ્ણુભગત નર ભણીધ તેહ. ૮૮
 વંચદ્રોહ, પરધન નવિ હરધ, મનસાં વાચાં પરહિત કરધ,
 પર અપવાદ ન બોલધ જેહ, વિષ્ણુભગત નર ભણીધ તેહ. ૮૯
 સંગાત સાધુ પુરુષની કરધ, કૂડ-કપટ-પંથ જ પરહરધ,
 ક્ષમાવંત મન નિર્મલ જેહ, વિષ્ણુભગત નર ભણીધ તેહ. ૯૦
 સદા સકોમલ બોલધ વયણ, કિહના દોષ ન દેખધ નયણિ,
 સર્વભૂતનધ વલ્લભ જેહ, વિષ્ણુભગત નર ભણીધ તેહ. ૯૧

૮૩ તિલક-ગુ. હરિચરણોદકવલ્લભ જેહ; રૂ. માં આ કડી નથી.
 હરિચંદન-ગ્રા. હરિચંદનિ. ૮૪ ભેદ-જા. ભેદિ; નૈવેદ-કા. નિવેદ; ભૂષિત-
 ગુ. ભૂષણ. જેહ-મં. દેહ. ૮૫ રૂ. માં આ કડી નથી. ૮૬ આગમમારગ-
 જા. મારગ આતમ; ધ. માં આ કડી નથી. ૮૭ હૃદિ-ધ. રૂદિ, હિ. હૃદ.
 કા. હૃદય; અહનિશિ-અ. અહનિશ કરે વિષ્ણુનું ધ્યાન; ગીતા-હિ.
 ગાતાં, રૂ. ગીત. ૮૮ હિ. હોધ; મં. રોમાંચિત; જલ-જા. મં. નર;
 નયનાનંદ-ખ. નયણે. ૮૯ અપવાદ-ગુ. ધ. ઉપવાદ. ૯૦ પંથ-મં.
 મિથ્યા, કા. પંથ જ. ૯૧ વયણ-હિ. વયણિ; કિહના-ખ. કિહિના; ગ્રા.
 ખ. ધ. નયણ; સર્વ-મં. સર્વભૂતહિતકારી જેહ.

જે વન વાવઘ તુલશી તાણું, પરહરજો તેહનું આંગણું,
વિષ્ણુકથા વંચાધ જિહાં, રખે વિશ્વંસધ જાઉં તિહાં. ૯૨

વૈષ્ણુવ કેરું કુલ સ્વસ્થાન, માયબાપ બાંધવ સંતાન,
સંગતિ, પ્રીતિ, શયન, વિશ્રામ, દૂત મ ભેશુ તેહનું નામ. ૯૩

વલીવલી કહું શીખામણુ ઘણી, દિશિ મ જાશુ વૈષ્ણુવ તણી. ”
ઘણી પરિ વચન વિચાર અનેક યમિ સેવકનધ કણુ વિવેક. ૯૪

ભગતવત્સલ ભણીધ ભગવંત, એકમનાં ઉલગુ અનંત,
ધણુધ દૃષ્ટાંતિ કહી એ કથા, મુગતિ અજામેલ પામ્યુ યથા. ૯૫

ભગતયોગ કેરુ દેવેશ, લક્ષણુ મિષિ કલ્યા ઉપદેશ,
એ કથા જુ આવધ હૈધ, એકેકિ સાધનિ છૂટિધ. ૯૬

પોપટિ યમ વાણી ઉચ્ચરી, હૈયા માંહિ નવ આવધ હરિ,
વિષ્ણુભગતિ કહિતાં સોહલી, સમ્યક્ પરિ કરતાં દોહલી. ૯૭

શીખ અવરનધ દીધી સહી, માહરધ પોતધ એકધ નહી,
ભીમ ભણુધ નવિ જાણું વાદ, છૂટસિ વૈષ્ણુવ તણા પ્રસાદ. ૯૮

૯૨ તણું-ગુ. તણાં; વિશંસધ-ખ. ધ. મં. વરાંસિ; જાઉં-ધ. જાતા. ૯૩ સંગતિ-શ. આસન; શયન-ખ. સમય, ધ. સ્વજન, કા. સેન. ૯૪ વિચાર અનેક-હિ. કલ્યાં વિચાર, ખ. વિચાર અનેક; અનેક-મં. વિવેક; યમિ-મં. દૂત ભણાળ્યા યોગ અનેક; કણું-શ. કલક, ધ. ખ. કહુ. ૯૫ ભણીધ-ગુ. ભણીયિ; બાલગુ-શ. ગુ. જા. ખ. ઉલગિ; અ. અલગો, કા. સાંભળજો; અનંત-કા. સંત; એ-ગુ. મિ. ૯૬ કલ્યા કા. દિધો, મં. ગુ. કણું; હૈધ-જા. હૈધ, ખ. ધ. હધિ; એકેકિ-હિ. એકેકા, કા. અકેક, અ. એકેક, ખ. એકાએકિ; સાધન-ખ. પરશનિ; છૂટિધ-હિ. છૂટ. ૯૭ પોપટિ-ખ. શ. ધ. ખ. પોપટ; હૈયા-જા. હિયડા, ખ. હધડા; નવ-હિ. ન, ખ. જુ; પરિ કરતાં-ગુ. ખ. અચરતાં; હિ. દોહલી. ૯૮ એકધ-જા. ખ. એક, અ. એકા; છૂટસિ-જા. મં. છૂટિશિ. શ. છૂટેશ, ખ. છૂદં, ખા. છૂટ, ધ. છૂટાસ, અ. છૂટે.

ઇન્દ્રના પાપનો પ્રતિકાર

પૂર્વછાયા

દક્ષ તણુધ તપસાં કરી પુત્ર ઊપન્ના જેહ,
નારદધ વચનધ કરી મુગતિ પામિયા તેહ.

૯૯

ચૂપૈ

વિશ્વરૂપ પુત્રીસુત જેહ, દેવ પુરોહિત બણીધ તેહ,
દીધું હિત કહી નધ ધણું કવચ શ્રીનારાયણ તણું.

૧૦૦

પૂર્વછાયા

ઇન્દ્રિ તેહનુ વધ કરચુ, હત્યા તણુ પ્રતિકાર,

સ્ત્રી, તરુઅર, જલ, મેદિની, આપ્યાં યાનક આર.

૧૦૧

ચૂપૈ

ઊપન્નુ વૃત્રાસુર નામ, વાસવશ્ચં માંડચુ સંગ્રામ,

તેજઃમલ ભક્તિ જ્ઞાન અપાર, બોલ્યાં વિવેક વચન વિચાર.

૧૦૨

રાજા ચિત્રકેતુને બોધ

તેહ વધ-પાતક-પ્રતિકાર પૂરવ જન્મકથા અવતાર,

રાજા ચિત્રકેતુ ત્રૈલોક્ય, પુત્ર તણુ તે પામ્યુ શોક.

૧૦૩

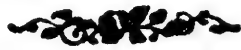
આવ્યા રિષિ નારદ અંગિરા, કરચુ વિશેષ સકોમલ ગિરા,

જીવ તણા નિજ વચન નિબોધ નારદધ આપ્યુ વિદ્યાબોધ.

૧૦૪

૯૯ ઊપન્ના-જા. ધ. ઉપનુ, ગુ. અ. ઉપનો; વચનધ-જા. તપસા.
૧૦૦ પુત્રી-ધ. નિષ્ઠરા; ધ. દીધુ; ધણું; હિત-જા. દેવ; ધણું-જા.
ધણુદ; કવચ-હિ. માં આ પાદ પડેલું છે. ૧૦૧ અ. ધ. કરુ; હત્યા
તણુ; જા. ફા. ગુ. હત્યાનુ; આપ્યાં અ. કીધા એ; હિ. મં. આરિ.
૧૦૨ ઊપન્નુ-જા. ઉત્પન્નુ; તેજ-હિ. સિવાયની બીજી પ્રતિઓમાં 'તેહ';
ભક્તિ-આ. ભગતિધ; જ્ઞાન-ફા. મ્હા. ન્યાન. ૧૦૩ અવતાર-હિ. અપાર;
પામ્યુ-ફા. પામ્મક, અ. પાલિ. ૧૦૪ કરચુ-ફા. કરચક, ધ. કરુ, અ. કરાં,
મં. કીધુ; સકોમલ-અ. વિશેષિ; નારદધ-ગુ. નારદિ કથા કહી પ્રબોધ;
વિદ્યાબોધ-ફા. વિદ્યાપ્રતિબોધ.

સંકર્ષણદર્શનિ આસ્થાદ, તેહનઘ કીધુ બહુ પ્રસાદ,
 આપી વિદ્યા પરમા બુધિ, થોડઘ કાલિ પામ્યુ સિધિ. ૧૦૫
 એક વાર પુહુતુ કૈલાશ, હસિયુ દેખી લીલવિલાસ,
 પારવતીનઘ શાપઘ કરી, પામ્યુ યોનિ તે આસુરી, ૧૦૬
 ઉતપતિ દિતિનઘ ઉદરિ નિવાસ મરુતગણુ ઉગણુપંચાશ,
 પતિ પૂછ્યા કશ્યપ ભગવાન, કહીયું સુતવ્રત વચન વિધાન. ૧૦૭
 ભીમ ભણુઘ સાંભલતાં એહ, અતિ ઘણુ પાતિક દુષ્ટઘ તેહ,
 છડિ મુધિ વચન વિખ્યાત એતલઘ કલા પુહુતી સાત. ૧૦૮
 ઇતિ શ્રી વિષ્ણુદાસ ભીમવિરચિતા હરિલીલા સોલ
 કલામાં સસમી સમાપ્તા ।

કલા ૮ મી

પ્રહલાદ આખ્યાન

પૂર્વઞાય

સસમઘ પ્રહલાદનુ ભક્તિયોગ ભગવાન,
 હિરણ્યકશિપુ રણિ મારીઉ બેલિશી તેહ આખ્યાન. ૧

૧૦૫ સંકર્ષણ-જા. સંકર્ષણ; દર્શનિ-હિ. આ. સિવાયની બીજામાં
 ‘દર્શન’; બહુ-ગુ. બહુત; પરમા-હિ. પામી, કા. પરમાર્થ; ખ. ધ. થોડિ;
 પામ્યું. હિ. પામીયુ, પામીઉ, ધ. પામયુ; સિધ્ધિ-જા. ધ. શુધ્ધિ. ૧૦૬
 પુહુતુ-જા. ગુ. પુહુતા; કૈલાશ-જા. રૂ. કૈલાશિ; હસિયુ-ગુ. હસિયા.
 ૧૦૭ ઉદરિ-કા. ખ. ઉદર, અ. ઉદરે; પૂછ્યા-ખ. પૂછિ, મં. પૂછયું;
 કહીયું-ફા. સાંભલિ રે વૃં આતમજ્ઞાન. ૧૦૮ ઘણુ-ખ. ઘણા, ગુ. ધન;
 વિખ્યાત-હિ. આ. વિક્ષાત. ઇતિશ્રી-હિ. માં—ભીમવિરચિત, વિષ્ણુપુરાણે
 હરિ—છે. પણ મં. કા. ફા. માં “વિષ્ણુપુરાણે” નથી; ધ. જા. ઇતિશ્રી
 ભાગવતી કથા હરિલીલાં; મં. હરિલીલામાં ભીમવિરચિતે કલાત્રયે ભાગવતે
 ષષ્ઠ સ્કંધે કલા સસ સમાપ્તા સંખ્યા ચૂપૈ દર; પૂર્વઞાયા ૨૪; મડયલ ૪;
 શ્લોક ૧૭; એવં ૧૨૬. મં. માં ચોપૈ જોઇએ, કારણ તેની ૬૫ મી (૭૨
 ૯૩ છે) કડી બેવડાઇ છે. તેમ શ્લોકની સંખ્યા લઢીઆએ ભૂલથી ત્રણ
 વધુ મૂકી છે.

વધ દેખી શિશુપાલનું રાય મુધિછર વાત,
 મુનિવર નારદ પૂછ્યા: “ કુહુ વૃત્તાંત ઐ તાત ! ” ૨
 નારદ ભણુધ: “ કથા કુહુ, સુણુ મુધિછર રાય !
 “ કૃષ્ણશરણુ ઐ પામિઉ તેહ તણુ મહિ માય. ” ૩

ચૂપૈ

એક વાર સનકાદિક ચ્યાર, તે પુહુતા વૈકુંઠ મઝાર,
 જાતાં વારયા મુનિ સંતાપ, જયવિજયનઘ દીધુ શાપ. ૪
 રિષિ વિનવ્યા ભાવિ મનિ ધરી, તે ઉપરિ અનુકંપા કરી,
 પામશુ હરિપદવિશ્રામ ત્રીજિ જન્મિ તદ્ધારુ ઠામ. ૫

પૂર્વઝાયુ

હિરણ્યકશ્યપુ, હિરણ્યાક્ષનુ પ્રથમઘ જન્મ ભૂપાલ:
 બીજઘ રાવણ, કુંભકરણુ; દંતવકત્ર, શિશુપાલ. ૬
 વધ દેખી હિરણ્યાક્ષનુ, માતા પામી શોક,
 પુત્ર વચન બહુ બોલ્યાં, કીધુ તેહ વિશોક. ૭

ચૂપૈ

હિરણ્યકશિપુ મનિ કરી વિચાર, તપ માંડયુ અતિ ઉઝ અપાર,
 રહિ નિરંજન વન મઝારિ, તજ્યું અનફલ ભોજન વારિ. ૮
 ધમ કરતાં દિન હૂઆ ઘણા, ત્વચ, નખ, કેશ ગયા શિર તણા,
 બ્રહ્મા આવ્યા અંતરિ ધ્યાનિ, તુઠા: “ વછ! માગિ વરદાન. ” ૯

કલા ૮ મી

૨ રાય-જા. રાહ. ૩. મં. સુણિ, ખ. સુણય; એ-જા. પદ, ફા. જે; પામીયા,
 ઘ. પામયુ. ૪. હિ. ચ્યારિ. કરી ૪ થી ૭ અં. માં નથી. વારયા-જા. ગુ.
 વારયુ, ખ. ઘ. વારા; મુનિ-હિ. મન, ફા. ખ. મનિ. ૫ ઘ. ઉપરિ;
 હિ. પામિશુ; જા. પામ્યેસુ, પ્રા. પામિસ્યુ, ફા. પામેશુ, ખ. પામશુ, ઘ.
 પામેશ, ફા. પામિશ. ૬ હિ. હિરણ્યાક્ષસુ; પ્રથમઘ-ગુ. પિહિલી; દંતવકત્ર-
 મં. પ્રા. હિ. જા બાંધવશં. ૭ કીધુ-જા. પ્રા. કીધી; તેહ-ખ. તેહનું નવિ,
 શોક; વિશોક-ગુ. વિશેષ. ૮ માંડયુ-ફા. માંડયઉ; હિ. અપારિ; તજ્યું-
 ઘ. તયું. ૯ હિ. હૌઆ, જા. હહઆ; તુઠા-જા. પ્રા. ખ. તુઠ, ફા. તુઠઉ.

“ ધરિ, બાહરિ, નભ ધરા મઝારિ, દેવ અસુર, પન્નગ, નરનારિ,
“ સૂકઠ, નીલઠ, દિવસ ન રાત્રિ, મુઝનઠ મરણ ન આવઈ તાત ! ” ૧૦

માઝ્યું તે આપ્યું વરદાન, બ્રહ્મા હુઆ અંતર્યામિ,
હિરણ્યકશિપુ હરણિત આવીયુ, વેગિ મેલાવુ મેલિક. ૧૧

કોપ કરી ચાલ્યુ અસુરેન્દ્ર : “ યુદ્ધ કરી નધ જિતુ ધન્દ્ર. ”
કાઠયા દેવ ધરી નધ કંઠિ, નાઠા તેહ ગયા વૈકુંઠિ. ૧૨

કેશવ નધ કીધુ પ્રણામ, કર જોડી વિનવિયા સ્વામિ:
“ હિરણ્યકશિપુ પરમન્થા અપાર, “ રાખિ, રાખિ હો વિશ્વાધાર ! ” ૧૩

વિષ્ણુ બણુધ : “ દેવા ! સાંભલુ; કરેશ કાજ, તહા પાછા વલુ,
“ સંતોષ આણુશિ યદા, પાપી મરણુ પામશિ તદા. ” ૧૪

હિરણ્યકશિપુ કરું બન્ન બ્રહ્, મારી હારિ મનાવ્યા સહ,
જિતા સુર, નર, પન્નગ લોક, પાલઠ રાજ તણું ત્રિલોક. ૧૫

સુત પ્રહ્લાદ વડુ તેહ તણુધ, ગુરના પુત્ર કહિ તે બણુધ,
પિતા પ્રશંસી પૂછઠ વાત : “ શું શું બણિયુ કહિનધ તાત ! ” ૧૬

વલતૂં વચન કહિ પ્રહ્લાદ : “ કરી ન જાણું કંકુ વાદ;
“ હરિનું નામ ન મૂકું ધરી, સાચી વિદ્યા એ આવડી. ૧૭

૧૦ નભ-જા. મં.નગ, ગુ. નવિ; હિ. અસુરનઠ પન્નગનારિ; દેવ-જા. દૈત્ય. ૧૧ માઝ્યું-ધ. “ માગુ તે આપુ વરદાન. ” હિ. હોઆ; હિ. અંતરિધ્યાન. આવીયુ-ગુ. હીહ. ૧૨ કાઠયા-ગુ. નાંક્ષા; ગયા-કા. પોહોત્યા. ૧૩ હિ. અપારિ. ૧૪ કરેશ-જા. આ. ક્ર. કરયોસ, ધ. કરોસ; દેવા-જા. દેવો; સંત-કા. સુતશું: આણુશિ-જા. આ. આણિશિ, આ. કરિશિ, ગુ. જા. અ. ધ. કરિસ; હિ. પામિશિ. ૧૫ જા. ધ. પાલિ; મનાવ્યા. મનાવ્યું, હિ. ગુ. ધ. મનાવ્યુ; ૧૬ ખ. કનિ, કા. કહણુ; હિ. બણીયું; અ. ખ. બણીયા; કહિ-જા. ગુ. કહુ, ધ. કિહિ. ૧૭ કહિ-મં. કિહધ; ધ. કિહિ, વલતૂં-જા. બિણિ ત્રિહિલાદ પીતા સૂર્ય વાત, રૂચિ નહી મઝ ખીજ વાત; મૂકું-ખ. મેહેલું.

- “ કથાશ્રવણુ, હરિકીર્તન સાર, સ્મરણુ ભજિવા તણુ પ્રકાર,
 “ અર્ચન, વંદન, સેવાભેદ, સખ્યપણું, આત્મનિવેદ. ૧૮
 “ નવ વિધિ ભક્તિ તણી મુરાર, સત્રલા ભણવા માંદિ સાર,
 “ સાંભલિ સાચું બોલું તાત ! ગમધ નહી મુઝ બીજિ વાત.” ૧૯
 પિતા ભણુધ : “ રે સુત ! નિર્ગુણુ, પુઝનધ શીખ દિ છિ કૃવણુ ? ”
 “ હું વાંછું જોહશું સંગ્રામ, તું કાં લેધ તેહનું નામ ? ” ૨૦
 પુત્ર પિતાનધ વલતું વદધ : “ વિષ્ણુ વસિ સવ કિલિનિં રિદધ,
 “ અંતરયામી રુપધ રહધ, મુઝનધ તે શીખામણુ કહધ. ૨૧

શ્લોક

શાસ્તા વિષ્ણુરશેષસ્ય જગતો યો હૃદિ સ્થિતઃ ।
 તમૃતે પરમાત્માનં તાત કઃ કેન શિષ્યતે ॥ ૧ ॥

ચૂપૈ

- અસુર ભણુધ : “ રે નિષ્ઠુર પુત્ર ! તું અવતરિક માહર શત્રુ,
 “ પિતાવચન મન માહિ ન ધરધ, વિરી તણુ પક્ષ આસરધ. ” ૨૨
 “ વ્રત, દાન, તપ, તીરથ બહુ, પુસ્તક પોથાં થોથાં સહ,
 “ મુક્તિ સંપદા વાંછિશિ તાત ! ભણિ ગોવિંદ ગોવિંદ દિનરાત્રિ.” ૨૩

૧૮ સ્મરણુ-અ. શરણુ; ભજવા-ખ. ભજિવા, ગુ. ભજેવા, ધ. ભણવા;
 સેવા-ગુ. પૂજા; ભેદ-ખ. ભેષ; સખ્યપણું-ખ. શીખ્યપણું, ધ. જ્ઞ. ગુ.
 સાક્ષપણું. ૧૯ ગમધ-હિ. સિવાય બધી પ્રતિમાં ‘ રચધ ’ કે ‘ રચિ ’;
 બીજિ હિ. કૂડિ આના પછી પ્રા. ધ. માં આ શ્લોક વધારાનો છે :
 શ્રવણે કીર્તનં વિષ્ણોઃ સ્મરણં પાદસેવનં । અર્ચનં વંદનં દાસ્યં સક્ષ
 આત્મનિવેદનમ્ ॥ ૨૦ નિર્ગુણુ-જ્ઞ. નિઘ્રુણુ; કા. નિરધણુ; નધશીખ-ધ.
 ખ. શીખામણુ; લેધ-હિ. લેધ, ખ. લ્યું છું. ૨૧ પિતાનધ-પ્રા. કા. પિતાશુ;
 રૂપધ-ખ. સાયધ; ખ. ધ. યુક્તો યો હૃદયસ્થિતઃ । ૨૨ આસરધ-ગુ.
 આદરી, ફા. અણસરિ, અ. ગુ. અનુસરે. ૨૩ વાંછિશિ-અ. વાંછશે; જ્ઞ. જ્ઞ.
 વાંછિસ, ખ. વાંછિ, ધ. વાંછું; -દિન-હિ. દિવસનધ. શ્લોક વદ જ્ઞ. પ્રા. રટ.

(૯૭)

શ્લોક

કિં તાત વેદાગમશાસ્ત્રચિન્તનૈ-

સ્તોર્થૈઃ સમસ્તેરપિ કિં પ્રયોજનમ્ ।

યથાત્મનો વાઙ્મુક્તિ મુક્તિસંપદાં

ગોવિન્દ ગોવિન્દ્વદ્વિતિ સ્ફુટં વદ ॥ ૧૫ ॥

સૂત્ર

હિરણ્યકશિપુ, રોસઘ પ્રસઘ, હેઠ બિહુ દાંતેશ્વં અસઘ;
તેડયા સેવક કીધુ સાદઃ “ ગાહુ તાહુ એ પ્રદ્વાદ. ” ૨૪
વચન સુશી લેધ યાલ્યા તેહ, ગિરિ, ગજ્જરિ, જલિ નાંખ્યુ એહ,
વૃક્ષ, શલા, અસિ, મુદ્ગર-માર, પીડા નવિ ઉપજઘ લગાર. ૨૫
પરિભવ સિંહ. મહિષ, ગજ, વ્યાલ, વિષ હાલાહલ, પાવક ઝાલ,
બેદઘ નહિ વજ્રમઘ અંગ, રક્ષા કરઘ સ્વામી શ્રીરંગ. ૨૬

શ્લોક

અરિર્મિત્રં, વિષં પથ્યં, અધર્મો ધર્મતાં વ્રજેત્ ।

ત્વયિ તુષ્ટે જગન્નાથ ! વિપરીતે વિપર્યયઃ ॥

સૂત્ર

પાશ્વ આખ્યુ રાજદુવારી, સેવક બણુકઃ “સ્વામી અવધારિ,
“ અનેક પરિ દૂર્લાવઉ સહી, એહનઘ ટાંકી લાગઘ નહી. ” ૨૭

૨૪ હિ. રોસિઠં-હિ. પ્રા. પ્રસિંધ, -કા. અં. ઉદ્વસે; -હિ. બેહુ.
અસઘ-હિ. સિવાયની બીજ પ્રતિઓમાં ‘ ડસઘ; ’ ગાહુ-ખ. ગાદિ, કા. ગાદઉ;
તાહુ-હિ. તાહુ, કા. તાહુ. ૨૫ ચાલ્યા-પ્રા. આળ્યા; એહ-હિ. લેય.
૨૬ સિંહ-જા. શા. સહિ, ખ. સંધ; જ્યાલ-હિ. ઝાલ; શ્રીરંગ હિ. શ્રી-
ગોવિંદ, કા. ગોવિંદ. ૨૭ શા. પાછક; ખ. તાં દૂહવ્યુ, ધ. દૂહવ્યુ, ગુ.
દુખવીહ, કા. દૂહવો; દુવારી-ખ. દુવાર.

ગુરુના પુત્ર વિચક્ષણ જોહ, શુંડામરક બોલાવ્યા બેહ,
વળી ભણિવા નહ મૂકયુ તેહ: “રાજનીતિ ભણાવુ એહ.” ૨૮

મોટુ રાગ એક મુકુંદ, ભવભયભંજન શ્રીગોવિંદ,
તેહની નીતિ ભણુષ પ્રજ્ઞાદ, છાંડયુ ખીજુ મિથ્યા વાદ. ૨૯

હરિ, પુરુષોત્તમ, પરમાનંદ, કેશવ, કૃષ્ણ, મુરારિ, મુકુંદ,
સત્ય, સનાતન, રાધવ, રામ, જિજ્ઞા જપમ ગોવિંદ ગુણગ્રામ ૩૦

એક વાર સૂની નેશાલ, તેડયાં સંઘલાં નાહનાં બાલ:
“ અહિનિશ ધ્યાક શ્રીગોપાલ, ખીજૂં ભણૂં આત્રપંપાલ. ” ૩૧

વલતાં બાલક બોલધ સાર: “ સિદ્ધોવર્ણ સૂત્ર વિચાર,
બેદ જાણિવા સ્વર વ્યંજન, અભો ભણૂં અક્ષર બાવન. ” ૩૨

ભણુષ પ્રજ્ઞાદ: “ અછધ એક સૂત્ર, તહો ભણુ છુ તે કસૂત્ર,
“ સિદ્ધો વર્ણ વ્યાપક નિર્વાણુ, ક્ષરધ નહી તેહ અક્ષર જાણિ. ૩૩

“ નારદ તણાં વચન છધ જોહ, સુણુ ઉપદેશ કહું હું તેહ;
“ બાલપણુષ સેવુ દેવેશ, વિષયા વ્યાપધ યૌવન વેષ. ૩૪

“ વાંછિ પુત્ર-કલત્ર-સંયોગ, મિત્ર, પશુ, ધન, નાના ભોગ,
“ રાગ, દ્રેપ, તૃષ્ણા, અહંકાર, મછર, હરિષા, મરણ અપાર, ૩૫

૨૮. મુકયુ-કા. મૂકડ; ભણિવા-હિ. મં ભણવા, આ. ભણેવા; ભણાવુ-
હિ. ભણાવું, ૨૯. ધ, મોટ; મુકુંદ-હિ. મુકુંદ; શ્રીગોવિંદ-ખ. ધ,
પરમાનંદ; ખ. છાંડી; ખીજુ-આ. કહું; મિથ્યા-આ. કા. ધ. વિદ્યા. ૩૦
હિ. કા. સિવાયની ખીજ બધી પ્રતિઓમાં આ કડી નથી. ૩૧. ભણૂં-
આ. ભણિવું; ખીજૂં-જા. માં આ પાદ પડેલું છે. ૩૨. વલતાં-જા. વલતું;
હિ. ધ. બોલ્યાં; બેદ-કા. વેદ; ભણૂં-ગુ. ભણસુ. ૩૩. અછધ-કા. સુણો રે;
તે કસૂત્ર-ગુ. એક જ સૂત્ર, કા. કાણુ સૂત્ર. ૩૪. તણાં-ખ. નાં; હિ. તણ,
કા. છું; વ્ય.પિ-કા. ખ. વ્યાપક, કા. ન વ્યાપે. ૩૫. વાંછિ-કા. વાંછડ;
હરિષા-મં. હર્ષ; મર્વ-હિ. મરિષા, કા. મૃષા.

- “ કામ, ક્રોધ, મદ, લોભ વિશાલ, આશાજંધન માયાજલ,
 ‘ મસ્તકિ કુટંબ તણુ નિત્ય ભાર, ચિંતાબ્ધ કુલ ગૃહવ્યાપાર. ૩૬
- “ વિષયુવાતાં નવિ સાંભલઇ, મન માંકડ દિહુ દિશિ ફિરઇ,
 “ છાંડી જાઇ યૌવન વેશ, પૂઠિ જરા કરઇ પરવેશ. ૩૭
- “ જરા શાકિની દોષ અગાધિ, જમત્રી આવમ સધત્રી વ્યાધિ,
 “ ધન્દ્રી વિકલ સકલ ગતિ રહી, બુદ્ધિમલ તેજ પરાક્રમ નહી. ૩૮
- “ ઢીલી ત્વયા, લીલરી વલિ, મસ્તક કંપમ, આંધિ બિરૂ ગતમ,
 “ ડસણુ રહિત મુખ, જર્જર ગાત્ર, શોક મોહ પીડઇ દિનગતિ. ૩૯
- “ પુત્ર કલત્ર નવિ આદર કરઇ, બેઠહુ પરહુશ પેટ જ ભરઇ,
 “ ભૂખ્યાં તરશાં નહી સંભાલ, લજ્જા રહિત યથા ગૃહપાલ ૪૦
- “ સગાં સંબંધી મૂકઇ સાથ, ગરહુ બલદ યમ કાઢી નાથ,
 “ તુહિ જાણુઇ હું પરધણી, મનિ વલગી મમતા પાપિણી. ૪૧
- “ કાલ પુહુતઇ પામઇ મરણુ, યમયાતના, વત્રી અવતરણુ,
 “ યૌવન જરા, મરણુ, ભવપાશ, વત્રી અધોમુખિ ઉદરનિવાસ. ૪૨

૩૬. મસ્તકિ-જા. માં આ પાદ પડેલું છે; નિત્ય-હિ. સિવાયની બધી પ્રતિઓમાં ‘બહુ’; ગૃહ-ધ. ગૃહિ. ૩૭. માંકડ જા.-માંકડી; સાંભલઇ-જા. પ્રા. મં. સાંભરઇ, ખ. સાંભરિ, ધ. સંભારિ, કા. અ. સાંભરે; દિહુ-ખ. મં. દુહુ, ધ. દોહો; ૩૮. જમત્રી-ગુ. તેહને અધ ક્ષણ નહિ સમાધિ; વિકલ-કા. હીનબલ. ૩૯. વલી-કા. ગાલ; લીલરી-ગુ. લીલરડી, કા. લિલરીયા; ગુ. કાંપિ; આંધિ-ગુ. આપે આપે બેહુ ગતિ; ડસણુ-અ. ખ. દશન, મં. કા. દર-શન, ધ. ફા. દર્શન-પણુ તે બૂલ છે. પીડઇ હિ. પીડિત. ૪૦. કરઇ-ખ. ફા. ધ. કરિ; ભરિ; હિ. બિહુ ફા. બીહુ; પરહુશ-ફા. પ્રા. પરવસિ, જા. પરભવ, મં. પરમ હંસ, ગુ. ભરહંસ, અ. પરધર; જ-ધ. જા. માં નથી; યથા-કા. યથા; ૪૧. સાથ-હિ. આશ; ગરહુ-પ્રા. ગરહુ, ધ. ગરહો, ફા. ગરહક; યમ-જા. પ્રા. ખ. યથા; કાઢી નાથ-જા. પ્રા. કીનારા; મનિ-ધ. માતા. ૪૨. ભવપાશ-મં. ભયપાશ; અધોમુખિ-ગુ. વિશેષ.

“ સ્વર્ગ ધરા પુનરપિ પાતાલ, જાણે રહેંટ તણી ઘટમાલ,
 “ એણી પરિ દેશ ફિરમ અપાર, ભવસાગર નવિ પામમ પાર. ૪૩
 “ સાચી વાન તે સાંભલુ સહી: વિણ્યુ વિના છૂટીજમ નહી,
 “ ક્ષણમંત્રુર એ અસ્થિરદેહ, સેવુ નિત્ય આનમા છમ જોહ. ૪૪
 “ એક સદોદિત સર્વાવાસ, સત્ય, સનાતન, સ્વયંપ્રકાશ,
 “ અનંત, અંતર્યામી હરિ, ખીજિ વિદ્યા મૂક પરહરી. ” ૪૫
 એણી પરિ વચન વિવેક વિચાર, હરિ ઉત્તગવા તાણુ પ્રકાર,
 દયા કરી નઈ દીની શીખ, સત્રલા કીધા આપ સરીખ. ૪૬
 આવ્યુ ગુરુ, દીહુ પ્રદ્વાદ, કરતુ વિણ્યુ-કથા-સંવાદ,
 મન માંહિ વિમાસણ થમ , પગની જવાલા મસ્તકિ ગમ. ૪૭
 “ અરે! કુમુદ્ધિ! કુદું કર્યું, તિં એકિ વિંણુકઈ નવિ સરયું
 “ વિણુસાડી સઘતી નેસાલ. ” રોસ ભરી નમ દીધી ગાલ. ૪૮
 લિધિ આલ્યુ ખિહુ ખાંદમ ધરી, રાવ રાક આગલિ જમ કરી,
 પૂર્વકથા તણી પરિ કહી: “ શીખ અભારી માનમ નહી. ” ૪૯
 હિરણ્યકશિપુ કહમ: “ રે દુષ્ટ! માહારુ ભય નહી પાપિષ્ટ!
 “ હું ટાલું તું ભણમ એ ખાલ! મરણ તણુ ! ઝ આવ્યુ કાલ. ” ૫૦

૪૩. જાણે-ખ. યથા; રહેંટ-ધ. અરહટ, કા. રહેંટ; ઘટમાલ,-ખા. ઘડિ-
 ચાલ, ખ. ઘડમાલ, ગુ. ઘટમાસ; ફિરમ-જા. ફરયુ; પામિ-ગુ. લાભે. ૪૪.
 સાંભલુ-હિ. સાંભલિ, કા. સાંભલિને; હિ. મં. છૂટીઈ-ગુ. છૂટીયે, કા. છટેવું;
 અસ્થિર-ગુ. અછેર. ૪૫. એક-જા. એ; ૪૬. ઉત્તગવા-ગુ. ઉત્તગ કરવા;
 તાણુ-કા. તાણુકે. ૪૭. આવ્યુ-ખા. કા. જા. ખ. સ. આવ્યા; દીહુ-કા.
 દીહક; થમ-કા. ખ. પૈ, જા. ધણી; પગની-હિ. પગ તાણી; વિમાસણ-મં.
 ચિંતા અતિ; મસ્તકિ-મં. માથિ. ૪૮ ખા. તઈ, ખ. તિં, હિ. તિ; વિણુકઈ-
 હિ. વિણુકઈ ગુ. વિણુકિએ, કા. વિણુસિ, ખ. વિણુકિ, ધ. વ્યંહિ; કા.
 સરયઈ; ૪૯ કરી-હિ. જા. ખા. કહી. ૫૦ ટાલું-જા. ખા. ટાલતુ, ગુ.
 ટાલ્યું, ખ. પાલ્યું; તું-હિ. તુમ, કા. તુમ; ભણમ ખ. ગુ. ધ. ગણીને,
 અ. ભણીને; આવ્યુ-જા. પૂક, કા. પુટક, ગુ. પુહતુ.

ભણુધ પ્રજ્ઞાદ કહું એક વાતઃ “ દુઃખ કરું કારણુ મન તાત !

“ અંતરયામી માહારુ સ્વામિ, ભય તણુ તેણિ રુંધ્યુ ઠામ. ” ૫૧

હિરણ્યઃ—“ પુત્ર ! કરમ છઇ કૂડુ ભાવ, સાપિ ખાધુ આકલિ ચાવિ,

“ ખિહું રહિશિ તાહરુ સ્વામિ, હું હવડાં ટાલશિ તુઝ ઠામ. ” ૫૨

ભણુધ પ્રજ્ઞાદઃ “ પિતા ! અવધારિઃ કાલ સર્પ કહીધ સંસાર,

“ તે તુઝ નઇ મૂકિશિ નહી, હરિ ઉલ્લગિ, ચિમ છૂટઇ સહો. ” ૫૩

એણિ વચનિ બિપનુ વિષવાદ, ક્રોધ કરી સાણુ પ્રજ્ઞાદ,

વધ કરિવા કીધુ પ્રારંભ, બાંધ્યુ લેઇ સરિસુ થંભિ. ૫૪

હિરણ્યઃ—“ કિહાં તાહારુ સ્વામી પ્રજ્ઞાદ ! ગાઢિ કરિ નઇ તેહનઇ સાદ,

“ કટકા સહજ કરેશિ તુઝ દેહ, દેખિશિ આહુ થાતુ તેહ. ” ૫૫

પ્રહ્લાદઃ—“ મહારુ સ્વામિ જે મઇ કહ્યુ, સ્થાવર જંગમ વ્યાપી રહ્યુ,

“ સાચું વચન કહું વધી એહ, સંભ માહિ બધહુ છઇ તેહ. ” ૫૬

“ મૂતાનિ વિષ્ણુર્મુચનાનિ વિષ્ણુ-

મૃદાણિ વિષ્ણુર્હિં વનાનિ વિષ્ણુઃ ॥

રાત્રૌ દિવા સ્ત્રીપુરુષેષુ વિષ્ણુઃ

યદસ્તિ નાસ્તોતિ તદેવ વિષ્ણુઃ ” ॥ ૬ ॥

૫૧ દુઃખ-મ. ભય; તાત-હિ. તાપ; ૫૨ કરઇ છઇ પ્રા. કરુ છું; હિ. ચાવિ; મં. રહિશિ-ભા. પ્રા. રહશિ, મં. રિહઇશઇ; ટાલશિ-સ. ટાલવું, પ્રા. ધ. ટાલ્યો, સ. ખ. ફેડેશ, ગુ. ફેડેસિ, મં. ટાલેશ, પ્રા. ટાલેશિ. કહી ૫૩ ખ. સંસાર-ગુ. સંસારિ; તુઝનઇ-ગુ. તિતમનિ; મુકિશિ-પ્રા. પ્રા. ખ. મૂકસિ, ભા. મં. મૂકસઇ, મૂકેશિ; છૂટઇ-પ્રા. ખ. છૂટું, અં. છૂટો; ઉલ્લગિ-કા. ઓળખ. ૫૪ વિવાદ-મં. વિપાદ; ક્રોધ-ભા. ક્રોપિ; કરિવા-હિ. સિવાય બધી પ્રતિઓમાં ‘ કરવા ’; હિ. બાંધ્યુ; હિ. ધ. થંભિ; ગુ. માં ચોથું પાદ નથી. ૫૫ કિહાં-ગુ. માં આ પાદ નથી; કરેશિ-ધ. કરું, પ્રા. કરિસ; ખ. મં. કરેશ, ભા. કરસુ, કા. કરોસ; દેખિશિ-ભા. ધ. દેખસ, સ. દેખસિ, ખ. દેખેશ; માતુ-ખ. માશિ; ૫૬ સ્થાવર-ધ. માં આ કહી નથી. ધ. માં આ શ્લોક ૫૭ માં કહી પછી એ. શ્લો. ૫ મૃદાણિ-મં. મૃદનાનિ ।

ચૂપૈ

હિરણ્ય:-“ તાહારુ સ્વામી સખલ અપાર, જાણુશઃ જુ કરશઃ સાર,

“ તેડિ તેડિ, ટાલધ દુઃખસાલ, જમત્રી ખુસઠ જમતુ ગાલ.” ૫૭

ઉઠ્યુ અસુર કંપીનધ ક્રોધ, રાતાં લોચન બલવંત થોધ,

વજ્ર સરખૂં કાઢ્યું અસિ, વેગિ ઉપરિ આવ્યુ ધશી. ૫૮

મનસા હરિ ધ્યાધ પ્રદ્વૈદઃ “ સ્વામી ! મુજનધ કરુ પ્રસાદ,

“ બિરદ તહારું સાચું સહી, વિજ્યુમગત સીદાધ નદી. ૫૯

શ્લોક

પ્રતિજ્ઞા તવ ગોવિન્દ મન્નકો નાવસોદતિ ।

इति संस्मृत्य संस्मृत्य प्राणान्संधारयाम्यहम् ॥

ચૂપૈ

શ્રીપતિ સેવકવાણી સુણી, પ્રતિજ્ઞા પાત્રી આપણી.

સ્તંભ ફોડી નીસરિયા હરિ, પ્રગટ્યું રુપ પુરૂષ કેસરી. ૬૦

શ્રી નરસિંહ કોપિ ધડલડધ, મંદિર કોટ કોશીસાં પડધ,

ગર્જિત કરિ બગાધ બહુ, દેવ અસુર દલ નાહું સહુ. ૬૧

ગર્જર, ગુરા સરીખૂ વયલુ, જ્વલિત પાવક બિહુ નયલુ,

કર નખ સટા ડસલુ વિકરાત, હિરણ્યકશિપુ જાણ્યું કાલ. ૬૨

શંકા અસુર તણા મન માહિ, નાઠા હરિણુ તણી પરિ ચાહી,

ઝડપી નધ લીધુ જગનાથિ, ચડ્યુ કપોત શીયાણા હાથિ. ૬૩

૫૭ હિ. અપારિ; કરશઃ-આ. કરિશિઃ; તેડિ તેડિ-સં. પ્રા. ફા. તેડિ તેડ. ૫૮ કંપીનધ-જા. ખ. કા. મં. ધરીનધ, ફા. સ. ધ. પ્રા. કરીનધ; ખ. ધ. સરીખું કાઢું. ૫૯ મનસા હરિ-સ. ધ. ફા. ગુ. પ્રા. મન માંહિ; ધ્યાધ ગુ ફા, ધ. ધ્યાન, ખ. ધ્યાય; કા. માં આ કડી નથી. ધ. માં આ શ્લોક નથી. ૬૨ જ્વલિત-પ્રા. સ. ધ. જ્વલતુ, ખ. જલતુ, ફા. જા. જ્વલતાં; હિ. વિકરાત. ૬૩ નાઠા-ગુ. પ્રા. ફા. ધ. અં. ત્રાઠા, જા. નાહું, ખ. ત્રાહું; નાઠા-કા. પદાયન તણો કરે ઉપાય; ચાહિ. હિ. જા. ધ. મં. જાધ; ચડ્યુ-ફા. ચડયદિ, જા. વહુ, ધ. ચહુહુ, ખ. ચઢ્યુ.

લેષ ઉત્સંગિ, પાડયુ તેહ, નખિ વિલૂરયુ સધલુ દેહ,
 પીધું રુધિર, ફાડિયું પેટ, ખોલા ચિકુ લિધ નાંખ્યુ હેઠ. ૬૪
 સહ સંધાણુ જૂજૂઆં કરયાં, માંમ, મેદ, કાલિજ કાઢિયાં,
 ગલા માંહિ ધાતી અંત્રાલિ, સોહધ યથા કમલની માલ. ૬૫

પૂર્વછાયુ

વપુ દેખીનધ સિંહનું, મુનિવર, સુર, નર, નારિ,
 કોઇ ન આવધ આસનાં, ઉગ્ર રૂપ અપાર, ૬૬
 દેવ ભણુધ: “ શ્રી! સાંભલુ: સંતોષુ હરિ ભૂપ. ”
 કહિ કમલા: “ હું કિમ કરું? ખીહું એહના રૂપ. ” ૬૭
 “ શ્રી નરહરિ! કોપ ત્યગુ, સ્વામી! કરુ પ્રસાદ, ”
 કર જોડી નધ વિનવધ, સ્તવન કરધ પ્રલ્લાદ: ૬૮

પ્રલ્લાદનું સ્તવન

રામ દેશાખ ગીત.

“ ત્વં હરિ એક સનાતન, ભક્તવત્સલ, ભગવંત હો,
 સર્વભૂત નધ હૃદિ વસધ, અંતરયામી અનંત હો, ” ધ્રુવપદ (૧)
 કરજોડી પ્રલ્લાદ ભણુધ: “ કરુણાનિધિ! નરસિંહ! દેવ હો
 સચરાચરિ દેખૂં તહા રૂપ ભક્તકારણિ અવતાર ધરશિ હો
 કર જોડી પ્રલ્લાદ ભણુધ (૨)

૬૪ ઉત્સંગિ ગુ. ઉછાગે; પાડયુ હિ. પાડીઉ; હિ. ફાડીઉ; હિ.
 હેઠિ ખ. હેઠય. ૬૫ જૂજૂઆં-આ. સ. ફા. ધ. ગુ. મં. જુજુઉં; કરયાં-
 આ. સ. ફા. ગુ. કીજાં, ધ. કરું, ખ. કીધાં; કાઢીઆં-આ. સ. ફા. ધ.
 મં. ગુ. કાઢીજિ, અંત્રાલિ-ગુ. હિ. અંત્રાણિ. ૬૬ નૂં-જા. તણું; આસના-જા.
 આસણ. આની પછી મં. માં એક કડી નધુ છે:-“ સહુ વિચાર્ય સહી, કિમ
 ઉતરશિ કોપ; શ્રીકમલા ભણુધ ધણું કરવા કંય વિકોપ. ” ૬૭ કહિ-ફા.
 ખ. સ. ધ. કિહિ; કિમ-ખ. શં. ૬૮ નરહરિ ખ. જા. આ. ધ. નર-
 સિંહ; ૬૯ ત્વં-જા. ત્વં; હૃદિ-હિ. હૃદરિ; ૬૯-૨ તહા ખ. ગુ. તહારુ;
 ધરશિ-આ. ધરિસિ, સ. ધરિ, ધ. ધરે; ભક્ત૦ ખ. માં આ પાદ પડેલું છે.

મુનિવર, દેવ, અસુર, નર, પન્નગ, યતિ યોગેન્દ્ર હો,
વિદ્યાધર કિન્નર સેવર્ધ સદા, તલ્લયા ચરણ મુકુંદ હો.

કરન્નેડી. (૩)

રુપ અસંભવ સંવરુ, જાંડુ ક્રોધ કૃપાલ ! હો ! ”

ભીમ ભણુમ પ્રલ્લાદનધ કીધી દયા દયાલ હો.

કરન્નેડી. (૪) ૬૯

(ગીત સમાપ્ત)

ચૂપૈ

વિવિધ વચન સ્તવિયા જગદીશ, શ્લોક ચારિ ઉપરિ ચ્યાત્રીસ,
પ્રસન્ન હુઆ, કીધુ પ્રસાદ, અવિચલ પદ પામ્યુ પ્રલ્લાદ. ૭૦

સેવક યથ દીધુ મુરારિ, આગિ ભક્ત યથા ત્રિપુરારિ.

દશ અધ્યા જોલ્યુ વિસ્તાર શ્રીનરસિંહ તણુ અવતાર. ૭૧

સદાચાર સાધારણ ધર્મ, એકાદશમધ તેલનું મર્મ,

શ્રદ્ધા સહિત આચરધ જોલ, ભવભયમંધન છૂટધ તેલ. ૭૨

સત્ય, દયા, તપ, સંયમ સાર, શૌચ, ક્ષમા, શમદમ, વિચાર,

મૌન, અહિંસા, આર્જવ, યાગ, બ્રહ્મચર્ય, વિદ્યા, ધનત્યાગ. ૭૩

ઉપરતિ, સતસંગતિ, સંતોષ, સર્વભૂત સમવર્જિત દોષ,

અન્નવિભાગ યથાવિધિ એષ, પૂજા પુરૂષ વિષધ વિશેષ. ૭૪

૬૯ ૩ કિન્નર-આ. કિન્નર નર, જા. માં નથી; સેવર્ધ-તલ્લયા-મં.
ભજધ પ્રલ્લાદ રોપધ; સ. ધ. તલ્લ. ખ. માં આ કડી પડી છે. ૬૯-૪
સંવરુ-ખ. માં આ કડી પડી છે. એકલી ધ. માં ‘ ગીત સમાપ્ત ’ છે.
૭૦ સ્તવિયા-ખા. સ. ૧૧. તવીયા; હિ. હોઆ, જા. હુહ્યા, સ. હુહ્યા;
પામ્યુ-અં. કા. ધ. સ. આપ્યું. ૭૧ ખ. ધ. સેવકનિધ; યથા-સ.
વત્સલ; આગિં ગુ. આગિલ કથા યથા, ધ. માં આ પાદ પડયું છે; દશ-
જા. માં આ પાદ પડેલું છે; જોલ્યુ-ધ. જોલ્યા; અવતાર-ખ. વીસ્તાર.
૭૨ છૂટધ-મં. છૂટિધ. ૭૩ વિચાર-સ. સાર; ધન-૧૧. ધર; આર્જવ-કા.
અર્ચન. ૭૪ સર્વભૂત-જા. સમભૂત; ઉપરતિ-કા. અહિનિશિ; સમ-કા.
મન; અન્ન-આ. અનંત.

(૧૦૫)

કીર્તન, શ્રવણાદિક મનિ ધરઇ, નવ વિધિ ભક્તિ વિષ્ણુની કરઇ,
જેહનઇ લક્ષણુ હુઇ બત્રીસ, તે નર પદ પામઇ જગદીશ. ૭૫
ઉગરતા અધ્યા છઇ ચ્યારિ, આશ્રમ વર્ણ તણા આચાર,
ગૃહસ્થ પુરૂષ મોક્ષ-ઉપાય, બોલ્યુ તેહ તણુ મહિમાય. ૭૬
ભીમ ભણુઇ સપ્તમઇ સ્કંધિ, અધ્યા પત્તર તણુ પ્રમંધ,
રૂપક સોલ આગિલાં સાઠિ, અર્ધ કલા થઇ આઠ. ૭૭
ઇતિ શ્રી ભાગવતે વિષ્ણુદાસ ભીમવિરચિતા હરિલીલા
સોલ કલામાં આઠમી કલા સમાપ્ત

કલા ૯ મી

મન્વંતર, ગજમોક્ષ, સાગરમંથન આદિ આખ્યાન

પૂર્વછાયા

આઠમઇ ઉત્તમ કથા ઉત્પતિ ચૌદિ મનુ,
ગજમોક્ષણુ, સાગરમથન, બલિરાજ-બંધન. ૧
પહિલું સંખ્યા મનુ તણી, પછઇ ગજમોક્ષણુ જેહ,
સમુદ્રમથન, બલિબંધન, કહેશ અનુક્રમ તેહ. ૨

૭૫ બત્રીસ-પ્રા. જા. સ. ઘ. કા. ત્રીસ.

ઇતિશ્રી-હિ. ભાગવતે પ્રથમ સ્કંધે અષ્ટમી કલા સમાપ્તઃ । પ્રા.
ભાગવતી કથા હરિલીલા સોલકલાયાં આઠમી કલા; જા. ભાગવતે માહા-
પુરાણે હરીલીલાયાં સોલકલાયાં અષ્ટમી સમાપ્ત; કા. વિષ્ણુદાસ ભીમવિરચિતે
હરિં, ગુ. ભીમવિરચિતે હરિં મં. ઇતિશ્રી હરિલીલાયાં ભીમવિરચિતે
કલાત્રયે સપ્તમ સ્કંધે કલા અષ્ટમી સમાપ્તા ॥ સંખ્યા ચૂપૈ ૬૭ ॥ પૂર્વછાયા
૯ ॥ શ્લોક ૬ એવં સંખ્યા ૮૩ ॥ મં. માં એક કડી ઓછી તે ઉપર નોંધ્યું છે.

કલા ૯ મી

૧ પ્રા. નમો વામનાય; ચૌદિ. કા. ચતુર્દશ; હિ. મનુ. બલિ-સ.
કલોસ અનુક્રમિ એહ, અં. અનુક્રમ ધિન. ૨ મોક્ષણુ-હિ. મોક્ષ કહેશ-પ્રા.
કલોસ, ઘ. બોલુસ, જા. કહુસ, સ. અં. માં કડી નથી. અનુક્રમ
ઘ. મહિમા.

(૧૦૬)

ચૂંચૈ

પ્રથમઘ મનુ સ્વાયંભુવ રાય, સ્વારૌચિષ, ઉત્તમ મહિમાય.
તામસ, રૈવત, ચાક્ષુષ જેહ, શ્રાદ્દદેવ સાવર્ણિક એહ. ૩
દક્ષ બ્રહ્મા નહ ધર્મ નરેન્દ્ર, ભદ્રદેવ, સાવર્ણિક ઇન્દ્ર,
રાજ કરતાં ચૌદઘ મન, બ્રહ્મા કેરુ એક જ દિન. ૪

ગજેન્દ્રમોક્ષણ

અગસ્તિ રિષિ નહ શાપદ કરી. દારુણ મૂઢ યોનિ કુંજરી
પામ્યુ ઇન્દ્રદુમ્ન જે રાય છૂટુ, બોલિશિ તે મહીમાય. ૫
પર્વત મોટુ ત્રિકૂટ જેહ, શત યોજન વિસ્તારદ તેહ,
સોના રુપા કેરાં શૃંગ, વસદ પાસિ તિલાં દેવ સુયંગ. ૬
પારિજાત, કદંબદ્રુમ, અંબ, શાન્ન, તાલ, તમાલ, કદંબ,
જાંબૂ, લીંબ, બીજુરી, દ્રાક્ષ, ફેફલ, ફલ્ગુસિ બીલી, રુદ્રાક્ષ. ૭
વડ, પીપત્રી, રાયણિ, આમત્રી, ગૂંદી, ગોરડીઆં, ગૂગત્રી,
ખિર, ખજુરી, દાડિમ સાર, જંબીરી, બદરી દેવદાર. ૮
ચંપક, ચારુત્રી, નારિંગ, કરણી, કેલી, અખોડ સુયંગ,
બકુલ વેલી, વેલિસરી, જાય, ચંદન, અગર અતુલ મહિમાય, ૯
અશોક, આકલિ, બાકત્રી બહૂ, પલાશ, ધત્ત, ધાત્રીયા, મહૂ,
શીશમિ, સાગ, સરલ ટીંબરુ, અરણી નમ અરલૂ, ઊંમરું. ૧૦

૩ શ્રાદ્દ-હિ. આઘ; શ્રાદ્દદેવ-મં. વૈવસ્વત શ્રાદ્દદેવ; પણ એથી માત્રા
વધી જાય છે. ૪ ભદ્ર-કા. રુદ્ર; મન-હિ. આ. મનુ; બ્રહ્મા-કા. વાહાણુ
બ્રહ્માના દિનનું. ૫ મૂઢ-ગુ. પામ્યુ; બોલિશિ-અં બ. ગુ. બોલેશ, સ.
ફા. આ. મં. બોલિસ, ધ. બોલ્યોસ. ૬ ત્રિકૂટ-જા. ચિત્રકૂટ; સોના-જા.
નાના; વિસ્તારિ-જા. વિસ્તારિત, ધ. વિસ્તરીયુ. ૭ કદંબ-હિ. કમાલ કદંબ;
ફેફલ-ગુ. ધમાં. આ પાદ પડેલું છે; રુદ્રાક્ષ-ખ. શાવ. ૮ જંબીરી-ખ.
જંબુરી. ૯ નારિંગ-જા. ધ. સ. નારંગિ, ખ. નારિંગ્ય; સરી-ખા. શ્રી.
૧૦ સરલ-હિ. રષિ, કા. સાર; ઊંબરું-હિ. ઉપર.

- લવંગ, એલચી, સૂકડી, શમી, નાલેરી ફલભારિ નમી;
અનેક વૃક્ષ વિચિત્ર અપાર, તિહાં વનસ્પતિ ભાર અદાર. ૧૧
- નિર્મલ નીર સરોવર સાર, અતિધણુ પૂરિત કમલ કલ્હાર,
દેખી ઉત્તમ તેહ તડાગ, પાણી પીવા આવ્યુ નાગ. ૧૨
- યુથ સહિત સોહધ ગજદેહ, પર્વત સરિખુ દીપધ તેહ.
લેધ જલ માહિ મૂક્યુ પાગ, નક પાશધ તે આંધ્યુ નાગ. ૧૩
- હસ્તી દિશિ લેધ વન બણી, તાણુમ ગ્રાહ સરોવર બણી,
તાલોવેલિ કરધ ગજ ઇમ, નિરધન પુરુષ કુટુંબી જિમ. ૧૪
- સહસ્ત્ર વરસ કીધુ સંગ્રામ, હલધ નવિ પામધ વિશ્રામ.
ભગતભાવ આણી નાગેન્દ્ર વિનવિયા સ્વામી ગોવ્યંદ. ૧૫

પૂર્વધાય

- મનસા મધુસૂદન તણી પૂગ્ન સુકૃત સંચ,
સ્તવન કરધ શ્રીહરિ નાણું પાવક શ્લોકા પંચ ૧૬

શ્લોક

હરે । મુરારેઽચ્યુત ! વાસુદેવ !
નારાયણાનંત ! નૃસિંહ ! વિષ્ણો !

૧૧ મં. લિવિંગ નાલેરી ફલ ફા. ખ. નાલીકેરી. ૧૨ ધણુ-સ. ધણાં,
જા. ધણું; આવ્યુ-હિ. આવ્યા, ૧૩ સોહધ-ધ સોહ; લેધ-જા. જધ;
નક-ધ. માં આ પાદને બદલે ૧૨મીનું એતું પાદ ફરી લખેલું છે. ૧૪
લેધ-ખ. લિધ; તાલોવેલિ-જા. તાલોવેલ, ખ. ધ. તાલોવેલ્ય; જિમ-જા.
જરણ. ૧૫ ભાવ-ગુ. ભાવિ; આણી-ગુ. આણી મન માહિ. ૧૬ પાવક-
જા. પ્રા. ખ. મં. ધ. પાવન; શ્લોકા-ખ. શ્લોકે, મં. શ્લોકધ, શ્લોક ૧
પ્રા. ખ. મં. સિવાયની બધી પ્રતિઓમાં નૃસિંહ ને બદલે કૃષ્ણ । મં. માં
વિષ્ણો-કૃષ્ણ ।

(१०८)

गोविन्द ! रामेश्वर ! पद्मनाभ !

मां त्राहि विष्णो ! भवसागरात्त्वम् ॥ १ ॥

श्रीनाथ ! दामोदर ! विश्वरूप !

गोपाल ! गोपीवर ! गोपदेव !

लक्ष्मीपते ! माधव ! चक्रपाणे !

मां त्राहि विष्णो ! भवसागरात्त्वम् ॥ २ ॥

मुकुन्द ! दामोदर ! विश्वनाथ !

कृपानिधे ! राघव ! रत्ननाभ !

वैकुण्ठ ! पीतांबर ! पद्मपाणे !

मां त्राहि विष्णो ! भवसागरात्त्वम् ॥ ३ ॥

श्रीकेशवामोघ ! श्रीरामचन्द्र !

देवेश ! लोकेश ! जगदेकरूप !

क्षेत्रज्ञ ! कूटस्थ ! श्रीविश्वयोने !

मां त्राहि विष्णो ! भवसागरात्त्वम् ॥ ४ ॥

अधोक्षजोपेन्द्र ! च नाथनाथ !

स्वामिन् ! शरण्याऽव्यय ! विश्वमूर्ते !

सद्बोदितानन्द ! भवाब्धिपोत !

मां त्राहि विष्णो ! भवसागरात्त्वम् ॥ ५ ॥

पूर्वछाया

गङ्गनां वयन सुशी गोपाल, गरुडि यही आव्या ततकाल,

ग्राह विहारी छोड्यु नाग, कर जेडी प्रलुब्धा हरिपाग. १७

अंतरध्यान हुआ भगवान, ते बिंदु पाभ्या निज स्वस्थान,

गङ्गभोक्षणु गोदु भदिमाय, संसारस्वप्न सुखुंता नष्ट. १८

श्लोक ३ दामोदर—महायोगिन् । पीतांबर—परमात्मन् ।

हि. १७ ततकालि—अ. ध. गोपाल.

સાગરમંથન

પૂર્વછાંયુ

હવઠં મંથન સાગર તણું અમૃતકારણિ જેહ
૩૬ મોહ તિહાં પામિયા, દેખી મોહિનીદેહ. ૧૯

ચૂપૈ

શ્રીય રહિત હુઆ દેવેન્દ્ર, પ્રણમ્યા પાગ તણા ગોત્ર્યંદ,
હરિવચનિ તવિયા બલિ રાય, આણ્યુ મંદર કરી ઉપાય. ૨૦

ગિરિ મંદર સાગર માહિ ધરયુ, વાસુકિ નાગ નેતરમ્ કરયુ,
મુખિ દાનવ, પૂછિ સૂરભૂપ, તલમ્ વિણ્યુ કછપનું રુપ. ૨૧

પ્રથમમ્ વિષ ઊપનું એવ, કૃપા કરી પીધું મહાદેવ,
દાધા દાનવ દીતમ્ ધમ, દવમ્ પરજ્ઞહ્યાં તરુઅર નિમ. ૨૨

મથન કરમ્ સ્વયં ભગવાન, મકર કુંડલિ શોભિત કાન,
સમુદ્ર વિરોલમ્ ત્રિભુવનધણી. ગે.રમ્ ગોલી યમ ગોલણી. ૨૩

મથતાં કામધેનુ નીસરી, અશ્વ, ધનુષ ઐરાવત કરી,
પારિજાત, રંભા અપહરા, કૌસ્તુભ મણિ, દેવી અંગિરા. ૨૪

પાંચજન્ય શંખ શોભા ધણી, દૈત્યકારણિ દેવી વારુણી.
ધન્વંતરિ કરિ અમૃત જેહ, અસુરિ ઉદાલી લીધું તેહ. ૨૫

૧૯ ૩૬૦-જા. ૩૬મોહિત દેહ; લહીઓ લખતાં કેટલાક ભાગ ભૂલ્યો છે. પામિયા. ધ. પામીયુ. ૨૦ ખ. તવિયા-ગુ. સ્તવીયુ. ફા. સ્તવીયા; કરી-સ. ધરી. ૨૧ નેતરમ્ સ. નેતરં, કરયુ-હિ. ધરયુ. ૨૨ મહાદેવ-જા. મહાદેવિ; દીસર્ધ-હિ. દીડા: પરજ્ઞહ્યા-ખ. પરજ્ઞહુ. ૨૩ મકર-જા. મુકંદ; શોભિત-ધ. સોહિ; ગોલી-હિ. ગોપી; હિ. ગોલિની. ૨૫ જા. ખ. રોપ-હિ. શશિ; ધણી-ખ. વાણિ; કારણિ-જા. કા. મા. ફા. ધ. મં. કાળિ; ઉદાલી-કા. પાડી, અં. ઉદાલી.

દેવતા કારણિ તાં હરિભૂપ, તતક્ષણિ કરચુ મોહિની રુપ,
તે દેખી મોહ્યા અસુરેન્દ્ર, અમૃત લીધું શ્રીગોવિન્દ. ૨૬

પાયા દેવ અમૃત તે માહિ, ચંદ્રસુર વિચિ બધડું રાહુ,
કહિયુ તેણુધ વિષણુનધ ભેદ, ચક્ર લેધ કીધુ શિરછેદ. ૨૭

મસ્તક અમર થયું તેહ તણું, દાનવ વૈર કરધ અતિ ધણું,
તે રહિયુ ગ્રહ થાનકિ વ્યાપિ, શશિ સવિતા નધ ગ્રહધ અઘાપિ. ૨૮

દાનવ દેવ સરીસૂં યુદ્ધ, રૌસ ભરી મૂકધ આયુધ,
ધન્દ્રિ નમુચિ તણું શિર હરયું, નારદ રિષિ નિવારું કરયું, ૨૯

અમુરિ ત્યજિ અમૃતની આશ, કાંત્યુ પીંજ્યુ થયુ કપાસ,
દૈત્ય કાલમોહા પાછા ગયા, કેવલ કલેશવિભાગી થયા. ૩૦

રુદ્રને મોહિનીના મોહ

રુદ્ર બણુધ: “સ્વામી શ્રીરંગ ! નારી રુપ દેખાડિ સુચંગ:”
હસિયા હરિ મન માંદિ ધણૂ. તતક્ષણિ રુપ કરયું સ્ત્રી તણું. ૩૧

રુદ્રમોહ, નારીસંયોગ, હરિ માયાનુ દુસ્તર યોગ,
પ્રકટ હુઆ, કીધુ પ્રસાદ, ક્રમયા-ઈશ તણુ સંવાદ. ૩૨

વામન અવતાર, બલિરાજનું બંધન

પૂર્વછાંયુ

હવધ બલિબંધન બોલિધ શોભન કર્મ અપાર,
વામન રુપધ વિષણુનુ કશ્યપધરિ અવતાર. ૩૩

૨૬ દેવતાકારણિ તે-હિ. જા. આ. દેવા શરણુ તણુ; કરચું-જા.
કીધું; તે દેખી-ગુ. મોહનિચિ; ઘ. માં આ કડી પડી છે. ૨૭ પાયા-કા.
પાયુ. ૨૮ ગ્રહધ; આ. ગ્રસધ; થયું. મં. કીધું. ૨૯ મૂકધ-ઘ. મુકું કા.
મૂકયાં; નિવારું-જા. નાવારું. ૩૦ ગયા-કા. અં. વહ્યા; થયા-કા. મળ્યા.
૩૧ ખ. દેખાડિ-ખ. દેખાડયું; ગુ. ધરયું; સ્ત્રી તણું-કા. શ્રીય તણું.
૩૨ ૩૬૦-કા. રુદ્ર મોહિની સંયોગ, ગુ. સીવ મોહ્યા નારી સંયોગ.
૩૩ બોલિઈ-હિ. બોલીય; હવધ-કા. હવે ચરિત્ર રાય બલિ તણું; શોભન-

ચૂપે

સ્વર્ગ લોકનુ અતિ મહિમાય, એક વાર પુહુતા બલિરાય,
 વલી પાછા આવ્યા સ્વસ્થાનિ, કરમ યાગ નાનાવિધ દાન. ૩૪
 કરમ અદિતિ પયોત્રત સાર, ફાગુણ માસ દિહાડા બાર,
 પડવિ આરંભ, દ્વાદશી અંત, અહનિશિ ધ્યામ દેવ અનંત. ૩૫
 ધૂપ દીપ નાના ઉપહાર, ચંદન કુસુમ સકલ શૃંગાર,
 ભાવ ધરી પૂજમ વારાહ પ્રત્યક્ષ હુઆ અદિતિ વારાહ. ૩૬
 માગમ અદિતિ પુત્ર વરદાન, તેહનમ ઉદરિ વસ્યા ભગવાન,
 શ્રવણ દ્વાદશી વ્રત માહિ સાર, વામન જન્મ્યા જયજયકાર. ૩૭

સાટક

શ્રી વામન ચઉદિ વિદ્યા અધીત, તેજવંત જાણે ખીજુ આદિત્ય,
 લેમ કમંડલ નમ પુરૂષ પુરાણ, ભૃગુક્ષેત્ર ભણી કીધું પ્રયાણ. ૩૮
 ચ્યારિ વેદ ઉચ્ચરમ નિજ વાય, જગત માહિ કીધી તિણિ વાય,
 હર્ષિત સ્વાગત કરમ બલિરાય, કર જેડી પ્રણમ્યા હરિ પાય. ૩૯
 શુક ભણમ: “ સાંભલિ બલિરાય! એ વિપ્ર તણુ અનંત મહિમાય,
 “ મહા વિષ્ણુ થમ વામન રૂપ, કપટ કરી માગમ છમ ભૂપ.” ૪૦
 રાય કહમ: “ માહરુ ધિન દિન એહ, શ્રીવાસુદેવ આવ્યા સ્વદેહ,
 “ જેહ તણે ચરણ સુર નર લાગમ, તે વિષ્ણુ દાન મઝ કર્મમ માગમ. ૪૧

ગુ. શોભિત; કર્મ-સ. કરી; રૂપ-કા. રૂપએ, ખ. રૂપિય, ઘ. રૂપ; હિ.
 ખ. ધરું. ૩૪ અતિ-હિ. અનુ અતિ, ગુ. અતિઅતિ; પુહુતા-ખ. પુહુતુ;
 આવ્યા-ગુ. આવ્યુ. ૩૫ ફા. માં આ કડી પડી છે. ૩૬ પ્રત્યક્ષ-ઘ. પ્રસન્ન.
 ૩૮ સાટક-ગુ. ભુજંગપ્રયાત; હિ. ચઉદ; કીધું-ફા. ઘ. મં. કરું. ૩૯ હિ.
 જગતિ જા. યગ્નિ; કીધી-ઘ. કીધુ; પ્રણમ્યા-જા. પ્રણમમ; કર-કા. એહ
 વિપ્ર તણે અનંત મહિમાય. ૪૦ વૃં-ફા. રે; અનંત-ઘ. છિ અતુલ, કા.
 અતુલ. થમ-ખ. યા. ૪૧ દિન-જા. દેહ; સ્વદેહ-પ્રા. ખ. સ્વયંદેહ;
 સુરનર ગુ. સુરનર પત્રગ; કર્મ-ખ. પારા.

“દેશકાલ દ્રવ્ય સંપત્તિ સાર ભગતિભાવ મનિ શ્રદ્ધા અપાર,
“એહ અછછ સુલભ ઇણછ સંસારિ ! ફલભ પાત્ર એ દેવ મુરારિ.” ૪૨

ચૂપૈ

શુક ભણુછ: “ બલિ રાગ વાત: માહારું કહિયું સાંભલિ તાત !
“વલી વલી માગૂં એહ જ માન, વૃત્તિવિનાશન મ કરશિ દાન.” ૪૩

પૂર્વછાયુ

“ અસત્ય વચન કિમ બોલીછ ? ” રાય કહિ સંસારિ,

“ સુર નર પન્નગ ચઉદ દોક, સત્ય તણુછ આધારિ. ” ૪૪

“ સ્ત્રીસંગમિ, સંકટિ, વિવાહ, ગૌઆહણુ નછ કાજિ,

“ જૂઠું બોલછ નહી દોપ. ” શુક ભણુછ બલિરાય ! ૪૫

“ પુત્ર, કલત્ર, સંપતિ સકલ, એહ અછછ અનિત્ય,

“ તેહ કારણિ ” રાગ ભણુછ: “ હું નહિ છાંડું સત્ય. ” ૪૬

કર જોડી બલિ વિનવછ: “ મનવાંછિત યે દાન,

“ ભૂમિ, દિરણ્ય, ગજ, રથ, તુરી, માયુ શ્રી ભગવાન ! ” ૪૭

વલતા વાડવ બોલિયા: “ મજનછ છછ સંતોષ,

“ તુદછ કાંછ એક માગસ્યું, કારણિ તાદરા તેપ. ” ૪૮

સંતોષી બ્રાહ્મણ શુચિ, એહ સનાતન ધર્મ,

લોભ કરતાં વિણુશીદ, તૃણામૃત અન્નર્મ. ૪૯

૪૨-૪૩ ખ. માં ૪૩ થી ૬૨ એ ૨૦ કડીઓ વાળાં પાનાં પાછળથી
કાઠએ લખીને ઉમેરેલાં છે. કડીયું-ખ. ધ. કહુ, અં. કહું; વૃત્તિ-ખ.માં આ
પાદ પડેલું છે, હિ. વૃત્તિવિનાશ કરશિ દાન; કરશિ-ધ. કા. કરેસ, આ.
કરિસિ, સ. કરિસ. ૪૪ ગુ. જા. અસત્યં મં. સત્યવચન કિમ લોપિછ;
લોપીયિ. ૪૫ સંકટિ-ગુ. સંકટિ. ૪૭ ભૂમિ-હિ. ભૂમિ; ૪૮ કાંછ એક-કા. કાંછક.
૪૯ શુચિ-કા. સુખી, ધ. શુકિ; ગુ. ને ધ. માં આ પછી નીચેનો શ્લોક છે:-

શુચિ ભૂમિગતં તોયં શુચીર્નારી પતિવ્રતા ।

શુચિ: ક્ષેમકરો રાજા સંતોષી બ્રાહ્મણ શુચી: ।

સંતોષી નિર્ધન બહુ, સુખસંપત્તિ સંભૂત,

કોટિધ્વજ સંતોષ વિષ્ણુ હોડધ હાહાહૂત.

૫૦.

“ અધિક શ્લોક મઝનધ નહી, ” વામન બોલઈ મર્મ:

“ મઠી કરેલા મેદિની માગૂં ત્રિણિ જ ક્રમ. ”

૫૧.

અપે

આદ્ય ઉદક કરધ બલિદાન, પાત્ર વિપ્ર વામન ભગવાન,

આહુ આન્યુ શુક સમક્ષ, વેગધ તેહ કચ્ચુ વિણુ ચક્ષ.

૫૨.

દીધૂં દાન, સંતોષ્યા ભૂપ, તતક્ષણિ કરચૂં ત્રિવિક્રમ રૂપ,

ત્રિદિ કરતાં વામન વીર, વિશ્વરૂપ સોલા શરીર.

૫૩.

છત્ર મુગટ મણિ, દીલધ તરણી, કુંડલ હૃદય, નાભિ ઊરિ ચરણ,

નખિ ફેડયૂં બ્રહ્માંડ મુચંગ, ઉત્પતિ સરિત શિરોમણિ મંગ.

૫૪.

કિં છત્રં કિન્નુ રત્નં તિલકમુત તથા કુણ્ડલં કૌસ્તુભો વા

ચક્રં વા વારિજં વેત્યમરયુવતિભિર્યદ્બલિદ્વેષિ દેહે ।

ऊर्ध्वं मौलौ ललाटे अवसि हृदि करे नाभिदेशे च दृष्टं ।

पायात्तद्वોऽर्कविषं स च दनुजरिपुर्वर्धमानः क्रमेण ॥ ૫ ॥

ભૂમિ ભરંતાં સામલવાન મિહુ ચરણે કચ્ચૂ ત્રિભોવન.

ત્રીજ પગ ફેરુ નહી ઠાય, વરુણપાશ બાંધ્યુ બલિરાય.

૫૫.

૫૧ કમે-હિ. કા. કદંમ. ૫૨ આહુ-ફા. આહુ; વિણુ-સ. ગુ. મં. જા. બેક. ૫૩ દાન-ગુ. વરદાન; કરચૂં-ધ. રા. ઝીપૂં; સોલા-હિ. મોલા, મં. સોહધ. ૫૪ મુગટમણિ-ફા. મુકુટ; ઊરિ-ફા. ઉદિરી, સ. ઉદરિ; ફેડયૂં-ગુ. ધ. ફૂદં, કા. છેલું; સરિત-સ. સુરતિ; ઉત્પતિ-કા. બ્રહ્મકટાહથી આબ્યાં ગંગ; છત્ર-કા. છત્ર મુકુટમણિનાં આભરણ. ધ. ફા. સ. જ. મં. માં આ શ્લોક જ નથી; હિ. ગુ. અં. માં અશુદ્ધ છે; ભુઓ સુભાષિત ભાષડાગાર પાનું. રદમું, શ્લોક ૧૫ ગ્રો. (સૂર્ય:) દૃષ્ટમ-ગુ. લમં. ૫૫ ભહુ-જા. બોહો; ભૂમિ-સ. કમં; ૫૫-જા. મા. ફા. હિ. મં. માં નથી; ઠાય-હિ. અં. ઠાય, જા. ઠાક, મં. ઉપાય.

કરક વીનતી વંધ્યાવલી, કર જોડી પ્રભુમુખ વસીવલી;
તત્કાલિ તિહાં આવ્યા પ્રદ્વીપ, તુઠા વિષય, કસ્ય પ્રસાદ. ૫૬

રાજા પ્રતિ કહ્યું ભગવાન: “ મનવાંછિત માગિ વરદાન.”
બલિ બોલ્યું: “ હું પૂરણકામ, ચરણ શરણ તહારા સ્વામિ ! ” ૫૭

બંધન છોડ્યાં, કસ્ય પસાય, ગોત્ર કુટુંબ સહિત બલિ રાય,
સંધાતિ સ્વામી ગોપાલ સુતલિ પ્રવેશ કસ્ય તતકાલિ. ૫૮

જમલુ પિતામહ પ્રદ્વીપ, અહિનિશિ વિષય-કથા-સંવાદ,
ભગતિ બાંધ્યા પોલિ દૂરીઆરિ, રહ્યા સ્વામી દેવ મુરારિ. ૫૯

સત્યવ્રત રાજાનું તપ અને મત્સ્યપુરાણ કથન

સત્યવ્રત રાજા તપ આચર્ય, નદી કૃતમાલા તર્પણ કર્ય,
મજ કહ્યું: “સાંભલિ વ્રતાન્ત, સાત દિવસ માહિ કંપાન્ત. ૬૦

“ સર્વ ઔષધિ નાવ સુયંગ, બાંધી લેઈ સરસી શૃંગ,”
રાજા પૂછ્યું પુરુષપુરાણ, કહીયું સમ્યક્ મજપુરાણ. ૬૧

૫૬ વસીવલી-કા. હરિવળી; વિષય-આ. ત્રિકમ; ગુ. માં આની પછી
નીચેના શ્લોક છે:

પ્રમાણહીના સ્વયાંભસ્પૃષ્ઠા । પદત્રયં યા ચ યશો મુકુંદ ।

વિનાપરાધો મમ કાંત બંધ: । સ્વામિ યથા વાંછસિ તત્કરોષિ ॥

૫૭ કા. કલવરદાન; માગિ-ધ. માગુ; પૂરણ-હિ. કા. પૂરં; ધ.
પુણ્ય; જા. પરિપૂર્ણ; બલિ-કા. બોલ બોલ હું પૂરં કામ; તહારા-
મં. તહારાઈ; ચરણ-ગુ. મરણ શરણ તમારું નામ. ૫૮ કસ્ય-મં. કીધું;
તતકાલિ-શા. ધ. સ. ખ. ગુ. તતકાલ; કસ્ય-જા. કરઈ. વિષય-મં. કૃષ્ણ;
૫૯ ધ. બાંધ્યા; ધ. રહ્યા. ૬૦ મજ-કા. મજનિ; સાંભલિ-ગુ. સાંભલ્યું,
અં. સાંભલો. ૬૧ નાવ સુયંગ-હિ. નામ સૂઝાં ચંગ; નાવ-ધ. લાવા,
કા. લેઈ. સરસી-કા. સરીશું; શૃંગ-મં. શૃંગિ

(૧૧૫)

ભીમ ભણુમ એ કથા પવિત્ર, વામન કેરું અતુલ ચરિત્ર;
નરનુ નિર્મલ થાઇ દેહ, નવમી કલા પુહુતી એહ. ૬૨
ઇતિ શ્રી ભાગવતે વિષ્ણુદાસ ભીમવિરચિતા હરિલીલા
સોલ કલામાં નવમી કલા સમાપ્ત

કલા ૧૦ મી

નવમ સ્કંધ

સૂર્યવંશી અંબરિષ રાજનું ચરિત્ર

પૂર્વછાયા

નવમઇ પવિત્ર કથા કહું સમરથ રાજ જેહ,
સૂર્ય સોમ વંશ તણા, બોલિશિ મહિમા તેહ. ૧

ચૂપૈ

બિહુ વંશ તણા રાજનું, તેહ માહિ રામ, કૃષ્ણ પરધાન,
તે શ્રી વિષ્ણુ તણા અવતાર, અવતરિયા હરિવા ભૂવિ બાર. ૨

પૂર્વછાયા

શ્રી સવિતા નઇ પ્રણમઇ, સુરનર, નાયક નાક;
વૈવસ્વત રાજ વહુ, તેહનઇ પુત્ર ઇક્ષ્વાકુ. ૩

૬૨ કેરું-મં. કેરાં. ૬૧-૬૨ વાળા ભાગનું પાતું પ્રતિ જા. માંથી
ખોવાયું છે. ઇતિ શ્રી-ધ. જા. “ ભાગવતી કથા હરિલીલા;” ૫૧. માં ઉપર
પ્રમાણે; પ્રા. ભાગવતી કથા હરિલીલા.-મં. ઇતિશ્રી હરિલીલાયાં ભીમવિર-
ચિતે કલાગ્રંથે ભાગવતે અષ્ટમસ્કંધે નવમીકલા પરિપૂર્ણા ॥ સંખ્યા ચૂપૈ
૪૪, પૂર્વછાયા ૧૩; સાટક ૫; શ્લોક ૫; એવં સંખ્યા ૬૭.

કલા ૧૦ મી

પૂર્વછાયા-ખ. પૂર્વછાયા. જા. પ્રતિમાં ૧૦ કરીઓ અને ૧૧ મીનાં ત્રણ
પાદ જેટલા ભાગનું પાતું ખોવાયલું છે. ૧ પવિત્ર-પ્રા. ગુ. ધ. ખ. કા.
ઇરા, અં. એહ, સ. ફા. માં આ રાખ્દજ નથી. બોલિશિ-સ. બોલિશિ,
ધ. બોલોસ, ખ. બોલ્યેસ, ફા. પ્રા. બોલિસ; મહિમા-ખ. અનુકર્ય,
૨ હરિવા-ખ. ધ. હરવા.

ચૂપે

મૂલ પૃષ્ઠ રાજ સર્પાતિ, જિતા તિથુષ સકલ અરાતિ,
 તેહનધ સુતા સુકન્યા જોહ, મુનિવર વ્યવન પરણ્યા તેહ. ૪
 નાભિકમુત રાજ અંબરીષ, જાણ્યુ તિથુષ સંસાર અલીક;
 સપ્ત દ્વીપ કેરું એ રાજ્ય, રાજ ભણુષ નહી મઝ કાજિ. ૫
 તેહની રક્ષાકારણિ હરિ, ચક્ર આપ્યું અનુકંપા કરી;
 રાજનીતિ પાલધ નિજ દેશ, અધર્મ તણુ નહી લવલેશ. ૬
 ધૂન, તન, મમતા વિષધ વિરક્ત, વિષયાભોગ નહીં આસક્ત;
 યાગ કરધ, આપધ બહુ દાન, ભગતિભાવિ ધ્યાધ ભગવાન. ૭
 વાણી વિષ્ણુ તણુ ગુણુ ગાય, કરધ પૂજા તીરથ ઉપાય;
 નયણે નરખધ નંદરિ-લિંગ, ગંધ નિર્માલ્ય ચરણુ શ્રીરંગ. ૮
 યાંછધ સદા પ્રીતિ સત-સંગ, કાયા પરશનિ વૈષ્ણવ અંગ;
 શિર પ્રણામ, કથારસ કાન, મનસા મધુસૂદનનું ધ્યાન. ૯
 દશ ઇન્દ્રિય કેરા વ્યાપાર, લેધની સુખ્યા સર્વાધાર;
 નિદ્રાભોગ નહી અન્નપાન, અભયાવત કરધ રાજન; ૧૦
 આવ્યુ ઉત્તમ કાર્તિક માસ, શુક્લા એકાદશી ઉપવાસ;
 વિધિવત વ્રત રાય આચરધ, તેહ તણું ઉદ્યાપન કરધ. ૧૧
 ખટ અર્ચુદ આપીનિ ગાય, દ્વિજ સંતોષી લાગુ પાય;
 રાય કરધ ઉપક્રમ પારણિ, દુર્વાસા આગ્યા બારણિ. ૧૨

૪ સકલ-ગુ. ધણુ; અરાતિ.-મં. ભૂપાલ; વ્યવન કા. વચને; પરણ્યા-
 મ. પરણ્યાની, કા. પ્રણમ્યા. ૫ હિ. માં ૫ મી કડીના બીજા પાદથી તે
 ૨૨ મી કડી પર્યંતનો ભાગ પડેલો છે. ૭ વિષધ-દ્રા. જ. વિષય; ધનતન-મં.
 મન તેહનું; ધ્યાધ-ખ. લજિ; ભાવિ-ખ. ધ. ફા. સ. ભાવ. યાગ હિ. યોગ.
 કરધ-હિ. આ. જા. હરિ પૂજારથ તિરથી પાય. ૯ પરશનિ.-દ્રા. સુપ્રસન્ન;
 શિર-સ. શરણુ; જ. માં આ આખી કડીને બહેલે માત્ર બીજું અને ત્રીજું
 પાદ છે. ૧૦ ખ. માં આ કડીનાં પહેલાં ત્રણ પાદ પડેલાં છે, માત્ર ચોથું જ
 છે. ૧૧ શુક્લા-સ. શુક્લપક્ષી. ૧૨ લાગુ-આ. લાગા, ગુ. જ. લાગી, ધ.
 પૂજા; સંતોષી-ધ. ગુ. ખ. ધ. સંતોષા.

પૂર્વઝાણુ

રાજા અતિ ધણું હરખિયા, કીધું અર્ધપ્રણામ:

“પવિત્ર કરેવા અહ્મનઇ, બલઇ પધાર્યા સ્વામિ.” ૧૩

દુર્વાસા આમંત્રિયા, દેઇ બહુ સનમાન;

બેઝિ યમુના ચાલિયા, કરેવા નિત્ય સ્નાન. ૧૪

ચૂપે

દ્વિજ નાવઇ થોડી દ્વાદશી, રાજા મનિ વિમાસણુ વસી:

“ત્રત સંપૂરણુ ભોજન વિપ્ર! તે મુઝ ઉત્તર આપુ ક્ષિપ્ર.” ૧૫

વિપ્ર બણુઇ: “સંકટિ, પરવાસ, ઉઠક આહાર ન હણુઇ ઉપવાસ.”

રાજા કીધુ ઇસુ વિચાર, આસન ખિસી ઉઠકનુ આહાર. ૧૬

પૂર્વઝાણુ

દુર્વાસા તિહાં આવિયા કોપિ કંપઇ દેહ,

આગિ પાવક પરજલિ, વલી ધૃતિ શીઝ્યુ તેહ. ૧૭

ત્રોડી લટ મસ્તક તણી નાશ કરેવા રાય,

તતક્ષણ કૃત્વા ઉપની, કાયા પર્વતપ્રાય. ૧૮

રાય બણી તે સંચરી, મન માહિ બહુ ખીજ;

ચકિ તે ભસ્મી કરી, વૃક્ષ દહઇ યમ વીજ. ૧૯

ચૂપે

સૂયં કોટિ શરીખૂં તેહ, રુપિ દુર્વાસા હાજિ દેહ;

નાહા સહી ન શકઇ તાપ, પૂઠિ દવ યમ, આગલિ સાપ. ૨૦

૧૩ ધણું-આ. ધ. મં. ધણ; રાજા-ગુ. રાજા મનિ' બહુ હરખીયું; હરખિયા-મં. હરખીયુ ૧૪ કરેવા-ખ. ગુ. ખ. ફા. કરવા: દેઇ-અ. ફે; નિત્ય-ધ. સંધ્યા. ૧૫ વસી આ. ઇસી. ૧૬ સંકટિ-કા. ચોસઠે; ખિસિ-સ. ખિસા; ઉઠકનુ-પાણી નહી ભંગ-; આમનન-મં. વિપ્રવચનિ ઉઠકનુ આહાર. ૧૭ કંપિ-આ. જા. મં. કંપઇ; ધૃતિ-જા. સ. ફા. ધૃત; ખ. ધીઇઇ. ૧૮ લટ-ખ. જટા. ૧૯ હિ. સાંચરી; ફા. સાંચરયુ; ભસ્મી-આ. ભસ્મ. ભસ્મ; કરી-કા. કરયુ. ૨૦ સહી ન-જા. નજિ; નાહાહા-ખ. નાહાહું.

મેરુ મહા ગિરિ, સાગર સાત, ગજ્જર શમદ કરિ નિર્ધાત;
 ભુવિ પાતાલ ફિરુ સુર લોકિ, તુહિ પૂઠિ ન છાંડિ શોક. ૨૧
 અહલોકિ તે પુહુતુ સહી, અહા ભણુષ્ઠ: “રખાઇ નહી.”
 રુદ્ર ભણી આલ્યુ કેલાશ, ઉગરવા કેરી નહી આશ. ૨૨
 નેત્ર જિરધ જલિ, ગદગદ કંઠિ, ઉતાવલા ગયા વૈકુંઠિ:
 “ચક્રતાપ બાલધ મજ અંગ, રાખિ! રાખિ! સ્વામી શ્રીરંગ.” ૨૩
 શરણુ પામ્યુ આહલણુ દીન, વિષણુ ભણુષ્ઠ: “હું ભક્તાવીન;
 બીજુ કાંધ નથી ઉપાય, પાછા વલુ, સંતોષુ રાય.” ૨૪
 વચન સુણી દુર્વાસા વિપ્ર, રાગ કર્ણધ આત્મ્યા ક્ષિપ્ર;
 વિનય કરીનધ લાગુ ચરણિ: “ત્રાહિ, ત્રાહિ, શરણાગતિ શરણિ. ૨૫

પૂર્વછાંયુ

રાય ભણુષ્ઠ: “આહલણુ, હરિ, માહરધ એહ સમાન;
 ચક્ર તવી સંતોષિયા દુર્વાસા ભગવાન. ૨૬
 વિપ્ર સંધાતિ પારણુ, ખટરસ અન્ન પકવાન;
 હરક્ષા રિષિ પાછા વસ્ત્રા, હુઆ અંતરધાન. ૨૭
 જુહ વિષણુ ભગત તણુ અનુલ એહ મહિમાય,
 આપ ન લાગુ, અંતકાલિ હરિપદ પામ્યુ રાય. ૨૮

૨૧ ફિરુ-આ. ફિરયુ; આ. જા. લોક. ૨૨ નહી-ગુ. તેહ. ૨૩ નેત્ર-
 આ. નેત્રિ; જલિ-હિ. ગલિ, ફા. જલબિંદુ; કંઠિ-હિ. સિવાયની બધી
 પ્રતિઓમાં ‘કંઠ.’ ૨૪ હિ. શરણ્ય; પારણુ-જા. ફા. ખ. મં. પામીલ, આ.
 ગુ. પામીયુ, ધ. આવ્યુ, અ. પામીયો; વલુ-જા. આ. ખ. ધ. વલિ. ૨૫
 અંધિયા-જા. આવીયુ, ધ. આવુ; આ. શરણાગત; શરણિ-ધ. શરણ્ય, જા.
 ગુ. ખ. શરણુ; લાગુ-હિ. આ. ખ. મં. લાગા. ૨૬ સમાન-અ. સનમાનિ;
 (ચક્ર) તવી-હિ. વિપ્રરાષે; ધ. ગુ. સંતોષીત. ૨૭ હિ. હોઆ. ૨૮ અનુલ-
 આ. મોટલ; હિ. નેહ. ધ. જુયુ, ખ. નેહ.

યુવનાથ વંશવિસ્તાર, ભગીરથપ્રસાંસા અને ગંગામાહાત્મ્ય

- મોડુ રાજા જે યુવનાસ, ગર્ભ તેહ નધ ઉદરિ નિવાસ,
પુત્ર જનમીયુ ફાડી ફૂંધ, ચક્રવર્તિ માંધાતા જૂપ. ૨૯
- તેહ નધ સખત દ્વીપ અવાસ, ત્રિણી પુત્ર, કન્યા પંચાસ,
સૌભરિ રિષિ પરણાવ્યા તેહ, ખંતિ સંધાતિ છાંડયુ દેહ. ૩૦
- સખલ યે ત્રિશંકુ નરેન્દ્ર, તેહ સુત સત્યવંત હરિચંદ્ર;
ભૂતસિદ્ધિ જાણુધ હરિધ્યાન, રાજા પામ્યુ પદ ભગવાન. ૩૧
- બાહુકસુત સમરથ યે રાય, મોડુ તેહ તણુ મહિમાય,
સાત સમુદ્ર જેણુધ ખાઇ કરી, સાગર તણી કીરતિ વિસ્તરી. ૩૨
- દિલીપપુત્ર ભગીરથ રાય, આણી મંગા તપમહિમાય;
આગલિ ચિકુ રાય મહારથી, પૂઠિ આવધ ભાગીરથી. ૩૩
- કપિલશાપ પરજામ્યા જેહ, સાઠિ સહસ્ર ઉદરિયા તેહ;
તેહ તણી કયા અભિનરી, મૃતુલોકિ આણી જાનૈવી. ૩૪
- તેહનધ દરશનિ જાઇ પાપ, પરશનિ માત્રિ ટલધ સંતાપ,
મજ્જનિ નાસધ ભયસંસાર, સેવાપુણ્ય ન જાણું પાર. ૩૫
- સમરંતા પ્રરધ સવિ કામ, મરણિ આપધ અવિચલ કામ;
સવલધ ગંગાનુ વિધિ એપ, ઉત્તર વાહિનિ તિહાં વિશેષ. ૩૬

૨૯ જનમીયુ-સ. જનમીયા; ફાડી-ફા. ફાટિ. ૩૦ પરણાવ્યા-ખ.
પરણાવી, મં.-પરણાવ્યું, કા. દીધી; છાંડયુ-હિ. છાંડયો. આ. છાંડયા. ૩૧
ભૂતસિદ્ધિ-ગુ. ભગતિશુધ; ભગવાન-ખ. નિવાણ, કા. નિરવાણ. ૩૨ હિ.
તેણુધ; વિસ્તરી; હિ. મં. સાગરી. ૩૩ આગલિ-ખ. આગલ્ય. ૩૪ કયા-
આ. જા. સ. ધ. કીરત, ખ. કીરત્ય, ગુ. કીરતી. ૩૫ તેહનધ-હિ.
સિવાયની બધી પ્રતિએમાં 'જેહનિ'; ટલિ ધ. ટાલિ, કા. આ. ટાલે; જાણું-
ધ. જાણિ; મજ્જનિ-ધ. મજ્જન માત્રિ. ૩૬ સમરંતાં-જા. ગુ. સ. ફા. ધ.
સમરતાં; મરણિ-ખ. મરણિ; અવિચલ-મં. ઉત્તમ; એપ ખ. એક.

ધવલ પ્રવાહ ધર્મનું રૂપ, મસ્તકિ વહન સદાશિવ ભૂપ;
પાવન ચરણોદક શ્રીરંગ, ધિન ધિન જે નર સેવક ગંગ. ૩૭

શ્લોક

ધર્મદ્રવ્યમણીં બીજં વૈકુણ્ઠચરણચ્યુતમ્ ।
ઘૃતં મૂર્ધ્નિ મહેશેન તદ્વાંજ્જમમલં જલમ્ ॥ ૧ ॥

રાધવ-રામનું ચરિત

ચૂપે

રામ રઘુ અજસુન દશરથ, તેહ નમ આરિ પુત્ર સમરથ;
ગુરુવચનિ વનિ ચાલ્યા રામ, પિતા પરમ પદ ઉચ્ચર્યું નામ. ૩૮

કવિત (છપ્પય)

આંધવ રામલક્ષ્મણ, સતી સંવાતિ સીતા,
ગુડા દેશ ચિત્રકૂટ, રામગિરિ વેગમ પુહુના;
લક્ષ્મણ આણુધ જેહ, તેહ રાધવનમ સું ૧૪,
વનફલ કરમ આહાર, સાવ સાહસ નવિ મૂકમ;
નિહાં મરીચિ મૃગ થમ આવિયુ માયા રૂપ ધરી કરી,
શ્રીરામિ (તે) રણિ મારિયુ, રાવણ ગયુ સીતા હરી. ૩૯
પક્ષી જટાયુષ જેહ, વેગિ તે વાહરમ ચાડયુ,
પેટ ભર્યું પાપાણિ, તેહ રણ માંહિ પાડયુ;
નિહાં આવ્યા શ્રીરામ, નામ દશરથસુત જાણી,
કરજેડી વીનવ્યા કહી મુધિ સાના રાણી,
શ્રી રામ રામ વાણી બણુધ તતક્ષણિ તે પામ્યુ નિધન,
ગતિ અવિચલ દીધી તેહનમ પંખીજનમ જટાયુ ધન. ૪૦

૩૭ ધર્મનું જ. વિષ્ણુનું; કા. તતસ્તદમલં જલં । ધર્મ-ગુ.
બ્રહ્મદ્રવ્ય, અ. ધર્મ એવસત્તાં બીજં ॥ ૩૮ જ. માં આ કહી નથી.
ચાલ્યા-પ્રા. ચાલીયા; કવિત-છપ્પય. ૩૯ ગુડાદેશ-મં. ગુડ આદેશિર્ધ;
આણુધ-જા. આપધ; આવિયુ-ધ. આવયુ; (તે) રણિ-હિ. તે ગુ. માં
૩૯-૪૦ માં કવિતની પદ્ધિઓ આડાઅવળી ઉતારેલી છે. ૪૦ વાહરમ-મં.

(૧૨૧)

કીધી રૂપ વિરૂપ, નાક વિણ રાક્ષસી નારી,
અહલ્યા ગૌતમ ધરણિ ચરણુરજ-સંગિ તારી,
ખર, દૂખર તશિરા રાય, તેહ રિણુ માહિ માચ્યા,
ચક્રદ સહસ્ર રાક્ષસ બાણુ એકઠ સંહાચ્યા,
બેદિયા તાડ, તરુઅર સપત વાનર મિલ્યુ કથા કહી,
વેગિ રિપુ વાલિ વિડારિયુ, સુગ્રીવ રાય કીધુ સહી. ૪૧

હનુમંત લેધ મુદ્રિકા, ઝાંપ દિધિ, મનિ શંકા
લાગી નહી લગાર, વેગિ કરી પુહતુ લંકાં,
સીતા નઠ સુધિ કહી, દહી સવિ નગરી બેદી,
ચરણુ જુહાચ્યા રામ, સ્વામીનઠ કથા નિવેદી,
નર પામર ભગસાગર તરધ, રામનામ મહિમા ધસુ,
જુ અંગદસંગિ હનુમત તચુ અસંભાવ તેહતુ કિસુ. ૪૨

શ્લોક

રામ રામ તવ નામ જપન્તઃ પામરા અપિ તરન્તિ મવાઢિધમ્ ।
અંગ-સંગ-ભવદંગુલિમુદ્રિકા કિં વિચિત્રમતરત્કપિરઢિધમ્ ॥૨૧॥

વાહાર; પક્ષી-હિ. આ. પંક્ષી, જા. રૂ. ધ. સ. પંખી; પાપાણિ-
અ. પાપાણે; પડિયુ-હિ. સ. પાડીયુ. ધ. પાડયુ; ફા. માં આ
હીની બીજી પંક્તિ પડેલી છે. નિધન-જા. નિજ ધ્યાન; રૂ. ખ્યાતિ;
જુ. માં આ આખુંયે કવિત નથી. ૪૧ અહલ્યા-અ. ને ધ માં આ પંક્તિ
પડેલી છે; સગિ-મં. સંગતિ; કરણુ-જુ. કણુ; હિ. રાખિસા; જા. એક
બાણુ, જુ. એકિં એકિં; સંહારયા-મં. સંધારયા; વિડારિયુ આ. અ.
વડારીયુ; રાય કીધુ-જુ. રાજ દીધું. ૪૨ પુહતુ-જા. આ. રૂ. સ.
જુ. મં. પુહતા; ઝાંપ-હપનામની ધણી શંકા; લાગી-જુ. ભાગી; ધસુ-
આ. ફા. ધસુ, જા. જુ. ધસું, ધ. અસુ; અસંભાવ-આ. જા. અસંભાવિ,
ફા. ધ. અસંભવ, અ. અસંભાવ્ય; આ શ્લોકનું ફા. માં છેલ્લું પાદ અશુદ્ધ
અને અસ્પષ્ટ છે.

રાધવ લેખ સેન, રીંછ ભડ ભીંછ અપારહ
કપિ રાજ સુગ્રીવ સહિત દલ પદ્મ અઢારહ,
સાગરિ બાંધી પાજ કાનિ વૈદેહી સીતા,
ધન્વનિત, કુંભકરણ, પ્રહસન, શુક સારણ નિતા,
નલ નીલ રીંછ પાહાણ ગિરિ, નવિ મહિમા સાગર તણુ,
જલનિધિ માહિ પાપાણુ તાર્યા તે પ્રતાપ રાધવ ગણુ. ૪૪

ચૂપૈ

સારિંગ ધનુષ્ય ધરી શ્રીરામ, સવિ રાક્ષસ નિતા સંઘામિ,
રાવણનાં દશ મસ્તક કાપધ, લંકા રાજ વિભીષણુ થાપધ. ૪૪
નગર અયોધ્યા ઉત્તમ ઠામ, સીતા લેખ આવ્યા શ્રીરામ;
તલિયા તોરણુ ધરિ ધરિ દારિ, ગીત મહોત્સવ ગાધ નારિ. ૪૫
નવ નિધિ સંપત્તિ, સુખિયા લોક, વ્યાધિ, વિયોગ, નહી દુઃખ, શોક,
જરા-મરણુ કેરુ ભય હસ્યુ, ત્રેતા માહિ કૃતયુગ હસ્યુ. ૪૬
હીન અધિક ઉપરિ સમવાય, શ્વાન, પક્ષિનુ કીધુ ન્યાય;
એણી પરિ રાજ કરધ શ્રીરામ, પ્રજનધ પૂરધ સવિ કામ. ૪૭
વરસ અગ્યાર સહસ્ર શ્રીરામ, કરી રાજ પુણ્ડતા નિજ ધામ;
સિંહાસનિ બમ્હુ કુશ રાય, તેહ તણુ મોહુ મહિમાય. ૪૮

૪૪ અપારહ-સ. અપાર, કા. અપારા; અઢારહ-સ. અઢાર, કા.
અઢારા; ગિરિનવિ-કા. નગિરિનવિ, ધ. ગરિનવિ; ગિરિ-કા. ગિરિસૈન્ય
સબલ રાધવ તણુ; તાર્યા-આ. રા. તર્યા, ધ. તરા; તે-કા. તે પૂર્ણ;
પ્રતાપ-આ. મહિમા. ૪૪ ધરી શ્રીરામ-હિ. માં આ પાદ પડેલું છે. કાપધ.
અ. હેદિયાં; થાપધ-અ. થાપિયા. ૪૫ તોરણુ-સ. તોરણિ; ધરિ ધાર
દારી-ધ. બાંધ્યા બારી; ગાધ નાર-ખ. મંજલ અચાર. ૪૬ કૃતયુગ-હિ. દ્વાપર.
૪૭ કરધ-જા. કરું; શ્રીરામ-જા. શ્રીરામિ. ૪૮. હિ. બમ્હા; સ. બિમ્હા.

તેહ તણુ પુત્ર પૌત્ર અનેક, તેહ તણુ કિમ કરું વિવેક,
રાજખીજ નધ રાણુ દેહ, આશ્રમ બહરિ મૂક્યુ તેહ. ૪૯

મિથિલા નગરી રાજ જનક, યાગ કરમ આપમ બહુ કનક;
એકમનાં ધરતાં હરિધ્યાન, બહુ તિરિ પામ્યા આતમ ન્યાન. ૫૦

પૂર્વછાંયુ

સોમવંશની કથા

હવમ સોમવંશ તણી, કથા અનોપમ સારઃ
કિંચિત્ સંક્ષેપમ કરી બોલિસ તેહ વિચાર. ૫૧

ચૂપે

અત્રિ તણુ સુત રાજ સોમ, તેહ પ્રકાશ કરમ નિત્ય બ્યોમ,
અમૃત જિરમ, હરમ દુઃખદેહ, વધારમ વનસપતિ જેહ. ૫૨

તેહનુ પુત્ર સખલ બહુ રુપ, તેહ મહ પદવી પામ્યુ ભૂપ;
બુધ બુધિવંત, ગુણુ નિર્મલા, તેહ તણુમ ધરિ રાણી ઇલા. ૫૩

બુધનુ સુત રાજ પુરુવા, તેહના ગુણુ અતિધન અભિનવા;
નવ ખંડ ભોગવમ ધરા, મન મોહ્યુ ઉર્વશી અપહરા. ૫૪

શ્રીવિરહમ ઉપનુ વૈરાગ, નાના વિષ કીધા બહુ યાગ,
યજ્ઞપુરુષ સંતોખ્યા રામ, એલ પામિયુ કિતમ ઠામ. ૫૫

૪૯ કરું-આ. ગુ. કરું; કિ. રાજખીજમ. કા. રાજખીજિ, આ. રાજખીજે; રાણુ-કા. રાખેવા, અ. રાખીયો; દેહ-જા. આ. ગુ. ધ. અ. જેહ, કા. એહ; મૂક્યુ-કા. મૂકિહ. ૫૦ યાગ-તેહના દેહ સરિયા સનક; પામ્યા-કિ. પાયા; આતમન્યાન-ગુ. પદ ભગવાન. ૫૧ ધ. બોલિસ-જા. ધ. કા. બોલિસ, ગુ. બોલિશિ, અ. બોલ્યું પર પ્રકાશ કરમ-કિ. પ્રકાશમ; કરમ-અ. કરિમિ; વધારમ-અ. વ્યાધિ નિવારે. ૫૩ તેહ તણુમ-જા. તેહનમ; ઇ. માં આ કહી પડેલી છે. ૫૪ જા. સ. ધ. શુ. અતિ પ્રણા; મોહ્યું-સ. મોહી. ૫૫ વિરહમ. અ. વિષમ; કિ. વિષમ વિરાગ; ઉપનુ-ધ. પામ; પામિયુ-કા. ધ. પામ્યુ.

પરશુરામાવતાર-નક્ષત્રિય પૃથ્વી

- પરશુરામ નારાયણ અંશ, અવતરિયા ભાર્ગવનમ વંશ,
પિતા જમદગ્નિ રેણુકા માય, જેહના સુરનર વંદઈ પાય. ૫૬
- કીધું વચન, સંતોષ્યા બાપ, મારી માતા વર્જિતપાપ,
પ્રસન્ન હૂઆ, આપ્યુ વર એહ, બાંધવ સહિત જીવાડી તેહ. ૫૭
- રાજા આવ્યુ મેલી સેન, સખલપણમ્ લેધ ગ્યુ ધેન;
તપ કરી, ધરિ આવ્યા રામ, કોપિ અઆ કરિવા સંગ્રામ. ૫૮
- સહસ્રબાહુ હેઘા તતકાલિ. જાણે વૃક્ષ તણિ એ ડાલિ;
મારુ કાર્તવીર્ય એ રાય વેગિં કરી ધરિ આણી ગાય. ૫૯
- તુલિ રામ ન જામ રીસ, ક્ષત્રિય રહિત વાર એકવિસ
કીધા ધરા, નિઃકંટક જેહ, કરયપ રુપિનમ આપી તેહ. ૬૦
- વાસદેવ કેરુ અવતાર, તેહનાં ચરિત્ર ન જાણું પાર;
સદા અમર એહ પુરુષ પુરાણ, બાણાધિપ માંહ અધિક પરાણ. ૬૧
- ગાધિ તણુ સુત વિશ્વામિત્ર, ગજર્પિ તે હુક પવિત્ર;
ઝડપુવજ મોઢુ મહિમાય, તેહ તણુ સુત અલક રાય. ૬૨

પૂર્વછાયુ

- પુત્ર પુરુરવા તણુ ક્ષત્રિવૃક્ષ રાજન,
તેહ નમ્ સંતતિ અતિ ધણી, પુત્ર પૌત્ર સંતાન. ૬૩

૫૬ નારાયણ-સ. નારાયણનુ; અવતરિયા-ધ. અવતરયુ; જેહના-ફા. તેહના; વંદઈ. મં. વાંછઈ. ૫૭ પાપ-જા. તાપ; જીવાડી-ધ. જીવાડુ, ખ. જીવાડયુ; કીધું-મં. મારી માતા વેગિ નિ પાપ, પાલ્યું વચન સંતોષ્યા બાપ; જા. પ્રા. માં પહેલી પંક્તિનાં જે પાદ હલસુલટ છે. ૫૮ મેલી-ફા. મેલીઆ; કરી ધરિ ગુ. પૂરણ કરી: રામ-હિ. આદિમાં શ્રીરામ: કરિવા-જા. કરઈ, ખ. કરિ; કા. કીધો; કોપિ-મં. કોપ કરી ચાલ્યા સંગ્રામિ. ૫૯ હેઘા-ધ. પેદી; એ-મં. ચમ; મારુ-ફા. મારયઉ. ૬૦ ખ. રહિત કરુ. કા. હણિયા; એકવિસ-હિ. એકત્રિસ (?) ૬૧ કેરુ-ફા. કેરા; બાણાધિપ-પ્રા. જા. ખ. ધ. બાણપતિ, હિ. બાણાદિક; પરાણ-જા. ધ. ખ. પુરાણ, કા. પ્રમાણ; ધ. જા. માં આ કડીનાં પાદ હલસુલટી છે. ૬૨ હુક-હિ. હોહક, ગુ. થયુ, ફા. હોઆ, જા. તેહ, અં. હોયો, કા. હવા. ૬૩ ક્ષત્રિવૃક્ષ-પ્રા.

નહુપવંશ-રતિદેવનું ચરિત્ર-વ્રતમહિમા

ચૂપે

નહુપ તથા સુત યયાતિ રાય, તેહનુ અછઠ અતુલ મદિમાય;
અનેક ભોગ કર્યા અદ્ભુતા, ધરિ ભાર્યા શુકની સુતા. ૬૪
તપ, વ્રત, દાન, ધર્મ, બહુ યાગ, અંતકાલિ પામ્યુ વૈરાગ્ય;
તતક્ષણ સંપતિ આતમજ્ઞાન, તેહનુ પુત્ર પૂરં રાજન. ૬૫
સખલ એક રાજા દુષ્યંત, વધરી કેરુ કીધુ અંત;
તેહના અનેક ગુણ નિર્મલા, પરણ્યુ રાણી શકુંતલા. ૬૬
તેહનુ પુત્ર ભરત અભિધાન, ચક્રવર્તિ મોટુ રાજન;
ભૂતલિ ભૂપ અનેરુ સહી, તે સરખુ કો હુક નહી. ૬૭
રતિદેવ સુકૃતિનુ પુત્ર, મોટુ રાજા પરમ પવિત્ર;
આપઠ દાન સકલ સંપત્તિ, ભોજન માત્ર ન રાખઠ વિત્ત. ૬૮
એક વાર નવિ પામઠ અન્ન, અડિતાલીસમિ દિને ભોજન;
બધસઠ રાજા પારણુઠ જિસઠ, એક અભ્યાગ આપ્યુ તિસઠ. ૬૯
તે સંતોષ્યુ પૂજી પાય, એક વિભાગ આપિયુ રાય;
વલી કરઠ ઉપક્રમ આહાર, અંત્યજ એક આવીઉ દારિ. ૭૦
દીન, કુરુપ, સંધાતિ શ્યાન, માઠઠ વાહાવઠ, માગઠ ધાન;
રાજા તેહનઠ કરી જુહાર, એક ભાગ આપીઉ આહાર. ૭૧

ક્ષત્રવૃદ્ધિ, ખ. ક્ષત્રવૃત્તિ, કા. ક્ષત્રવક્ષ, કા. ક્ષત્રઅવૃદ્ધિ; અતિ ખ. સંપત્ય.
૬૪ નહુપ-જા. પ્રા. ફા. નિધુપ; અતુલ-જા. ઉતલ, જ. અતિ.
૬૫ અહીંથી તે અંતપર્યંત પ્રા. પ્રતિનો ભાગ નથી. ચાગ-જા. અંગ;
૬૫-૨ મં. માં પડી છે. સંપતિ-ગુ. સંતત, જ. સંતતી; આતમજ્ઞાન-સ.
આતમન્યાન. ૬૬ દુષ્યંત-ફા. અ. કા. દુષ્કંત, જ. ગુ. દુઃખંત, ગુ. દુષ્ટવંત;
પરણ્યુ-જ. ધ. ગુ. પરણી; શકુંતલા-જા. ધ. ખ. શકુંતલા. ૬૭ અભિધાન-
જા. રાજન; મોટુ-ધ. મોટ; અનેરુ-હિ. અનેરા; સહી-મં. કિહિ. ૬૮
ભોજન૦ મં. ભોજન માત્ર રાખઠ નિત્ય; પામઠ-હિ. રાખઠ, જ. પામ્યા,
અડતાલિસમિ, હિ. અડિતાલીસ, ફા. ખ. અડતાલિસે; દિન ધ. દિવસ;
બધસઠ ખ. બિહુ, અ. બેઠા; આપિયુ-ધ. આપ્યુ. ૭૦ સંતોષ્યુ-જા.
સંતોષીનઠ; કરઠ. મં. કરિયા ૭૧ કરી-ફા. કરીઉ.

- ઉગરતૂં અન્નં રહિહોં જેહ, એક અધ્યાગત પોષ્યુ તેહ;
 રાજા પાણી કરમ આહાર, મનં માહિ આનંદ અપાર. ૭૨
- અધિકા રાય આરોગમ વારી, થોહરી એક આવીહ દારિ,
 જીવ્હા સુકમ માગમ નીર, ઉદક વિના નવિ રહિ શરીર. ૭૩
- જલ આપી સતોષ્યુ તેહ, રાજા મનિ વિમાસમ એહ:
 “આગમ અનેક ભૂપતિ ગયા, ‘કાચી કાયા, સાચી દયા.’ ૭૪
- દાન, વરત, તપ, તીરથ, જાત્ર, તે સમવડિ ન આવમ લવ માત્ર.”
 વલી કહૂં એક મોટુ મર્મ, દયા વિના નવિ સોહમ ધર્મ. ૭૫
- હેમ, ધરા, મોતી ભંડાર, સુલભ અજમ એહના દાતાર,
 સર્વ ભૂત-દયાપર જેહ, પુરુષધુરંધર દુલ્લભ તેહ. ૭૬

શ્લોક

हेमधेनुधरादीनां दाताराः सुलभा भुवि ।
 दुर्लभः पुरुषो लोके सर्वभूतदयापरः ॥ ३ ॥

ચૂપૈ

- સકલ ધર્મનૂં સાધન જેહ, થોડા માહિ બોલૂં તેહ,
 જેહનમ આપ પીડા સહી, તેહ અવરનમ કીજમ નહી. ૭૭

શ્લોક

श्रूयतां धर्मसर्वस्वं शुचा चैवावधार्यताम् ।
 आत्मनः प्रतिकूलानि परेषां न समाचरेत् ॥ ४ ॥

૭૨ રહિહ-કા. વાધ્યુ; પોષ્યુ-હિ. ગુ. આપ્યુ, જા. પુહુત, અં. પોષ્યો. ૭૪ ગયા-ધ. હુઆ, જા. ભયા. ૭૫ મર્મ-હિ. ધર્મ; મોટુ-
 ફા. મોટક, ધ. મોટ; સોહમ-કા. સાચો, અં. શોભે. ૭૬ દુલ્લભ, ફા.
 સલીધ; સર્વ-અ. સર્વભૂત દયાપર જેહ, વસોધાં વરલા દીસિ તેહ.
 શ્લોક-જા. માં આ શ્લોક નથી. ૭૭ બોલૂં-સ. ખ. બોલ્યું, ધ. બોલોસ;
 ધર્મનૂં-અ. ભૂતનૂં; પીડા-ફા. જા. ખ. પીડા; તેહનમ ધ. માં આ
 પાદ પડેલું છે.

(૧૧૭)

ચૂપે.

જ્ઞાત્ય, દયા, વ્રત, સાહસ ધીર, છાંડી મમતા તણી સરીર;
એણી પરિ રંતિદેવ રાજન, તે પામ્યુ આતમવિજ્ઞાન. ૭૮

શંતનુ વંશનું અનુકીર્તન

શંતનુસુત રાજ ગાંગેય, તેહનું દર્શન શરૂં દેવ;
તેણુધ કીધુ મહા સંગ્રામ, યુદ્ધ કરી સંતોષ્યા રામ. ૭૯
પાંડુ તણુ સુત જે અર્જુન, તેહનુ મહા સુખટ અભિમન્ય;
તેહનુ સુત પરીક્ષત રાય, જનમેજય મોડુ મહિમાય. ૮૦

યાદવ વંશનું અનુકીર્તન

યદુ-રાજ-કુલિ યાદવ હુઆ, તેહ તણા મહિમા જૂઝૂઆ;
અંધક, ભોજ, વૃષ્ણિ વિશાળ, સાત્વિક, હરિદાસા, ભૂપાલ. ૮૧
યાદવ માહિ વડુ વસુદેવ, જેહનધ રામકૃષ્ણ સુત એવ;
મહા વિષ્ણુ કેરા અવતાર, તેહનાં કર્મ ન જાણું પાર. ૮૨
જેહનિ કીરતી કલિમલ હરખ, તતક્ષણુ શુદ્ધ વાસના કરખ,
છેડધ પાશ તણા સંસાર, કેશવ અવિચલ પદ દાતાર. ૮૩
સૂર્ય સોમ વંશ તણા વિસ્તાર, અછબ અનંત ન જાણું પાર,
સંક્ષેપધ મધ કહીઆ એહ, અયોધ્યાનાયક રાજ જેહ, ૮૪

૭૮ દયાવ્રત-૫૧. કા. દયાવ્રત, ખ. સનાતન; છાંડી-ખ. ગંગા યમુના તન્નું શરીર; તે-કા. તેહ જ; પામ્યુ-ખ. પામ્યા; આતમવિજ્ઞાન-ધ. ૫૧. કા. આત્મજ્ઞાન. ૭૯ શરૂં-મં. જાણું; તેણુધ-જા. સ. કા. ધ. ખ. એક. ૮૦ મહાસુખટ-કા. મહાસુખટ સુત. ૮૧ સાત્વિક-હિ. સાધત દશા હરિવિશ ભૂપાલ, જા. સાનંત દાસા હરિભૂપાલ, ગુ. સાત્વીકદાસ રહ ભૂપાલ, અં. સાધૂત (કા. શાશ્વત) દાશા હરિભૂપાલ, ખ. ધ. શાંતી-દાર હરી ભૂપાલ. ૮૨ વડુ-કા. વડઉ; કેરા-ગુ. કેરુ; કર્મ-ગુ. ચરિત્ર. ૮૩. પાશ-મં. પાપ; સંસાર-ગુ. સંસારિ. ૮૪ તણા-સ. ના; જાણું-ગુ. જાણ્યુ; કા. માં ૮૩ અને ૮૪ મી કડી ઉલટાસુલટી છે.

(૧૨૮)

નવમઠ પવિત્ર કથા એ સાર, અનેક રાય તથા અવતાર;
ભીમ ભણુધ બુદ્ધિમાનઠ કહી, દશમી કલા પુહુતી સહી. ૧૮૫
ઇતિશ્રી વિષ્ણુદાસ ભીમવિરચિતાયાં હરિલીલાવોડશ-
કલાયા દશમી સમાપ્તા

કલા ૧૧ મી

દશમસ્કંધ

શ્રી કૃષ્ણચરિત્ર

પૂર્વછાયા

દશમઠ લક્ષણ આઠમું નિરોધ દૈત્યસંહાર;
ભૂમિભાર ઉતારિવા યાદવકુલે અવતાર. ૧

૮૫ બુદ્ધિમાનઠ-ગુ. સંક્ષેપિ; પુહુતી-મં. પરિપૂરણ. ઇતિશ્રી-હિ.
જા. ઇતિ કલા દશમી સમાપ્ત ॥ ૩૬. હરિલીલા વિષ્ણો પ્રકાર દશમી કલા; ખ.
ઇતિશ્રી ભાગવતે માહા પુરાણે હરિલીલામાં દશમી કલા સમાપ્ત; ઘ. ઇતિશ્રી
સોલકલાયાં હરિલાલાયાં-; સ. કા. એ ઉપર પ્રમાણે. મં. ઇતિશ્રી હરિલી-
લાયાં ભીમવિરચિતે કલાત્રયે ભાગવતે નવમસ્કંધે દશમી કલા સમાપ્તા ॥
એવં સંખ્યા ॥ ચૂપે ૬૭ ॥ પૂર્વછાયા ૧૨ ॥ કવિત ૬ ॥ શ્લોક ૪ ॥
એવં સંખ્યા ૮૯ ॥ મં. ના લઢીઆએ કવિત સંખ્યા ૫ ને બદલે ૬ અને
ચૂપૈની સંખ્યા ૬૮ ને બદલે ૬૭ લખી છે (તેમ ૫૫ મી બેવડાઈ છે.)

કલા ૧૧ મી

૧ એકલી કા. માં આની પહેલાં નીચેની બે કડી વધારે છે:-

શ્રી નારાયણ સક્લ જન જીવન જમદાધાર,
મુશરિ માધવ મુકુંદ હરિ, ગોવિંદ ગુણ નહીં પાર;
નરકનિવારણ, ભયહરણ, ભૂધર, ભક્તાધાર,
એક વાણીએ ક્યમ કહુ ચરિત્ર ન જાણું પાર.

(૧૨૯)

જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, વિવિધ શક્તિ, ધર્મઔચર્યનિધાન,
અવતાર અન્ય અંશ કલા, કૃષ્ણ સ્વયં ભગવાન. ૨

તેણુમ કારણિ બોલીમ, દશમમ કૃષ્ણચરિત્ર,
ઉત્તમ કથા સુમંગલા, સુત્રલિતા, સદા પવિત્ર. ૩

શ્લોક

યસ્યાવતારકર્તારો હરિસ્તેષુ મહાત્મનઃ ।
કૃષ્ણાવતારસ્તસ્યૈતચ્ચરિતં દશમે મતમ્ ॥ ૧ ॥

પૂર્વગાયુ

સનકાદિક ગામ સદા, શ્રવણસુખાવહ એહ,
મનોહરા, ભવરોગનૂં ભેષજ ભણીમ તેહ. ૪

તેહ કવણુ નવિ સાંભલમ, જેહનમ માયિ કાન,
ભવ લાકુ માનુષ તણુ, જીુ ધટિ હુમ સાન. ૫

ચૂપૈ

કહિતાં કૃષ્ણકથાની યુક્તિ, વિરમમ અથવા પામમ તૃપ્તિ,
એક વનિ જે હંતા પશુ, બીજુ જે નર પોષમ ઇશુ. ૬

૨ શક્તિ-જ્ઞ. સક્તિ; અંશ-મં. અંશ; જ્ઞ. કૃષ્ણ સતે; ઠ.સદા.-કા. કથા.

શ્લોક-અધીયે પ્રતિઓમાં આ શ્લોક ઘણો જ અશુદ્ધ છે. ૪ં શ્રવણુ.-કા. શ્રવણુ સુધા વહિ; ભેષજ-ગુ. જ્ઞ. ઉષધ. ૫ કવણુ જ્ઞ.-કારણુ, કા. કવણુ નર; સાંભલમ-કા. સેવે. ૬. યુક્તિ, તૃપ્તિ-કા. સ. યુગતિ, તૃપ્તિ; એક વનિ હિ. મં. એકવિના, જ. એકમનાં, ધ. એક વન્ય; જેહંતા-હિ. જેહતાં કા. જેહના, ગુ. જેતાં, કા. ધ. જે હતા. દેહ હતા: પોષમ-જ્ઞ. પામર્ષ; મં. ભોલઈ.

૬ પછી મં. માં નીચેનો વધારો છે:—

આગમ અતિ સુકૃત બહુ સંચ, સંગતિ પામ્યા પાંડવ પંચ;
કૌરવ સેન સાયર મહર્ષિણુ, ગિતાર્યા દહ પદ પરમાણુ. ૨ (૭)

ભૂભાર ઉતારવા પૃથ્વીને આજ્ઞા

- બહુ રાજન, અસુર, મંડલિ, તેલેનઠ ભારિ ભૂમિ આકુલી,
એક વાર ગૌ રુપઘ થઇ, બ્રહ્મા આગલિ રાવઘ ગઇ. ૭
- ધરા ભણુધઃ “ બ્રહ્મા ! અવધારિ, સકલ લોક માહરઘ આધારિ,
“ મઝનઠ પીડા છઇ અપાર, સહી ન સકું હં દુષ્ટનુ ભાર. ” ૮
- તેહ તણી પરશંસા કરી, બ્રહ્માઇ વીનવિયા હરિઃ
“ સુરસેવકની રક્ષા કરુ, મૃત્યુ લોક માહિ અવતરુ. ” ૯
- વલતાં વચન કહિ દેવેશઃ મસ્તકના આપ્યા દોઠ કેશઃ
“ પૃથિવી તણુ ટાલેશઠ ભાર, બાંધવ રામકૃષ્ણ અવતાર. ” ૧૦
- વિષ્ણુ તણી વાણી સાંભલી, બ્રહ્મા આવ્યા પાછા વલી,
હરણ્યા દેવ હુઆ આનંદ, મુનિવર પામ્યા પરમાનંદ. ૧૧

દેવકીના ધાતની કંસની તત્પરતા અને તેનું રક્ષણ

- ધરા માંહિ મોટા રાજન, રાજ કરઘ પ્રરિત ધનધાન્ય,
તે માહિં યાદવ વંશ વિશાલ, દેવક, ઉગ્રસેન ભૂપાલ. ૧૨
- દેવકસુતા દેવકી જેહ, વસુદેવનઠ પરણાવી તેહ,
કંસ મનિ રલિયાતિ થયુ, બિલ્વનનઠ વલાવા સાથિ ગયુ. ૧૩

ગણિં થકાં દિહુ તુ મઝ અંગ. ચક્ર ધરી રાક્ષાં શ્રીરંગ;
શ્રવણિ. કીર્તન પાતઃ હરઘ તે કૃષ્ણ તણા ગુણુ કિમ વીસરઘ. ૩ (૮)
સૂર્યસોમ બેહુ વંશાહલી, સ્વામી તુજી મિ સાંભલી,
દેવલ કૃષ્ણકથાનું ગાન. તે વિસ્તારી કુહુ ભગવાન. ૪ (૯)

- ૭ મંડલી-હિ. મંડલિક; આકુલિ-મં. આકુલી. ૮ અપાર; હિ. અગાધિ.
૯ પરશંસા-હિ. મં. પ્રશંસા, કા. અનુકંપા; હિ. બ્રહ્મા; મં. હિ. શ્રી હરી; મં.
સુરનર સેવક રક્ષા. ૧૦ વલતાં-ગુ. વલતૂં; મસ્તકના-જા. મસ્તકના બિ
આપ્યા કેશ, ગુ. સ્વયં અહં અવતાર ધરેશ; દોઠ-કા. બેહુ, ઘ. બહુ, સ. ખ.
દો, જા. બિ; ટાલેશઠ-સ. કા. ખ. મં. ટાલેવા, ઘ. ટાલેશિ, અ. ટલશે, કા.
હરવાને, ગુ. ઉતારવા. ૧૧ હિ. હૌહઆ. ૧૨ મોટા-મં. મોટુ; ધન-કા.
હરિ; ધાન્ય-જા. ખ. ધ્યાન, જા. ઉગ્રસેન. ૧૩ રલિયાતિ-હિ. મં. રલિયાઅતિ;

શબ્દ એક હુક આકાશ: “કંસ! તારેરુ કરશિ નાશ,
 “સમ્યક્ વધરી જાણુ તેહ, એહનુ ગર્ભ આડમુ જેહ.” ૧૪
 કંસમ સાંભલિ વાણી એહ, વિષનુ વૃક્ષ વાઢશું એહ,
 આહ તાણું કુણુ લેધ પાપ, એકમ મારિ ટલમ સંતાપ. ૧૫
 અસુર તણી મનિ રીસજ વસી, સાલા કેશ કાઢિકે અસિ;
 “બલનેવીનમ શંકા ચડી, દેખી સાલાની સૂખડી. ૧૬

પૂર્વાધાયુ

“બલ કાંમ ચાલમ નહી,” વિમાસમ વસુદેવ:
 “કહી આગિ કોડીંબડિ,” જુક કર્મ નિખેવ. ૧૭
 “એહ પરિલાસ કલનમ કહ્ન,” વાડિ ચીમડાં ખામ,
 “યુક્તિ કરીનમ પ્રીછવું, ખીજુ નથી ઉપાય. ૧૮
 “સામ વચન બોલમ નહી, અવસરિ આવ્યુ જેહ,
 “અતુરપણમ ચેતમ નહી, વહિલુ વિણુસમ તેહ.” ૧૯

શ્લોક

પ્રસ્તાવસદશં વાક્યં સદ્ભાવસદશં પ્રિયમ્ ।

આત્મશક્તિસમં કોપં ચો જાનાતિ સ પંડિતઃ ॥૨॥

બિહનનમ-ગુ. સ. બિહિન, અ. બોહોન, ધ. બિહન, ખ. બિહિન્યુ,
 ફા. બહિન, જા. બહન; વલાવા-મ. વોલાવા. ૧૪ હિ. હૌહ, ધ. હુયુ;
 જાણુ-ખ. જાણ્ય. મ. યાણુશઈ; ૧૫ વાઢશું-ધ. વાઢોસ, ખ. સ. અ.
 વાઢશું, જા. વાઢસો, ફા. નિકંદું, ફા. મ. કહેદું; લેધ-ધ. ખ. ફા. મ. લેસિ,
 સ. લીધ, ગુ. લિયે, અ. કા. લેશે; કુણુ, હિ. કો; એકમ-ખ. એક જ, ફા.
 એકિએ. મારિ ફા. મારયે. ૧૬ અસુર તણિ-હિ. અસુરન; રીસ જ-ધ. રીસ
 અતિ; કાઢિકે-ધ. કાઢયું. બલનેવીનમ-ધ. બલ્નિનીન. ૧૭ કોડીંબડે-ધ.
 કોટંબડિ, ફા. જા. કોડીબડિ; જુક હિ. જોક, ખ. જોયુ, ફા. જોજી, સ.
 જૂજી. ૧૮ વાડિ-ફા. વાડી, ખ. વાડ; ચીમડાં-ધ. કીમડાં; યુક્તિ-જા. મ.
 આ પંક્તિ પડેલી છે. ૧૯ આવ્યુ-ખ. ફા. આવિ વણુસમ-વ્યણુસિય ધ.

ચૂપે

વસુદેવનો જગના મિથ્યાત્વનો બોધ

ભણુષ વસુદેવ: “ કંસ ! અવધારિ, પાપ ન કીજઈ એણુષ સંસારિ,
 “ અબલાવધ નવિ ઘટઈ નરેશ ! સાંભલિ અધ્યાતમ ઉપદેશ. ૨૦
 “ કાયા પંચ ભૂત વિસ્તાર, કૌમાર, યૌવન નઇ જરા,
 “ દેહી દેહ તણા વિછોહ, ધીર પુરુષ નવિ આણુષ મોહ. ૨૧
 “ જીવ તણુષ છઇ નાના દેહ, તેહ તણુ નવિ આવઇ છેહ,
 “ છાંડઇ જૂનૂં એહ વરીર, પિહરઇ નવૂં યથા નર ચીર. ૨૨
 “ દેહી યદા કરઇ પ્રયાણુ, પડ માંકડી તણી પરિ જાણિ,
 “ ચરણુ આગિલા આધા ધરઇ, તુ પગ પાછિલા ઉદ્ધરઇ. ૨૩
 “ અનાદિ માહોમાહિ સંબંધ, જાણે કૂઅડઇ પડીકે અંધ,
 “ જાંઠાં નિજ રૂપનિ પામઇ સહી, તાં લગઇ અંધન છૂટઇ નહીં. ૨૪
 “ પુત્ર, કલત્ર, ધન, જાયા, દેહ, સ્વપનપદારથ સરખા તેહ,
 પડઇ શરીર, એ અવિચલ હંસ,” વચન વિવેકિ પ્રીછવીકે કંસ. ૨૫
 સત્ય વચન વલી બોલ્યુ એહ: “ માહરઇ સંતતિ હુશઇ જેહ,
 “ તે હું તુજનઇ આપિસિ સ્વામી !” કીધુ સમય, નિ પુહુતા ઠામિ. ૨૬

વસુદેવની સત્યનિષ્ઠા અને સત્ત્વ બાલકનું સમર્પણ

પ્રથમઇ જનમ્યુ કીરતીમંત, કહઇ દેવકી: “ સાંભલિ કંત !
 “ કંસ કુમુત્રી ભણીઇ કાલ, હં નહી આપું માદારું બાલ. ” ૨૭

૨૦ ભણુષ-ગુ. ભણિત; ખ. સસાર. ૨૧ દેહી-મં. કુચિત; તણા-મં. તણુષ; આણુષ-ખ. ધ. સ. ૨૧. ગુ. મં. પામિ; મોહ-મં. ફા. મોહ. ૨૨ તણુષ-ફા. ગુ. કા. તણા. ૨૩ ઉદ્ધરઇ-ખ. ઉસરી. ૨૪ સહિ-ફા. નહિ, સ. નહી; કૂઅડઇ-જા. ફા. મં. કૃષિ; જાંઠાં-અં. જાંઠાં લગિ; નિજ-કા. જાન. ૨૫ સરખા-ધ. મં.સરખ, સ. સરીયો; પ્રીછવીકે-ધ. પ્રીછયુ ખ. સ. મં. કા. પ્રીછયુ, ફા. પ્રીછવ્યક, જા. પ્રીછવા, અં. પ્રીછવીયો. ૨૬ બોલ્યુ-જા. અં. કા. બોલું, વ. બાલીયુ, હિ. બોલ્યુ; સત્ય-ગુ. માં આ પાદ પડેકું છે; આપિસિ-જા. ધ. આપોસ, ખ. આપેસ.

- મથુષ વસુદેવ: “ કદ્દ મહિમાય, બોલ્યા બોલ ન પાછા થાઇ.
 “ સત્ય વચન આપણિ મૂકીય, જનમ નાણું સુકૃત ચૂકીય. ૨૯.
 “ સત્ય ધરા ધરઈ નાગેન્દ્ર; સત્ય તપઈ દિવાકર ચંદ્ર;
 “ વાય વાઇ વિશ્વ મજારિ; ચૌદ લોક તે સત્યાધારિ. ૨૯

શ્લોક

સત્યેન ધાર્યતે પૃથિવી સત્યેન તપતે રવિઃ ।
 સત્યેન વાયવો વાન્તિ સર્વ સત્યે પ્રતિષ્ઠિતમ્ ॥૩॥

ચૂપે

- “ બલિ, રુક્માંગદ, હરિચંદ રાય, શિખિ, અંબરિષ સભ સંવાય,
 “ દ્રુવ, પ્રહ્લાદ પ્રસિદ્ધ એહ, મુનિવર દધિમી આપ્યુ દેહ. ૩૦
 “ સત્ય ધર્મ, દયા, વ્રત, જ્ઞાન; સત્યાધીન અછઇ ભગવાન;
 “ જપ, તપ, અર્થ, કામ, નવ નિધિ; જિહાં સત્ય, તિહાં સત્રત્રી સિધિ.” ૩૧
 વલી વચન કદ્દ વસુદેવ: “ સુખદુઃખ-પ્રાપતિ કર્મ નિખેવ,
 “ એહ શરીર અછઇ અનિત્ય, તેહ કારણિ નહી છાંડું સત્ય.” ૩૨
 શોકમોહ મન નવિ ધર્યુ, પુત્ર ઉત્સાંગિ લેઇ સાંચર્યુ,
 મલપતિ સદજઇ મૂકઇ પાય, જમલુ લીધુ સત્ય સખાય. ૩૩

૨૯ આપણિ-જા. ધ. ખ. ગુ. ફા. આપણું; સુકૃત-ધ. સુતત્ત્મ.
 ૨૯ વાય-ફા. સત્યિં વાય; સત્યાધારિ-સ. સત્યનિં આધારિ, જા.
 સત્યનઇ આધારિ; ખ. માં આ કડી પડી છે. ૩૦ સત્યસંવાય-ફા. સત્ય-
 વંત તેહ; એહ-ફા. જેહ; સત્ય પ્રસિદ્ધ એહ-ખ. પારાશર ચૂર, બંધિ
 ઉદ્ધવનિં અકૂર, અનેક રૂપિ સિદ્ધા એહ. ૩૧ ખ. માં આ કડી નથી;
 ભગવાન-ધ. મં. વિજ્ઞાન; અર્થ-હિ. અર્થનઇ, જા.મં. તીર્થ; સ. માં માત્ર આ
 કડીનું છેલ્લું પાદ છે. ૩૨ વલી-ખ. વલી વલી; પ્રાપતિ-ખ. કારણ; કર્મનિ
 -જા. ખ. કર્મન, ગુ. કાંમનિ; કર્મની એવ-મં. કર્મ નિખેવ; ફા. છાંડઉ.
 ૩૩ નવિ હિ. સ. મં. કા. માંહિ. ધર્યુ-કા. સ. મં. ધર્યા; સાંચર્યુ-ફા.
 સ. મં. સાંચર્યા, કા. પરવાર્યા; મલપતિ-મં. મલપતું; જમલુ લીધુ-
 અર્થ-ધ. સૂત; સખાય-મં. સહાય.

- ચાલંતા નવિ લાગિ ખેવ, તેણુમ અવસરમ સોહા વસુદેવ;
લેઇ ફલ પ્રથમ યાદવ પેટ, જાણે માલિ લાવ્યુ ભેટ. ૩૪
- મામાના મન માહિ હેજ, ખોલઇ લેઇ મૂક્યુ બાણેજ,
કંસિ તે પાણુ આપીઉ, લેઇનઇ મંદિરિ આવીયુ. ૩૫
- તેડ વાતતુ જાણી હેત, નારદ આગ્યા કહ્યુ સંકેત;
કોપિ ચઢ્યુ કંસાસુર કાલ, પાણુ આણી માર્યુ બાલ. ૩૬
- ઉપજતાં વઠરી નઇ વ્યાધિ, છેદીજઇ તુ હુમ સમાધિ,
આગમ ઇશુ જઇ સંવાદ, વિણસીજઇ કરતાં પ્રમાદ. ૩૭
- વેગઇ કરી તેડાવ્યાં ખેદ, કારાગૃહ માહિ રાખ્યાં તેડ,
આડી ભોગલ, લોદ કમાડ, જાણે આંખા પાપલિ વાડિ. ૩૮
- ખટ બાલક મારિયાં તેણુમ, પાપ તણી શંકા નવિ ગણુમ,
તેડનું કારણ અછઇ શાપ, પૂરવ જન્મ તણુ તે બાપ! ૩૯
- સાતમઇ આગ્યા બલદેવ, જાણ્યુ તેડનું કારણ એવ,
'સંવરિ ગર્ભ' કહઇ દેવેશ, માયાનમ દીધુ ઉપદેશ. ૪૦

પૂર્વધાતુ

માયા આકર્ષી કરી બલભદ્ર તણું શરીર,
સહસ્રક્રિણ સવિતા તણું હરી લીધ યમ નીર. ૪૧

૩૪ પ્રથમ-ધ. પ્રથમિ: ફા. ગુ. યાદવશ્રેષ્ઠ; માલિ-હિ. જા. વન-
માલિ; લાવ્યુ-જા. ફા. લેઇ ચાલ્યુ, અં. લેઇ ચાલ્યો; હિ. ભેટિ. ૩૫ લેઇ
નઇ-જા. ગુ. વેગિ લઈ, ફા. વાસુદેવ લેઇ; ૩૬ હેત હિ. હેજ, (હેતુ);
ફા. કહ્યુ, માર્યુ, પાછુ; આપીઉ-મં. વાલીઉ; વાત-મં. કારણનું; મં.
પાણું; મ. માર્યું. ૩૭ ઇશુ-ખ. અશ્વ. ૩૮ બેહ-હિ. બેહુ; ઘ. માં આ
કરી પડી છે. ૩૯ પાપ-હિ. માં આ પાદ પડેલું છે; બાપ-કા.
પાપ. ૪૦ ઉપદેશ-કા. આદેશ; સંવરિ-ખ. સંવર, કા. સંવરય, અં. સંવરે;
કહઇ-ગુ. કહ્યુ. ૪૧ લીધ-ધ. સ. લીધું; માયા-કા. માયાએ આકર્ષિયું.

ઉદરિ જનેતા રોહિણી આણી મૂકયુ વેગિ
શીપ માહિ સ્વાતી તણુ જાણે વૂઠુ મેધ. ૪૨

રતન અમૂલિક નીપનું સંકર્ષણ શરીર,
ગોકુલિ ગૂડી ઉછડી, જનમ્યા બલભદ્ર વીર. ૪૩

ચૂપૈ

પ્રભાતિ ગઢ મથુરા માહિ વાત કરમ જન માહોમાહિ:
'દેવકીગર્ભ' ગયુ તે ગઢી.' કંસઘ તે વાણી સાંભડી. ૪૪

મન માહિ તે ઊપની રલી, એનાં શીંગી સાંકલ ટલી,
છૂટા પાપ એદ અગાધિ, ઔપધ વિના વિણુડી વ્યાધિ. ૪૫

આડમઘ જે વધરી આવશઘ, પૂરે માસે (તે) જનમશઘ,
પગિ ધરીનઘ તે મારચોસ, પછઘ નચંત રાજ કરચોસ. ૪૬

કંસ કપોત વિમાસઘ અશં, શ્રીપતિ સેન કહઘ એ કિશં,
અંધ ન દેખઘ ઝંખઘ આલિ, માથા ઉપરિ ભમતુ કાલ. ૪૭

દેવપ્રભાવ.

દૈવ તણિ અછઘ વિસમી વાત, બલબુધિ પ્રપંચ કુણુ માત્ર,
જીવી તણુ ઊધારુ ફેક, મૃત્યુ ગાંડડી બાંધ્યું રોક. ૪૮

૪૨ ઉદરિ-ધ. ખ. ફા. ઉદર; શીપ-ખ. સ્વાત્ય માહિ શિપ જ
મધ્ય; વૂઠુ-ફા. વૂઠુ; મેધ હિ. મેદ. ૪૩ અમૂલિક-ધ. સ. અમૂલ્યક,
ફા. અમૂલક; ગોકુલિ જા. ધરિં ધરિ; ગુ. માં આ કડી પડી છે. ૪૪ પ્રભાતિ-
ધ. પ્રભાત્ય; દેવકી-ધ. દેવ, ખ. દેવકીનિ; ગર્ભ-ફા. ગર્ભજ; તે-ખ. ઊ.
૪૫ શિંગિ-ધ. સંગે; ટલી-ફા. ઉતરી; વ્યંડી જા. છાંડિજિ, ધ.
વણુડી, ખ. ટલી, ફા. વાલીજઘ; સ. વિણુડી, કા. કાટી, અં. વિનાશી;
વિના-કા. પાખે. ૪૬ પગિ-કા. અં. પગે; ધરી-જા. સાહો; મારચોસ-
ખ. મં. સ. અં. મારેશ; નચંત-હિ. મં. નશ્વંત, જા. અં. ધ. ફા.
નચિંત, ખ. ગુ. નીશ્ચીત, સ. નિશ્ચંત; કરચોસ-ગુ. મં. ખ. સ. કરેશ. ૪૭
અશં-ફા. સ. ધશં; કિશ-જા. ધ. સ. કશં; શ્રીપતિ-ખ. માં આ પાદ
પડેલું છે; ઉપરિ-ખ. ઉપર, અં. ઉપેર; ભમતુ-ગુ. ભમિ. ૪૮ તે કુણુ-
હિ. ક્વણુ; ફા. બાંધ્યહ.

રાત્રિદિવસ નર ચિંતા કરઇ, બહુ કામના મન માંહિ ધરઇ,
 દેખઇ નહી મરણુ મતિહીન, યમનઇ જલિ પડયુ જિમ મીન. ૪૯
 કર્મિ સાંચ્યું પાવક દહઇ, નહી તુ વારઇ પડીગે રહઇ;
 એક અનાથ વનયુ ઊગરઇ, એક રાખંતા ધરયુ મરઇ. ૫૦
 નલિની ધર કીધું વન માહિ, દાધી હીમ તણુઇ તે દાહિ,
 મનિ અહંકાર મ કરયુ કોઇ, કીધું કર્મ તણું તે હોઇ. ૫૧
 કર્મ તણુ મોટુ મહિમાય, કર્મિ બાંધ્યા રાણા રાય,
 નાકિ નાથ્યા વૃષભ ગાઇ, જિહાં જિહાં તાણુઇ તિહાં તિહાં જાઇ. ૫૨

પૂર્વછાયા

વચન એક સાચું કહું સાંભલજ્યો સહુ કોઇઃ
 “ પુરૂષારથ કાંઇ નહી, દૈવ કરઇ તે હોઇ. ૫૩

શ્રીકૃષ્ણજન્મ—ગોકુલગમન

ચૂપે

સંધાતિ સુર કેરુ સાથ, આઠમઇ આત્મા જગનાથ,
 અવતરિઆ આપણપઇ દેવેશ, ઉદર માહિ કીધુ પરવેશ. ૫૪

૪૯ મરણુ-હિ. મનિ; હીન-જ. દીન; યમ-કા. જેમ જલમાં
 પડીયું મીન; પડયું-જા. પડઇ; જલિ ગુ. જાંલિ. ૫૦ સાંચ્યું-ધ. સંકયુ;
 પાવક-ધ. ખ. પાવસ; તુ-જ. તરુ, ફા. તર; પડીઉં-જા. પાડું, સ. જ. પડયુ,
 અ. પડીયો; અનાથ-જા. અનાગતિ; ધરયુ-જા. ધરમાંયા, અ. ગુ. ધેરથી;
 એક-જ. માં આ પંક્તિ. ૫૧ મીની બીજી પંક્તિ જોડે ઉલટાસુલટી કમે છે.
 ૫૨ વન-ધ. જ. ફા. સ. જલિ; મ. કરયુ-ધ. જ. ફા. ધરયુ; મ-સ.
 મુ; જા. માં આ કડી નથી. એકલી સ. માં આ કડી પછી નીચેનો શ્લોક છે:-
 પદ્મનિબનં પરિતિજ્ય સેવયે જલમાશ્રય। કર્મણો હિ પ્રધાનેન હેમરુપેણ વહ્નિના
 પર કર્મિ-જા. ધ. ફા. સ. મ. કા. ગુ. અ. બંધનિ; વૃષભગાઇ-જા. વૃષ-
 ભાદિ ન્યાય. ૫૩ કહું-કા. કહું; મ. પુરૂષાર્થનું.

કથા કહતાં સંદેહ હુસઇ, કો પંડિત કારણુ પૂછસઇ:
 ‘મકલ વિશ્વ જોહનઇ આધારિ, કિમ સમાણુ ઉદર મઝારિ?’ ૫૫
 જોણી પરિ ઉદરિ રહ્યા શ્રીકાન્ત, તે ગિપરિ જોડ્યા દૃષ્ટાન્ત;
 કીધું રૂપ સૂક્ષ્મ સમક્ષ, જાણે ખીજ માંહિ વટવૃક્ષ. ૫૬
 સઘલી પૃથ્વી કેરું ધન, જિમ સમાણું માંહિ રતન,
 અંતરયાત્રી અંતરિ રહ્યુ, જિમ રાખી પાવક ઢાંકિયુ. ૫૭

પૂર્વાંકયુ

કંસિ દીડી દેવકી બહિન ધરઇ બહુ તેજ,
 વધરી માહારુ અવતર્યુ આઠમુ બાણેજ. ૫૮
 ઉદર માંહિ આવી વશુ વિળયુ તણુ એ અંશ,
 વધ કરેવા ચાલિઉ કારાગૃહ માંહિ કંસ. ૫૯
 બહિન તણુ વધ નવિ ઘટઇ, દારુણુ કર્મ નૃશંસ,
 ઇશં વિમાસી મંત્રિશં, પાણુ વલિઉ કંસ. ૬૦
 બ્રહ્માદિક સુર આવિયા, પ્રભુમ્યા શ્રી ભગવાન,
 સતવન કરી પાછા વડ્યા, પુહુતા નિજ સ્વસ્થાનિ. ૬૧

૫૫ હુસઇ-જા. અસિ; સંદેહ-હિ. અવસર. કા. સંશય; કો. હિ. કોઇ; સમાણુ-ખ. ફા. સમાણા, મં. કા. સમાવ્યા, અ. સંમાણો; ૫૬ જોડ્યા-જા. મં. જોલિસિ, ખ. ફા. જોલેરા, સ. કા. જોલિસ. ૫૭ અંતરિ-ખ. અંતર, સ. ગુ. અંતર; રહ્યુ-ખ. ધ. રહુ. કા. ખ. અંછીઉ. ૫૮ ધરઇ ધ. ધરંતી, ખ. ધરુ, ફા. સ. ધરતી; આઠમુ-સ. આઠમિ. ૫૯ કરેવા-જા. ધ. ખ. કરવાનઇ; માંહિ-ફા. માં; ચાલીઉ-ધ. ચાલ્યુ-ખ. સ. ચાલીયુ. ૬૦ નવિ-જા. કિમ; દારુણુ ગુ. દારુણુ કરમનુ સંચ; મંત્રિશં-મં. મંનશં; ધ. ખ. સ. વલીયુ; ધ. માં આ કડી નથી. ૬૧ આવિયા-ધ. આવયા; વડ્યા-જા. ધ. વડા; સ્વસ્થાનિ-ખ. સ્વસ્થાન્ય, ધ. સ્વસ્થાન.

ચૂપૈ

શ્રાવણ માસ, નક્ષત્ર રેલિણી, નિશિ અંધારી આઠમિ તણી,
કૌલવ કરણ નઈ મંગલ વાર. મધ્ય રાત્રિ જનમિયા મુરારિ. ૬૨

લોહ તણી સાંકલ ઊજડી, રખવાલાનઝ ધારણ પડી,
ભાગી ભોગલ સખલ અપાર, મંદિરનાં ઉઘડિયાં ખાર. ૬૩

શંખ, ચક્ર, પંકજ નઝ ગદા, કમલ નેત્ર વિકસિત મુખ મુદા,
કૌસ્તુભ-મણિ-મંડિત જગનાથ, મસ્તકિ મુકુટ, ચ્યારિ નિજ લાથ. ૬૪

દેખી તેહ અતુલ મહિમાય, માય-ખાપ મિહુ લાગાં પાય,
સ્તવન કરી સંતોષ્યા ભૂપ, તતક્ષણિ કીધૂં ખલિક રૂપ. ૬૫

તેહનઝ લેછ ચાલ્યા વસુદેવ, ગોકુલ માંદિ પુહુના એવ,
બેટી ઊત્તપાલટ કરી, લેછ આન્યા, જગ્યા પાહરી. ૬૬

૬૨ આઠમિ-ધ. આઠમિ; જનમિયા-ખ. ધ. જન્મા, ૫૧. સ. ગુ. જન્મ્યા. ૬૩ સાંકલ-ફા. સાંકલિ: ઊજડી-૫૧. મં. ઊઘડી; રખવાલાનઝ-ખ. રખવાલુનિ; ૫૧. સખલ-જા. સકલ; ઉઘડિયાં-સ. ઉઘાડયાં; મંદિરનાં-મં. કારાગૃહનાં; ખાર-ધ. દારિ, ખ. સ. ફા. ગુ. દાર. ૬૪ વિકસિત ધ. વિકસત; મુદા-હિ. સદા; મંડિત-ધ. મંડત; ચ્યારિ-જા. ચાર; નિજ-૫૧. નિ. ૬૫ ખિહુ-જા. ધ. ખહુ જૈઠ; તતક્ષણિ-મં. તેરલ; કીધૂં-જા. સ. કરે. ૬૫ પછી મં માં વધારો:-

પ્રતિબોધ દીધા વસુદેવ હ્યુ ઉત્સંગિ મલાહ તેવ,
તતક્ષણ લીધા જગદાધાર, ભાગાં લોહ ઉઘડીયાં ખાર;
ફણા મંડલ શરિ ધરીજાં નામ, ચમુના પૂર થજાં ખિહુ ભાગ.

૬૬ તેહનઝ-જા. માં નથી; ચાલ્યા-જા. ચાલ્યુ, ખ. આન્યા; એવ-મં. એવ; પાહરી-જા. ધ. મારહી; જગ્યા-ખ. યાંહાં જન્મ્યા હરિ.

કારાગૃહ દેવાયાં દાર, સાંકલીઆં પાછાં લોહ ભાર,
ખાલક સ્વર સાંભલી ઉંચેણિ, જાણ કરય કંસાસુર તેણિ.

આવ્યુ તિહાં કંસ ભૂપાલ, ક્રોધ ધરી નદ લીધું ખાલ,
 પગ સાહી નદ કરધ વિનાશ, તેતલધ કન્યા ગદ આકાશ. ૬૭
 કીધું રૂપ યોગિની-માત : “સાંભલિ કંસ ! કહું એક વાત;
 “રે મૂખક ! વઢરી હરિ વ્યાલ, ભુવિ અવતરીયુ તાહરુ કાલ.” ૬૮

કંસનો પશ્ચાત્તાપ અને આત્મરક્ષણની ચિંતા

મર્મ વચન સાંભલિયું એહ, લોહડાં ભાંજી મૂક્યાં બેહ,
 બહિન દેવકી લાગુ પાય : “મદ અપરાધ દર્યા, ક્ષમિ માય !” ૬૯
 વલતૂં વચન બહિન ઉચ્ચરધ, બાંધવની પ્રશંસા કરધઃ
 “સુખ-દુઃખ-કારણુ પુરવ કર્મ,” એણી પરિ બોલ્યા બહુ ધર્મ. ૭૦
 તુ હિ કંસ ન પામધ સુખ, હૈઆ માલિ સાલધ દુઃખ;
 હહધ કહી જે કન્યા કથા, આગિ અંગૂઠું મૂકી યથા. ૭૧

૬૭ ધરી-જા. ધ. ખ. ફા. કરી; પગ ધ. પિંગિ; ખ. પગ્ય; ફા.
 સ. પગિ; આકાશ-જા. આકાશિ; આસુઁ કા. આવ્યો ક્રોધે કંસ ભૂપાલ,
 વેગે કરીને સાધું ખાલ.

અપા યુધ માણ રૂપ વિશાલ, કંસિ જાણ્યું કોપ્યુ કાલ.

૬૮ મૂખક-જા. સ. મૂર્ખ. ફા. ખ. મં. મૂરખ; વઢરી-ખ. અં.
 વીકર; હરિ-હિ. નદ, ફા. સ. હય; વ્યાલ-જા. ખાલ; ખ. વિકર હરિખાલ;
 જા. વઢરી હરિ ખાલ, ફા. સ. વિરી હયખાલ; કા. મૂખકનો વેરી ન્યમ
 વ્યાલ, મં. મુરખ કાં મનિ ઝંખધ આલ. ૬૯ એહ-જા. એવ; ફા.
 ખ. દેવકીનિ; સ. બહિનિ; ક્ષમિ-જા. પિમિ, સ. ક્ષિમિ, ધ. ક્ષમ ખ,
 ક્ષમ્યુ; કર્યા-ફા. કરુ તે ક્ષિમાય; મર્મ-ધ. કંસ સાંભલી વાણી તેહ;
 ગુ. માં ૬૮ મી કડીની પછીથી તે ૭૩ મીના પહેલા પાદ સુધીનો ભાગ
 પડયો છે. ૭૦ બહિન-જા. બહનિ, ફા. બિહનિ; ધર્મ-ખ. ફા, મર્મ;
 પૂરવ કર્મ-ફા. બહુ વિકર્મ; કારણુ-કા. પ્રાપ્તિ. ૭૧ હૈઆ-જા. હદઆ, ખ.
 હદડા; હહધ-ફા. સ. હિહિ; જે કન્યા-જા. એ આગિ; આગિ-ખ. આગ્ય,
 કા. અં. આગ; કહી-ખ. કહું.

કંસ કરમ વિમાસણુ ધણી, યમ નિર્ધન બહુ ઋણુ ધણી,
મન માહિ અતિ ચિંતા થઇ, વ્યાધિની પરિ નિદ્રા ગઇ. ૭૨

શ્લોક

નિદ્રા તાત કુતસ્તેષાં ચે ઋણવ્યાધિપીડિતાઃ ।
અવિધેદ્દિ કલત્રાણાં ચે વાન્યે કૃતવૈરોણામ્ ॥૪॥

પૂર્વછાયા

રાત્રિ દિવસ નિદ્રા નહી, ભય પછડું મન માહિ,
નેલ વિહુણુ દીવડુ, ક્ષણિ ક્ષણિ ઝાંખુ થાઇ. ૭૩

દિન દિન કંસ કલા પડઇ, એક દષ્ટાન્ત નરેન્દ્ર !
પુનિમહુતુ સંચરઇ ભણી અમાવાસ્થા ચંદ્ર. ૭૪

જડ છેદઇ તરુઅર તણી, દિનદિન સૂકઇ ડાલિ,
કંસ થયુ મનિ કાલમુહુ, ગરુડભયિ યમ વ્યાલ. ૭૫

દુખ દાવાનલ પીડિઉં, નહી સમાધિ સમક્ષ,
હૈઆ માહિ ઊગિયુ ચિંતા, વધરી-વૃક્ષ. ૭૬

૭૨ વિમાસણુ-ધ. વ્યમાસણુ; પરિ-ખ. ૫૩; શ્લોકે ૪ થો નથી અને
અને તેને બદલે મં. નાં ૫ મો આપેલો છે. ૭૩ પછડું-ગુ. પિહું, ફા.
પિહું; દીવડુ-ફા. દીવડડ; ક્ષણિ ક્ષણિ-જા. ખિણ ખિણ; ઝાંખુ-ધ. ફા.
ઝાંખુ; દિવસ-ફા. દિવસિ. ૭૪ દિન દિન ફા. દિનિ દિનિ; અમાવાસ્થા-
જા.અમાવસિ, ફા. અમાવસં, ગુ. અમાસઇ; પુનિમહુતુ-ખ. મં. પુન્યમ
ચિહું, કા. પુનમસું તો, અં. પુનમહોતો. ૭૫ છેદી-ખ. ક્ષેદી; કાલમુહુ
-જા. કાલલમુ, મં. કાલમુઓ, ધ. કાલાલમુ; કંસ-કા. કંસ હંસ છાંડી
ગયો; ભય યમ-હિ. બૂયેયમ, ખ. ભયંગમ, સ. ભુએજમ, અં. માં આ
કડી પડી છે. મં. માં ૭૫ મી કડી પછીથી તે ૬૬ મી કડી સુધીનો ભાગ
પાનું ૭૨-૭૩ ફાટયાથી ત્રુટિત છે; એથી ૧૭ ચુપૈની અને એક ગીત,
એટલાની ત્રુટિપડી છે. ૭૬ હૈઆ-ખ. હૃદયડા.

(૧૪૧)

ચિન્તાતુરાણાં ન સુખં ન નિદ્રા,
અર્થાતુરાણાં સ્વજનો ન બન્ધુઃ ।
કામાતુરાણાં ન ભયં ન લજ્જા,
શ્રુધાતુરાણાં ન બલં ન તેજઃ ॥ ૫ ॥

પૂર્વછાયા

કંસિ સેવક તેડિઆ, રક્ષા કરુ ઉપાય
તેતલછ કયા ચાલી ગમ વેગિં ગોકુલ માહિ.

૭૭

ગોકુલમાં નંદલેર કૃષ્ણજન્મોત્સવ

રાગ વસંત-ગીત

નન્દ કરમ આનન્દ, પુત્ર જનમ્યા પરમાનંદ,
હરખ્યુ સુરનરનાયક ઇન્દ્ર, કાંપ્યુ કંસાસુર મંદ રે. (દ્રુવપદ)
રે ગોકુલિ જનમ્યા ગોવ્યંદ. (૧)

તેશુધ સમધ સુરનર, પત્રગ, કિત્તર ત્રિભોવનિ જાઇલા આનંદ.
રે ગોકુલિ જનમ્યા ગોવ્યંદ. (૨)

રાસ રમધ, નૃત્ય હુધ, એક ધીધ ઊંઝર ઘોધ,
મુનિવર કેરાં મન મોહધ, અંતરિ બ્રહ્માદિક જોધ,
રે ગોકુલિ જનમ્યા ગોવ્યંદ. (૩)

ધરિ ધરિ મંગલ ચ્યારિ, હુધ ઉત્સવ અપાર,
આપધ બહુ કનકમંડાર, બંદી બોલધ જયજયકાર.
રે ગોકુલિ જનમ્યા ગોવ્યંદ. (૪)

૭૬ ઉપાય-જા. મ્. અપાય; ગોકુલ માહિ-જા. ગોકુલિ જનમ્યા: અં.
અ. માં આ કડી છે. ૭૮ (૧) સુરનરનાયક-હિ. નર; કંસાસુરિ-જા. કંસા-
સુરિ; મંદરે-જા. મંદરિ; ગોવ્યંદ-દ્રા. પરમાનંદ. (૨) જાઇલા-હિ. જન્યો.
સં. જા. જાલા; ગુ. માં આ રાખ્દ જ નગી; કા. પત્રગ સહુ તે ઉત્સવ
કરે આનંદ. (૩) રાસ-જા. રાસ રંગિ નરતિ હોધ; (૪) ચ્યારિ-જા. ધ.

(૧૪૨)

ગોકુલિ કેરી નારી સવિ આવધ શૃંગારી સારી,
એક અબલા, એક કુંઆરી વધાવધ દેવમુરારિ.

૨ે ગોકુલિ જનમ્યા ગોવ્યંદ. (૫)

અત્રતરિયા દેવ અનંત, કરિવા જ્ઞાનવનુ અંત,
પામેવા સેવક સંત, બીમ તણુ સ્વામી શ્રીકંત.

૨ે ગોકુલિ જનમ્યા ગોવ્યંદ. (૬)૭૮

(ગીત સમાપ્ત)

કૃષ્ણના વધના ઉપાયો—માશી પૂતનાનો વધ

ચૂપે

કંસઘં બહિન મોહલી બકી, વિવ્રન કરેવા પુત્ર દેવકી,
બહુ બાલિક માસ્યાં પાપિણી, વેગિ આવી ગોકુલિ બણી. ૭૬

વિપરીત રૂપ કરચૂં કામિની, નવ યૌવનભરિત બામિની,
લીલાં પાય ભરધ ગજગતિ, જાણે મરિવા ચાત્રી સતી. ૮૦

નાના વિધ સોહધ શૃંગાર, પુહુતી નંદ તણા ધરદારિ,
બહિન બોલાવી જસોમતી, રમતા દીઠા કમલાપતિ: ૮૧

ચાર; ધરિ ધરિ-બ. ધર ધર; હિ. હુઅઈ; બંદી-ધ. બ. સ. ધ. બંદી
જન; બોલધ-કા. કહે; કા. માં આ કડીનું બીજું અને ત્રીજું એ બે
પાદ પડેલાં છે; જા. માં આ કડીનો ક્રમ પણ છે. (૫) કા. કેરી તે નારી;
કા. શણુગારજ; કા. હેતે વધાવે; ધ. માં આ કડી પડી છે. (૬) તણુ, જા.
તણુઈ; કંત-કા. કંથ, અં. કાંત. ૭૬ કંસઘ-જા. કંસ; કરેવા-ધ. કરવા.
મોહલી-કા. બોલાવી; આવી-કા. પોહોંતી, ગુ. ચાલી. ૮૦ વિપરીત હિ.
વિપરીત કરચૂ-જા. બ. કા. કર, ધ. ધર; ભરધ-બ. મૂકિ. ૮૧ ૨૫-
બહિનિ, બ. બહિન્ય; ધર-જા. કા. ગુ. ગૃહ; સોહધ-ધ. સોહા.

પૂર્વઞાય

“ આઈ! બટુ તમ તણુ, તેહ બોલાવા કાજિ,
 “ હર્ષભરી ઊતાવલી, આવી મિલેવા આજ. ” ૮૨
 વાચા ચંદનશીતલા, મુખ રલીઆયત જેહ,
 હૈધ ખડગ લોહડા તણું, ધૂરત લક્ષણ એહ. ૮૩

શ્લોક

मुखं पद्मदलाकारं वाचा चंदनशीतला ।
 हृदयं कर्तरीतुल्यं त्रिविधं धूर्तलक्षणम् ॥ ६ ॥

પૂર્વઞાય

માસીનું મન ઊલખ્યું, હરખ્યા સામલવાન,
 રમતા આવ્યા આસના કરિવા નમ પપપાન. ૮૪
 બોલમ બોલ સોહામણા, મન માલિ બહ પાપ,
 લીયુ વિરાંસઠ દોરડુ બોલા ઉપરિ સાપ. ૮૫
 મુખ જેઠ માસી તણું, વદનિ અંગુડુ ચરણિ,
 સિંહ તણમ ધરિ પરહણુ જાણે આવ્યું હરિણુ. ૮૬
 ચૂપૈ

વિષ હાલાહલિ ભરિયું જેહ, સ્તન મુખ માલિ લીધું તેહ,
 કર ભીડી ધાવ્યા, શ્રીરંગ, દીલાં કીધાં સપલાં અંગ. ૮૭

૮૨ બટુ-જા. ફા. ખ. સે. બેટુ, ઘ. બોટુ; શા. તણુ; બોલાવા-
 શા. ઘ. બોલાવિણુ; ૮૩ શીતલા-ખ. સીતલી; ખડગ-હિ. ખરા; હૈધ-જા.
 ફા. અ. ગુ. સે. ઘ. હૈધી; જા. માં આ શ્લોક નથી. ૮૪ ઊલખ્યું-જા.
 ફા. હલસ્યું, ખ. ઊહસ્યું; કરિવા-જા. કરવા. ૮૫ બોલમ બોલ-જા. બોલિ
 બોલિ; લીયુ-શા. લીજ; સોહામણા-ગુ. સોહામણ, કા. કોહામણા; ઉપરિ-
 કા. યયો. ૮૬ જેઠ-ઘ. જેહ; અંગુડુ-ઘ. ખ. અંગૂઠા; ધરિ-ખ. ધર.
 ૮૭ ચૂપૈ-હિ. માં નથી; વિષ-ફા. વિષહ; હાલાહલિ-જા. ઘ. ખ. સે.
 હાલાહલ; ભરિયું-ખ. ભરીયા; લીધું-ઘ. સે. દીધુ, ફા. ધરીઉ, ખ.

ઘટિ શાકિની વલગીં સહી, વિછોડતાં વિછૂટક નહી,

“ મૂકિ મૂકિ કેશવ ! તાહરિ દાસ, વલીય ન આવૂં તાહરક પાશ. ૮૮

“ સમ્યક હું વિરાંસી મૂલ, પેટ મસત્રી ઊપાયું શૂન.

“ મારણિ આવી, પામી મૃત્ય, ચૂકી ધર તણાં તે તૃત. ૮૯

“ મૂકિ મૂકિ ” કહંતા “ તાત ! ” શોકી લીધી સાતક ધાત,

અંતઃકરણ અરોગ્યા હરિ, જાણે કૂદ લોગવ્યું કરી. ૯૦

મરતાં કીધું મોટું તન, બાલક ધાવક સામલવન,

તેહ ઉપરિ સોહ્યા શ્રીરંગ, જાણે ગિરિમસ્તકિ હરલિંગ. ૯૧

પૂર્વછાયા

મરતાં કીધું જોગદ દર્શન શાલીગ્રામ,

તે તનુ ઉપરિ પૂતના મૂરતિવંતા સ્વામિ. ૯૨

ચૂપે

વેગક આવ્યા સતિ ગોપાલ, ઉંચા ચડી ઊતાર્યું બાલ,

ગોકુલિ વરત્યુ જયજયકાર, ગાધ ગોપી મંગલ ચ્યારિ. ૯૩

માહો માહિ કરક સંવાદ; એક ભણક: “ અંબિકાપ્રસાદ. ”

એક ભણક: “ માતાનું કર્મ; ” “ નંદ તણક પોતક બહુ કર્મ ” ૯૪

મૂક્યુ. કા. ગુ. ધરિયો, અ. લીધા; ધાવ્યા-જા. ધાવક, રૂ. ધાવિ; સધલાં
-ધ. જા. રૂ. સ. ગુ. અ. કા. આડિ. ૮૮ હિ. તાહરી હિ. તવ આવૂં-
દાસિ. હિ. વલી નહી. ૮૯ મૂલ-જા. મૂલિ; મસત્રી-હિ. મિલિ; મારણિ-
જા. મરણક, ખ. મરણ; ચૂકી કા. ચૂકી ધર કેરું હું કૃત્ય; ધ. માં આ
કડી ૯૦ મી સાથે કુલકચુલક છે. ૯૦ તાત-સ. એ તાત, ધ. વાત; શોકી
-જા. શોપી; સાતક રૂ. સવત્રી; કૂદ-દા. કાક, અ. રૂ; જાણે
જા. જાણે ગજ લોગવું કપિ; અંતઃકરણ-ધ. અંતસકર્ણ. ૯૧ તન-જા.
મન; વન-જા. વણ, ખ. વરણ; સોહ્યા-ખ. સોહિ; કીધું-અ. લીધું.
હર હર વરત્યુ-જા. ઉપરિ, ચ્યારિ જા. ચાર, રૂ. સાર; ૯૬ ભણક-ખ.
કિહિ; કરક-અ. સહુ કરે; •

એક કરમ ખડી ચાપડી, બાલકનમ બાંધમ રાખડી :

‘ આપણનમ તૂઠું જગનાથ, અંતરિ દીઠું આઠું હાથ. ’ ૯૫

મૂઠ પડી પૂતના જોહ, કટકા કરી બાલિઉ દેહ,

પરિમલ કરમ ઉવેખ્યુ અગર, તેણુમ સુગંધમ મોહિણી નગર. ૯૬

દ્વહા—(સોરઠા)

અછમ અનંત ઉદાર, પાત્ર કપાત્ર જોમ નહી.

પાપ કરંતી નારિ નરક નિવારી પૂતના. ૯૭

ભૂધર ભક્તિ કાજ, કુલ ક્રિયા જોમ નહી,

લંકા કેરું રાજ, રાક્ષસ રૈસી આપિયું. ૯૮

૯૪-૯૫-૯૬ મં. માં હશે કેનહીં તે એ પાનાંનહીં હોવાથી જણાવું નથી, પણ ૯૭ ની પહેલાં આ ત્રણ કડી મં. માં છે:-

હું કોપ,

મોદું અદ્ભુત દીસમ એહ, એ વમુદેવિ દાઝું તેહ; ૯૦

કારણ સમિ દાઝું ગોપાલ, મરણ પૂતના કુંડલાં બાલ,

સુણી નંદ રક્ષીયાયતી થયા, અતિ હરપિત ગોકુલ માંડાં ગયા. ૯૧

વદન નિહાવમ બાલ- તણું, હુદયાશં લીધું આપણું,

આવી મિત્રીઉ સવિ પરિવાર, ગોકુલ વરત્યુ જયજયકાર. ૯૨

૯૫ તૂઠું-જા. ધ. રૂઠા; અંતરિ જા. અંતર; બાંધિ-સ. બાંધુ.
૯૬ મૂઠ-જા. મ. મૂઠ; સુગંધમ-જા. ગંધમ; મોહિણી-જા. મોહિ; બાલિઉ-જા.
જા. નહ બાલી, ધ. બલ્યુ, રૂ. બાલ્યુ, ગુ. બાધિ; કરી-જા. સહસ કરી;
પરિમલ-કા. પરિમલે જશે ઉવેખ્યો અગર. ૯૭ જોમ-જા. ધ. ગુ. પરમિ;
નારિ-જા. તારી, જા. તાર, રૂ. પૂતના; પૂતના-જા. યમદૂતના. ગુ. માં આ
કડીને દ્વહો બનાવતાં ‘નારિ’ ને બદલે ‘પૂતના’ ને ‘પૂતના’ ને બદલે ‘તેહ’
લખ્યું છે. ૯૮ ક્રિયા-જા. કૃપા; કુલ-જા. પાત્ર કપાત્ર પરમિ નહી; રૈસિ
જા. ગુ. રૈસિ, મં. રૌસઈ, ગુ. કા. અં. રૌષે; આપિયું-જા. આપીઉ.

સારથ સેવક કાજ, સમરથ સ્વામી શંખવર,
થિર થાપ્યુ પ્રદ્વીદ, અસુર ભણી ન ઊવેખિઉ.

૯૯

ચૂપૈ

ધનિ ધનિ નારી યા પૂતના, પરિભવ દુષ્ટ યમદૂતના,
ટલ્યા સંસાર તણા સવિ દોષ, વૈરવિશેષ ધામ ધ મોક્ષ.

૧૦૦

સમરથ સ્વામી શ્રીભગવાન, વધરીન ધ આપ ધ સ્વસ્થાન,
કાલકૂટ વિષ પાયું જોહ, માતાની ગતિ પામી તેહ.

૧૦૧

શ્લોક

ये ये हताश्रकधरेण दैत्याः

त्रैलोक्यनाथेन जनार्दनेन ।

ते ते गता विष्णुपुरीं नरेन्द्राः

क्रोधोऽपि देवस्य वरेण तुल्यः ॥ ७ ॥

ભક્તવત્સલ, કેશવ કૃપાલ, સાચિં મનિ સેવુ ગોપાલ,

સંકટ ટાલ ધ સેવક તણું, અવિચલ પદ આપ ધ આપણું.

૧૦૨

ઈશ, આતમાપ્રિય, ભગવાન, માયા મોહ હર ધ અજ્ઞાન,

સુહૃદ, સખા, પુરુષોત્તમ, મિત્ર, ધાતા, માતા, પરમ પવિત્ર.

૧૦૩

૯૯ થાપ્યુ-હિ. થાપ ધ, જા. ધ. ખ. સં. થાપુ: 'ભણી'-મં. માં નથી;
ન-હિ. નધ, સં. નિ, ખ. નહી; ફા. માં આ શબ્દ જ નથી; સારથ-સ. કરિ;
સેવક-ધ. સેવકના, સં. સેવકનુ; સ. ઉવેખિયુ. ખ. ઉવેખ્યુ. ધ. ઉવેખયુ. ૧૦૦
ધનિ ધનિ-જા. ધિન ધિન; યા-જા. મં. માં નથી, ધ. યે. ખ. તે; વિશેષ ધ.-
ફા. પણ ધ. કા. કરંતા. ૧૦૧ જા. માં આ નથી; ગતિ-ખ. ગત્ય; જોહ-
સ. જોણ; તેહ-સ. તેણ. ધ. માં શ્લોક ૭ મો નથી. ૧૦૨ ભક્ત-હિ. કૃપણ,
સં કૃપા; કૃપાલ-ખ. ગોપાલ; સેવુ ફા.-હિ. સેવ્યુ, કા. સેવો, અં. સેવે;
ગોપાલ-ખ. કૃપાલ. ૧૦૩ હર ધ-મં. ટાલિ; સુહૃદ-હિ. ખ. સહિત, સ.
સોહ, મં. સત્ય; કા. હુદે; સખા-ધ. સુખ, સં. સયાં; ધાતા માતા-મં.
તાત માત એ.

(૧૪૭)

શ્રીપાત, સંત તણુ દાતાર, દીન અનાથ તણુ આધાર,
ત્રાતા, બ્રાતા, સાક્ષી, શરણ્ય, દુસ્તર ભવસાગરનું તરણ. ૧૦૪

ઈશુ અનંત છંદ ઉદાર, તેહથું પ્રીતિ કરુ નિરધાર,
મઝ જોઅંતાં સમ્યક્ સહી, હરિ સમોવડિ કે સમરથ નહી. ૧૦૫

મનસા ધ્યાડિ વિશ્વાવાસ, ભક્તિ કરંતાં નહી આયાસ,
હૈઈડિછ અંતર્યામી રૂપ કાંઈ હલગુ અનેરા ભૂપ. ૧૦૬

અનેક યોની કષ્ટ ભોગવી, લાધુ જન્મ તણુ માનવી,
નારાયણચરણે ચિત્ત ધરુ, ગર્ભવાસિ જિમ નવિ અવતરુ. ૧૦૭

શ્લોક

ये मानवा विगतरागपराः परज्ञा

नारायणं सुरगुरुं सततं स्मरन्ति ।

ध्यानेन तेन हतकिल्बिषचेतनास्ते

मातुः पयोधररसं न पुनः पिबन्ति ॥ ૮ ॥

૧૦૪ સંત તણુ-હિ. જા. ધ. સંત સદા; આધાર-જા. સાધાર; અનાથ-
ધ. અનાહત; સાક્ષી-ખ. સખી; હિ. શરણ. ૧૦૫ ઇશુ-જા. મં. અશુ; છંદ-
જા. અછિ; નિરધાર-હિ. જા. ધ. અપાર; જોઅંતાં-સ. જોયંતાં;
સમોવડિ-ખ. સમોવડય; સમરથ-કા. આપે, જા. માં આ શબ્દ પડયો
છે. ૧૦૬ ખ. હઈઅડિ, કા. હૈઅડિ વસિ; અનેરા-ખ. અન્યેરુ;
અનેકુ-કા. અન્યેકય; અ. માં એક પૃષ્ઠ કોરું છે તેથી જણાય છે કે કડી
૧૦૭ થી ૧૦૮ સુધીનો ઇતિશ્રી સાથેનો ભાગ પડયો છે ૧૦૭ કષ્ટ-જા. કુષ્ટ;
ચિત્ત-કા. ચિતિજ; જિમ નવિ-કા. નહીં; નારાયણ-ગુ. નાયકચરણે
ચિંતન ધરું; કા. ગર્ભવાસના નવિ અવતરુ. કા. માં ૮ માં શ્લોકના પૂર્વાર્ધ
ચરણ પછીથી તે બારમી કલાની ૨૬ મી કડી સુધીના ભાગનાં પાનાં
ખોવાયલાં છે. ધ. માં ૮ મો શ્લોક નથી. આ શ્લોક પછી એકલી કા. માં
નીચેનો શ્લોક વધુ છે-સ્મરામિ અચ્યુતાનંદં સર્વપાપક્ષયં કરં । યથા હતી
કર્પુરભસ્મે તસ્યૈવ દશતે ॥

(૧૪૮)

ચુપૈ

ગુણુ ગોવ્યંદ તણા અપાર, તેહનુ નવિ પામું પાર,
ભીમ ભણુધ પુહુતી એ સાર, વધ પૂતના કલા અગિયાર. ૧૦૮

ઇતિ શ્રી વિષ્ણુદાસ ભીમવિરચિતાયાં હરિલીલા વોડશ-
કલાયાં અગીઆરમી કલા સમાપ્ત.

કલા ૧૨ મી

દશમ સ્કંધ

શકટભંગ અને મુખમાં વિદ્યદર્શન

પૂર્વછાયા

બાલચરિત્ર ગોવ્યંદનાં, બાણું નહી વિચાર,
તથાપિ બુધિમાનિ કહોસ, થોડુ થોડુ સાર. ૧

ચુપૈ

ઝોલી માલિ સૂઆરયું બાલ, સૂતધ બાલદિ કીધી આલિ,
પાદપદારિ શકટનુ ભંગ, તણાવર્તનું ભેનું અંગ. ૨

૧૦૮ તેહનુ-જા. તેહ તણુ, મં. તેહ તણા; પામું-મં. બાણું; ભણુધ-
સ. ભણીને, ગુ. ભણિજિય. ઇતિશ્રી: હિ. રૂતિ કલા ૧૧ સમાપ્ત: ।
ધ. ઇતિશ્રી ભાગવતી કથા હરિલીલા સોલ કલામાં અગિયારમી કલા સંપૂર્ણ;
ખ. માં દશમી કલાને અંત છે તેવીજ છે; સ. માં ઉપરના જેવી; મં. ઇતિશ્રી હરિલીલાયાં ભીમવિરચિતે કલાગ્રંથે ભાગવતે દશમ સ્કંધે એકાદશમી
કલા પરિપૂર્ણા ॥ સંખ્યા ચુપૈ ૯૨ ॥ પૂર્વછાયા ૨૭ ॥ ફૂલ ૩ ॥ ગીત ૨ ॥
શ્લોક ૬ ॥ એવં સંખ્યા ૧૨૭ ॥ મં. માં શ્લોકસંખ્યા માંડવામાં બૂલ
છે; આપે ૧૪ વધુ છે.

કલા ૧૨ મી

૧ નાં-હિ. જા. તણાં; કહોસ-જા. કહોસ; ખ. સ. ગુ. મં. કહેસ;
જાણું-ગુ. મથુરાં કીધા નેહ. ૨ સૂઆરયું-જા. સૂઆરું, સૂતધ-કા. સુતા;

(૧૪૯)

ગર્ગાચાર્ય ગુરુ આવિઆ, આલિક બિહૂ બોલાવિઆ,
નામકરણ કીધું તેહ તણું, રામકૃષ્ણ બાંધવ બલ ધણું. ૩
આલિ કરંતુ માટી ખાઇ, વદન ઉઘાડી જોયું માઇ,
ત્રિભુવન મુખ માહિ વસઇ, પામી મોહ યશોદા હસઇ. ૪

ઉલૂખલખંધન-ચમલાળુનભંજન

નાહા આલિક સાથઇ રમઇ, કરઇ વાત મન માહિ ગમઇ,
લોક તણાં લેઇ સૂખડાં, ઘૂત માખણ પોષઇ માંકડાં. ૫
માય વિરેલી યશોમતી, એક વાર શ્રી કમલાપતિ,
ગોલી ફેાડી ચાલ્યું દધી, જાણે પૂરઇ આવી નદી. ૬
આણ્યાં ગાર્ઠ તણાં દામણાં, બાલક બાંધેવા નઇ ધણાં,
વિશ્વરૂપ બાંધ્યુ નવિ જઇ, બાંધણુમાનઇ મોટુ થાઇ. ૭
ખેદ યશોદા પામી સહી: 'કાહડ! તૂં બંધાઇ નહી.'
માતાની અનુકંપા કરી, આપણપૂં બંધાવ્યું હરિ. ૮
કેશવ હલૂઇ હલૂઇ રડઇ, ચૌદ લોક જે ભાંજઇ, ઘડઇ,
ભવનાં બંધન છોડઇ જેહ, ઉપલિ બાંધ્યુ જુક તેહ!! ૯

બાલકિ-અ. બાધે, પાદ-સ. ચણું; ભેદ-અ. કા. ઉદ્ધ; કીધું-ખ. દીધું;
બલ ધણું-સ. બુહુ તણું. ૪ ત્રિભુવન-મ. ચૌદભુવન; હસઇ-અ. તસે.
૫ મન માહિ-ખ. મનનિ, મ. ચે ચેહ નઈ; લેઇ-જા. લિ, ખ. બહુલિ,
ગુ. લિયિ. ૬ વિરેલી-જા. લોલ, હિ. મ. વિલોઇ, કા. વલોવે; ચાલ્યું-
જા. ધ. ચાલું. ૭ નઇ-જા. માં નથી; વિશ્વરૂપ-સ. વિષ્ણુ; બાંધ્યુ-જા.
ધ. સ. બાંધુ, અ. બાંધ્યા; માનઇ-ધ. તુ ધન. ૮ ખેદ-ધ. ઉદ્ધ;
તૂ-મ. તાં; આપણપૂં-ખ. ધ. આપણપિ; ૯ હલૂઇ હલૂઇ-જા. હલૂડઈ
હલૂડઈ; કેશવ-સ. વિહિલૂ વિહિલૂ લહૂહુ રડિ; લોક-મ. ભુવન;
ભવનાં સ. સ્મરનાં; બાંધ્યુ-જા. સ. બાંધુ; હિ. જોડ ધ. માં
કડી પછી નીચેનો શ્લોક વધારે છે.-યશોદયા ગદમુદુષલેન ગૌકંઠે પાશ્યેન
ન બધમાન | સ્મર્દયન પાણિતલેન નેત્ર રરોદ મદનવંનંતી ચૌર ||

તરુઅર જે છઠ્ઠ યમલાણ્ઠુન, માહિ ચાહ્યા સામલ વણ્ઠુ,
 લીલાં બિહ નાંખ્યાં મોડી, માનુષ રુપ તવઠ કર જોડી. ૧૦
 માતા કૃત્ત્વ બંધાવ્યું આપ, સેવકના દાહ્યા ત્રય તાપ.
 થાવર યોની પામિયા જેહ, બાંધ્યાં બંધન છોડયાં તેહ. ૧૧
 મુનિવર નારદ કેરુ શાપ, કેશવસ્પર્શનિ છૂટયા પાપ;
 તેહનમ દીધું અવિચલ હામ, હરિ પામ્યા દામોદર નામ. ૧૨

વત્સ અને અધનું હુનન અને બ્રહ્માગર્વહલન

વલિ પવિત્ર પરાક્રમ સુણુ : કીધુ વધ વત્સક બગ તણુ,
 તથા અધ્રાસુર ભણીમ સર્પ, તેહ તણુ ગિતાચુ દર્પ. ૧૩
 બહુ ગોપાળ સંધાતિ ગામ ચારેવા વંદાવનિ જામ,
 બ્રહ્મા આવ્યા કપટક કરી, વચ્છગોવાલાં લીધાં હરી. ૧૪
 તતક્ષણિ નવાં નીપાયાં તેહ, ગો ગોપી મનિ અધિક સનેહ,
 બ્રહ્મા વરસ એક તિહાં રહી, જેવા પાછા આવ્યા સહી. ૧૫
 દેખક કૃષ્ણ તણાં બહુ રુપ આગલિ આપ સરીખા ભૂપ;
 વિરમય પામ્યુ પ્રજાપતિ, કર જોડી કરક વીનતી. ૧૬

પૂર્વાધ્ય

“ ઉદર માહિ આલક વસમ, પીડા કરક અગાધિ,

“ માતા મનિ આણુમ નહી તેહ તણા અપરાધ. ૧૭

૧૦ હિ. સામલવન જા. ખ. સામલચણ્ઠુ, ઘ. હિ. સામલવાન;
 લવક-જા. તે સ્તવક, ઘ. બિહુ, મં. ખ. સ્તવિ, કા. તે બેહુ. ૧૧
 કૃત્ત્વ-જા. કહનિ, ખ. કનિ; બાંધ્યાં-જા. બાંધ્યા બંધન છોડાં તેહ.
 ૧૨ સ્પર્શન-ઘ. દર્શન, ખ. પરસન્ય, સં. સ્પર્શનિ અં. સ્પર્શ; છૂટા-
 સ. છટિ: પાપ-ઘ. પારા. ૧૩ ભણીમ-ખ. ભણિ, સ. ભય; ૧૪
 ગોપાલ-જા. ગોવાલ; કપટક-ખ. કપટ જ; ગોવાલાં સ. ગોવાલિયા, અં.
 ગોવાલ સર્વ. ૧૫ તતક્ષણિ-જા. ઘ. તતક્ષણ; તેહ-જા. યેહ; સાહી-હિ.
 વહી. ૧૬ આગલિ-જા. ઘ. આગલિ, ખ. આગલ્ય; કરજોડી-હિ. કરજોડી
 નમ. ૧૭ ઉદર-ગુ. ઉદરિ: અગાધિ-અં. અગાધ્ય.

- “ અહ્લાંડ કોડિ વ્યાપી રહ્યું, ક્યાંહાં તાહાર મહિમાય,
 “ હું એક માહિય વસું, ઓઠ હાથ મઝ કાય. ૧૮
 “ તૂં આતમ આતમપણુય, જાણ્યું નહીં જે જેણુ,
 “ પ્રપંચ પંચભૂત તણું, પ્રકટ્યું કારણ તેણુ. ૧૯

ચૂપૈ

- “ મુક્તિપંથ કેરું સોપાન, તાહરી ભક્તિ લજમ અજ્ઞાન,
 “ સાલિ કુકસા ખંડન કરમ, તેહનમ એક કલેશ ઊગરમ. ૨૦
 “ જે તહ પદપદ્મવ અણસરમ, તે ભવસાગર હેલાં તરમ. ”
 અહ્લા હરિનમ કરી પ્રણામ, દીધુ આયસ પુહુતા ઠામિ. ૨૧
 ધેનુક અને પ્રલંબના વધ, નાગદમન આદિ લીલા
 મોટુ દાનવ ધેનુક નામ, બલદેવમ જિતુ સંગ્રામિ.
 મસ્તકિ મૂકી બિહૂ પાગ, કૃષ્ણમ દમિઉ કાત્રી નામ. ૨૨
 ગોકુલ બલતૂં રાખું એવ; પ્રલંબ અંત કસ્યુ બલદેવ.
 પીધુ દર, વનિ રાખી ગામ, ઋતુવર્ણન કેરુ મહિમાય. ૨૩
 વંશ વળવમ શ્રી ગોવ્યંદ, ચારમ ગામ, કરમ આણંદ,
 મધુર શબ્દિ નિજ ગામ ગીન, ગોપી કેરાં હરિયાં ચિત્ત. ૨૪

૧૮ કોડિ-ધ. કોટિ; ક્યાંહાં-જા. કિહાં; હું-ધ. એક માહિ હું
 વસું; વસું-કા. અવતર્યો; હાથ મઝ-કા. હાથની. ૧૯ તૂં આતમ-
 જા. આતમા; જાણ્યું-જા. જાણે, ખ. સ. જાણું; જેણુ-જા. જેણું,
 કા. જે જેણુ, અં. કા. ગુ. જેહ; જાણ્યું-મં. મધ્ય ન જાણ્યું
 ચેણુ; આતમપણુ-ખ. આપિણિય, સ. આપણિય; પ્રકટ્યું-જા. પ્રગટ;
 તેણુ-ધ. તેણુ, અં. કા. ગુ. તેહ. ૨૦ મુક્તિ-જા. મુગતિ; કુકસા-ખ.
 કુસકા; એહ-ખ. કેવલ. ૨૧ આયસ-અં. આયુષ્ય. ૨૨ મોટુ-ધ. મોટ.
 ૨૩ ગોકુલ હિ. જા. ગોકુલિ; અંત-ખ. અંતર; ઋતુવર્ણન-હિ.
 રુષિવર્ણ, સ. રિષિ વર્ણ, કા. રતિ વર્ણન, ગુ. રુષિ વર્ણન. ૨૪ મધુર-
 જા. માં આ પાદ પડેલું છે. હરિયાં-ધ. હરયાં; નિજ-ખ. વળવિ વંશ;
 ચિત્ત-ખ. હંસ; શબ્દિ-કા. સ્વરે.

ગોપી મનિ રત્નીઆયતિ ધણું, અર્ચન કરમ અંગિકા તણું,
 વાંછમ વર શ્રીવિશ્વાવાસ, કૃષ્ણ કસ્યુ તેહશં પરિહાસ. ૨૫
 વસ્ત્ર હરી લીલાં ગોપાલિ, વલી તેહનમ આપ્યાં તતકાલિ,
 ગોપીનમ દીધું વરદાન, “ પૂરશિ કામ, ” કહમ ભગવાન : ૨૬
 આલ્લણયાગ કરમ છમ જિહાં, ગોવાલા મોકલિયા તિહાં:
 “ જાણુ ધર્મ તત્તો મુનિજન, રામકૃષ્ણ માગમ છમ અન. ” ૨૭
 દીક્ષિત ધૂમ્રધીય તે સહી, યસપુરુષનમ જાણુમ નહી,
 નવ જોલમ વ્રતધારી મૌન, નાપમ ઉત્તર, નાપમ અન. ૨૮
 તેહ તણી નારી છમ જોહ, અંતર્યામી પ્રેરી તેહ,
 આણ્યાં અન કરી સંવાદ, પામી કૃષ્ણ તણુ પ્રસાદ. ૨૯
 ગોવર્ધનમહોછવ કસ્યુ, ઇન્દ્રિ ક્રોધ મન માલિ ધસ્યુ,
 મુસલધાર મોકલિયા મેહ, ગોકુલિ ગાય પલાવ્યુ વોગ. ૩૦
 દેખી તે વરસંતા ધન, લીલાં ધરિક ગોવર્દન,
 ગોપ-ગોલણી રાખી ગામ, સુરપતિ આવી લાગુ પાય. ૩૧
 દીધું કૃષ્ણ તણું તે કર્મ, ગોપ જાણુમ : “ અત્તો જાણુ મર્મ,
 “ માનવ નહી એ પરતક્ષ દેવ. ” કૃષ્ણ વિષમ મતિ કીધી એવ. ૩૨
 ગામ દેવ આવ્યા અનેકિ, ગોવ્યંદ નમ કીધુ અભિષેક,
 વરુણપાશિ મૂઠાવ્યુ નંદ, ગોકુલ માલિ હુકિ આનંદ. ૩૩

૨૫ તેહશં-ગુ. તેહનુ; અંગિકા-સ. અંતરયામી. ૨૬ વળી-હિ. માં આ
 પાદ પડેલું છે, તેહનમ-જા. ધ. ખ. પાછાં; પૂરશિ-ધ. પુરોસ, ખ. પુરીસ,
 ગુ. પૂરેસ, અ. પૂરશે; પૂરશિ કામ-સ. અકામ સકામ. ૨૭ કર્મ-મં. ચર્મ;
 તત્તો-હિ. સં. તણુ. ૨૮ જોલમ-ધ. જોલમિ; જાણુમ-ફા. જાણુ; હિ.
 દીક્ષિત; ધૂમ્રધીય-કા. ધૂમ્રધીર મં. ધર્મધ્યામ. ૨૯ તણુ-સ. તણા.
 ૩૦ કર્યુ-ફા. કર્યુ, રા. ધર્યુ; ઇન્દ્રિ-જા. ઇન્દ્ર; મુસલધાર-જા. ગુ.
 મુસલધારિ, મં. ખ. સ. અ. મુસલધારાં; પલાવુ-ફા. પલાવ, સ. પલાવી,
 અ. પલાવ્યાં; કર્યુ-ફા. કર્યુ. ૩૧ ગોલણી-સ. રેતણી, કા. ગોપિકા; લાગુ-
 કા. લાગ્યો. ૩૨ ફા. માં આ કહી નથી. કીધી-સ. કીજ. ૩૩ ગામ-ધ. સ.

(૧૫૩)

વૃંદાવનમાં રાસ આદિ ક્રીડાઓ

ક્રીડા વૃંદાવન મઝારિ, સહિત ગોપિકા કરમ મુરારિ.
પૂનિમ ફેરી નિશિ નિર્મલા, ઋતુ શરદ શશિ સોલમ કલા. ૩૪
કેશવ પામ્યા અંતરધ્યાન, તતક્ષણિ હુઆ અદૃષ્ટ ભગવાન,
ઓલંભા ગોપી શ્રીરંગ. વણી રમમ નાના વિધિ રંગ. ૩૫

રાગ વસંત-વિરાડી ગીત

આનંદ એક અભિનવુ રે વૃંદાવન મઝારિ,
વંશ વળવમ વિઠ્ઠલુ રે, તેણુમ છંદમ નાયમ નારિ. (ધ્રુવ પદ)
વૃંદાવનિ ગોપી નાયમ રે, તેણુમ રંગિ રાયમ રામ ॥ વૃંદા૦ ॥ (૧)
નાદ મધુર સ્વરિ આલમમ રે, ગામ હગિવિલાસ,
સુંદરી સવિ નવ યૌવન રે, રંગભરિ ખેલમ રાસ ॥ વૃંદા૦ ॥ (૨)
પાખલિ વૃંદ વનિતા તણું રે માલિ સામલ વન,
ભીમ ભણુમ અંતર લય લાગુ, ધિન ધિન ગોપી જન. ॥ વૃંદા૦ ॥ (૩)
(પદ સમાપ્ત) ॥ ૩૬

ગાય, મં. ગંગા; હિ. માં આ પંક્તિ પડેલી છે; મૂકાવ્યુ-ખ.
મૂકાવ્યા, ગુ. મૂકાવો; હિ. હુકિ-જા. હક, ઘ. હુયુ, ખ. હુયુ.
૩૪ ઋતુ૦-કા. ઋતુ શરદ સોહે શશિકલા. ૩૫ અદૃષ્ટ-હિ. અંતરિ, જા.
દષ્ટિ. ૩૬ (૧) મઝારિ-ખ. મઝાર; નારિ-ખ. નાર; વળવમ-અં. કા.
વળવે; ધ્રુવ પદ-હિ. માં નથી; રંગિ-ખ. છંદિ; રામ-જા. શ્રી રંગ. (૨)
મધુર-જા. મધુરિ; સ્વરિ-ખ. સ્વર; આલમ-જા. હિ. આલમ, ખ. ઘ.
કા. ગુ. સ. અં. આલવિ; રંગભરિ-ખ. રંગભર; નાદ-ગુ. તાર; ખેલમ-
અં. ખેલમ; નાદ૦-કા. માં આ પંક્તિ નથી, પણ તેને બદલે આમ છે:-
પાખલિ વૃંદ વનિતા તણું વચમાં લીલ વિલાસ. (૩) પાખલિ-હિ. દાખલિ,
ઘ. પાખ, જા. પાખલિ; લય-કા. ખ. સ. ત્રિ; કા. લેહે; પાખલિ૦-કા.
સખી સહુ દીસે સોભતી રે, વચે હરિ સામલવન. અં. માં આ ગીત
ઉતારતાં લહીઓ ચૂક્યો છે; પડેલી પંક્તિનું પહેલું પાદ લખી, બાકીની
આખીયે ૧ લી કડી અને બીજીનું પહેલું પાદ એટલું ચૂક્યો છે.

(૧૫૪)

ચૂપે

ક્રીડા કરનાં અદૃષ્ટ હુઆ, ગોપી વિરલ્લભ કર્મ જૂજૂઆ,
જેતી જેતી હોંડમ નારિ, રેતી રેતી વંન મઝારિ. ૩૭
શોક મોહ વેદના અપાર, વૃક્ષ કલ્લમ પૂજન સિદ્ધિ સાર,
મન અહારાં લીધાં હરી, ધૂરત કૃષ્ણ ગયુ નીસરી. ૩૮
કૃષ્ણ તણમ વિરલ્લભ વ્યાકુલી, શરીરશુધિ સાન જ ટલી,
તાલોવેલિ કન્ધ સુંદરી, થોડમ નીરિ યથા જલયરી. ૩૯
કેલિ તણી પરિ ત્રુજમ દેહ. જાણ્યું એહ છાંડિસમ દેહ,
અંતર્યામી સર્વાવાસ, મનશ્ચં કાધુ ઇશુ વિચાર. ૪૦
દયાવંત સ્વામી ગોવ્યંદ, પ્રત્યક્ષ હુઆ પરમાનંદ,
ગોપી મનિ ઊપતી રત્ની, રાસક્રીડા નિહાં માંડી વલી. ૪૧

ગીત ધન્યાશ્રી

માધવ અંતરિ નારી, અંગના અતરિ હરિ,
રાસક્રીડા વૃંદાવનિ રમમ આનંદ ભરિ. (ધ્રુવ પદ)
નંદાનંદનિ એક માંડિલમ અતિ લલાલ,
ગોપી સરસાં કૃષ્ણ રમમ, વૃંદાવન માલિરિ. નંદા૦ (૧)

૩૭ મઝારિ-ખ. મઝાર. ૩૮ વૃક્ષ-જા. વૃષઃ કર્ણમ-જા. કલ્લમ; નીસરી-ખ. કા, હેતરી. ૩૯ વ્યાકુલી-ખ. વ્યાકુલી; શુધિ-મં.-ની સિદ્ધિઃ નીરિ-ખ. નીરઃ ગુ. માં આ કડી પડી છે. ૪૦ દેહ-જા. જોહ, ધ. તેહ; એહ-કા. સત્યઃ સર્વાવાસ-જા. કા. જ્ઞા. ખ. સર્વાધાર, મં. વિશ્વાધાર; ઇશુ-ધ. અશુ. ૪૧ ગોવ્યંદ-જા. ગોપાલઃ ગોપી-જા. કા. ગોપીનમ. ૪૨ કા. રાગ માઝ ધન્યાસીઃ (૧) અંગના૦-મં. અંગના માધવ અંતરિ હરિ; અંતરિ-હિ. માં 'નારી' પછી છે, ખ. અંતરઃ નારી-કા. ધારી રમિ-ખ. રમિ રે, મં. મનિ, કા. એ આનંદઃ નંદાનંદનિ-જા. નંદા નંદનમ, ધ. નંદા રે નંદિ, ખ. નંદાનંદઃ એ-જા. ધ. ખ. એકઃ માંડિલમ અતિ-જા. ધ. સ. માંડિલિ, ખ. માંડિયું અતિ, મં. માંડિઆ લિધ અતિ, જ્ઞા. કીધલા, અં. માંડીને લિએ; સરસા-જા. હિ. સરસાં, કા. (ગોપી) યાંશ્ચં; કૃષ્ણ-કા. રાસ; માહિ-કા. મઝારિ.

(૧૫૫)

અંગના નવયૌવના સહીઅર સમાણી સોહંતી,
ચતુરવચનિ વાણી વિઠલા મન મોહંતી. નંદા૦ (૨)

પહિરણિ પીત પટુલી, હીર ચીર ચૂનડી ફાલી,
સોવણું માણિક મોતી ભૂષણિ ભૂષિત બાલી. નંદા૦ (૩)

વીણા મૃદંગ તાલ સુસ્વરિ વંશ વાઅંતી.
નાનાવિધ નૃત્ય કરધ, મધુર ગીત ગાઅંતી. નંદા૦ (૪)

પરમ ભગતિ લીણી ધન્ય તે ગોલણી નારી,
ભીમચંદ્ર સ્વામી શ્રી કૃષ્ણધ સંસારસાગર તારી. નંદા૦ (૫)

ગીત સમાપ્ત. ૪૨

કંસના દુષ્ટ સેવકોનો સંહાર

ચૂપે

અહિંદ્ર નંદ, કરમ આકંદ, તેહનું દુઃખ ટાલ્યું ગોવ્યંદ
છૂટુ અલિ પરશનિ ભગવાન, વિદ્યાધર પામ્યુ સ્વસ્થાન, ૪૩
શંખચૂડ દાનવ બલવંત, કૃષ્ણ કીધુ તેહનુ અંત,
વેગમ મસ્તક છેદી કરી, રતન અમૂલિક લીધું હરી. ૪૪

(૨) સોહંતી-જા. સોહંતી, ધ. સોહંત: ચતુર-મં. મધુર; વચનિ-ધ વાણી, કા. ચતુરે. (૩) પીત-એકલી ફા. માં જ છે; હીર-ફા. માં નથી; ફાલી-હિ. જા. કાલી; માણિક-હિ. ફા. મણિ માણિક; ભૂષિત-ધ. ભુક્ષિત, ભૂષણિ-કા. ભૂષણે સોહંતી. (૪) હિ. વાઅંતી-હિ. વળવધ; નૃત્ય-ધ. નૃત્યિ; નાના૦-જા. માં આ પંક્તિ પડી છે. વીણા૦-કા. વીણા વેણુ મૃદંગ રસાળ, મૃદંગ વાજતી તાલ; નાના વિધ નૃત્ય કરે, સ્વર બાંધે રસાળ. (૫) લીણી-જા. લેણી. ખ. લીન, મં. લીની, ફા. લીલા; પરમ૦-કા. પરમ લીલા સુખકારી. ચંદ્ર અં. ચો, જા. ભટ. ૪૩ જા. મં. ગ્રશીહિ.-ખ. કા. શાપ, પરશનિ-જા. પ્રસન. ૪૪ બલવંત-જા. બલ અતિ ધણું; વેગમ-ખ. ગેલિય; છેદી-ખ. ક્ષેદી.

ગોકુલ માહિ ગોલણી ગીત ગાઇ ગોવ્યંદયરણે ચિત,
 અહનિશિ ધ્યાઇ શ્રી ભગવાન, અધક્ષણ એક ન મૂકઇ ધ્યાન. ૪૫
 વૃષભાસુર નામા પાપીષ્ઠ, ગોકુલ માહિ કસ્યુ અરિષ્ઠ,
 કૃષ્ણ ક્રીધુ તે સંહાર, કંસ તણુઇ મનિ શોક અપારિ. ૪૫
 નારદ કલ્પઃ “ કંસ ! રિપુ તેહ, રામકૃષ્ણ અવતરિયા એહ.”
 વચન સુણી કારાગૃહ એવ, કલત્ર સહિત રાખ્યા વસુદેવ. ૪૭
 કંસઇ વિદ્ધ કરેવા જેહ મોકલિયા નિજ સેવક બેહ,
 કેશી, વ્યેમ, પરાક્રમ ધણૂં, કૃષ્ણ વધ ક્રીધુ તેહ તણુ. ૪૮

પૂર્વછાયા

કંસ ભણુઇ અકૂર નઇઃ “ સુણુ અહારી વાતઃ
 “ રામકૃષ્ણ રિપુ માહરા, વેગિ આણુ તાત. ૪૯
 “ ગોકુલિ નંદ ગોપ વસઇ, દહી-દૂધ-દૂત-ભાગ
 “ કલિયો કંસઇ માંડિઉ મથુરા માહિ યાગ.” ૫૦

અકૂર દ્વારા કંસનું કૃષ્ણને નિમંત્રણ અને મથુરાપ્રયાણ

ચૂપૈ

રાજનઇ આદેશઇ કરી, વેગિ ચાલ્યા રથ જોતરી,
 ક્રીધૂં ગોકુલ ભણિ પ્રયાણુ, દીઠાં પગલાં પુરૂષ પુરાણુ. ૫૧

૪૫ ગોકુલ-છ. ગોકુલિ; ચિત-હિ. ચિંતઃ ધ્યાઇ-મં. ધ્યાઉ; ભગવાન-જા.
 ગોપાલ, કા. સુંદરશ્યામ; અધ ક્ષણ-જા. ક્ષણ; ધ્યાન-હિ. જા. નામ. ૪૬ નામ-જા.
 નામિ; કરયુ-જા. કરિ; શોક-કા. શેષ. ૪૭ કંસરિપુ-હિ, ખ. કંસાસુર; એહ-છ.
 બિહ, ખ. ગુ. અં. કા. બેહ. ૪૮ કંસઇ-જા. કંસ; અં. ક્રીધૂં. ૪૯ કંસ
 હિ. કૃષ્ણ; ભણુઇ-છ. કિહિ, જા. ગુ. કહિ; માહરા-જા. માહિરા, સ. માહરું;
 આણુ-અં. તેડો. ૫૦ ભાગ-જા. માગિ; કલિયો-જા. કલિજો, જા. ધ.
 કલિયો; માંડિઉ-જા. ભાગીક; ૫૧ ચાલ્યા-ધ. ચાલુ, ખ. સ. ફા. ચાલ્યુ;
 પુરૂષ પુરાણુ-અં. સારંગપાણ્ય.

- “ ધિન મિન માહરુ અવતાર, જે હું દેખિસિ દેવમુરારિ,”
મનિ હર્ષિત ગોકુલિ અકૂર, આવ્યા આયિમતિમે શ્રી સૂર. ૫૨
- નંદાદિક ગોપ, હરિ, રામ, મિલિયા સ્વાગત કરી પ્રણામ,
કંસ તણું કલિક આદેશ: “ વેગિ તેજા છુ દેવેશ !” ૫૩
- નંદ કહય: “ ગોકુલ નમ ગામ, મણિ માણિક જે માગમ રાય,
“ તે હું સમ્યક્ આપું સહી, રામકૃષ્ણ મોકલીમ નહી. ” ૫૪
- કરમ સન્નમ શ્રીગોવ્યંદ, કહી પ્રભોધ પ્રીતિવિઆ નંદ,
નાના વિધ લીધા ઉપહાર, રથિ બહા શ્રી દેવમુરારિ. ૫૫
- દેખી કૃષ્ણ તણું પ્રયાણ, ગોપી બાણુમ: “ અહારા પ્રાણુ,
“ હરિવાનમ આવ્યુ અકૂર, જૂડા તેહ (યે) કહમ અકૂર. ૫૬
- “ જોડ દુષ્ટ તણુ મહિમાય, આંપિ અહારી. લેમ જામ,
“ હે હે દૈવ ! અદૈવત એહ, કૃષ્ણ વિના કિમ ધરશું દેહ ? ૫૭
- “ કાયા કિમ જીવમ વિણુ પ્રાણુ ? નેત્ર યથા દર્શણુ વિણુ બાણુ,
“ તિમ અહારુ એ આનમા, લેમ ચાલ્યુ દુરાતમા. ” ૫૮
- એણી પરિ ગોપી કરમ વિલાપ, અકૂર નમ દીમ બહુ શાપ,
કાયા કંપમ, ગદગદ ગલમ, પલવટ પાલી, પડિ પલમ. ૫૯

૫૨ દેખિસિ-જા. દેખ, ખ. સ. દેખસ, ધ. દેખસ. ૫૩. દેખિસ; હિ. સૂરિ.
૫૪ જુ-દિ. ૫૫, ૫૬. જડ; તેડયા-ધ. તેડા; ૫૪ મોકલીદ-જા. ગુ. મં. મોકલાઈ,
કા. મોકલાએ, અં. મોકલીયે. ૫૫ લીધા-જા. લીધુ; રથિ-ખ. રથ્ય જમ;
કહી-કા. દેહ. ૫૬ ગોપી-હિ. માં આ પાદ પડેલું છે; સ. મં. નૂડું તે;
તેહ ધ. યે; જૂડા-કા. જૂડા ગોવ્યા એહ અકૂર, કા. નૂડું કર્મ કરે છે કૂર.
૫૭ હિ. જોડ, ખ. જોડ; દૈવત-સ. દૈવગતિ; અદૈવત-મં. દૈવાય. ૫૮
એણી-ધ. ઇણી; હિ. દેહ, કા. દે છે, અં. દેએ; કંપમ-જા. ૫૯. સ. કંપમ;
પડિ-જા. ધ. ખ. ફા. સ. કા. અં. પાલી; ગોપી-કા. ગોવણી. કાયા-
મં. માં આ પંક્તિ નથી.

સૂકષ્ણ વયલુ, નયલુ જલ ઝિરધ, કૃષ્ણ તણા રથ આડી ફિરધ,
આશ્વાસના કરી આનંદ, ગોપી સહિત ચાલ્યા ગોવ્યંદ. ૬૦

અકૂરને ચમત્કારદર્શન

અકૂર યમુના કરધ સનાન, જલ માહિ દીઠા ભગવાન,
ગુધ રથિ બધઠા છધ તેહ, વલી જલ માહિ દીઠા તેહ. ૬૧
અતિ વિસ્મય પામ્યુ મન માહિ: “ ભક્તવત્સલ ! સેવકનધ ત્રાહિ.
“અનંત પુરુષોત્તમ મહિમાય.” સ્તવન કરી નધ લાગુ પાય. ૬૨
અકૂર માગધ એ વરદાન: “ માહરધ ધરિ આવુ ભગવાન,
“ ઉત્તમ હરિપદપંકજ રેણુ, મજ કુલ પાવન થાધ તેણુ. ” ૬૩
“ તહારા મનોરથ જેહ, ” કૃષ્ણ ભણુધ : “ હું પૂરિસ તેહ. ”

કૃષ્ણબલરામનો મથુરાપ્રવેશ-પરિચટહનન, મુદામા અને કુળજાને પ્રસાદ

અકૂર આવ્યા નગર મઝારિ, વાત નિવેદી રાજદૂઆરિ. ૬૪
રામકૃષ્ણ રથિ બધઠું સહી, મથુરા આવ્યા વેગધ વહી,
નગર દૂઆરિ રહ્યા દેવેશ, પ્રમાનિ કીધું પ્રવેશ, ૬૫

૬૦ આશ્વાસના-જા. સ. મં. આસવાસના; ઝિરધ-ધ. ભરી, જલ-ખ. બેહુ; ચાલ્યા-ખ. વાલ્યા; આડી-ફા. આગલી; કરી આનંદ-કા. દેધ અનંત; ગોવ્યંદ-કા. ભગવંત; ફરિ-ગુ. પડિ. પલવટિ-અને કૃષ્ણ-એ બે પાદ ગુ. માં કડીફેર લખાયલાં છે. ૬૧ દીઠા-ફા. દીસી, જા. દેધ, ગુ. ફા. સ. મં. ધ. દેધ, કા. અં. દેખે; હિ. જોધ, -ફા. જુઠનુ; છધ-ફા. માં નથી. ૬૨ ત્રાહિ-ખ. બાંહ, અં. ત્યાંહ; ભક્ત-અને અનંત-ધ. માં આ બે પાદ પડેલાં છે. ૬૩ આવુ-મં. પધાર; તેણુ ધ. ફા. તેણિ; રેણુ-ફા. રેણિ, મં. રેણુ. ૬૪ ભણુધ-મં. કહધ; હું-હિ. માં નથી, પૂરિસ-મં. પૂરિશિ, જા. પૂરસિ, ધ. પૂરસે, અં. હું બાણું; ભણુધ-ધ. કહિ; જેહ-ફા. સ. છિ જેહ. ૬૫ બધઠું-મં. જા. ફા. ખ. સ. ધ. બિઠા; નગર દૂઆરિ-ધ. પૌલિ દૌરી; દૂઆરિ-ધ. દૂઆર; રહ્યા-ફા. રહીઆ, કા. થોલ્યા.

ગોપ સહિત સોહા ગોવ્યંદ, જાણે દેવ સંધાતિ ઇન્દ્ર,
મુનિવર સુરનર પત્રગ બહુ કૌતિક જોવા આવ્યા સહ. ૬૬

મારગિ મલિક પરીઅટ જોડ, માગ્યાં વસ્ત્ર ન આપ્યાં તેડ.
રજક કલ્પ: ‘વનચર ગોપાલ ! નવિ ઓલખુ કંસ ભૂપાલ.’ ૬૭

કૃષ્ણ તેલની વાણી સૂણી, સીખામણ દીધી અતિ વણી,
ખૂસટ મારયુ, શર રડવડયું, જાણે વૃક્ષ તણું રત પડયું. ૬૮

ભલે પડયું લૂમન સંધાત, અપુત્રિયાની યમ ધરવાત,
વસ્ત્ર હરી લીધાં ગોપાલિ, સવળા કીધા ઝાકઝમાત. ૬૯

સુદામા વનમાલી નામ, માલા આપી કર્મ પ્રણામ,
માગધ ભક્તિ તણી ભગવાન; તેલનધ દીધું તે વરદાન. ૭૦

કુખ્જ દાથિ કચોલું જોડ, આવનિ ચંદની ભરીઈ તેડ,
પૂજ્યા રામકૃષ્ણ નિજ ભૂપ, તેલનું કીધું સુંદર રુપ ૭૧

ધનુષભંગ-કંસને વિપરીત શકુનનાં સ્ફુરણ

ધનુષ શાલ કંસાસુર તણી, માલિ પછડા ત્રિભુવનવણી,
સવળા સુવર દેવરાવ્યા માગ, જાણે ડોકરિન-વરિ તાવ, ૭૨

મહા ધનુષ પૂજન જોડ, ડાખન દાથિ લીધું તેડ,
ભાંજ્યું, શખ્દ ગયુ આકાશ, મથુરા માલિ પડીકે ત્રાસ. ૭૩

૬૬ હિ. કુતિગ, જા. કુતગ, ધ. કૌતગ, મં. કૌતક, કા. હરિને;
આવ્યા-જા. ધ. ખ. આવ, મં. આવ્યું, ફા. આવ્યક, સ. આવ્યુ, અં.
ચલીઆ. ૬૭ મલિક-મં. મલિકે; જોડ, -હિ. લેહ; ઓલખુ-હિ.
ઉલખુ, જા. સ. ઓલખ; વનચર-હિ. વચન. ૬૮ મારયુ-જા. ગુ.
મારી; રવડયું-જા. રડવડય; પડયું જા. પડય; વૃક્ષ-સ. વૃષ્ટિ; ખૂસટ-
કા. ખૂસટે; જાણે-હિ. માં આ પાદ પડેલું છે. ૬૯ અપુત્રિયાની-ખ.
અપુત્ર તણી; યમ-જા. જાણે; ગોપાલિ-જા. ધ. ખ. ફા. ગોપાલ; લૂસધ-ફા.
લૂટિ. ૭૦ કરધ-જા. પૂરધ, મં. કરયું, ગુ. ખ. ધ. કર; દીધું-જા. કીધું. ૭૧
કુખ્જ-હિ. ભરી કુખ્જ; કચોલું-સ. કચોલાં; ભરિ-સ. ભરીયા. ૭૨ કંસાસુર-
હિ. કંસાસર; શાલ-જા. સાલિ; હિ. જા. દેવાવ્યા. હિ. મં. ડોકરિ, અં.
જેકરને. ૭૩ ભાંજ્યું-ધ. ભાગુ, જા. ભાંજું ધનુ, ફા. ભાગું.

રાત્રિ પડી આપણુઠ્ઠ હામિ આળ્યા નંદ કૃષ્ણુ નમ્ રામ,
દેખમ્ કંસ સ્વમ્ મજારિ, કાલાં કાપડ પલિસ્યાં નારી. ૭૪

જાટ, શીઆલ, શ્વાન, ખર સાથિ, કાઠી કાંતી ખાપર હાથિ,
વેગમ્ ચાલિ મલાએ સવાર, કંસ કચ્ચુ ગર્દભિ અસવાર. ૭૫

નાગુ તેલમ્ ખરડયુ દેહ, દક્ષિણુ દિશિ ચલાગ્યુ તેહ;
શર છેધૂં જગ્યુ ભયભીત, પ્રાત હુકે જગ્યુ આદિત. ૭૬

કંસના મહિઅખાડાની તૈયારી

કંસમ્ મહલ તેડીઆ મુદ્દક, શલ્ય, ચાણુરઃ
“ મહા ખાડમ્ રામકૃષ્ણુ મરડી કરયો ચૂર.” ૭૭

તતક્ષણિ રંગભૂમિ રચી, આયસ દીધૂં રાય,
મહાવાઇ બાકરી, ટોડર બાંધમ્ પાય. ૭૮

(પદ ૧) રાગ સીધુકે; માલાખાડ

કંસમ્ ભાણુજનુ એ કરિવા એ ભંગ એ,
રંગિભૂમિ મહલા સજ કર્યા એ,
તેડુ એ નંદ લિમ્ ઉપદાર એ,
વાર મલાઉ ઉતાવલા એ. (૧)

૭૪ કાલાં-જા. કાલિ કાપડિ પલિરિ નારિ; આપાપણુ-ધ. આપ આપણિ,
ખ. આપાપણિ, ખ. ૭૫ શિઆલ મં. શૃંગાલ; અસવાર હિ ઇશવાર, અં. એ
વાર. ૭૬ આદિત-જા. જગદીશ; છેધૂં-ખ. ધેધૂં, કા. છેલકે; હુકે-હિ. હૈકે પ્રાત
હુકે-ધ. પ્રભાતિ; જગ્યુ-કા. જગ્યા. ૭૭ શલ્ય-હિ. સન્ન, ૭૮ બાંધમ્-ધ.
ખ. બાંધ્યા; વાઈ-ખ. વાચુ. કા. માં નથી. સીધુકે-કા. સીધકો (?) ૭૯
પદ-૧ (૧) કરિવા-જા. ગુ. બ. કરવા, સ. ખ. કરેવા; ભંગ ગુ. અંતઃ
કર્યા-ખ. કરે; તેડુ-કા. તેડકે, ગુ. તેડિ; વાર-ધ. ગાંધ વાર.

(૧૬૧)

કુવલયાપીડનું પરિદર્શન

ત્રોટક

ગિતાવલા ભાણેજ માહિલા મિલવા હેજ,
આલિઆ કેશવરામ રણ જિતવા સંગ્રામ.
પ્રવેશ્યા નગર મજારિ, આલિઆ પોલિ દૂઆરિ,
કુવલયાપીડ ગજેન્દ્ર મૂકઈ નહી ગોવ્યંદ,
ગોવ્યંદનઈ મૂકઈ નહી આડુ ધરયુ પુંતારી,
કંસઈ માંડિઉ કારણિ રામમુરારિ. (૨)

પદ ૧

પદ ૨-રાગ સીંધુડ

કૃણુ કલઈ: “ મુજ આપુ એ માગ એ.”
નાગ ન વાલઈ તેલ, હરિ ચડયુ એ,
ભણઈ પુંતાર: “ અમુજ ગોપાલ એ,
“ કાલ પુહુતુ હવઈ તલ તણુ એ. (૧)

ત્રોટક

“ તલ તણુ પુહુતુ કાલ, છૂટુ નહી ચઈ જાલ,”
કોપિ ચડયુ અંબુજ, મોડિઉ ગજ અતિ દુષ્ટ.
આવતુ દેખી એલ, હરિ પૂછિ સાણુ તેલ,
તાણિઉ કરતુ ચીસ પાછુ ધનુષ પંચવીસ.

૫૬-૧ (૨) ત્રોટક કા. માં નથી; કા. તૂટક છંદની ચાલ. ઋણુ-ભ. માં આ પાદ પડેલું છે; પ્રવેશ-ભ. માં આ પાદ પડેલું છે; આલિઆ-ધ. આલિઆ; પુંતારિ-ધ. અં. કુંતાર, મં. મોતારી, ખ. કા. મોતાર, ગુ. કા. પુંતાર, કા. પોહોતર; જિતવા-હિ. જ. મં. છપવા; મજારિ-ખ. મજાર; માંડિઉ-અં. મોડિઉ. ૫૬-૫૬-૨ (૧) રાગ સીંધુડ-આને મળતો રાખ્દ માત્ર કા. માં જ છે. માય-ધ. માગિ રે કાંઈ; ચડયું-હિ.-ચડયા, ધ. ચડડ, કા. ચડય; ૫૬ ૨ (૨) ચઈ-ભ. યયા; મોડિઉ-ભ. સ કા. ખ. મોડિઉ, ધ. પેડયુ,

(૧૬૨)

મુખ માહિ મોટી દાઢ પગ દિઈ લીધી કાઠી,
પગ સાહી કાઠી દાઢ તેહ તણી, પ્રાણહીન કરયુ કરિ,
પુંતાર મારયુ, તેહ તારયુ, ચાલિઆ વેગધ હરિ. (૨)

પદ ૨

રંગ-અખાડામાં કૃષ્ણ બલરામનો પ્રવેશ

પદ ૩-રાગ સૌંધૂ

બલભદ્ર સહિત સોલ્યા શ્રીરંગ એ,
ગંગા યમુના જશા નિર્મલા એ,
અવિઆ મુનિજનન સુરભૂપ એ
રૂપ જોએવા શ્રીકૃષ્ણ તણું એ. (૧)

ત્રોટક

શ્રીકૃષ્ણ રંગ મઝારિ બાલક દેખઈ નારિ,
દેવતા ત્રિભુવનિ કાય જોડીય પર્વતપ્રાય,
યાદવ દેખઈ ભૂપ, કામિની કંદર્પ રૂપ,
યોગીય આતમ હંસ, રિપૂ રૂપ દેખઈ કંસ,
રૂપ દેખઈ તિલાં કંસ કાંચુ કાલવેષિ મુરારિ,
અરૂપ નાના રૂપ સોલ્યા શ્રીકૃષ્ણ રંગ મઝારિ. (૨)

પદ ૩

અં. કા. ખેડીયો; ગજ અતિ-જા. હય; પાછુ-જા. પાછુ વહુ; લીધી-જા.
લીધી નઈ; પગ સાહી-જા. માં આ પાદ નથી; પ્રાણુ-જા. તેહના પ્રાણુ લીધા
હરી; પ્રાણુહીન-ખ. પ્રાણુવીહુણ; કરયુ-ખ. કીધુ, ફા. કરયઉ; હરિ-ખ. કરી,
ફા. કરી હરિ; કાઢિ-ફા. ગાઢિ; છટુ-કા. છટશો. ૭૬ પદ-૩ (૧) જો
એવા-જા. જાણેવા, અં. સ. ધ. ખ. જોવા, ફા. જોઅંતા; સુર-ધ. ભૂપ રે
કાંધ; શ્રી-ધ. શ્રી રંગ રે કાંધ; મુનિજન-ખ. ધ. મુનિવર; સુર-અં. સુંદર.
પદ-૩ (૨) રૂપ દેખઈ-હિ. જા. માં આ પાદ પડેલું છે; દેખઈ-અં. વેષઈ;
રંગ-જા. રંગમંડપ, કા. સભા; નાના રૂપ-ખ. નાના વિધિ, ફા. નાનું રૂપ;

(૧૬૩)

પદ ૪-રાગ સીંધુડ

રંગભૂમિ માહિ બોલિ એ માલ એ:

“ ચાલિ ચાલિ ” કહધ કૃષ્ણનઈ એ,

માહો માહિ યુદ્ધ કરધ અપાર એ,

હારિ ન માનઈ કો કિહિ તણી એ.

(૧)

ત્રોટક

કોઈ ન માનઈ તિહાં હારિ, તે મલ્લ અતિ જૂઝાર,

પ્રહાર મૂકધ મઠિ, કટકટી કૂરમ પૂઠિ,

દ્રમદ્રમિ ધરણીવ્યાલ, ડગડગ્યા દશ દિગ્પાલ,

એલનઈ ન સૂઝઈ સૂર, નીસાલણી વાજઈ તૂર.

કરઈ વિવિધ વિનાણુ, જડ ઉજડઈ સંધાણુ,

તેણુ નાદિ ગાજઈ વ્યોમ, યોધા હુઆ ઊરધારોમ,

જન હુઆ ઊરધારોમ, દેખી યુદ્ધ દારુણુ તેલ,

કહિ: “કિહાં મલ્લ મલાખલી, નિઈ કિહાં ખાલક એલ.” (૨) ૮૨

પદ ૪

મુષ્ટિક અને ચાણૂરનું પરિહસન

પદ ૫-રાગ સીંધુડ-માલાપાહુ

“ જય જય રામ, દામોદર દેવ એ.”

એવ આશી મુનિવર દિઈ એ.

આતમ હંસ-અં. આત્મસ્વરૂપ. ૭૬ પદ ૪ (૧) જા. માં આ કડીનાં પહેલાં
એ પાદ માત્ર “ રંગભૂમિ ” શબ્દ સિવાય પડેલાં છે. માલ એ-લ.
માલ રે કાંઈ, ખ. મલ એ, મં. કા. અં. મલ્લ; હારિ-ખ. હારિ.
રંગ-૨૬. રંગભૂમિ રલીઆમણી માહિ; એ અપાર-કા. એ અતિ અપાર.
પદ ૪ (૨) કટકટી ખ. કા. અં. કડકડી; દ્રમદ્રમિ-જા. ધ. ધમધમી; વ્યાલ-
જા. ખાલ; ડગડગ્યા-જા. ધ. ડગમગ્યા; યોધા-જા. ખ. ફા. માં આ પાદ
પડેલું છે. જડ-ફા. જડ, મં. જડિ, ગુ. જડયુ, કા. જડ-હજડે
વિવિધ-ખ. ધ. વ્યવધિ પરિ વ્યનાંણુ; જડ-હિ. માં આ પાદ પડેલું છે; હુઆ-
મં. હોઆ. ૭૬ પદ-૫ (૧) હિ. આસી-જા. આશી, ૨૬. આસીસ; વીર એ-લ.

(૧૬૪)

બાથઈ આવિઆ બલભદ્ર વીર એ,
મુષ્ટિક ધીર ભાજઈ નહી એ,

(૧)

ત્રોટક

ભાજઈ નહી તે યોધ, બલદેવ ભરિઆ કોધ,
પ્રહાર મૂકઈ ઠીક, તેણુઈ લૈઈ ફૂટઈ હીક,
મારિઉ મુષ્ટિક મક્ષ, શતખંડ કીધુ શક્ષ,
કર, ચરણ, દંતા ક્ષીણ, એક કરયા નાકવિહીન.
ચાણૂર કેરૂં ઊર શ્રીકૃષ્ણ કીધુ ચૂર,
તોસલ તણૂં શિર તૂટ, રીપુ ફૂટ કીધુ ફૂટ,
રિપુ ફૂટ કીધુ કંસા ફૂટ, જિતુ મક્ષ મુરારિ,
ભીમ ભાજઈ દેવ મુનિવર કરઈ જય જયકાર.

(૨) ૭૯

પદ ૫, માલાપાદુ સમાપ્ત. ૭૯

કંસનાં હુવાતીયાં અનૈ વધ

દ્વિહા—(સોરઠા)

મુષ્ટિક મક્ષ, ચાણૂર માત્રાખાડઈ મોડિઆ,
સોલ્યા શ્રીપતિ સૂર, રંગભૂમિ રલીઆમણી. ૮૦
કંસ કરઈ કાંઈ રોસ, મન માલિ માધવ વશ,
જડયુ જમલુ જલકોશ સોનાશૂં સોલઈ નહી. ૮૧
કંસ પુહુતુ કાલ કેશવશૂં કલહુ કરઈ,
મિલ સરસુ શીઆલ પુરુષારથિ પહુચઈ નહી. ૮૨

વીર રે કાંઈ; કિંઈએ-ફા. કા. ગુ. ઉચ્ચરિ. ૭૯ પદ-૫ (૨) ભરિઆ-ખ.
ભરીઆ, સ. ભરીઆ; પ્રહાર-જા. માં આ પાદ પડેલું છે; કીધુ-જા. કરીઉ;
સક્ષ ફા. શત કરી; કર્યા-જા. માર્યા; તૂટ-જા. ફૂટ; શિરતૂટ-કા. શરીર તૂટ,
રિપુફૂટ-ખ. રિપુફૂટ; ભણુઈ-ફા. મં. સ. કા. જા. પ્રણમિ: કરઈ-મં.
વરત્યુ. ૮૧ કાંઈ-જા. માં નથી; હિ. જમલુ જા. જમલક, સ. જમલિ, ખ. જા.
જમલ્ય, ધ. ગુ. ફા. જમલુ; જડયુ-ખ. જડયું; શૂં-હિ. મં. સરિશૂં. ૮૨ કરઈ-

(૧૬૫)

ચૂપે

કંસ કલ્પઃ “ એ બાંધુ બેલ, રામકૃષ્ણ રિપુ માલરા જેલ,
“ લોલકે ભરુ નંદના પાય, વેગધ લૂસુ ગોકુલિ ગાઈ.” ૮૩

વચન મૂળી કોખ્યા દેવેશ, મંચકિ ચડિઆ, સાહ્યા કેશ,
હેકું નાંખ્યુ, ઉપરિ હરિ, તેહની કાયા ચૂસણુ કરી. ૮૪

ભાઈ આહ કંસના જેલ, યુદ્ધ કરેલા આવ્યા તેલ,
હેલા હરિષિ પુરુષ પુરાણ, કાઠી લીધા તેહના પ્રાણ. ૮૫

માયબાપના છોડ્યા પાશ, કુસુમવૃષ્ટિ હુમ આકાશ,
દેવ સદિત આવ્યા દેવેન્દ્ર, પ્રણમ્યા પાગ તણા ગૌવ્યંદ. ૮૬

સેવક કેરાં કાધાં કાજ, ઉગ્રસેનનમ આપ્યું રાજ,
નંદાદિક ગોકુલિ મઝારિ, મથુરા માલિ વશ્યા મુરારિ. ૮૭

બીમ ભાણુઈ કથા મનિ વસી, રૂપક આહ આગત્તાં અસી,
કંસવધ બોલ્યુ વિસ્તાર, પાયા ત્રિણી, કત્તા થઈ ખાર. ૮૮

ઇતિશ્રી વિષ્ણુદાસ ભીમવિરચિત હરિલીલા પોડશ

કલામાં ખારમી કલા સમાપ્ત.

ધ. કરુ; પુરુષારથિ-જા. ધ. શ્રી. ગુ. મં. પુરુષારથ; કલકુ-ખ. કલક, સ્ક. કલ્યુ, ખ. કલકુ, શ્રી. કલેશજ. ૮૩ ચૂપે-હિ. માં નથી. બાંધુ-જા. માં નથી, સ્ક. બાંધ્ય; ભરુ-હિ, ભરયુ; ગાઈ-ખ. જયુ; લૂસુ-કા. હુટો. ૮૪ સાહ્યા-મં.-સાહ્યુ; ઉપરિ હરિ-જા. ચપટ કરી; મંચકિ ચડિઆ-ખ. કા. સ્ક. મંચક ચઢી. ૮૫ હેલાં-મં. લીલાં; હરિષિ-મં. હરિષિત; આવ્યા-હિ. માં નથી; ધ. માં આ કરી પડી છે. ૮૬ જા. માં આ કરી પડી છે. ૮૭ આવ્યું-જા. ધ. દીધું; વશ્યા-જા. આવ્યા. ૮૮ અસી-કા. એશી. ઇતિ શ્રી-ખ. ભાગવતે મહાપુરાણે. મં.-ઇતિશ્રી હરિલીલાયાં ભીમવિરચિતે કલામંથે ભાગવતે દશમ સ્કંધે કલા ખારમી સમાપ્તા ॥ ૧૨ ॥ સંખ્યા ચૂપે ૭૪, પૂર્વજાયા ૮, દ્વિજા ૩, પદ ૩, એવં સંખ્યા ૮૮ ॥

(૧૬૬)

કલા ૧૩ મી.

પાયો ત્રીજો-વિચાર; ચાર કલા ૧ દશમ પૂર્વાર્ધ, ૨ દશમ
ઉત્તરાર્ધ, ૩ એકાદશ, અને ૪ દ્વિદશ સ્કંધ.

દશમ સ્કંધ અધ્યાય ૪૨-૪૯.

પૂર્વછાયા

હવે યરિત્ર ગોવ્યંદનાં મથુરાં કીધાં જોલ,
અધ્યા સાત તણી કથા કિંચિત જોલિસ તેલ. ૧

ચૂપે

ગુરુશૃણુનિવાસ અને વિદ્યાપ્રાપ્તિ

ખાંધવ ખિહુ કેશવ-રામ, પુરી અવંતી ઉત્તમ દામ.
સાંદિપનિ આત્મણુનું નામ. તેલનઈ વેગધ કરયુ પ્રણામ. ૨
વિદ્યારથિ કૃષ્ણ નમ્ર રામ. ત્રીજુ મિત્ર સુદામા નામ,
રાત્રિદિવસ એકમનાં ભણુઈ, દેહ તણાં સુખદુઃખ નવિ ગિણુઈ. ૩
ભણુવા લાગા ગુરુનઈ મહિ. ચૌદઈ વિદ્યા દિન ચુસહિ,
કરતાં પાદ ન લાગી ઘડી. જાણે કરી આગઈ આવડી. ૪
ગુરુદક્ષણા એલ વર વરયુ. માગ્યુ સુત જે સાગરિ હરયુ,
વેગધ આણી આપ્યુ તેલ. કરી પ્રણામ આવિઆ જોલ. ૫

પૂર્વછાયા

ભ્રમરગીતા અને ગોપીઆના આલંભા

કૃષ્ણ કહિ ઉદ્ધવ પ્રતિ: “ વેગધ ગોકુલિ જનઈ,
“ કહિ સંદેશા અત્ત તણા નંદ યશોદા માય. ” ૬

કલા ૧૪ મી

૧ નાં-હિ. તણાં; કિંચિત્-જા. સંષેપિ; જોલિસિ-ગુ. જોલિશિ, ધ.
જોલોસ, જ. જોલેશ, સ. ગુ. જોલસિ; કીધાં-કા. કહીઆં. ૨ હિ. જોહુ.
પુરી-જા. માં આ પાદ પડેલું છે. ૩ દેહ-હિ. દેવ, ગુ. દેવ; ગિણુઈ-જા.
ધ. સ. ગણુઈ; એકમનાં-જા. એકમનુ. ૪ ચૌદઈ-ધ. ચઉદિ; કરી-હિ. મં.
જા. સ. જ. ગુ. કિરિ; કરતાં જ. કરતાં; લાગા-જા. લાગુ. ૫ જોહ-જા.
જોહ; સાગરિ-જ. સાગિર; મં. સાયર; આવિઆર-મં. ચાલીઆ. ૬ જાઈ-
ધ. અં. જયુ, અં. સ. કા. જય; કહિ-હિ. મં. સ. કહે, -જા. તે.

(૧૬૭)

ઉદ્ધવ વેગિ ચાલિઆ, ગોકુલિ પુહુતા એહ,

કથા કહી સંતોષિઆં નંદ્યશોદા એહ. ૭

દેખી રથ ઉદ્ધવ તણુ નંદ તણા ગૃહદારિ,

દિધિ ઓલંભા અતિ ઘણા ગોકુલિ કેરી નારી: ૮

ભ્રમરગીતા

છંદ પાઘડી

“ એ આગઈ ગોપાલ રૂપ, હવઈ હુઉ મથુરા માહિ ભૂપ,

“ તૂં કાંઈ કરઈ અલ્પ તણી સાર, એ નિર્લજ, નિર્ગુણ અછઈ અપાર.” ૯

ઓલંભા ઉદ્ધવનિ દેઅંત, કૃણુ-વિરહ-દુખ નવ્ય સહંત,

“ હરિ અવગતિ એ કિહુ દિ રહંત ? ” ભીમ ભણુઈ ધમ ગોપી કહંત: ૧૦

“ એ કપટ રૂપ માનુષ વેષિ, કોઈ વક્ષલ નહી, એહનઈ દેષી,

“ જેહ પ્રીતિ કરઈ એહશૂં અપાર, તે ચૂકઈ સુખ તણાં સંસાર. ૧૧

“ એ જીર્ણ પુરૂષ તણુ જે પાર, કોઈ ન જાણુઈ કરતાં વિચાર;

“ એહ જોતાં મૂરછીઈ મંન, ઘરિ પાછુ નાવઈ તે જંન. ૧૨

૭ આ કડી જા. માં પડી છે. ચાલિઆ-ધ. સંતોષયા; એહ-ધ. એવ. ૮ દારિ-ખ. દાર; નારિ-ખ. નાર; દિધિ-ધ. દિ. છંદ પાઘડી-ધ. રાગ વસંત, છંદ પદ્ધતી, ગુ. પાવડીક. ૯ એ-મં. કૃણુ; હુઉ-હિ. હૌઉ, જા. હઉઉ, ધ. હઉઆ, ધ. હુઉ; એ નિર્લજ-જા. એ નર ગણુ નીલજ અપાર, ગુ. એ નિરજ જીતિ રૂકણુ છિ અપાર; નિર્લજ-ખ. ધ. નીલજ, હિ. નિર્મ; નિર્ગુણ-કા. નગુણો; વં-ધ. વં તો; ૧૦ આ કડી માત્ર ધ. ગુ. માં છે, પણ તે અહીં વચન-આકાંક્ષા-પૂર્તિ માટે જરૂરની લાગે છે. ગુ. દે-અંતિ, સહંતિ, રહંતિ, કહંતિ; ધ. માં બીજી પંક્તિના બીજા પાદનો પાછલો ભાગ ઘસાયો છે. ૧૧ કપટ-કા. પરમ; કોઈ-કા. કોશું. ધ. માં આ કડીના બીજા પદથી તે કડી ૩૨ મીના પહેલા પાદ પર્યંતના ભાગ પૂરતાં પાનાં નથી. ૧૨ જે પાર-હિ. ય પાર, સ. અપાર, જા. અ. અવ-તાર, ધ. (તણી) વાર; મૂરછીઈ-ખ. મૂરછીત; એહ જોતાં-ધ. અ. એ જોઅંતાં; કોઈ-કા. કોણે ન લીધો એનો પાર; ઘરિ-કા. વળી.

- “ તેહનઘ નવિ જાણુઈ જુદિ ચિત્ત, વાણી કિંમ કહીય કવિત્ત,
 “ રક્ષાકારણ લીલા અવતાર, ઉતારેયા અવનીનુ ભાર. ૧૩
 “ માયાવી મનિ હરતા મુરારિ, એ મોહ્યુ નગર તણીય નારિ,
 “ જોહનઘ ધરિ ત્રિભોવન તણું રાજ, તેહનઘ અમ સરીખાં કવણુ કાજ. ૧૪
 “ કુલક્રિયા રહિત પીડાર મૂઠ, એહની લીલા જીઘ ગહન ગૂઠ;
 “ નિશિ રાસકીડા પ્રેમ કીધ, એહનઘ ચિત્ત અમારાં લીધ. ૧૫
 “ કુચ કુંકુમ અંકિત સધલાં ગાત્ર, વૃંદાવનિ રમતાં મધ્ય રાત્રિ,
 “ અતિ આહતિ વંશ વાયુ જોહ, હવઘ કાં વિસરાય તેહ સનેહ ? ૧૬
 “ હે કૃષ્ણ ! કૃષ્ણ ! લીલાં વિલાસ, શરણાગતવત્સલ શ્રીયનિવાસ,
 “ ત્રય તાપનિવારણ, સ્વયંપ્રકાશ, વેગિ કરિ સ્વામી શોકનાશ. ૧૭
 “ કેશવ, પુરુષોત્તમ, લોકનાથ, જલનિધિ ખૂંટતાં દધ દાથ,
 “ ત્વં અંતર્યામી સર્વ દેખઘ, કરુણાનિધિ અહનઘ કાં ઉવેખઘ.” ૧૮
 ગોપી વિરહાતુર દેખઘ ભૂંગ, સંદેશા એહ કહઘ શ્રીરંગ:
 “ અહ અંતરિ તાપ દહઘ અનંગ, વેગિ કરુણાજલ સીંચિ શ્રીરંગ ! ” ૧૯
 ધતિ એલંભા સમાપ્ત.

૧૩ કારણુ જા. કારણિ; જુદિચિત્ત-૫૧. ચિત્ત વાણી કિંમ કહીય કવિત્ત વખાણી. ૧૪ મનિ-જા. મન; મોહ્યુ-હિ. મોહ્યા, ખ. મોહીયું; ધરિ-ખ. ધર; શરીખાં-ખ. સાથિય શં કાજ; તણું-સ. કેરું; કવણુ કાજ-ગુ. કુણુ માત્ર ૧૫ કીધ-જા. કીધ; નિશિ-ખ. મં. નિશાં, હિ. નિશ; લીધ-કા. ગુ. હરી લીધ, સં. હરીયાં લીધ, કા. હરીને; અમારાં-અ. અમારું. ૧૬ અંકિત-હિ. અકિત, ૫૧. અંગિત, કા. અકલ; સધલાં-ખ. સંય, ગુ. કમળ; મધ્ય-જા. સકલ; હિ. આહતિ; વંશ-ગુ. વીણા; અતિ-કા. આલાપ્યો મોહન વંશ જોહ, કેહેજોજી કાં વિસારયો તેહ. ૧૭ શરણાગત-જા. ૫૧. ખ. શરણાગતિ; કરિ-ખ. કર, કા. કરો, અ. કરે. ૧૮ દધ-જા. મં. ખ. સ. આપઈ; ત્વં-જા. માં નથી, ખ. ત્વં; કાં હિ. કાંઈ-૧૬ એહ-ખ. એક; અંતરિ-ખ. અંતર; દહઘ-ખ. દિહિ; સીંચિ-હિ. સીંચી, ખ. શીચ્યું, ૫૧. સીચુ, સ. અ. સીચે, કા. શીચો, ગુ. શીંચીત; એહ કહઘ કા. કહિયે, સ. કહજે. શ્રીરંગ-હિ. જા. અંતિ.

(૧૬૯)

ચૂપે

એણી પરિ ભ્રમરગીતા ભણી, ઉત્તમ તેલની વાણી સૂણી,
ધન્ય ધન્ય ગોપીનુ અવતાર, ઉદ્ધવ વલી વલી કરમ જુદાર. ૨૦
કવણુ કાજ ઉત્તમ અવતાર, કૃષ્ણ-કથારસ નદી વિચાર,
જે જન વિષ્ણુ સદા મનિ ધરઈ, મોટૂં કુલ તેલનઈ શૂં કરઈ ? ૨૧
કિલ્લં વ્યભિચારી દુષ્ટ વનચરી ! કિલ્લં અનાદિ પુરૂષ, શ્રીહરિ !
અત્મા શંકર કરઈ વિચાર, જેહ તણુ નઈ જાણુઈ પાર. ૨૨
ગોપીનઈ દીધુ ઉપદેશ, અંતર્યામી હૃદયનિવેશ.
ઉદ્ધવ વલ્લિયા કરી પ્રણામ, આવી મિલિયા કેશવરામ. ૨૩

મથુરામાં સેવકોને સન્તોષ

એક વાર સ્વામી ગોપાલ કુખ્જનધરિ પુહુતા ભૂપાલ,
તેલનઈ દીધું અતિ ઘણું માન, અકૂરધરિ ચાલ્યા ભગવાન. ૨૪

પૂર્વજાયુ

લક્ષ્મિભાવિ સંતોષિયા, કીધુ ખડુ પસાઈ,
અકૂર વેગિ મોકલ્યા જિલ્લં યુધિષ્ઠિર રાય. ૨૫

જરાસંધનો સત્તર સંગ્રામમાં પરાજય

કંસ તણુ વધ સાંભલી જરાસંધ ભૂપાલ,
દલ મેલી નઈ આવિઉ ક્રોધભરિત તતકાલ. ૨૬
વૈર જમાઈનું કરઈ અસુર તણુઈ મનિ રીસ,
વીંટયું નગર અક્ષોહિણી ત્રિણી આગલી વીસ. ૨૭

૨૦ વલીવલી-કા. વલીયા. ઇતિ ૦ ગુ.- માં છે, મં. ઇતિ ભ્રમર-
ગીતા સમાપ્તા, જ્ઞ. ખ. નથી. ૨૧ કાજ-જ્ઞ. કાજિ; હિ. કથારસ. ૨૨
કરઈ-જ્ઞ. નઈ. ૨૩ વલ્લિયા-મં. મિલિયા; નિવેશ-હિ. વિચાર. ૨૪
ધરિ-ખ. -ધર, ફા. ધર; ચાલ્યા-કા. આળ્યા. ૨૫ પસાય-જ્ઞ. પસાડ. ૨૬
તતકાલ-હિ. કાલ; વીંટયું-જ્ઞ. વીંટ; વૈર-કા. વૈર જમાઈ વાળવા. ૨૭ દહ-
જ્ઞ. દોહો; યુદ્ધ-કા. માં ૨૯ મી કડીના છેલ્લા પાદ સાથે આ પાદ ઉલટા-
સુલટી થયલું છે.

તેહનું દલ દુહુ દિશિ કરયું તતક્ષણુ શ્રીગોવ્યંદ,
તુહધ ન રહધ આવતુ યુદ્ધ કરેવા મંદ. ૨૮

સત્તર વાર ઓણી પરધ જિતુ જરાસંધ,
લરિમહિમા જાણધ નહી, રૂપ યથા જાત્યંધ. ૨૯

કાલયવનનું જવલન

ચપૈ

ખુરાસાણુ કેરુ રાજન, કાલયવન તેહનું અભિધાન,
વેગધ વીંટી મથુરા પુરી, મધુ પાખલિ યમ માખી ફિરી. ૩૦

તેહ દેખી નઈ શ્રીગોપાલિ આયુધ મૂક્યાં સવિ તતકાલિ,
નાહદા જાઈ સામલવત્ર, પૂંઠિ ચાલુ કાલયવત્ર. ૩૧

ગુફા માહિ પદદા ભગવાન, તતક્ષણુ હુઆ અંતર્ધ્યાન,
સુતુ પુરૂષ જગાડયુ જોલ, ક્રોધ ભરીનઈ બોલુ તેલ. ૩૨

કાલયવન કીધુ ભસ્માન્ત, પ્રત્યક્ષ હુઆ દેવ અનન્ત,
દેખી રૂપ તણું ગોવ્યંદ, કર જોડી સ્તવધ મુચકંદ: ૩૩

“ તાહરી માયા મોહ્યા જન, પુત્ર, કલત્ર, મિત્ર કારણિ ધન,
“ વાંછધ વિષયા, પોષધ અશૂં, ગૃહાંધ કૃપિ પડ્યા જિમ પશૂ. ૩૪

“ અનર્થ વિષયા, અનર્થ અભિમાન, તુજ નઈ ભજધ નહી ભગવાન;
“ તેણિ કારણિ હું પામ્યુ શરણુ, મૂકું નહી તહારાં ચરણુ. ” ૩૫

“ તૂદા લરિ, દીધું વરદાન: ” તૂં પામસિ માલરૂં વિજ્ઞાન.
કરી પ્રણમ વલ્યા મુચકંદ, મથુરા આવ્યા શ્રીગોવ્યંદ. ૩૬

૨૯ પરિ-જા. માં નથી; ૩૧. ભૂપતિ જરાસંધ; જાણધ-ફા. જાણુ.

૩૦ યમ ફિરી-ફા. પરવરી. ૩૧ હિ. સામલ વાન. ૩૨ જગાડયુ-જા. સે. જગાવ્યુ; બોલ્યુ-થુ. બોલ્યા, કા. બોલ્યો. ૩૩ દેખી-જા. માં આ પંક્તિ પડી છે. ૩૪ તાહરી-જા. માં આ પાદ પડેલું છે; અશૂં-જા. સ. ઇશૂં; મોહ્યા-જા. મોહી આ; પોષધ-કા. પેખે, અ. વક્ષીયે. ૩૫ વિષયા-જા. ધ. અ. વિપિ; તુ-જા. તુજનઈ ભય નહી ભગવાન; શરણુ-ધ. પૂણું; અનર્થ-કા. અર્થ ગરથ વિષયા અભિમાન; અનર્થ (અભિ) જા. ધ. સ. ગુ. અ. અર્થ, મ. અનર્થ. ૩૬ પામસિ-જા. પામિશિ, ફા. ધ. પામ્યેશ; વલ્યા-જા. ફા. ગુ. ચાલ્યા; વિજ્ઞાન-જા. વરદાન; શ્રી ગોવ્યંદ-કા. દેવ અનન્ત.

કાલયવન કેરું દલ જેલ, મારી દલ દિશિ કીધું તેલ,
કોપ્યુ જરાસંધ મહાખલી, કટક લિધ નધ આવ્યુ વલી. ૩૭

દ્વારિકાનું નિર્માણ અને પ્રયાણ

પૂર્વછાયા

વિશ્વકર્મા તેડાવિયા શીખ દેધ શ્રીગોવ્યંદઃ

“ ઉત્તમ નગર નિપાછઉ તતક્ષણ માહિ સમુદ્ર. ” ૩૮

યાદવ જન મથુરા તણા સેવક જન પરિવાર,

વેગધ વાશી દ્વારિકા, લાગી વાર નહીં લગાર. ૩૯

કેશવરામ મહાખલી, બંધવ ભણીધ જેલ,

પુંદિ આવઈ જરાસંધ, નાદા ચાલ્યા તેલ. ૪૦

ચૂપે

પર્વત ઉપરિ ચડિઆ સહી, જરાસંધિ તે દીદા નહી.

વન પરજલ્યું કરી ઉપાય, પાછુ વલિઉ માગધરાય. ૪૧

રામકૃષ્ણ બિહુ લીલાં કરી, ગિરિ મૂકી ચાલ્યા નીસરી,

પુરી પુહુતા કમલાપતિ, ઘરિ ઘરિ ઉત્સવ દ્વારાવતી. ૪૨

ભીમ ભણુદા મથુરાં મઝારિ કલાં ચરિત્ર જે કચ્યાં મુરારિ.

ચાલી કથા દ્વારિકા ગઈ, તેર કલા પરિપૂરણ થઈ. ૪૩

ઇતિશ્રી વિષ્ણુદાસ ભીમવિરચિત હરિલીલા પોડશ

કલામાં તેરમી કલા સમાપ્ત.

૩૭ દલ-જા. દોહો; લેઈ-ધ. સ. મેલી; મારી-ખ. મારી હાડ મનાવું
તેલ. ૩૮ માહિ સમુદ્ર-ફા. નવું નિરંદ. ૩૯ વાશી-ખ. સ. વાસ્યા, ગુ.
વાશુ; સેવક-ફા. એણી પરિ પોલિ દુઆર; જન-સ. સવિ; દ્વારકા જા.
દ્વારાવતી. ૪૧ ઉપરિ-ધ. ઉપરિ, ખ. ઉપર. ૪૨ બિહુ-જા. બિહુ; ઘરિ
ઘરિ-ખ. ઘર ઘર; મૂકિ-ગુ. મૂક્યુ; ચાલ્યા-ગુ. ચાલ્યુ. ૪૩ કર્યા-જા.
કીધાં; પરિપૂરણ-ફા. સંપૂર્ણ, કા. તે પોહોતી; કલાં-ખ. કહીઆં.
ઇતિ શ્રી-આટલું જ હિ. માં છે. મં. ઇતિશ્રી હરિલીલાયાં ભીમવિરચિતે
ક્ષાત્રંથે ભાગવતે દશમ સ્કંધે ત્રયોદશ કલા પરિપૂર્ણ સમાપ્ત ॥ સંખ્યા
ચૂપે ૨૦૧૧ પૂર્વછાયા ૧૨ ॥ છંદ ૧૦૧૧ એવં સંખ્યા ૪૨ ॥ ઉપર જણાવેલી
૧૦ મી કડી મં. માં નથી, એટલે ૪૩ ને બદલે ૪૨ કડી નોંધાઈ છે.

(૧૭૨)

કલા ૧૪ મી

દશમસ્કંધ સમાપ્ત-અધ્યાય ૫૦-૬૦

દારિકાના આવાસોનું સુંદર વર્ણન

પૂર્વાભ્યુ

ઝિગરતા અધ્યા ઝઘ એક ઘાટિ ચ્યાલિસ

ખોલિસ સંક્ષેપઘ કરી ગુણસાગર જગદીશ.

૧

ચૂપે

પુરી કનકમર્મ જોઅણુ ખાર, તે પાખલિ સાગરપ્રાકાર,

જાળં મણિમંડિત ચિહ્ન પક્ષ, મોટાં ધવલગૃહ નવ લક્ષ.

૨

વૈદૂર્ય કેરી પાવડી પાખલિ તેહ પીરોજો જડી,

તોરણિ ધ્વજ્જ શોભિત આવાસ, ઉપરિ જલકર્મ ચંદ્રકલાસ

૩

હીરા મોતી, જ્યોતિ સુચંગ, મંદિર દ્વાર જડિત નવ રંગ,

ગોખ જલિયાં વિવિધ વિચિત્ર, નીસરણી ગજદંત પવિત્ર.

૪

પોલિ દુઆરિ પરવાલિ થંભ, ધરિ ધરિ આંગણી નાયર્મ રંભ,

પારિજાત, કલ્પદ્રુમ સાર, વાડી તણા નવ લાભઘ પાર.

૫

પંચ શબ્દ વાજઘ વાજિત્ર, ચમર દલઘ નાના વિધ જત્ર,

જપન કોડિ યાદવ પરિવાર, વરતર્મ ન્યાય વિવેક વિચાર.

૬

કલા ૧૪ મી

૧ અધ્યા-જા. માં આ શબ્દ પડયો છે. ખોલિસ-ફા. ખોલોસ, ફા. ખ. ખોલેશ, મં. ખોલિશિ; એક-કા. આઠ. ૨ મંડિત-જા. મંડત; મણિ-મંડત-મં. મણિકજડિત; પક્ષ-જા. સ. પક્ષિ, ધ. પાશ. ૩ તેહ-હિ. માં નથી; ચંદ્રકલાસ-કા. ચંદ્રપ્રકાશ, ગુ. ચંદ્રકલશ, મં. સોલ કલાસ. ૪ મંદિર-જા. મંદરિ; દ્વાર-જા. દ્વારિ, ખ. હાર; ગોખ-જા. ખ. ગુખ, ફા. ગુધિ; જ્યોતિ-ખ. સ. યોતિ, ફા. જતિ. ૫. દુઆર-ધ. દુઆર; પરવાલી-હિ. પરવાલી; આંગણિ-સ. ફા. અંગણિ; ન-અ. નવિ. ૬ શબ્દ-જા. શબ્દ; ચમર-હિ. ચમલ; ઢલિ-ધ. ખ. ઢાલિ, ફા. ઢલાઇ; નાના-ફા. પરમ પવિત્ર; યાદવ-ગુ. નાના; વરતર્મ-ગુ. શ્રીરંગ સોલ્લા અતિ અપાર.

ગજ, રથ, તુરી, અર્થભંડાર, નવ નિધિ, ઋધિ સંપત્તિ અપાર,
 વ્યાધિ-જરા-ભય-વર્જિત શોક, કોટિધ્વજ તિલાં વસઈ લોક. ૭
 ચ્યારિ પદારથ પોણધ દારિ, ઇન્દ્રસુત જસવંત તલસાર,
 સિદ્ધિનાથ, હરિસિદ્ધિ, અંબિકા, માતર ચુસડી ચંડિકા. ૮
 નિર્મલ નીર વહઈ ગોમતી, ભૂ-વૈકુંઠ દારાવતી,
 સનકાદિક સેવધ દિનરાત્રિ, અત્તાદિક સુર આવધ જન. ૯
 તેલની સીમા માહી પ્રવેશ કરી ન સકઈ પાપ લવલેશ,
 ભય, દુઃખ, સકટ ટાલઈ સહી, તેલ કવણુ નર સેવઈ નહી. ૧૦

શ્લોક

યસ્યાં સીમાપ્રતિષ્ઠસ્તુ મહાહત્યાદિપાતકૈઃ ।
 મુચ્યતે તત્ક્ષણાદેવ તાં પુરી કો ન સેવયેત્ ॥૧૧॥

ચૂપે

જિહાં રોગ લણીધ નિજ ભોગ, ભોગ પરમ તપ આતમયોગ,
 મરણિ મંગલ આપધ સહી, તેલ કવણુ નર સેવઈ નહી. ૧૧

શ્લોક

યત્ર રોગઃ સ્થિતો મોગો યત્ર મોગો પરંતપઃ ।
 મરણે મંગલં યત્ર તાં પુરી કો ન સેવયેત્ ॥૧૨॥

ચૂપે

નિદ્રા જિહાં લણીધ ધ્યાન, વરુ વરધ તે ઉત્તમ દાન.
 વધુ વ્યાપાર પ્રદક્ષણા સહી, તે કવણુ નર સેવઈ નહી. ૧૨

૭ કોટિધ્વજ-ધ. માં આ શબ્દ પડયો છે; તુરી અર્થ ભંડાર-જ. સાંકળુ અત અપાર. ૮ ચંડિકા-જ. અંબિકા; પોણધ અ. ચાલે; માતર-કા. ચતુર; દારિ-સ. મુરારિ. જ. માં ૮ મી કડીના ઉત્તરાર્ધથી ૧૮ મી કડી સુધીના ભાગનું ૯૭ પાનું પડેલું છે. ૯ ભૂવૈકુંઠ-કા. ભૂમિ વૈકુંઠ, અ. ભૂવૈકુંઠય. ૧૧ આતમ-ધ. આત્મ; જ. મરણુ માંજન્મ; લણીધ-કા. લણિજ, કા. લણીજે; તપ કા. ચતિ. શ્લો ૧-પ્રતિષ્ઠસ્તુ-મં. વિ પ્રવિ-ષ્ઠસ્તુ । જ. માં શ્લો-૨ નથી. ૧૨ જ. માં આ કડી પડી છે; લણીધ-સ.

(૧૭૪)

શ્લોક

વ્યયો દાનં લયો નિદ્રા આજ્ઞા શારીરમોદિતમ્ ।
અચ્યુતાય પરો ભોગઃ તાં પુરો કો ન સેવયેત્ ॥૩॥

ચૂપૈ

સકલ કામ પૂરઘં કામધેન, રાજ્ય કરઘ રાજ્ય ઉગ્રસેન,
રામ દેવ પરણ્યા રેવતી, રુકિમણી વર વાંછઘ શ્રીપતિ. ૧૩

રુકિમણી હરણનૂં ધવલ

ધવલ-૧ હું; રાગ શ્રીરાગ

ભીમકસેન રાજ્ય લણઘ: “ રુકિમણીવર શ્રીગોપાલ. ”

“ રુકમઘઘ ઉવેખિયા, તેડાવ્યુ એ રાય શિશુપાલ. ” (૧)

રુકિમણી મનિ જાંખી થઘ, દ્વિજ મોકલિઉ દારિકા મઝારી;
વેગઘ બ્રાહ્મણ આવીયુ, વીનવિયા દેવ મુરારિ. (૨)

રુકિમણી તણા સંદેશડા—

ભલિજી; વરુ વરઘ-ખ. કરુણા કરઘ, સ. વરુ કાર, કા. વાડ; વ્યાપાર-ગુ.
વ્યાયામ. ફા. માં આ કડી પડી છે. શ્લોક ૩ જે ફા. માં નથી. શ્લો. ૩
શારીર-શિરાસિ ચેષ્ટિતમ્ ।૧૩ ફા. માં કડીનું પૂર્વાર્ધ નથી; રુકમિણી હર-
ણનૂં ધવલ-ખ. ઘ. રુકિમણીહરણ ગુ. રુકિમિણીહરણ ધવલની ભાષા,
અ. હાં રુકમણી હરણુ ઘોલ, ફા. સ. રુકિમણિ હરણનૂં ધવલ. રાગ-
શ્રી રાગ-કા. માં ધવલ છે. ૧૪ (૧) હિ. મં. ભીમસેન; ઉવેખીયા-અ.
ઉવેખીયો, ખ. ઉવેખીડ, ગુ. દ્વિજ દેખીયા; તેડાવ્યુ એ-અ. તેડાવ્યો, કા.
તેડાવ્યો રે. ઘ. માં આ કડીનાં છેલ્લાં બે પાદ લાડીએ ૧ (૭) પછી
લખ્યાં છે. મં. માં લાડીઆએ પૂર્વાર્ધાયુ લખ્યું છે, પણ તે ભ્રમ છે.
૧૪ (૨) મનિ-ગુ. મતિ; મોકલીઉ-અ. મોકલીયો, ઘ. મોકલયુ,
ગુ. મોકલ્યા; મઝારિ-અ. ખ. મોઝાર; બ્રાહ્મણ-ઘ. વાડવ; આવીયુ-
અ. કા. આવીયો, ગુ. ખ. આવીઉ, ઘ. આવયા; વીનવિયા-કા. ગુ.
વીનવ્યા; હિ. રુકિમણી તણા સંદેશડા-અ. સંદેસડા, મં. કા. માં નથી.

(૧૭૫)

પ્રબંધ

સંદેશડા રુકિમણી તણા: “ સાંભલિ દેવ દયાલ !

“ દમધોષસુત લેવા આવિઉ સિંહભાગ સીઆલ. (૩)

“ હરિ, મંછ, કંછ, વારાલ, નરસિંહ, વામન, પરશુરામ,

“ સીતાય કારણિ સેતુ બાંધ્યુ મહાબલિ શ્રીરામ. (૪)

“ તે પ્રીતિ કાં વીસારઈ વીઠલ ! કરિ નઇ વેગઇ સાર,

“ જલ વિના સૂકઇ કમલિની તે સૌંચઈ સર્વોધાર. ” (૫)

દ્વિજવચન શ્રીપતિ સાંભલ્યાં, સજ થયા શ્રીગોપાલ,

દ્વિજ સહિત કેશવ રથિ બધઠા ચાલિયા તતકાલ. (૬)

વલ્લભ

તતકાલ કુંડિન નગરિ આવિયા પૂંઠિ દલ લેઈ શ્રીરામ,

ભીમક રાગ અર્ધ્ય દેઇ, પ્રણમ્યા શ્રીહરિ સ્વામિ. (૭) ૧૪

૫૬-૧.

ધવલ-૨ જી; રાગ શ્રીરાગ

મુખ જોઇ માધવ તણું, તિહાં મિલિયા એ સુરનર લોક:

રુકમણીનઈ વર એ ઘેટઈ, ડાહલિઉ વરીઉ ફેક. (૧)

૧૪ (૩) સંદેશડા-ગુ. ફા. સંદેસા, ખ. સંઘેસડા; લેવા-ખ. લ્યેવા; આવીઉ-સ. ફા. ગુ. આવ્યુ, ખ. ઘ. આવુ, કા. આવ્યો, અ. આવીયો; ૧૪ (૪) હરિ-કા. માં નથી; મંછ-હિ. માં નથી; ૧૪ (૫) કાં-હિ. ગુ. કાઇ; વિસારઇ-અ. વીસારો, કા. વિસારી, ગુ. વિલુ સાર; વીઠલ-ખ. ફા. ગુ. અ. વીઠલા; કરિનઇ-ખ. ગુ. કરિ, કા. કરો. ૧૪ (૬)-તે મં. તં; દ્વિજ-હિ. મં. નીજ; સહિત-સ. સંઘાતિ; બધઠા મં. ખેડીઉ; ચાલીયા-ધ. સંવરા. ૧૪ (૭) મં. હિ. તતકાલ કુંડિન. વલ્લભ-એકલી ગુ. માં છે; દલ-ખ. શિન; હિ. રામ. ૫૬-૧ માં નથી. રાગ શ્રી રાગ-એકે પ્રતિમાં નથી, પણ ‘ ૫૬-૧ ’ થી તેની અમત્ય સમજાય છે. ૧૪ (૧) ડાહલીઉ-અ. ડાહલીયો, જા. ડાહલીઉ, કા. ડાહોલી, ધ. ડાહાયલીઉ, ફા. ડાહલીઉ; વરીઉ-ગુ. એ, મં. વર, કા. તેડયો.

(૧૭૬)

ગજ રથ સાહાણ સજ કર્યાં, સંધાતિ એ સવિ જૂઝાર,
કન્યા ચાલી અંખિકા પૂજેવા એ કરી શણગાર.

વાટ જોઈ વાડવ તણી. (૨)

પ્રખંધ

વાટ જુઘ વિખણુ તણી, કર વામ ફરુકઠ અંગ,
તેતલઠ વિપ્ર વધામણી: “ આવિઆ પતિ શ્રીરંગ. ” (૩)

આનંદ ભરી જિતાવલી પુણ્ડી દેહલી દારિ,
પૂજ કરઠ ઉમિયા તણી, માગઠ કાન્ત મુરારિ. (૪)

અહૂ ધૂપ, નૈવેદ્ય નાના વિધ અનોપમ ઉપહાર,
નિજ ગીત ગાઠ મધુર સ્વરિ, વલી વલી કરઠ જુહાર. (૫)

આભરણ આપઠ સખીનઠ માણિક કનક કંકણ હાર.
નીસરી મંડપ માંલિયા, મન માંલિ હર્ષ અપાર. (૬)

વલણુ

મન માલિ હર્ષ અપાર. મુખ દેખી વિશ્વાવાસ.

હરિ લીધી રથિ અષ્ટા, પડયુ દલ માલિ ત્રાસ. (૭) ૧૫

૫૬-૨

૧૫ (૨) સાહાણ-કા. તુરીદલ; કર્યાં-જા. કરી, જ. કર, સંધાતિ-
અં. સંગાયે; સવિ-ખ. સવે, ધ. સર્વ; વાટ-કા. માં નથી. પ્રખંધ કા.
માં નથી. ૧૫ (૩) હિ. જોઈ, કા. જુઘે; વિખણુ તણી, અં. સ. સ. મં.
ગુ. વિખણુની, ધ. વાડવ તણી; પતિ શ્રી રંગ-કા. યાદવપતિ શ્રીરંગ. ૧૫
(૪) દેહલી-ખ. દેવલ, કાન્ત-જા. કાલનડ, અં. ધ. ગુ. કા. કંથ. ૧૫
(૫) વિધ-જા. ધ. સ. ધ. ગુ. અં, અનોપમ; વલી-કા. વલીક જુહાર:
કરઠ-ધ. કિરિ, સ. કરિ; નિજ-ખ. માં આ પંક્તિ પડેલી છે. ૧૫ (૬)
હિ. આપઠ; હિ. સખી સખી નઠ, મં. દિજ સરવનિ હાર-ગુ. હારિ, ફા.
મં. સાર; હિ. અપારિ. ૧૫ (૭) મન-હિ. જા. સ. ફા. ગુ. ધ. ખ. માં
નથી, મ. અં. માં છે, કા. માનનિ માધવ મીટ દીઠાં; મુખ-અં. મુખ
જ્યોતી, ફા. માં નથી; દેખી-ધ. દેખુ, કા. દેખી; લીધી-ગુ. લીધાં; પડયુ-
કા. પડયુ, અં. પડય, કા. પડયો. ૫૬ ૨-કા. માં નથી. રાગ શ્રીરાગ-બધી
પ્રતિઓમાં નથી.

(૧૭૬)

ધવલ-૩ જું; રાગ શ્રીરાગ

રાવ કરમ કિતાવલા: “ તું સાંભલિ હો રાય શિશુપાલ !

“ કન્યા જલ કરી લિધી ગયા બિહુ આંધવ રામ ગોવાલ. (૧)

“ દેખતાં લીધી હરી, યમ ગરુડ અમૃત દિજરાજ,

“ કાજ વિણું આપણું. સવિ હસતો એ ભૂપતિ આજ:

લાજ લાગી અતિ ઘણી. (૨)

પ્રબંધ

“ અતિ ઘણી લાજ લાગી અત્તનતી. ” કદઈ રાઉ શિશુપાલ.

વાદરમ આલ્યા વેગિ કરી. મજ થયા સવિ બપાલ. (૩)

કદઈ જરાસંધ: “ કિહાં જામસિ દુષ્ટ એ પીંડાર.

“ આગમ મિ યુદ્ધ કરી જિતુ કૃષ્ણ સત્તર વાર. ” (૪)

સંગ્રામ હુઈ દેવ જુઈ મિથ્યા રાણા રાણુ.

આયુધ મૂકતો દોસભરિ અરિ ગદા. નોમર, બાણ. (૫)

નિસાણ વાજત. એમ ગાજત, હાડ ભાજત કિર.

કર ચરણ તૂટત. પેટ ફૂટત. અસુર ટીધા ચૂર. (૬)

૧૬ (૧) સાંભલિ-ખ. સાંભલ્ય: રાય-ખ. માં નથી. ૧૬ (૨) દેખતાં-અ. માં આ પંક્તિ પડેલી છે, કા. સહુ દેખતાં હરી નય નયમ અમૃત રે કળે સુરરાજ; દિજ-હિ. ગરુડ દિજરાજ: વિણું-અ. વણું; હસત-અ. હસતો, કા. હસતો રે, ધ. ખ. હંસસિ, સ. ગુ. હસિ; લાગી-ખ. લાજત, જા. લાગીએ, ગુ. ‘ લાગી તુંને. ‘ લાજ-ઘણી ‘ પછી મં. માં વધારા: ‘ રુકિમણી નહ પીડાર લેઈ ગયો સાંભલિ ડાઉલધણી. ’ ૨. ૧૬ (૩) અત્તનત-કા. અહિનિશિ; રાઉ-જા. ગુ. સ. ફા. રાય, ખ. માં નથી; વાદાર-સ. વાડાર, ફા. વાદવા, જા. બાહિરિ; સવિ બપાલ-ધ. શ્રી ગોપાલ. ૧૬ (૪) કિહાં-સ. ધ. ક્યાંહાં, જા. કાંહાં, ખ. ફા. ગુ. કહાં; જામસિ-અ. કા. જરો, સ. જસિ, ખ. જશિ, ધ. જા. જયસિ, ગુ. જયેશી; સત્તર-જા. સત્તર સસ. ફા. સાયર. ૧૬ (૫) હિ. મં. હોઈ: હિ. મં. જોઈ; રાણારાણુ-હિ. રાણારાય. જા. રા. ધ. મં. રાણારાણુ; અરિ-ખ. અર. જા. છટિ, ફા. ગઅરે, ગુ અરિ; બાણ-ખ. બાય; આયુધ-કા. આયુધ મૂકે ન તે ચૂકે, યોધ લેતા ધાય

(૧૭૮)

વલ્લુ

અમુર વેગધ ચૂર કીધા મૂર શ્રી ગોપાલ,
ભાગુ જરાસંધ વલ્યુ પાછુ, લાજિયુ શિશુપાલ. (૭) ૧૬.

૫૬-૩.

ધવલ ૪ થું; રાગ-શ્રીરાગ.

રુકમઘડિ રાહિત ભલુ, બલ બોલમ દિધ ગાલિ:

“ કિમ જામસિ રે તું જીવતુ, મઝ આગલિ રે વનચરા જોવાલ ! (૧)

“ આગધ માચ્યુ માહિલુ, હવધ ખૂટુ રે કાલડ ! તુઝ કાલ,

“ બહિન લેધ પાછુ વલ્લું, દેખંતાં સવિ ભૂપાલ.”

કરી પ્રતિજ્ઞા એ સાંચચુ (૨)

પ્રબંધ

સાંચચુ વેગધ ક્રોધ ભરિ અક્ષૌહિણી દલ એક

સંગ્રામ માંડયુ કૃણુશું, મૂકઈ બાલુ અનેક. (૩)

શિર કૂંચ, મૂઝિ કાપરયાં, લીલયાં શ્રીગંગનાથિ.

તે પશૂની પરિ આંધિયુ, રથિ ઘાતિ લીધુ સાથિ. (૪)

૧૬ (૬) જીર-ભા. કૂર, ગુ. વર; કર-હિ. ઇકર. આની પછી મં. ગુ. માં વલ્લુ
છે, બીજી પ્રતિજ્ઞામાં નથી, પણ તેની જરૂર છે, કારણ પદ ઉલટાય છે; આવી
જ રીતે બાકીનાં બે પદો અને આગલા પદમાં પણ વલ્લુ ની અપેક્ષા
હોવાથી તે મૂકલ છે. ૧૬ (૭) ભાગુ-ધ. ગુ. માં આ પંક્તિ પડેલી છે.
૫૬-૩-કા. મા નથી. ૧૭ (૧) દિધ-હિ, દેધ. જોલમ-કા. બલ જોલે રે મુખે
દે છે ગાળ; જામસિ-ભા. ખ. ધ. ૧૬. ગુ. જાં. જાએસ, કા. જોયે; વનચરા
-હિ. સિવાયની પ્રતિજ્ઞામાં ‘વનચર’. ૧૭ (૨) ૧૬. મારયક; માહિલુ-
ખ. માવલુ; ખૂટુ-કા. ખુટક; નાલડ-કા. ૧૬. માં નથી; હિ. લેઈ નધ,
બહિન-ભા. બહન, સ. ખ. મં. બિહિનિ, ધ, બિહિન; કા. બહિનિ;
વલ્લું-હિ. વાલ્લું; સાંચચુ-સ. ધ. સંચર, ૧૬. સાંચરક; કરી-મં. કરી
પ્રતિજ્ઞા સાંચચુ રુકમૈર દેતુ ગાલિ. ૧૭ (૩) દલ-સ. લેઈ; માંડયુ-૧૬.
માંડયક. ૧૭ (૪) કૂંચ સ. ગુ. કુઝ, ધ. કૂઝ; કાપરયાં-સ. ખ. કાપર, કા.
કાપિયાં, ગુ. કાતરયાં; મૂઝિ-સ. ધ. મુઝ, ખ. ગુ. મૂંઝ; લીલયાં-અં.

(૧૭૮)

રુકિમણી માગછ માનઃ “ માધવ! અંધ આલક છોડિ.

“ અપરાધ ક્ષમિ સાલા તણા, તલ્લનછ લાગછ ખોડિ. ” (૫)

અલભદ્ર આવ્યા, કૃપણ વારચા, વેગછ કાપ્યા અંધ,

કેશવ નાણુ મલિમા જાણ્યુ, ચરણિ નામ્યુ કંધ. (૬)

વલણુ

હરિચરણિ નામ્યુ કંધ, વેગિ સંધિ કીધી રામિ.

નિજ નૈયર દીધું તેલનન, ગણનાથ કીધુ સ્વામિ. (૭)

—૧૭. પદ—૧

ધવલ-૫ મું; રાગ-શ્રીરાગ

દ્વારાવતી ભણી સાંચરચા કેશવ અલભદ્ર વીર.

પુહુતા તે માધવપુરી, નગરી વસછ સાગરિ તીર. (૧)

તિહાં મહા નદી મધુમતી, અતિ ઉછવ રૂપિણી વન માલિ,

લાથ મેલાવુ હરિ તાણુ, હુધી રાણી રુકિમણી વિવાલ.

સુરનર પત્રગ આવિચ્ચ:— (૨)

લીલાઈ; શ્રી જગનાથિ-અ. શ્રી યગનાથ, ગુ. સ્થ. ધ. શ્રી જગનાથ, અ.
કા. શ્રી જગન્નાથ; પરિ-ધ. પરિ પૂઠિ; રથિ ધાતી-ફા. રથ ધાતી, અ. રથ્ય
ધાતી, ગુ. રથ વાલી. ૧૭ (૫) બાલક-સ્થ. ધ. બાલિક; બંધ-ધ. બાંધવ, અ.
બંધન; ક્ષમિ-સ્થ. ક્ષમ, ફા. ગુ. ક્ષમા, અ. ક્ષમ્યો, કા. ક્ષમાવો. ૧૭ (૬)
તાણુ-જા. તાણા; જાણ્યુ-જા. જાણ્યા, ફા. ન જાણ્યુ; કેશવ-ગુ. માં આ પંજિ
પડેલી છે. ૧૭ (૭) હરિ-હિ. માત્ર વેગિ: ઉપલી કંડીના છેલ્લા પાદનું
પુનરાવર્તન કરવાનું લક્ષ્યો બૂલ્યો છે. ‘ પદ ૪ ’ માં નથી. રાગ શ્રીરાગ-
સ્થ. ધ. હિ. ફા. ગુ. અ. માં નથી. ૧૮ (૧) ધ. શ્રી કેશવ એ; માધવપુરી
-જા. માગધપુરી; નગરી વસછ-ધ. નગરી વસિ એ, અ. નગરી વનિ, અ.
નગરી છે; જા. તીરિ; પુહુતા-કા. માધવ ગોહોત્યા નિજ પુરી, સોહે રે
અતિ સાગર તીર. ૧૮ (૨) ઉછવ-સ્થ. અછિ, ધ. ઉછવ એ; હુધે-ધ. હુધુ,
ગુ. હુયિ; રાણી-ફા. માં નથી; આવિચ્ચ-ધ. આવયા; મહા-કા. મહા નદી
છે રૂપડી, અતિ કતમ છે રૂપણિ વન; હુધ-કા. રૂઝોજી રુકિમણીનો કંધ.

(૧૮૦)

પ્રબંધ

આવિયા મુરનર, પન્નગ, યક્ષ, કિન્નર, હુઠી હર્ષ અપાર,
અપહરા નૃત્ય, ગંધર્વ ગાઠ, ગીત ગોવ્યંદ સાર. (૩)
મુનિવર આશી ઉચ્ચરઠી, વરતિયાં મંગલ ચ્યારિ.
રાણી રુકિમણિ યથાવિધિ પરણિયાં દેવમુરારિ. (૪)
અનેક ભોજન શત ભક્ષ, ઉપરિ ફેફલ પાન.
મુરનર સવિ સંતોષિયા, પોષિયા દિઠી સનમાન. (૫)
નિજ ચાર. ચંદન, કનકમણિ આપિયા રતનભંડાર.
ભવ-ભાર-મંધન છોડિયા, હરપિયા માગણદાર. (૬)

વલણ

હરપિયા માગણદાર, જય જય ભીમ સ્વામિ મુરારિ.
રુકિમણિ લેખ કૃપણ આગ્યા દારિકા નયર મઝારિ. (૭)

-૧૮. પદ-૫

દત્તિ રુકિમણીદરણ સમાપ્ત

૧૮ (૩) પન્નગ-જા. રિપિ, સ્. ખ. અં. માં નથી; આવિયા-કા. મુરનર કિન્નર સર્વ જાણે; ગુ. માં આ પંક્તિ પડેલી છે; નૃત્ય-સ્. નૃતિ. કા. માં નથી, મં. નાચઠ. ગુ. નાચિ; ગાઠ મં. મિલીઆ; ગોવ્યંદ-મં. ગાઠ; સાર-ફા. મુરારિ; ગીત કા. પ્રીતિ. ૧૮ (૪) આશી-અં. આશીસ; મુનિ-કા. રાણી રુકિમણી હાથ સાહી; વરતિયાં-વરતયાં; ફા. યથાવિધિ કરી; વરતિયાં-કા. ચોરી માંહે પધારીયા; રાણી-કા. તવ વધાવે સ્ત્રી ચાર. ૧૮ (૫) ઉપરિ-ધ. ઉપરિ, ગુ. ઉપર, અં. ઉપેરે; શત-હિ સત્તર, અં. સત્તરસ; ધ. સંતોષયા; પોષિયા-ફા. સવિ, ખ. બહુ; કા. માં કડી: - 'અનેક ભાતે ભક્ષ ભોજન, આખ્યાં ફેફલ પાન; મુરનર પન્નગ પોષિયા, સંતોષીયા દેહ માન. ૧૮ (૬) નિજ ધ. બાહો; મણિ-જા. માં નથી; છોડિયા-જા. ધ. છોડયા, ભવભાર-કા. ભવભય, મં. ભવસાગર. ૧૮ (૭) હરપિયા-સ્. ફા. ગુ. માં આ પાદ નથી, પણ તે કડી ૧૮ (૬) ના પુનરાવર્તન રૂપ હોઈને કાઢીઓ લખવી ચૂકયો છે. ભીમ-કા. દેવ મુરાર; દારિકા

(૧૮૧)

શ્રી કૃષ્ણનો રુકિમણી સહ વિનોદભર સંસાર

ચૂપે

- રુકિમણી પ્રદ્યુમ્ન જનમિહિ, તેલનમ અસુર હરીનમ જયુ.
શંખર મારી માયાવતી, લેઈ આવ્યુ દારાવતી. ૧૯
- જનભુવન મહાખલી રીંછ, રામચંદ્ર કેરુ તે ભીંછ,
તેલ તાણુ પરાજય કરી, મણિ સ્યમંતક લાવ્યા હરી. ૨૦
- સન્યભામા સત્રાજિતસુતા, કાલિંદી, મિત્રવંદા યુતા,
નાગવતી, ભદ્રા, લક્ષ્મણા, વિવાહ અનુક્રમિ તેલ તાણા. ૨૧
- ભૂમિપુત્ર નરકાસુર નામ, અસુર મહાખલ રણસંગ્રામ,
દ્રુપિણ તેલ તાણુ વધ કરી, સોલ સલસ્ર આણિ મુંદરી. ૨૨
- પારિજનનિક આવ્યુ ખલ ધણુ, રોપ્યુ સન્યભામા આંગણુ,
કુંડલ અસુર હરી ગ્યુ જોલ, અદીતિ નમ્ હરી આખ્યાં તેલ. ૨૩
- રુકિમણી પ્રતિ હસૂં શ્રીકાન્તિ, એક વાર કીધું એકાન્તિ:
“ આલં અકિંચન, ઉદાસીન, ક્રિયા રહિત, સેવક-આધીન. ૨૪

નયર-અં. દારાવતી. ‘પદ ૫’ કા. માં નથી, ઇતિ-હિ. કા. સ. અં.
જા. સમાપ્ત. કા. ગીત સંપૂર્ણ, મં. ઇતિ પ્રબંધ પદ રુકિમણી વિવાહ સમાપ્ત.

૧૬ આ કડી હિ. સ. ૧૧. અં. માં નથી, જા. મં. ઘ. ખ. માં છે,
કા. માં પાને ૧૩૭ મે પર મી છે તે આ છે, ગુ. માં આ કડી છે, પણ
તેની પહેલાં નીચેની બે કડી વધારાની છે:-

પૂર્વકાયુ-‘જ્ઞાહોણી બાર દલ લેઈ કરી, કુંડનિં પુરિ વ્યા અલિભદ્ર હરી ॥

પંચાંગૂં જ્ઞાહોણી દલ જોહ, મારી દિહુ દિશિ કીધુ તેહ ॥

જરાસંધ અનિ શશિપાલ । અનેક રાજ મીલિત કાલ ॥

જત્યું જોહુ કેરાવરામ । રુપિમણિ પરણી પુહુતા કાંમિ ॥

જનમીહિ-ઘ. જન્મયુ; હરીનમ્ ગુ. મહીનિ; હિ. ગહ; આવ્યુ-ખ.
ગુ. આખ્યા. ૨૦ તેલઈ-અં. કા. તેલ જ. ૨૨ કા. માં આની પછી જે
કડી છે તે ઉપર (કડી ૧૬) નોંધેલી છે. ૨૩ હિ. સિવાયની બધી પ્રતિ-
ઓમાં આ કડીની પંક્તિઓ ઉલટાસુલટી છે. અં. આખ્યું, ગુ. આખ્યાં.
૨૪ એકાન્ત-ખ. એકાન્ત્ય; અહં-અં. હું.

“ નાહું આગ્યુ ભય રાજેન્દ્ર, પામ્યુ સમ્યક શરણુ સમુદ્ર.
 “ વંશદીન. વનચર, ગોવાલ, તહ સમવડિ રાગ્ન શિશુપાલ. ” ૨૫
 નિપદુર વચન કૃષ્ણનાં સૂણી ભૂમિ મંડલિ પડી રુકિમણી.
 વદનકમલ સુકલ કામિની, પાણી વિના યથા પદ્મિની. ૨૬
 તનદાગિ તે લીધા ઉછંગિ, કરુણાનરિ સીંચી શ્રીરંગિ.
 શ્રીપતિ શોક દર્યુ તેલ તણુ, માંહો માંહિ પ્રેમ અનિ વાળુ. ૨૭
 રુકમઆયુત્રી અનિરુદ્ધ પરણાવ્યુ ટાલેવા વિરુદ્ધ.
 લસિયુ રમતુ પાસા સાર, અલભદિ કીધુ સંહાર. ૨૮
 શોભિતપુરિ આંધુ અનિરુદ્ધ, નારદિ કલો કૃષ્ણનદ શુધિ.
 દત્ત લેઈ ચાલ્યા પુરુષપુરાણુ, યુદ્ધ કરીનઈ જિતુ આણુ. ૨૯
 વડુ અલિત અનિરુદ્ધ મુરારિ ચાલ્યા દ્વારાવતી મજારિ.
 ઉપાદરણુ કેરુ વિસ્તાર આગઈ તે બોલિગિ અપાર. ૩૦

મજાણું પ્રસંગો

નૃગ રાગ્ન દોડ્યુ દુઃખપાશ, તેલનઈ નામઈ દેડ દેડજાશ.
 ગર્વ કરંતી ચમુના દેવી, સંકર્ષણ મનાવી સેવી. ૩૧
 પૌંદ્ર વાસુદેવ કાશીશ, કૃષ્ણિ છેલ્લું તેલનૂ શીશ.
 વાનર દિવિદે એ મલાઅલી, તેલનુ વિનાશ કીધુ શ્રી હરિ. ૩૨

૨૫ ગોવાલ-જા. ફા. સાલક; ભય-ખ. ભિ: સમુદ્ર ફા. મુકુંદ.
 ૨૬ મંડલિ-સ. ઘ. મંડલ, ખ. મંડલ્ય; યથા-ખ. કમ; પાણી વિના-
 કા. શ્રોતે નારે; હિ. પદ્મિનિ. ૨૭ દર્યુ-ઘ. દર્યુ. ૨૮ ટાલેવા-ફા. ટાલવા.
 ખ. ટાલ્યુ, કા. સર્વમત્ત; પરણાવ્યુ-ખ. પરણાવી; પરણાવ્યું અં. માં
 પાદ પરેલું છે. ૨૯ ચાલ્યા-સ. ફા. ખ. જા. ચાલ્યુ. ગુ. આવ્યા; કા.
 માં આ કડી વડે છે. ૩૦ વડુ-ગુ. વધૂ. બોલિક-ધ. બોલ્યુ, ખ. બોલ્યું
 અં. બોલ્યું; કેરુ-અં. કર્યો. ૩૧ દુઃખપાશ-ધ. ગર્ભવાસ, ખ. દુષપાશ;
 ગર્વ-ધ. ગરભ. ૩૨ છેલ્લું-ફા. છેલ્લ, ખ. શ્રેણ; જા. લીધુ; શ્રીહરિ-ધ. ગુ.
 હલી, ફા. ગુ. વડી.

દુર્યોધનસુતા લક્ષ્મણા, શાંખિ હરી કૌરવ રિપુ ધણા,
 આંધુ તે છોડિહિ રામિ, વહુ લેઈ આવ્યા નિજ ધામિ. ૩૩
 મોટુ ગૃહસ્થ શ્રી લગવાન, અનેકિ પુત્ર પૌત્ર સંતાન,
 નારદ મનિ વિસ્મય અપાર: ‘ અનંત ચરિત્ર ન જાણું પાર. ’ ૩૪
 મંત્ર જરાસંઘ-વધ-ઉપાય, આગમ યાગ યુધિષ્ઠિર રાય,
 વેગિ આત્મણુ રૂપઈ થયા, મગધ રાજા આગલિ ગયા. ૩૫
 જરાસંઘવધ કીધુ ભીમિ, અર્જુનિ જિતી સધલી સીમ.
 કૃષ્ણિ માચ્યુ રિપુ શિશુપાલ, પરિભવ દુર્યોધન બૂપાલ. ૩૬
 શાલ્વિ યુદ્ધ યાદવશું કર્યું, કૃષ્ણિ તેહનું મસ્તક હઠ્યું.
 દંતવકત્ર. વહક. નઈ વ્યાસ બલભદ્રિ કીધુ તેહનું નાશ. ૩૭

મુદામાચરિત્ર

આત્મણુ એક મુદામા નામ, પીડિતક્રુધા, દરિદ્રી ક્ષામ.
 કણ્ણિય માગઈ આખું ગામ, ભોજન માત્ર મિલકત નવિ આમ. ૩૮
 મુદાચાર, દરિભક્તિ. પવિત્ર. તેહનઈ રામકૃષ્ણ બેટું મિત્ર.
 બળકા ભાર્યા: “ સ્વામી ! કાન્ત, કાંઈ સહુ પીડા દિનરાત્રિ ? ૩૯
 “ તેહનઈ સખા કૃષ્ણ શ્રી કાન્ત. દાતા અંતર્યામી શાન્ત.
 “ કાંઈ દુઃખ-વૃત્તિ આચરઈ ? ગંગાકાંઠઈ તરસઈ મરઈ ? ” ૪૦

૩૩ રિપુ-કા. યુધિષ્ઠિ; બાંધુ-સ. બાંધીયુ, ફા. બાંધ્યુ, ગુ. બાંધ્યા;
 છોડિહિ-જા. છોડાવ્યુ, ધ. ખ. છોડયુ, અ. છોડીયો. કા. છોડાવ્યો; રામિ-ખ.
 રામ્ય; બહુ-કા. વહુવર; ધામિ-ખ. કાન્ય, સ. ધ્યાનિ. ૩૪ ગૃહસ્થ-કા.
 ગૃહસ્થાશ્રમ; જાણું-અ. પામું, મં. લાભઈ. ૩૫ મગધ-સ. જા. માગધ, ધ.
 માહા ગંધ. ૩૬ ભીમિ-સ. ધ. ફા. મં. ગુ. ભીમ; સીમ-મં. સેન; રિપુ-હિ. માં
 નથી; મારયુ-ફા. મારદ. ૩૭ શાલ્વિ-જા. શાલ્વ; વહક નઈ-જા. વહિ, સ.
 વહકલનિ, ફા. બલિહિ નિજ. ૩૮ ક્ષામ-મં. સ્યામ; આખું-ખ. આખિ;
 આમ-જા. ધ. અમ, ધ. આંમાન; મિલકત-કા. લાવે તે ધામ. ૩૯ કાન્ત-
 જા. સ. ધ. અ. કા. ગુ. વાત, મં. સુષ્ટિ વાત, ફા. એક વાત; કાંઈ
 -જા. કાંય, મં. કાં, કા. શાને; રાત્રિ-ખ. રાત્ર. ૪૦ કાંઈ-હિ. તે કાંઈ;

- વિપ્ર ભણ્યું : “ મઝ કાલા લાય, કિમ મિલિમસ્વામી જગનાથ ? ”
 વલી વલી નારી કર્મ વીનતી : “ વેગિ બહિ દારાવતી. ” ૪૧
- કિલિના માગી આણ્યા જોડ, ગાંડિ બાંધ્યા તાંદુલ તેહ.
 કેશવકારણિ લિધ સૂખડી, ચાલ્યા વિપ્ર ન લાગી થડી. ૪૨
- દીન, દુચેલ, બહુ વર્ણિત ભાગ, વ્યાહિ ફાટા બિહ પાગ,
 ‘કિમ મિલ્યુસ ?’ મનિ લગ્ન ધરમ. વિમાસણ કરતુ સંચરમ. ૪૩
- વેગિ વાડવ પુહુતા બેટિ, યથા મેરનધ સોનું બેટિ,
 નગરી દારાવતી મઝારિ, મિલિયા સ્વામી દેવ મુરારિ. ૪૪
- સિંહાસન છાંડી શ્રીરંગ પ્રેમ સહિત દીધું આલિંગ,
 પાદ પખાલમ ત્રિભુવનધણી, ચરણોદક વંદમ કલ્પિમણી. ૪૫
- જુહિ કૃષ્ણ તણુ મલિમાય, આત્મણ કેરા ધોઈ પાય.
 જોડનાં ચરણોદક અથ દરમ. અહ્મા શંકર મરનકિ ધરમ. ૪૬

શનિ હિ. મં. તત, સ. ખ. વરત; કાંઠ, ફા. તીરકાં; તરસમ મરમ-ફા.
 તરતુ રહિ. ૪૧ મઝ-ફા. મુઝ: કાલા-ગુ. કાલિ; વેગિ-જા. કર જોડી પૂજા
 એકધ થિતી. ૪૨ ચાલ્યા-ફા. જા. ગુ. ધ. ચાલ્યુ; લિધ-હિ. લેધ, કિલિના-
 ગુ. કાંગિના રણુ માગી આણ્યા જોડ. ૪૩ બિહ-હિ. મં. હં, સ. ખ. ફા.
 ગુ. અં. હં; ભાગ-જા. પાગ, ફા. ખ. ધ. ગુ. ભાવ્ય; ફાટા-અં. ફા.
 ખ. ધ. ગુ. ફાટી; બિહુ-હિ. બેહુ, ધ. બહુ; મિલ્યુસ-જા. ફા. ધ.,
 મલોસ, અં. મ્યલેશ, ખ. મેલેસ, સ. મલ્યોસ, કા. મળશે. ૪૪ ફા. સ.
 માં આ કડી નથી; પુહુતા-ખ. સ. ધ. જા. પુહુતુ; બેટિ-અં. ગુ. બેટ,
 ખ. થયુ, ધ. થેટિ; મેરનધ-હિ. મયૂરનધ; સોનું-અં. ગુ. સૂનું;
 મિલિયા-ખ. મલીઆ, ધ. આવી મલયા. સ. માં કડી ૪૪ થી
 પપ ની પહેલી પંક્તિ પર્યતનો ભાગ પડેલો છે. (પાતું ૧૦૧ નથી.)
 ૪૫ રંગ-હિ. કાંત; દીધું-અ. કડ, જા. ફા. પ્રીત, ખ. ગુ. દીધું;
 આલિંગ-ગુ. આલીધન, જા. આલંધ; પાદ-જા. પાગ; વંદમ-જા. વાંદમ,
 ખ. વાંદિ, ફા. વંદિ, કા. વાંઢે. ૪૬ તણુ-જા. તણુ; જુહિ-હિ. જોહે, અ.
 જો, કા. જોયો; ધોઈ-જા. સહીઆ, ખ. ધોયા, કા. ધોવે; જોડના-જા.

(૧૮૫)

અર્ધ પાઘ કીધું ભગવાન, યથાયુક્તિ દેઘ સનમાન,
ખટ રસ ભોજન રહિત કલંક, થાકા વિપ્ર પુઢ્યા પર્યંકિ. ૪૭
આત્મભુના હરિ આંપઘ પાય, રાણી રુકિમણી વીજઘ વાય,
માહો માહિ કરઘ બહ વાત, જે ગુરુકૃતિ વસિઆ દિનરાત્રી. ૪૮
માગઘ કૃષ્ણ સૂખડી સહી, તે લાજંતુ આપઘ નહી.
“ પત્ર, ફલફલ, અક્ષત, વારિ, ભક્તિ લિહિ.” કહિ મુરારિ: ૪૯
સુદામા આપી સૂખડી, કૃષ્ણ અરોગ્યા દોઈ મહાડિ.
ત્રીજી જસિ ભરઈ જગનાથ, કમલા દેવી સાધુ હાથ. ૫૦
મોકલાવી દિગ પાછુ ચલ્યુ, હર્ષિત, પંથ ભણી તે પલ્યુ.
નતક્ષણિ તે પામ્યુ નવ નિધિ, ઘન્ટ તણા ઘર કેરી રહિ. ૫૧

કૌટુંબિક પ્રસંગો

સુહૃત સંગ કુરુક્ષેત્ર મઝારિ, માહો માહિ મિત્રી સવિ નારી.
કૃષ્ણા, સત્યભામા, રુકિમણી, વાત કરઘ વિવાહ તણી. ૫૨
ઉત્તમ યાગ કરચા વસુદેવ, નંદાદિક પ્રસ્થાપન એવ,
પુત્ર દેવકી મૃઆ જોલ, પરતક્ષિ દેખાડચા તેલ. ૫૩

જેહને; મસ્તકિ-ગુ. મસ્તગિ, ખ. મસ્તક્ય; અવ હરઈ-કા. જન ઉધરે. જા.
પ્રતિમાં અહીંથી અંત પર્યંતના ભાગનાં પાનાં નથી. ૪૭ પુઢ્યા-
હિ. પુહતા, ફા. પોઢ્યા, ગુ. પુહુતા, અ. પોહોઢા; પર્યંકિ-ફા. પર્યંત,
ખ. પલંગ્ય. ૪૮ પાય-પાઘ: વીજઘ-ખ. વીજુ; વરિઆ-ધ. વસા, ગુ. વસતા.
૪૯ ફલ-ધ. માં નથી ભક્તિ-ફા. ભક્તિના; લિહિ, હિ. ધ. લેયુ, મં. લેશં, ગુ.
સહુ; મોરારિ-ખ. મોરાર. ૫૦ દોઈ-ધ. એક. ખ. બિ. અ. દોય, ફા. દૂય;
કૃષ્ણ-ધ. વિષ્ણુ: વસિ: કા. સહજ; ત્રીજી-ધ. બીજી; સાહું-ફા. સાહક;
ખ. સાહા. ૫૧ પાછું-ફા. પાછઉ; વલ્યુ-ધ. વલ્યા; પલ્યુ-ધ. પલ્યા. ૫૨
સુહૃત-ફા. સંવાદ; ગુ. સુહૃત, કા. સહિત; સંગ-ફા. માં નથી; મિત્રિ-ધ.
ખ. ગુ. મલી; હિ. ફા. મં. કૃષ્ણા. ૫૩ નંદાદિક-કા. નારદે; પરતક્ષિ-
ફા. કૃષ્ણ પ્રત્યક્ષ, હિ. કા. પ્રત્યક્ષ હરિ. કા. પ્રત્યક્ષ લઈ. ૫૪ ઘરિ

શ્રુતદેવ આત્મણુ અભિધાન, તેહનઠ ધરિ ભોજન ભગવાન.
 રાજા જનક ભાવ મનિ ધરી, ખટ રસ અન્ન અરોગ્યા હરિ. ૫૪
 સુભદ્રાય હરી અર્જુન, તેહનઠ પુત્ર હુઆ અભિમન્ય,
 ચક્રવ્યૂહ કરી સંગ્રામ, તેહ પામિઉ ઉત્તમ ઠામ. ૫૫

ભૃગુનું પાદતાડન અને શ્રી વત્સલાંછન

આદિ પુરૂષનર્થ પ્રણમઠ વેદ, મલિમા પાર ન જાણુઠ ભેદ,
 વક્ષી વક્ષી અલનિશ કરઠ વિચાર, શબ્દાતીત અનંત અપાર. ૫૬
 ભૃગુ પુહુતઃ વૈકુંઠ મઝારિ, સૂતા દીદા દેવ મુરારિ,
 દૈર્ઘ્ય દીધુ ચરણપ્રહાર, જગ્યા વિજ્ઞુ ન લાગી વાર. ૫૭
 આત્મણુ તણા તલાંસઠ પાય, તૂદા મુનિવર કરચુ પસાઠ,
 કર જોડી માગઠ ભગવાનઃ “ શ્રી વત્સલાંછન અત્ત અભિધાન. ” ૫૮
 દેઈ વરદાન વલ્યા તિણુઠ એવિ, જુઉ મલિમા આત્મણુ દેવ.
 ભૃગુ ભણુઠઃ “ હરિ સત્ય સ્વરૂપ, અત્મા રુદ્ર તણુ તે ભૂપ. ” ૫૯
 આત્મણુના મુત આણ્યા હરી, અર્જુનિ વાચા સાચી કરી,
 દાણી પરિ દારાવતી મઝારિ, પાલમ પ્રજા દેવમુરારિ. ૬૦

અ. ધર; અભિધાન-અ. આખ્યાન; ભોજન-ગુ. કા. અન્ન; ભગવાન-કા.
 હરિરામ. ધ. માં આ કડી ૮૦ મી પછી છે. ૫૫ હુઆ-હિ. હોઆ, ફા.
 હોહ, ધ. હુયુ, અ. હુહ, અ. હોયો; તેહનઠ-ધ. તેહનુ; કરી-ગુ. રચી;
 પામીઉ-ધ. પામયુ, અ. પામીયો. ૫૬ કરિ-હિ. અ. કરી, કા. કરે.
 ૫૭ દીધુ-ફા. સ. અ. ધ. મં. ગુ. કીધુ; જગ્યા-ફા. જગ્યુ; હૈઘ-ધ. હઘડિ,
 અ. હઘચિ, ગુ. હૈયડિ; ૫૮ કરચુ-ફા. કરચઉ; અલ-મં. મઝ; તલાંસઠ-
 કા. હલાંશે; ગુ. માં આની બીજી પંક્તિ નથી. ૫૯ વલ્યા-મં. ચાલ્યા;
 તિણુઠ-સ. તિણિ; જુઉ-હિ. જોહ, અ. જોહઉ; દેવ-અ. એવ; સત્યસ્વરૂપ-
 કા. પ્રત્યક્ષ રૂપ; ગુ. માં આ આખી કડી પડી છે. ૬૦ મુરારિ-અ. મોરારુ;
 ગુ. માં આ કડીની પહેલી પંક્તિ પડી છે.

(૧૮૭)

ભીમ લણુઠ નિઉ અધ્યા જોહ, થોડુ થોડુ કરયુ પ્રમેલ,
દશમઠ નિરોધ લીલા સાર, પુહુતી કલા દશ નઠ ચ્યાર. ૬૧

ઇતિ કલા ૧૪ ॥ ૧૦૮ ॥ ॥ ૮૮ ॥ ॥ ૪૨ ॥ ॥ ૨૬૫ ॥

ઇતિ દશમ સ્કંધ સમાપ્તઃ ॥

ઇતિ શ્રી વિષ્ણુદાસ ભીમવિરચિત હરિલીલા પોઠશ
કલામાં ચૌદમી કલા સમાપ્તા

કલા ૧૫ મી.

એકાદશમો સ્કંધ

પૂર્વછાયા

વિપ્રશાપ અને મુસલની ઉત્પત્તિ

એકાદશમઠ બોલીઠ મુક્તિ તણુ ઉપદેશ.

વસુદેવનઠ નારદ કલઠ. ઉદ્ધવનઠ દેવેશ. ૧

ચૂપૈ

અનેક રિપુ માર્યા બ્રૂપાલ, કરઠ વિમાસણ શ્રીગોપાલ:

“ જાં લગઈ યાદવ ઊભા સહી. તાં લગઈ ભાર ઉતારયુ નહી. ૨

૬૧ કરયુ-ફા. કલહ, ધ. કંહુ, સ. કહું, ખ. કહીઉ;નઠ-મં. આમલિ.

ઇતિ મી-હિ. અં. માં નથી. ધ. ઇતિશ્રી ભાગવતી કથા હરિલીલાયાં
ચતુર્દશમી કલા સંપૂર્ણ. સમાપ્ત ॥ મં. ઇતિશ્રી હરિલીલાયા ભીમવિરચિતે
કથાગ્રંથે ભાગવતે દશમસ્કંધ ચતુર્દશમી કલા સમાપ્તા ॥ સંખ્યા ॥ ચુપૈ
પપ ॥ પૂર્વછાયા ૩ ॥ પદ ૬ ॥ શ્લોક ૩ ॥ એવં સંખ્યા ૬૭ ॥ પૂર્વ-
છાયા બે હોવા છતાં ત્રણ નોંધવાળી એક સંખ્યા વધારે દેખાય છે.

કલા ૧૫ મી.

૧ બોલીઈ-સ. બોલીયુ, ગુ. બોલીઉ; ૨ ઉતારયુ-ધ. ઉતારિ, અં.
ઉતારો, કા. ઉતાર્યો.

(૧૮૮)

માહેરા ભુજ-આસરિયા જોહ, પરભવ અવર ન પામુ તેહ. ”
નેજીઘ કારણિ શ્રી વિશ્વાવાસ, વિપ્રશાપ મશિ કીધુ નાશ. ૩

પૂર્વધાયુ

કુળુ કહધ યાદવ પ્રતિ: “ કિજ દિધી શાપ અખૂઝ.
અથવા ક્રોધભરિત હણુઘ, તુ હુઘ આત્મણ પૂજ્ય. ” ૪

શ્લોક

રે યાદવા વૃષ્ણિકુલપ્રસૂતા । શ્રુણ્વન્તુ વાર્ણો મધુસૂદનસ્ય ।
ભ્રતઃ શપન્તઃ પુરુષે વદન્તઃ । તથાપિ ત્રિપ્રોઃ સતતં નમસ્યાઃ ॥

ચૂપૈ

એક વાર પિંડતારક જિહાં, દુર્વીસાદિક આગ્યા તિહાં.
યાદવકુમાર ન જાણુઘ શુદ્ધિ, વિનાશકાલિ વિપરીત બુદ્ધિ. ૫

શ્લોક

ન ભૂતપૂર્વો ન ચ કેન વૃષ્ટો હેમ્નઃ કુરંગો ન કદાપિ વાર્તા ।
તથાપિ તૃષ્ણા રઘુનન્દનસ્ય । વિનાશકાલે વિપરીતબુદ્ધિઃ ॥

ચૂપૈ

સાંખ કરાવ્યુ નારી રૂપ, કપટ કરી નહ પૂજ્ય ભૂપ:
“ કહુ વિપ્ર ! જુઘ વિચાર: શં કારં જણિશિ એ વારિ. ” ૬

૩ આસરિયા-મં. અણસરીઆ; અવર-ધ. અવરિ, ગુ. અવસાર:
પામઘ-હિ. કા, ધ. પામુ, અં. કા. પામે, ખ. ધ. પામિ: કીધુ-ખ.
કીધા; મશિ-સ. મશિ; ખ. મસ્ય, અં. મેશે. ૪ કહધ-સ. ખ. કિહિ, કા.
ધ. કહિ; પ્રતિ-હિ. મશઘ; હિ. હણુઘ-સ. માં નથી; ક્રોધભરિત-ખ. ક્રોધધરુ;
૫ પિંડતારક હિ. ધ. પિંડારક, કા. પીડા કરિ, કા. પિંડતારક, અં,
પિંડાર; એક વાર-કા. તીર્થ; ન જાણુઘ શુદ્ધિ-કા. જાણુ સિદ્ધ. ૬ જુઘ-
સ. ધ. જોહ, કા. જૂહ, અં. જુયો, કા. જુઓ; જિણિશ-કા. સ. ખ.
મં. જણસિ, ધ. જણિશિ, ગુ. જિણસૈ; એ-કા. આ.

તેહનું કારણ જાણી કરી, મુનિવર એ વાણી ઉચ્ચરી:
 “ મુશલ જણિશિ નારી એહ તહ કલનાશન કરશિ તેહ.” ૧૭
 તતક્ષણ પામ્યા કલિઉ જોહ, મુશલ લિધ ધરિ આવ્યા તેહ.
 ઉગ્રસેન રાજ અવધારિ, વાત નિવેદી રાજદૂઆરિ. ૮
 મુશલ લિધ નમ ચરણ કર્યું, ઘસતાં ઘસતાં જે ડિગર્યું
 તે લિધ નાંખ્યું સમુદ્ર અગાધિ, મજા વિદારી, લીધું આધિ. ૯

વસુદેવના નવ પ્રશ્ન અને નારદનો ઉત્તર .

એક વાર આવ્યા રિપિ દેવ કર જોડી પૂછ્યા વસુદેવ:
 “ કર્મિ કર્મ તણુ હુઈ નાશ, મઝનછ કહુ તે અબ્યાસ. ૧૦
 તેહનું વચન સાંભડી સંત, હમિયા મુનિવર કહણાવંત.
 નારદ કહ્યા પુરાનન કથા, નિમિ પૂછ્યા નવ જોગી યથા. ૧૧
 ધર્મ ભાગવત, વૈષ્ણવ આચરણુ, માયા, મોહ કેરું તરણુ,
 બ્રહ્મ, ક્રમ, અચ્યુત અવતાર, અભક્તફલ, યુગધર્મવિચાર. ૧૨
 એ નવ પ્રશ્ન કર્યા નરેન્દ્ર, વક્ષતાં વચન કહ્યા યોગેન્દ્ર:
 “ કવિ હરિ પ્રમુખ જયંતી પુત્ર, ડિરધરેતા પરમ પવિત્ર. ૧૩
 “વાસુદેવ—અર્પિત સવિ કર્મ, ઉત્તમ એહ ભાગવતધર્મ:
 “ રાગદ્વેષવર્જિત નર જોહ, વૈષ્ણવ કેરું લક્ષણુ એહ. ૧૪

૭ એ-ખ. મૂક્ષ: જણેશ-મં. જણુશિ, ખ. જણેસિ, ગુ. છ. ખ. જણુસિ; કરશિ-જ્ઞા. કરેશિ, કા. કરેવા, અં. કરશે. ૮ અગાધિ-ખ. અગાધ્ય, ગુ. મઝારિ. ૧૦ નાશ-સ. વિનાશ, છ. નાશિ, ખ. નાશય; કર્મિ-અં. કા. કર્મે. ૧૧ સંત-જ્ઞા. શાંત, છ. શાંતિ; નારદ-સ. નારદિ; નિમિ પૂછ્યા-જ્ઞા. નિમિ પૂછિ; નવ-અં. સનક. ૧૨ ચરણુ-સ. ચરણિ, જ્ઞા. ચૂણુ, કા. વણુ; તરણુ-ધ. એ અવતરણુ; માયા મોહ-હિ. માયા માયા, મં. માયાસાગર; અચ્યુત-કા. હચિત: અભગત-કા. ભાગવત કલ્પિયુગે ધર્મવિચાર. ૧૩ વક્ષતાં-ખ. ગુ. વક્ષણું, કા. મર્મ એમ; પ્રમુખ-જ્ઞા. મુખ, ગુ. મુખ. ૧૪ અર્પિત-સ. રાં.

- “ મિથ્યા દર્શન, માયા રૂપ, તેલનું તરણ વિચાર સ્વરૂપ,
 “ શુદ્ધ સર્વવ્યાપક બ્રહ્મ, વેદાગમિ પૂજન હરિકર્મ. ૧૫
 “ પુરુષાદિક લીલા અવતાર, અભક્તિ કેરું કલ સંસાર,
 ધ્યાન, યાગ, અર્ચન, સ્તવ, ગીત, ચ્યારિ યુગના ધર્મ પવિત્ર.” ૧૬
 એ નવ ઉત્તર નારદ કહી, હામિ આપણુ પુહુતા સહી,
 વસુદેવન કીધુ પુણ્યસંચ, પ્રથમન પ્રકરણિ અધ્યા પંચ. ૧૭
 બ્રહ્માદિક દેવા આવિયા, સ્તવન કરી હરિ સંતોષિયા:
 “ સ્વામી ! આરોહુ નિજ ધામ.” પાછા વલિયા કરી પ્રણામ. ૧૮

ઉદ્ધવ અને શ્રીકૃષ્ણનો સંવાદ

- ઝઠિ પૂછિ કારણ શાન્તિ, કર જોડી ઉદ્ધવ એકાંતિ:
 “ વાંછું આરોહણ નિજ ધામ, મઝનન સાથિ તેડુ સ્વામિ! ” ૧૯
 એકમનુ (વનિ) ઉદ્ધવ નિજ દાસ, વસતા બોલ્યા વિશ્વાવાસ:-
 “ તું મઝ વક્ષલ જી અપાર, સાંભલિ કહુ વિવેકવિચાર. ૨૦

ધ. અર્પણ, ખ. અરપીતા; કેરું-ખ. કેરાં; ગુ. માં આ કડી પછી ની-
 ચેનો શ્લોક વધારે છે;—કાયેન વાચા મનસેન્દ્રીયૈર્વાં ॥ ૧૫ તરણ-કા.
 તારણ; સર્વ-ધ. સર્વત, સ. ફા. સર્વત્ર; પૂજન-સ. પૂજન, ફા. પૂજિ, ધ.
 પૂજનિ; કર્મ-કા. બ્રહ્મ ૧૬ યાગ-ફા. યાચન, ખ. યોગ; ચ્યારિ-ખ.
 ચ્યાર. આ કડી પછી ગુ. માં નીચેનો શ્લોક વધારે છે:—ધ્યાનં કૃતે યજન
 યજ્ઞેસ્તેતાયાં દ્વાપરયર્ચનં યં ન વદામોતિ । કલૌશ કીર્ત્ય કેશવં ॥
 ૧૮ બ્રહ્મા-કા. તવ બ્રહ્માદિક-; દેવા-ફા. ખ. સ. દેવ, મં. મુર; કરી હરિ-
 ફા. કરીનિ; આરોહુ-કા. આરોહણ; ધ્યાન-ફા. ધ્યાયિ, ફા. માં આ કડીનું
 ચોથું પાદ પડેલું છે; ધ માં આ કડી આખી નથી; ગુ. માં આ કડીની
 પહેલી પંક્તિ પડેલી છે. ૧૯ વાંછું-ફા. વાંછઉ, ફા. વાંછિ, કા. વાંછે;
 તેડુ-કા. તેડઉ; હિ. માં આ કડીનાં પહેલાં ત્રણ પાદ પડેલાં છે, કારણ કડી
 ૧૮મીનું ત્રીજું પાદ ૧૯માના ત્રીજા પાદ સાથે મળતું આવતું હોવાથી લહીઓ
 લખતું ભૂલ્યો જણાય છે; માત્ર ચોથું પાદ હિ. માં આપેલું છે. અં. પ્રતિમાં
 અહીંથી અંત પર્યંતના ભાગનાં પાનાં પડેલાં છે. ૨૦ એકમનુ

- “ સર્વભૂત નઇ હૃદય વસન્ત, એક અભેદ, અનાદિ, અનંત,
 “ અંતર્યામી, અવ્યય, ઈશ, મઝનઇ જાણુઇ કહઈ જગદીશ. ૨૧
 “ મિથ્યા કલ્પિત એ સંસાર, પ્રપંચ દીસઇ યે આકાર;
 “ સાચુ એહ તાણુ આધાર, વ્યાપક વિજણુ સદા અવિકાર. ૨૨
 “ વસઇ સમીપિ સનાતન એહ, અહર્નિશિ મનસા ચિંતિવિ તેહ.”
 “ પ્રતીતિકારણિ શ્રીભગવાન, કહઇ એક ઉત્તમ આખ્યાન: ૨૩
 “ પૂરવ પુરૂષ અભારુ જેહ, યદુનામા વનિ પુહુતુ તેહ,
 “ ઉત્તમ તિહાં સંવાદ અહ્ભુત, રાગન પ્રતિ કહઇ અવધૂત: ૨૪
 “ માહરઇ ગુરુ જઇ ચુવીસ, બોલિસી તે લક્ષણ સરીસ.
 “ એકના ગુણ લીધા એક જેહ, એકમનુ થઇ સાંભલિ તેહ: ૨૫
 “ પૃથ્વી, વાયુ, અનઇ આકાશ, ક્ષમાવંત. નઇ સંગ, ઉદાસ,
 “ જલ નિર્મલ, પાવક શિશિતયા, મલત્યાગી વર્જિતવિક્રિયા. ૨૬
 “ રવિ અભેદ, નિઃસ્નેહ કપોત, અજગર દૈવલખ્ધ સંતોષ.
 “ સિંધુ નદીપૂરિત અક્ષોભ, પતંગનાશ રૂપ પ્રતિ જોભ: ૨૭
 “ મધુકર સાર સાર સંગ્રહઇ, પરશન મૃદ દસ્તી દુઃખ સહઈ;
 “ સંચિતત્યાગ, ગીત રતિગૂઢ, મધુદા, દરિણુ, મીન રસમૃદ. ૨૮

-હિ. એક વનિ. ૨૧ વસન્ત-ફા. વસન્તિ; અભેદ-ધ. અભેદ અભેદ
 અનાદિ:- અનાદિ-ફા. હિ; કહિ-સ. કિહિ; મઝનઇ-ખ. માં આ પાદ પડેલું
 છે. ૨૨ એહ-સ. એક; આધાર મં. સંવાદ; અવિકાર-ખ. વિચાર, ગુ. અવિચાર.
 ૨૩ સમીપિ-સ. ફા. ધ. સમીપ; મનસા-સ. મનસુ; ઉત્તમ-ગુ. ઉત્તર.
 ૨૪ જેહ-ફા. એહ; યદુનામા ખ. ગુ. યદુરાજ વન્ચ, ખ. યદુનામિ વનિ.
 ૨૫ બોલિસિ-સ. ધ. બોલોસ, ખ. બોલીશ, ફા. બોલિસ બોલિશિ. બોલિસિ-
 કા. જેણે આચાર્યે પ્રાપ્ત જગદીશ; સરિસ-મં. ચુવીશ; એકના-સ. ખ.
 એકમનાં; ૨૬ આકાશ-ગુ. આકાશિ; સંગ-ખ. માં નથી, કા. સત્સંગ;
 ઉદાસ-ફા. ઉપાસ, કા. ખ. અતિ ઉદાસ; પાવક કા. પાંકુશ, ફા. પાવન;
 વિક્રિયા-ફા. વશિક્રિયા; ખ. મલત્યાગ. ૨૭ પતંગ-ખ. પાતક. ૨૮ રતિ ગૂઢ-કા.

- “ તાં લગમ્ નદી જિતેન્દ્રિય સદી, જાં લગમ્ જીવ્યા જિપદ નદી-
 “ પંડિત કોઈ મ ધરશુ ગર્વ, “ જિતિ જીવ્યા જિતૂં સર્વ.” ૨૯
 “ આશા રહિત હું નિર્મલા, વિદેહ નગર પૂરા પિંગલા.
 “ પક્ષી લોભરહિત સુખધ્યાન, આલક યથા વિના અભિમાન. ૩૦
 “ કુમારી નિશ રાકા રેણુ એકાકી એકમના તેણ.
 “ ગૃહારંભ આદર નવિ કરું. સર્પ તણી પિરિ સંચરું. ૩૧
 “ હિરણનાભમ્ એકમ્ શાન. ઇન્દ્રિય ધ્યાતા ધ્યેય સમાન.
 “ ગુરુ ચુવીસ કલ્યા મમ્ એલ. પંચવીસમુ અથિર એ દેલ.” ૩૨

આલતી ચૂંચે

- ઉદ્ધવનું દિન કારણ જાણી, બોલક શ્રી ભગવાન.
 કથા અનાદિ વિવેક સમંધી પરમારથ વિજ્ઞાન.
 “ ભક્તિભાવ આણી મન માલિ, સાંભલિ નિજ ઉપદેશ.”
 કાલિ કૃષ્ણ કર્ણાનિધિ. કેશવ ભક્તવત્સલ દેવેશ : ૩૩

તરતે ૨૯; ૨૯ તાં-સ. ખ. તાંહાં; નદી-કા. માં નથી; જીપદ કા. જીતે;
 ૩૦ હુઈ-ખ. હોઈ, ગુ. હુયિ, સ. હૈઈ, કા. હોય; નગર ખ. નગરુ; ૨૧.
 નગર; લોભ-હિ. ભોગ; પક્ષી-ખ. પછી; વિના-હિ. માં નથી; અભિમાન-
 ૨૧. અભિધાન. ૩૧ કુમારી-હિ. કુમારી નદી રકારેણુ. સ. કુમારી નિશ
 રકારેણુ, ખ. કુમારીના રકારેણુ, કા. કુમારીની સહ પગરેણુ, ધ. કુમારિ
 નિસ રકારેણુ, ગુ. કુમારી નિશ કારણિ, કા. કુમારીને શર કારણે; તેણુ-ગુ.
 વિણુ, ધ. તેણિ. કરું-હિ. સ. કરું, ખ. કરિ, મ. કરહ, સાંચરું-મ. સાંચરહ,
 ખ. સાંચરિ. ટર એકમ્, કા. કહિયે; યર-સ. ખ. અસ્થિર. ૩૩ કા. પૂર્વજાયે;
 દિન-સ. હેલ; બોલો-૨૧. ખ. ગુ. કા. બોલ્યા; કારણુ-રં. કારણિ, કા. માં નથી;
 ઉદ્ધવનું-સ. ખ. ઉદ્ધવના, કા. ઉદ્ધવને; સમંધી-૨૧. સંબંધી; ભક્તિ-રં.કા.
 ભગવંત; સાંભલિ-ખ. કા. સાંભળે; મ.ખ. રં. ગુ. કા.માં કડી ૩૩ થી ૪૨
 કડીઓ ચાર ચારને બદલે બખ્ખેની પંક્તિઓમાં ભાગેલી છે; સ. ધ. હિ.
 માં ચાર ચાર પંક્તિઓની અકકેકી કડી બાંધેલી છે.

“ શ્રદ્ધાવંત જે પુરૂષ ભણીય, ભણીય વર્ણુચાર,
 “ કરય કર્મ કામનાવર્જિત, હૃદય વિવેક વિચાર.
 “ શાસ્ત્ર-શ્રવણ કરય, ગુરુ પ્રણમય, બંધમોક્ષ ખિહુ જોય,
 “ નીચી નીચી પગથી છાંડય, ઉચીનય આરોહિ. ૩૪
 “ બંધમોક્ષ ખિહુ ગુણકારણ, ગુણ તુ માયામૂલ,
 “ આત્મવિષય વિચાર કરતાં એ ખિહુ ભ્રમ અમૂલ. ”
 વચન અનૂપમ એહ માહરું બોલય પુરૂષ પુરાણ:
 “જી તું ધ્યાન ધરિસિ મન માહિ, પામસિ પદ નિર્વાણ.” ૩૫
 ઈશ્વર સર્વભૂતનિવાસી, હૃદયપ્રસન્ન, ગતિ ગૂઢ,
 બ્રાંતિમતિ સર્વભૂત ભમાડય માયા યંત્રારૂઢ.
 ભક્તિભાવ આણી મન માહિ શરણ તેહનય જાણ,
 એ સંસાર પાર પામેવા બીજી નથી ઉપાઈ. ૩૬
 પૂજા કેરાં થાનક સવિતા, મારુત, ધરા નય હુતાશ,
 ગૌઆહ્વાણ, સર્વભૂત આતમા, વૈષ્ણવ, જલ, આકાશ.
 યથાયોગ્ય એહનય પૂજા કરવી ઘટય સંસારિ,
 તેહ કરતાં મઝ પદ પામય, બોલય દેવ મુરારિ. ૩૭

૩૪ ભણીય-ફા.ભણીજિ;વર્ણુચાર-ખ. વિવેકવિચાર,ગુ.વરણુ વિચારિ;હૃદય-
 ખ.હૃદિ,ધ.રુદિ,કા.હૃદે;ખિહુ-હિ.સ. માં નથી,ખ.કા.બેહ,ધ.ફા.
 ગુ.બહુ;જોય-ખ.જેય;છાંડય-સ.યાહ,ગુ.છોડે,કા.છાંડે;આરોહિ-ખ.
 આરોહ. ૩૫ ગુણકારણ-ખ. ગુણના કારણ; ગુણ તુ-ગુ. ગુણ તણું, કા.
 ફા. ગુણનુ; વિચાર કરતાં-ખ. વીચારી જોતાં, ગુ. મં. વિચારતાં;
 ભ્રમ-ગુ. વિભ્રમ; અમૂલ-સ. ખ. મં. કા. મૂલ, ફા. કમૂલ; એહ
 માહારું-હિ. એમ તમહારું સ. ફા. એ મન માહરું, કા. મન જ
 મારું; ધ. બોલ્યા; ધરિસિ-સ. ધરેશિ, ખ. ફા. ગુ. ધરેશ, ધ. કરિસ,
 કા. ધરે; પામસિ-ખ. ધ. ફા. મં.પામેશ, કા. પામે. ૩૬ ગતિ-સ. મહન;
 મૂઢ-ખ. ગુ. સ. ગૂઢ; ભમાડય-ફા. પમાડિ, કા. પામવા; પ્રસન્ન-કા.
 પ્રકાશે; બ્રાંતિ-ગુ. માં આ પંક્તિ પડેલી છે. જાણ-ધ. ખ. જાય, ગુ. જાયિ;
 ભક્તિ-મં. ગુ. સરવ; પામેવા-ધ. પામવા. ૩૭ કેરાં-ગુ. કેરું; સવિતા-સ.

(ત્રણ ગુણ અને મુક્તિના અનેક માર્ગ)

સત્વરજતમ ગુણનાં કારણ આગમ, જલ, જન, દેશ,
કાલ, કર્મ, દીક્ષા, જપ, ધ્યાન, શોધન દશ ઉપદેશ.
વૃદ્ધ ત્યજઈ તે તામસ લણીઈ, સેવઈ તે સત્વ જણિ,
જેહનઈ પરુ હું જીવેખી મૂકઈ, રાજસ તે નિરવાણિ. ૩૮

વિષયા ચિત, ચિત માંહઈ વિષયા, એહ સમંધ અનાદિ,
તે કારણ જાણેવા બોલ્યુ હંસ-સનંદ-સંવાદ.
યથાયુગતિ હરિભગતિ કરંતુ પામઈ પરમ વિરાગ,
મિથ્યા રૂપ આરોપિત દેખઈ, તદા ખિહુનુ ત્યાગ. ૩૯

અનેક મારગ મુક્તિ પામેવા નર નાના વિધ ભાવઈ,
કરતાં કરતાં કરસણની પરિ, આવઈ અથવા નાવઈ.
સઘલાં સાધન માંહઈ મોટૂં સેવા શ્રી ભગવાન,
તેણુઈ કારણ ચૌદમઈ બોલ્યુ ભક્તિયોગ પરધાન. ૪૦

અષ્ટ સિદ્ધિ અણિમાદિક કહીઈ, ખીજી દશ નઈ ચ્યારિ,
સમ્યક્ પરિ પંનરમઈ અધ્યા બોલ્યુ તેહ વિચાર.

સર્વતાં; યાનક-ખ. કારણ; ધરા-મં. માં નથી; હુતાશ-હિ. હુતાશન;
ગ્રા-ગુ. ગૌહ; જલ-ખ. ગુ. જન, રા. જલ; બોલઈ-ધ. બોલ્યા, ફા. ભણિ;
પામઈ-કા. પામિશ. ૩૮ હિ. સત્વરજતમ તણા; જલજન-મં. ગુ. ધ. જલન;
જપ-ફા. તપ; શોધન-ધ. સંધોન, ખ. કા. સાધન; દશ-ગુ. સં; વૃદ્ધ-ધ. વૃધિ,
ફા. વૃદ્ધિ; ત્યજઈ-મં. તિજઈ, સ. ફા. તિજિ, ધ. ખ. તનિ, ગુ. ત્યજિ, કા.
ત્યજે; પર-સ. પરમ, કા. પરો, ધ. માં નથી; જેહનઈ-ગુ. દેહનિ. ૩૯ ચિત-
હિ. સ. ચિત, ધ. માં નથી; ચિતમા હઈ-હિ. ચિતા માહિ, કા. ચિતમાં,
ગુ. ચિત થીત માહિ; અનાદિ-સ. ફા. અગાધિ, હિ. ન અનાદિ; બોલ્યુ-ધ.
બોલુ, ફા. બોલ્યોસ, ગુ. બોલૂં; સનંદ-કા. સનંદન; યુગતિ-હિ. પુરપ; કરંતુ-
ધ. ફા. સ. કરંતાં; વિરાગ-મં. વૈરાગ્ય; રૂપ-ધ. ખ. ભૂત; મિથ્યા-ગુ. માં
આ પંક્તિ પડેલી છે. ૪૦ ભાવઈ-કા. ધ્યાવે; અથવા-ખ. ઠિ; મોટૂં-ખ. ગુ.
મોટી; ચૌદમઈ-ધ. ચૌદમિ; ભક્તિ-ફા. ભક્તિયોગિ સરધ્યાન; પરધાન-ધ.

સિદ્ધિ એ સધલી નવિ વાંછઈ, મનસા કહઈ જગદીશ,
નિર્ગુણ ભક્ત અહારુ ઉદ્ધવ બોલીજઈ બાવીસ. ૪૧

યોગવિભૂતિ સોલમઈ બોલ્યુ સાધન ભક્તિ ઉપાય,
અધ્યા ત્રિહુલુ વિશેષઈ કહિઉ વર્ણધર્મમહિમાય.
કર્મ, ભક્તિ, જ્ઞાન અનુક્રમઈ યોગ ત્રિણિ સાર,
તેહ તણા જે છઈ અધિકારી, બોલિસ તેહ વિચાર. ૪૨

(કર્મ, ભક્તિ અને જ્ઞાન, એ ત્રણ યોગના અધિકાર)
ચૂપૈ

જેહનૂ મન વિષયા સંભોગ, તેહનઈ ઘટઈ કરેવુ યોગ,
સર્વ કર્મ અર્પણ ભગવાન લક્ષણ ક્રિયાયોગ અભિધાન. ૪૩

ન અતિ સક્ત, નવિ હૂઈ વિરક્ત, તે અધિકારી ભણીઈ ભક્ત,
શ્રદ્ધા કથા તણી ભગવાન, લક્ષણ ભક્તિયોગ અભિધાન. ૪૪

વિષયા દરશનિ દોષ અપાર, તેહનઈ જ્ઞાનયોગ અધિકાર,
એકાકી ધ્યાઈ ભગવાન, લક્ષણ જ્ઞાનયોગ અભિધાન. ૪૫

પરિધ્યાન, ગુ. પરિધાન. ૪૧ સ્. માં આ કડીની પહેલી બે પંક્તિઓને બદલે
માત્ર ' અષ્ટ સિદ્ધિ અ ' એટલું જ છે. કારણ કે ત્રીજી પંક્તિમાં ' સિદ્ધિ '
શબ્દ આવતાં શબ્દબ્રમથી લહીયો તે લખવો ચૂક્યો જણાય છે બોલ્યું-૩૬.
બોલિશ, સ્. બોલીનિ, ધ. બોલીને, ખ. બોલીસિ; નિર્ગુણ-ગુ. માં આ
પંક્તિ પડેલી છે. ૪૨ બોલ્યુ-કા. મેલી; સાધન-કા. ભક્તિનો કરે ઉપાય,
હિ. સાધન ભક્ત ઉદ્ધવ ઉપાય; ત્રિહુલુ-સ્. ધ. ત્રુલુ, ૩૬. ત્રુલિ, ગુ. બેહ;
કહિઉ-કા. કહીને, ધ. કહું, ૩૬. કહીધ; અનુક્રમ-ધ. અનેક; બોલીસ-
સ્. બોલિસિ, ધ. બોલોસ, ૩૬. બોલેશ, ખ. બોલ્યેશ; વિચાર-ગુ. વિચારી.
૪૩ મન-કા. નામ; કરેવુ-હિ. કરવું; ઘટઈ-કા. સાધન; ૪૪ ધ. માં આ
કડી ૪૫ માં પછી છે. ન અતિસક્ત-મં. અનતિસક્ત. ૩૬. અતિસક્તિ, ગુ.
અનંતસક્તિ, કા. નીતિશક્તિ; નવી હૂઈ વિરક્ત-સ્. ન અતિરક્ત, ૩૬.
ખ. ધ. કા. બેહ વિરક્ત, મં. ગુ. ન બેહ વિરક્ત; ભણીઈ-૩૬. ભણીનિ;
તણી-ખ. તણાં, ૩૬. તણું; ભગવાન-૩૬. વિજ્ઞાન; ભક્તિ-કા. ભણીયે. ૪૫
જ્ઞાન-સ્. ખ. જ્ઞાન; જ્ઞાનયોગ-૩૬. ક્રિયાયોગ, પણ તે લહીઆની ભૂલ છે.

જ્ઞાનનિષ્ઠ, અનપેક્ષ, વિરક્ત, રાગદ્વેષવર્જિત મઝ ભક્ત,
સર્લિંગ આશ્રય છાંડય એહ, જડવત વસુધાં વિચરય તેહ. ૪૬

રાગદ્વેષ દરશનિ એ દોષ, ગુણ બિહૂ વર્જિત નિર્દોષ,
ધમ કલંતાં મનિ વિરમય ધણુ, કવણુ પરાક્રમ શાસ્ત્રહ તણુ. ૪૭

વિધિનિષેધ બોલિયા જેહ, પુરૂષ તણુધ હિતકારણિ તેહ,
સકલ શાસ્ત્ર કેરૂ સિદ્ધાન્ત, ' સાધન વિના ન આવધ શાન્તિ.' ૪૮

કર્મ કરંતાં ચિત્ત શુદ્ધ થાઇ, રાગાદિ અવગુણ સવિ જાઇ,
એણી પરિ જ્ઞાન ઉપજઇ સહી, વહી જનમ પામીઇ નહી. ૪૯

વિગણુ વિષય મતિ નિષ્ઠા શમ, ઇન્દ્રિયનિગ્રહ ભણીઇ દમ,
તિતિક્ષા દુઃખ સહઇ શરીર, ઉપસ્થ જીવ્હા જીપઇ ધીર. ૫૦

ભણુઇ ધર્મભક્તિ ભગવાન એક આતમદર્શન વિજ્ઞાન,
ગુણ, અસંમ, વૈરાગ્ય વિધાન, અણિમાદિક ઐશ્વર્ય નિધાન. ૫૧

૪૬ અનપેક્ષ-હિ. ઉપેક્ષા; મઝ-સ. માં નથી, ફા. મંહ; આશ્રય-મં.
આશ્રમ; વિચરય-કા. વરતે; રં. માં આ કડી પડી છે. ૪૭ દરશનિ-મં.
દરશન; બિહૂ-મં. બેહૂ, સ. બેહૂધ; નિર્દોષ-ધ. દોષ; કહેતાં-સ. કિહિતાં, ધ.
ગુ.કા. કરતાં, ખ. ફા. કરંતાં; હિ. કમણુ; રા. કરમ; શાસ્ત્રહ-સ. ખ. ધ.
રા. મં. શાસ્ત્ર, કા. શાસ્ત્ર જ. ૪૮ તણુધ-મં. ના, સ. ધ. ખ. ફા. ગુ.
તણુ; સાધન-સ. સાધનિ; ન આવધ-સ. ના આવિ; કેરું-હિ. કેરુ, કા. તણું.
૪૯ ચિત્ત-ખ. મન; શુદ્ધ-કા. સ. સાધિ, ધ. સૂધું; થાઈ-ધ. ખ. થાય;
કરંતાં-ગુ. તણાં; રાગાદિ-ફા. રાગાદિક; જાઇ-ગુ. જાણી; પામીઇ-મં. સ.
ધ. ખ. ફા. ગુ. પામીજિ, કા. તે પામે. ૫૦ વિષય-મં. વિષય; મતિ-ખ.
મત્ય, કા. મન; શમ કા. શમે; દમ-હિ. ડંભ, રા. દામ, કા. દમે;
તિતિક્ષા-સ. ધ. ફા. તતક્ષણુ; જીપઇ-સ. ખ. ધ. ફા. ગુ. જીવિ; ધીર-ગુ.
ધીરા. ૫૧ એકં-ધ. એકતમાદર્શ વિજ્ઞાન, મં. એકાંતમ, કા. એકાંતમ.
દરશન વિજ્ઞાન; વિધાન-ફા. વિજ્ઞાન; ઐશ્વર્ય- કા. તે સ્વર્ગ.

(૧૮૭)

(મન જિતવાનો યોગ)

ચમનિયમાદિક અજીઠ તેત્રીસ, સમ્યક્ તે ખોલ્યા જગદીશ.
 હવઘ કહધ : “ સાંભલિ સંયોગ, મન જિપેવા કારણ યોગ. ૫૨
 પુરી અવંતી બ્રાહ્મણ એક, શ્રીમદ્પૂરિત, રહિત વિવેક,
 દાન, પુણ્ય, નવિ તીરથ જાત્ર, ધન પાખલિ ફિરધ દિનરાત્રી. ૫૩
 દેવ પિતર નવિ બ્રાહ્મણ ગાય, પોષધ કુટુંબ નધ આપણિ ખાધ,
 અહનિશિ મન માલિ આવટધ, ‘જાણુધ રખે માયા માલધ ઘટધ.’ ૫૪
 અનેક કૂડ કપટ આચરધ, લોભધ લાલસા મન માલિ ધરધ,
 ધનના ગોત્રી અજીઠ જેલ, કદર્ય ઉપરિ કોખ્યા તેલ. ૫૫

શ્લોક

ચત્વારો ધનદાયાદાઃ ધર્મચોરાગ્નિપાર્થિવાઃ ।

તેષાં જ્યેષ્ઠાવમાનેન ત્રયઃ કુપ્યન્તિ બાન્ધવાઃ ॥ ૩ ॥

અર્પે

કેતલું રાજ લીધું હરી, કેતલું ચોર ગયા જલ કરી,
 દાનભોગધ કિ વિણુસી જાધ, ચુથુ ધનનુ નથી ઉપાય. ૫૬

શ્લોક

દાનં ભોગો નાશઃ તિલ્લો ગતયો ભવન્તિ વિત્તસ્ય ।

યો ન દદાતિ ન ભુક્તે તસ્ય તૃતીયા ગતિર્ભવતિ ॥ ૪ ॥

૫૨ હવઘ-હિ. અવર. ૫૩ રહિત-કા. નહી. ૫૪ ગાય-સ. ૫૫. કા.
 યાગ; આપણિ:ખાધ-ધ. ખ. આપી, મં, આપઈં, રા. માયનિ ખાપ;
 પોષઈં-કા. નહિ વપુ પોખે કુટુંબવિભાગ. ૫૫ ગોત્રી-હિ. ગા, કા.
 ગોત્રેયા, ધ. ગોત્રીઆ; શ્લોક-હિ દાયાદા । પાર્થિવા । યોષ્ઠવ । બલાધનં ।
 મં. જેષ્ઠેનમન્યતે યેન હરન્ત્યન્યે બલં ધનં ॥ ધ. જેષ્ઠવિમનિ તે । યુ.
 જેષ્ઠેનમાનિ તે પુસે । ધર્મં-(સુ. મા.) ધર્માગ્નિ નૃપતસ્કરાઃ ૫૬ કેટલું.-મં.
 કેટલું હર કરી, સ. જલ કરી, મં. ખ. કા. યુ. છેતરી; રાજ-કા. રાજએ;
 ભોગધ-ખ. ભોગ વિણુ, યુ. કહિ, કા. ભોગાદિક.

(૧૬૮)

ચૂપૈ

રાખંતાં ધન વિણુદું વીર! જાણે અવહ કૂઆનું નીર,
રહું નહી ધરિ એકધ સીય, જાણે ગજ ભોગવ્યું કપીત્ય. ૫૭

શ્લોક

મવિતવ્યં ભવત્યેવ નારિકેલફલામ્બુવત્ ।
ગન્તવ્યં ગતમિત્યેવ ગજભુક્તકપિત્યવત્ ॥ ૫૮ ॥

ચૂપૈ

કાલિ ધનતુ કરચુ વિનાશ, એકાકી તે હુઉ ઉદાસ,
ભિક્ષુક રૂપધ વસુધાં ફિરધ, હસઈ લોક સહ પીડા કરધ. ૫૮
દંડ કમંડલ લિધ ઉદાલિ, મસ્તકિ તાડધ, દિધ બહ ગાલિ,
ધણી પરિ પીડધ દુર્જન લોક, તુહધ મનિ ન આણુધ શોક. ૫૯
મનજય-કારણિ ગાયું ગીત : તે સાંભલુ એકધ ચિત્ત :
' મોટૂ ભણીઈ વધરી મન, ધીર થઈ નધ જિતુ જંન. ૬૦
કાલ-કર્મ-ગ્રહ સમ્યક્ સહી, દુઃખદાયક દેવતા નહી,
અવર કોધ નથી વધરી જંન, સુખદુઃખ કેરૂં કારણ મન. ' ૬૧

શ્લોક

તેનૈવાલિઙ્ગયતે કાન્તા તેનૈવાલિઙ્ગયતે સુતા ।
મન યવ મનુષ્યાણાં કારણં વંધમોક્ષયોઃ ॥ ૬ ॥

૫૭ વિણુદું-રૂ. વિણુસી, ખ. ધ. વણુદું, કા. વંઠયું; વીર-હિ. ચોર;
કૂઆનું-રૂ. ખ. કા. કૂપનું, ગુ. કુંમ(ભ)નું; અવહ-ખ. અવહડ; રહું-રૂ.
ધ. રહી; એકધ-ખ. એક, ગુ. એક, કા. એક જ. ૫૮ ભિક્ષુક-ધ. ભક્ષક;
હસઈ-હિ. સહ, રૂ. સવહી, ખ. ધ. હસિ, કા. સહે; સહ-હિ. નઈ. ૫૯
ઉદાલિ-ધ. ઉદાલ્ય, કા. ઉઠાડ; દિધ-આણુઈ-રૂ. આવે, ધ. આણે, બહ-હિ.
માં નથી, દુર્જન-ખ. દૂરીજન. ૬૦ ગાયું-ખ. ગાયિ, મં. ગાઉં; સાંભલુ-
રૂ. સાંભલ્યુ, રૂ. મં. સાંભલીજાં, ધ. સાંભલ્યુ, કા. સાંભળીયુ; મોટું-
રૂ. મોટઉ; જિતુ-હિ. જીતુ, ધ. જીવિ, ગુ. કા. જીવ્યુ; જંન-રૂ. સંત,
ગુ. જંત.

(૧૯૮)

ચૂપૈ

મનિ બંધ મોક્ષ વિસ્તાર, મનિ કલ્પિત એ સંસાર,
મનસા મન આલોક્ય જેહ, સ્વયં સિદ્ધિ પામ્ય નર તેહ. ૬૨

શ્લોક

મનસ્થં મનમણ્યસ્થં મનસ્થં મનર્વાજિતમ્ ।
મનસા મન આલોક્ય સ્વયં સિદ્ધયન્તિ યોગિનઃ ॥૭૭॥

ચૂપૈ

ચુવીસમધ તત્ત્વ વિસ્તાર, બોલ્યુ તેહ તણ્યુ વિચાર,
ભૂત તણી ઉત્પત્તિ સંહાર જાણ્યુ નર તે પામ્ય પાર. ૬૩
મન કર્ય તથ આતમા કર્ય, નેત્રિ દોષિ યમ વસુધા ફિર્ય.
ઉપાધ્યભેદ કહ્ય ગોવ્યંદ, જલસંયોગિ કાંપ્ય ચંદ્ર. ૬૪

(પ્રકીર્ણ પ્રસંગો અને ઉપદેશ)

સ્વર્ગ લોક કેરી અપ્સરા, શાપપ્રભાવ્ય પામી ધરા,
કેતલા દિવસ રાયધરિ વસી, સ્વસ્થાનકિ પુહુતી ઉર્વશી. ૬૫
રાજા એલ જાણ્યુ જપ ધ્યાન, તપ તીરથ, નાના વિધ દાન,
કવણ કાજિ તે સેવ્યું વન, તેહનું નારી હરિયું મન. ૬૬

૬૨ મનિ કલ્પિત-ગુ.માં આ પાદ પડેલું છે; મનિ-મં. મન;જેહ-જ્ઞા.માં નથી; મનસા-કા. મનશું મન અવલોકે જેહ; સ્વયં કા. સર્વ; જ્ઞા.માં આ કહીના બીજા પાદથી તે કહી ૬૩મીના પહેલા પાદ પર્યંતનો ભાગ ઉતારેલો નથી. લોચ્ય સ્વયં સિદ્ધયન્તિ યોગિનઃ ॥ ૬૩ ચુવીસમધ-જ્ઞ. દશમિ; વિચાર-હિ. વિસ્તાર, ભૂત-જ્ઞા. ભાગવત. ૬૪ કર્ય-ગુ. કરાવિ; નેત્રિ-સ. નેત્રે, જ્ઞા. જ્ઞ. ધ. નેત્ર; દોષિ-સ. ધ. જ્ઞ. ધ. દોષ, ગુ. દોષ; કાંપ્ય-ગુ. પાંમિ; ચંદ્ર-જ્ઞા. ગુ. ચંદ. ૬૫ રાય-સ. રાજા, ગુ. એલ; ધરિ-જ્ઞ. ધર; પુહુતી જ્ઞ. પામી. ૬૬ જપધ્યાન-જ્ઞ. પરધ્યાન, ગુ. તે ધ્યાન; સેવ્યું-સ. આનંદ, સેવિ; વન-કા. જન; તેહન-મં. ચેહનું; હરિયું-કા. કહીઉ.

જાણ્યું વિષયાબંધન ભેદ, તતક્ષણિ તે પામ્યુ નિર્વેદ,
એકાકિ વનિ વશુ નરેન્દ્ર, અવિચલ પદ પામ્યુ ગોવ્યંદ. ૬૭

હરિપૂજાવિધિ શ્રદ્ધાસાર, યથાશક્તિ થોડશ ઉપચાર,
પૂર્વ મુખિ બધસધ આસનિ, ભક્તિભાવ આણુધ બહુ મનિ. ૬૮

પવિત્રપણુધ યથાવિધિ કરધ, પૂજા અંતરિ ગીત ઉચ્ચરધ,
દેવક્ષમાપન, વિસર્જન કરી, પ્રતિમા કરંડિ હૈધડિ ધરી. ૬૯

પૂજાવિધિ પુરુષોત્તમ તણી, તેહની રચના બોલી ઘણી,
લવધ ભક્તિ નધ નિજ ઉપદેશ, આદર કરીનધ કહધ દેવેશ. ૭૦

ખટ વિકાર જનમાદિક જોહ, ધર્મ દેહના ભણુધ તેહ,
જીવ વિલક્ષણ લક્ષણ બાર, અહનિશિ તેહનુ કરિ વિચાર. ૭૧

જાગૃતિ, સુષુપ્તિ, અનધ સ્વપંન, એહ અવસ્થા કારણ મન,
શુદ્ધ આતમા સાક્ષી જાણિ, ગુણ ત્રય, દ્રષ્ટા પુરુષ પુરાણ. ૭૨

વલી વલી કિહુ કહું વિચાર, થોડા માંહિ બોલ્યું સાર,
દેહ વિષધ મમતા એ દોષ, તેહનુ ત્યાગ ભણીધ મોક્ષ. ૭૩

૬૭ તતક્ષણિ-હિ. માં આ પાદ પડેલું છે. ૬૮ યથાશક્તિ-ગુ. યથાવિધિ; મનિ-સ. ધ. મંન્નુ. ૬૯ અંતરિ-મં. અંતિ; ઉચ્ચરધ-કા. આચરી; ક્ષમાપન-સ. ક્ષમયા, કા. મંત્રપૂજા; કરી-કા. માં નથી; કરંડિ હૈધડિ ધરી-હિ. મં. કરંડિ હરી, સ. કરંડનિ હૈધ હરી, કા. કરંડ હૈધ ધરી, કા. પ્રતિમા કરં કરે અર્ચન. ૭૦ નિજ-હિ. દિ. ૭૧ ધર્મ-હિ. ધર્મી; ભણીધ-સ. ભણીનિ; જીવ-કા. જીવન; વિલક્ષણ-કા. ઉત્તમ; કરિ-ખ. ધ. કરે, ગુ કરેસ, કા. કરે; હિ. અહનિશ. ૭૨ શુદ્ધ-હિ. ગુ. શુદ્ધિ, ધ. સુધિ; જાણિ-ખ. જાણુ, ગુ. જાણે; ત્રય-કા. ત્રણિ; દ્રષ્ટા-હિ. દ્રષ્ટાંત. સ. માં આ કડી નથી. ૭૩ વલી વલી-કા. વલી એક; કહુ-કા. કહો; દેહવિષધ-સ. બિહુ વિષયા, હિ. દેહવિષયા; ભણીધ-ખ. ભાણિજ; ધ. માં આ કડી નથી.

(ઉદ્ધવને બદરિકાશ્રમ જવાનો બોધ)

તું ત્યજિ ઉદ્ધવ ! સકલ સનેહ, પુત્ર, કલત્ર, ધન, મમતા, દેહ,
 મજનઘ મન આરોપી સહી, સમમતિ થઇ વિચરિઘ મહી. ૭૪
 સર્વભૂતશું સમ મતિ આણિ, મ કરશિ નિંદા, અનઘ વિખાણુ,
 વિશ્વ એક આતમા દેખિ, અથવા પ્રકૃતિ પુરુષવિશેષિ. ૭૫
 ઉત્તમ તીરથ બદરી નામ, નર-નારાયણુ કેરુ ઠામ,
 વેગઘ જાઘ કહઘ ભગવાન, પામિશં મઝ પદ પરમ નિધાન. ૭૬
 ઉદ્ધવ મનિ વિમાસણુ કરઘ, ગદ ગદ કંઠ નેત્ર જલ ભરઘ,
 કૃણુચરણુ ઉપરિ અતિ મોહ, તેહતુ સહી ન શકઘ વિછોહ. ૭૭
 વલી વલી પ્રેમઝ કરઘ પ્રણામ, હૈઘ અંતરયામી રામ,
 સ્વામી તણું વચન પ્રમાણુ કીધું, પદ પામ્યુ નિર્વાણુ. ૭૮

દ્વારિકાત્યાગ અને યાદવવિનાશ

દેખી નગર માહિ ઉતપાત, કૃણુ કહઘ યાદવનઘ વાત,
 નહી રહિઘ આંહાં એકઘ રાત્રિ, ચાલુ તીરથ કરિવા જત્રઃ ૭૯
 ઉત્તમ ક્ષેત્ર કહઘ શ્રીપતિઃ પરતક્ષ જિહાં વસઘ સરસ્વતી,
 યાદવ પ્રેસ્યા વિશ્વાવાસ, વેગઘ તે આવ્યા પ્રભાસિ. ૮૦

૭૪ તૂં-સ. કા. ફા. ધ. ત્વં, કા. માં નથી; ત્યજિ-ફા. ગુ. ત્યજ, ખ. તય, કા. કૃત્ય જે; મમતા-ધ. મિત્ર; દેહ-કા. તેહ; મન-ફા. મમતા; સમ-કા. સમાને થો વિચરજો સહી. ૭૫ સમમતિ-ફા. ખ. ધ. મં. કા. ગુ. સમચિત; કરશિ-સ. કરસિ, ફા. કરીશ, ખ. ધ. ગુ. કરેશ; આતમા-સ. આતમાના; વિશેષિ-સ. ખ. ધ. ફા. ગુ. વિશેષ; અથવા-કા. એવું જણી ભકિત વિશેષે. ૭૬ જાઘ-ફા. જય, ખ. જયુ; પામિશ-સ. પામસિ, ફા. ધ. ગુ. પામેશ; ભગવાન-ખ. દેવેશ; પરમ નિધાન-ખ. પું નરેશ. ૭૭ ભરઘ-મં. સ. ખ. ફા. ઝરિ; સકઘ-ફા. સક. ૭૮ હૈઘ-ફા. હૈડિ, ખ. ગુ. હૈઅડી, ધ. હઇડી; કીધું-ખ. માં આ પાદ પડેલું છે; હૈઘ-કા. ઉદ્ધવ સંભારે ગુણુસ્વામ. ૭૯ આંહાં-હિ. માં નથી; એકઘ. ગુ. એક જ; ઉત્તમ-કા. ઉત્તમ છે ક્ષેત્રજ મધુમતી; વસિ-હિ. માં નથી, ખ.

દાન પુણ્ય અતિ ધન આચરી, કર્મસંયોગઘ મંદિરા કરી,
કલહિ માહો માહિ વિનાશ, દહધ વનિ યમ વેણુ હુતાશ. ૮૧

શરસંધાણુ અને શ્રીકૃષ્ણનું સ્વધામપ્રયાણ

શેષ દેવ પુહુતા પાતાલિ, પીપલી થુડધ બધઠા ગોપાલ,
જીવ વરાંસઘ શરસંધાણુ, કૃષ્ણચરણિ તે વાગું બાણુ. ૮૨

બધઠા દીઠા શ્રીપતિ સ્વામિ, દિધ પ્રદક્ષિણા કરધ પ્રણામ,
“કરુ વધ માહરુ” બોલધ વ્યાધ: “મધ કીધુ મોટુ અપરાધ.” ૮૩

દયાવંત સ્વામી ભગવાન, તેહનધ આપ્યુ ઉત્તમ ઠામ,
આવ્યુ નિજ સેવક સારથી, રથ મોકલિયુ દ્વારાવતી. ૮૪

શ્રી શોભા કીરતિ યશ પુણ્ય, લોક તણા લેધ લાવણ્ય,
કૃષ્ણ દેવતા પુહુતા સ્વસ્થાનિ, જાણે કરિ આથમિઉ ભાણુ. ૮૫

દારુક દ્વારાવતી મઝારિ કહી અવસ્થા તણી મુરારિ,
વસુદેવાદિક યાદવ જોહ, ઠામ આપણું પામ્યા તેહ. ૮૬

વિહિ, ધ. વહિ, ગુ. કહિ, કા. વહે; પ્રભાસિ-સ. ધ. ખ. પ્રભાસ;
પ્રેરયા-ફા. ધ. ગુ. પ્રેરા, ખ. પ્રેરુ; તે-કા. સહુ. ૮૨ ધન-સ. ફા. ખ.
ધણાં, ધ. ધણુ; સંયોગઘ-સ. સંયોગ; કલહિ-ફા. મં.કલહુ, ખ. ફા. કહલુ;
વનિ-ધ.-૩ફા. ૮૨ પુહુતા-હિ. પુહુતા; પાતાલિ-સ. પાતાલ; પીપલિ-સ.
ખ. ધ. પીપલ, ફા. પીપડિ; વાગું,-સ. ધ. લાગુ, ખ. ગુ. મં.લાગું;તે-કા.
તે થયું પ્રમાણ. ૮૩ કરધ-ગુ. કરયું. ૮૪ ઠામ-હિ. ધ. સ્થાન; ભગવાન-કા.
ધનસ્યામ; રથ-સ. ખ. ધ. ગુ. ફા. તે, કા. હરિ. ૮૫ તણા-સ. તણી;
હિ. લેધ, ગુ. લીયિ; લોક-હિ. માં આ પાદ પડેલું છે; કરિ-ખ. કર,
કા. હરિ; ભાણુ-સ. મં. ધ. ખ. ફા. ભાણુ; કા. માં આ કડીની પહેલી પંક્તિ
નથી. ૮૬ દારુક-ફા. દારુણુ; કહી-સ. હિ. ફા. કરી; તણી-ખ. દેવ;
ઠામ-ફા. ઠામિ; આપણું-ફા. કા. આપણે; પામ્યા-ફા. પુહુતા, ખ.
પામ્યુ, ગુ. પોહોંતા. આની પછી કા. માં નીચેની પંક્તિ વધારે છે-“અમરે
દેવ બોલ્યા એમ વાણુ, કૃષ્ણચંદ્રને હો કલ્યાણુ.” ૮૭ પ્રીદ્-હિ. પરીદ્,

(૨૦૭)

ભીમ ભણુધ સંક્ષેપિ કહી, રૂપક અર્થ ગ્રીહું હૂં નહી,
મુક્તિકથા કહી નિર્મલા, ખુલુતી એહ પંનરમી કલા. ૮૭

ઈતિ શ્રી વિષ્ણુદાસ ભીમવિરચિત હરિલીલા ષોડશ
કલામધ્યે પનરમી કલા સમાપ્ત.

કલા ૧૬ મી.

દ્વાદશ સ્કંધ

ઉપસંહાર

પૂર્વજાય

આરમ્ભ બોલિસિ વિચાર, આશ્રય સર્વાધાર,
રાજા જિ ઉપક્રમ કચ્ચુ, તેહનુ ઉપસંહાર. ૧

ગુ. પીછયું; કથા-મં. યથા એહ-ફા. કા. એટલે; પંનરમી-ફા. કા. પંનર,
ઈતિ શ્રી-હિ. ઇતિ શ્રી કલા ૧૫ ॥ ફા. ઇતિ શ્રી વિષ્ણુદાસ ભીમવિરચિત
હરિલીલાયાં પનરમી ॥ ૧૫ ॥ મી કલા સંપૂર્ણ સમાપ્ત ॥ ખ. ઇતિશ્રી ભાગવતે
માહાપુરાણે હરીલીલાયાં સોળ કલાયાં પંનરમી કલા સમાપ્ત ॥ ઘ. ઇતિશ્રી
ભાગવતી કથા હરિલીલા સોળ કલા પંચદશમી કલા સમાપ્ત ॥ ગુ. ઇતિશ્રી
ભીમવિરચિતે હરિલીલા પંનરમી કલા સમાપ્ત ॥ કા. ઇતિશ્રી વિષ્ણુદાસ
ભીમવિરચિત હરિલીલા ષોડશ કલામાં પંદરમી કલા સમાપ્ત. મં. ઇતિશ્રી
હરિલીલાયાં ભીમવિરચિતે કલામધ્યે ભાગવતે દશમસ્કંધે પંચદશમી કલા
સમાપ્ત સંખ્યા ચુપૈ ૭૪ ॥ પૂર્વજાયા ૨૨ (૧૧૨) ॥ શ્લોક ૭ ॥ એવં
સંખ્યા ૧૦૩ ॥ ૬ ॥

કલા ૧૬ મી.

૧ બોલિસિ-ખ. ફા. મં. બોલિસિ, ઘ. બોલોસ; આશ્રય-મં. આશ્રમ;
સર્વાધાર-હિ. ફા. સર્વિ સર્વાધાર; આરમ્ભ-કા. આરમ્ભ બોલિયે આશ્રય
આનંદ સર્વાધાર; નિષ-ફા. સ્ક. ખ. ને; કચ્ચુ-ફા. ખ. કા. ફા. કર્ષક, ઘ.
કરિ; કા. સંહાર; તેહનુ-ગુ. કા. તેહ તથ્ય.

વિષય સકલ શાસ્ત્રહ તણુ નિર્ધારિત છઇ જેહ,
નિત્યાનિત્ય વિચારીધ, એક લીજઇ એક જેહ. ૨

એક સનાતન આતમા, અંતર્યામી જેહ,
અધિષ્ઠાન ઉપાસીધ પ્રપંચ મિથ્યા તેહ. ૩

તેણુધ કારણિ (આંહાં) બોલીધ પહિલું પ્રપંચ રૂપ,
ભક્તિ વિરાગધ પામીધ પછધ વિષ્ણુ-સ્વરૂપ. ૪

દારુણ કલિનો પ્રભાવ

સૂર્ય સોમ વંશ તણા પડતા પડતા રાય,
કલયુગ દારુણ આવિઉ, તેહ તણુ મહિમાય. ૫

ધર્મ તણા પગ ક્ષીણ થ્યા, અધર્મના પગ ચ્યારિ,
અહપ આયુ, આયસ ધણુ, તેજ રહિત નરનારિ. ૬

વંશવિવસ્થા પરહરી, ભિક્ષ મ્લેચ્છ રાખન,
તપસા મોહિ આવરચ્યા, ભજધ નહી ભગવાન. ૭

૨ શાસ્ત્રહ-સં. ખ. ધ. ફા. શાસ્ત્ર; તણુ-કા. નો; વિચારીધ-ખ. વિચારતાં; એક-ગુ. ઇક, સ. એ; લીજઇ; જેહ-સ. હેય, ધ. છેહ, ગુ. હોઇ; એક-ખ. કલીજ એકજ એહ, મં. કલિયુગ લક્ષણ એહ; એક-મં. એ; કા. એક લીજે એક નેહ. ૩ યેહ-ખ. હૈયે; અધિષ્ઠાન-હિ. અધિષ્ઠાનધ; ઉપાસીધ-કા. ઉપાસીયે; એહ-સ. કહેય; ફા. તેહ; હિ. જેય, ગુ. કા. દેહ, ધ. હેય. ૪ આંહાં-કા. હવાં; બોલીધ-કા. બોલીયે, ગુ. મં. બોલીઉં; પહિલું-સ. એહ, ખ. પહિલિ, કા. એનું; વિરાગધ-ગુ. વિરામ; પામીધ-કા. પામિયે; વિષ્ણુ-ગુ. બ્રહ્મ. ૫ વંશ-ખ. કા. વંશી; તણા-ગુ. ના; પડતા-મં. પ્રકૃતિ પડતાઇ રાય. ૬ અધર્મ-ગુ. પાપ; ના-સ. ગુ. ધ. ની, ફા. તણા; ચ્યારિ-ખ. ધ. ચ્યાર; અહપ-હિ. અહપા; આયુ-સ. આય, ખ. આયુષ્ય; ધણુ-સ. ધણું; તેજ-ખ. તેહ તણુ મહીમાય; આયસ-કા. આવસ. ૭ તપસાં-ખ. તપસા ગુણિ અવતર, ગુ. તપસા માહિ અવતરયુ, કા. તામસ મોહ અવતરયા.

ચૂપે

અનેક અસુર કરઇ ઉન્માદ, ગાઇ વધઇ, પાડઇ પ્રાસાદ,
માણસ વેચી લિઇ દ્રામ, ધર્મ તણુ નવિ જાણુધ નામ. ૮

લોક તણાં ધન રાજા હરઇ, પ્રજા કેરી પીડા કરઇ,
સ્વયં ચીલડાં ખાઇ વાડિ, વાહારઇ જાતાં આવઇ ધાડિ. ૯

વાડવ પુરૂષ બોલઇ અન્યાય, કષ્ટ સહઇ જઇ રાણા રાય,
પીડા સાધુ, દુષ્ટ સન્માન, વિવેક વિચાર રહિત રાજાન. ૧૦

સખલઇ નખલુ નર ગાંજઇ, જી બોલઇ તુ મુખ ભાંજઇ,
ધનવંત, રાહિલ, પામઇ ન્યાય, નિર્ધન આટારેણુધ જાઇ. ૧૧

જેહનઇ ધરિ ધન તે ગુણવંત, તેહ વિવેકી, તે જશવંત,
તેહનઇ સહુકો માનઇ સહી, કલક્રિયા કો જોઇ નહી. ૧૨

ધુધા-તૃણા-ભય-પીડિત શોક, બુદ્ધિ-બલ-સાહસ-વર્જિત લોક,
હર્ષામર્ષ મોહ, મદ, રાગ, થોડી જીવી, થોડું ભાગ્ય. ૧૩

૮ પ્રજા કેરી-ફા. સાધુ તણી તે; સ્વયં-ખ. સ્વિ; ચીલડાં-ધ. કીલડાં,
ખ. ચીલડી; જોતાં ધ. કા. જોઅંતાં. ૧૦ વાડવ-સ. ખ. ફા. કા. ચાડ, ગુ.
ચાડવ; બોલઇ-ગુ. બોલ્યા; સાધુ-ખ. સાધુનિ; રાજાન-ધ. હરિધ્યાન.
૧૧ ગાંજઇ-મં. ગંજઇ; બોલઇ, ખ. બોલુ; નર-ફા. માં નથી; ભાંજઇ-મં.
ભંજઇ; રાહિલ-સ. મં. રાહિલિ-ફા. તે, ખ. રાવલિ, કા. રાહલે.
૧૨ જેહનઇ-ફા. જેહ તાણુ, જશવંત-ફા. તે જણુવં, કા. તેહ જ
સંત; ધરિ-ખ. ધરુ. ગુ. માં નથી. ૧૩ સાહસ-હિ. ભય; હર્ષામર્ષ-સ.
હર્ષમુષ, ખ. હરીષા મરીષા, ધ. હિરીષામરષ, ગુ. હરષામરષ; થોડી-ખ.
થોડું; જીવી-ખ. જીવું, કા. જીવત; થોડું-ફા. થોડલે; ભાગ્ય-કા. ભામ;
ગુ. માં નીચેનો શ્લોક વધારે છે:-યસ્યાસ્તી વીતં સ નર કુલીન સ પંડીત
સ્યઃ શ્રુતવાન્ગુણશ સ-ચ વક્તા । સ ચ દર્શનીયં સવે ગુણા કાંચનમા-
શ્રયંતિ ॥

ચોર ચરડ અન્યાયી બહુ, લોભધ વાલું હોંડધ સહ,
 ચિંતા વ્યાકુલ આધિવ્યાધિ, કોહનધ અધક્ષણ નહી સમાધિ. ૧૪
 હાહાહત કરંતાં ફિરધ, લોભધ એક એકનધ છેતરધ,
 કૂડ કપટ બોલધ નરનારિ, સત્યવાદી વિરલુ સંસારિ. ૧૫
 લંપટ દુષ્ટ જૂઝારી જેહ, પરધન ચોરધ, પોષધ દેહ,
 મારગ લોખ્યા ધર્મહ તણા, વિરુઆ બોલા દીસધ ધણા. ૧૬
 વ્યાધિ જરા દુઃખ દારુણ રોગ, સ્વામી સ્વજન તણા વિયોગ,
 વરસધ નહી માગિયા મેહ, નરનારી પામધ ઉદ્વેગ. ૧૭
 એક તણી એક પીડા કરધ, માહોમાહિ કલહુ આદરધ,
 શાસ્ત્ર તણી ન જાણુધ વાટ, તેણુધ કારણિ પામધ ઉચાટ. ૧૮
 કરધ વાત તે જેહનધ ગમધ, કન્યા ધરધ ગર્ભ વર્ષ આઠમધ,
 પિતાપિતામહ બધસી રહી, ધરી સીખામણ સાલા કહધ. ૧૯
 વલીધ સોલ વરસ મઝારિ, માટી ગલીઉ મોટી નારિ,
 ગુરુ ગોત્ર નધ સોહાસણી, પૂજા કરધ નહી તેહ તણી. ૨૦
 સાસુ કેરી ન હૂધ લાજ, ધર માહિ વહૂઆરી રાજ,
 પરાલવ સહધ ડોકરાં, ગાલિ દિધ તેહનાં છોકરાં. ૨૧
 માયબાપની સેવા રહી, લુહડધ વડું માનીધ નહી,
 મન માહિ શંકા નહી લગાર, રંગિ આપણુધ રમધ નારિ. ૨૨

૧૪ બહુ-હિ. બહુ; વાલું-ખ. વાહીઉ, હિ. વાલું ધ. વાહાઉ; વ્યાકુલ-
 ગુ. વ્યાકુલ; દેહનધ-કા. કહતાં, કા. તે તે; અધક્ષણ-કા. તતક્ષણ.
 ૧૫ નારિ-ખ. નારુ; વિરલુ-ખ. ધ. વરલુ, કા. વિરલા. ૧૬ ધર્મહ-સ.
 ધ. ખ. કા. ધર્મ; લોખ્યા-સ. તિજ; વિરુઆ-ખ. વરુઆ; બોલા-ધ.
 બોલ્યાં. ૧૭ યોગ-કા. વિછાડ. ૧૮ વાટ-મ. વાત, હિ. વાટ; ઉચાટ-હિ.
 ઉચાર. ૨૦ ગલીઉ-સ. કા. ધ. ખ. ગલીઆ; મઝારિ-ખ. મઝારુ;
 નારિ-ખ. નારુ; માહિ૦ ગુ. પાપર પાચિ એકાકાર. ૨૧ વહુઆરી-સ. વહૂન,
 ખ. વહૂ કેરુ, ધ. કા. મ. વહુઆર; રાજ-સ. રાજિ; પરાલવ-મ. પરિલવ;
 સહધ-મ. સહધ છધ; ડોકરાં-હિ. ડોકરી; હિ. દેધ. ૨૨ વડું-સ. વડિ;

કુલવંતીનુ કરધ વિછોહ, વેશ્યા હિપરિ આણુધ મોહ,
દંભકપણુધ આચરધ ધર્મે, સત્ય સનાતન છાંડયાં કર્મે. ૨૩

ક્ષમા, દયા, તપ, તીરથ, યાત્ર, તેહની કોઇ ન જાણુધ વાત,
લોક તણા અવલા આચાર, સત્ય અર્ધ વિસુ, પાપ અઢાર. ૨૪

બ્રાહ્મણુનધ કોઇ માનધ નહી, રાચધ ભાંડ તણી ભાંડધ,
દાનપુણ્યનુ નહી વિવેક, પાખંડ મારગ અછધ અનેક. ૨૫

ચારવાક નવિ દેખધ મૃત્યુ, પરધન હરિ, અરોગધ ધૃત,
દેહ પોખેવા તણુ ઉપાય, ચોખા શીટી મિલા થાઇ. ૨૬

પરનારી સરશું સંવાદ, મોહ્યા જીવ્યા તણુધ સવાદિ,
દેહ માત્ર માનધ આતમા, નરક પામધ દુરાતમા. ૨૭

મૂંડચાશર મૂંડધ અજ્ઞાન, જાણુધ નહી તત્ત્વવિજ્ઞાન,
માલાધારી વિપરીતિ આચરધ, વેદશાસ્ત્રની નિંદા કરધ. ૨૮

જોગી ભોગી ભોગ અપાર, એક એક પંદિ દોહ નારિ,
જાણુધ નહી વિવેક વિચાર, ખાપરિ ખાઇ એકાકાર. ૨૯

લુહડધ-સ. લુહડ, કા. લોઠે, ગુ. લુડડે, ખ. લુહડિ, ફા. લુદિ; મં. લોહોદેઠ; વડ્ડ-મં. કો; માનીધ-સ. ફા. ખ. માંનિ, કા. માનીએ; રમધ-ખ. ધ. ગુ. હીડિ. ૨૩ દંભક-સ. ફા. ગુ. ડંભક; છાંડયાં-ખ. ધ. ફા. છાંડિ, મં. ગાંડયું, ગુ. કા. છાંડે; કા. માં 'કર્મ' અને 'ધર્મ' હલ્યાસુલટી છે. ૨૪ કા-ધ. કાય; વિસુ-ગુ. વસુનિ, મં. વશુ; પાપ-ધ. પાપવશા. ૨૫ કા-ખ. કાએ; ભાંડધ-કા. ભાંડહી, ખ. ગુ. ભવાઇ, અછધ; ફા. છે જ. ૨૬ પર ૦-હિ. પરધન આરોગધ દેખ ધૃત; અરોગધ-ગુ. પોષિ; હરિ-ગુ. ચોરી; તણુ-ફા. તણિ; ધ. મા આ કડીની ખીજ પંક્તિ પડી છે. ચારવાક-કા. ચારવાટ. ૨૭ મોહ્યા-ખ. મોહિ, સવાદિ-ફા. આસ્વાદિ; પામધ-સ. ધ. પામસિ, મં. પામશધ, કા. પામેશ, ખ. પડિ તે. ૨૮ મૂંડધ-કા. મોઢે; અજ્ઞાન-હિ. અતિ ધણા; જાણુધ-હિ. જાણીધ; તત્ત્વવિજ્ઞાન-ધ. તે તત્ત્વજ્ઞાન; મૂંડયાં ગુ. મૂંડા ભૂંડા ભણિયિ ભૂંધ, વજ્ર કપાય કરી સીર લૂંધ. ૨૯ ભોગી-મં. રોગી; દોધ-સ. રા. દો દો, ખ. દોએ દોએ, ધ. દોઈ દોઈ; એક

- સત્ય સનાતન મારગ વેદ, તેહનુ કોઈ ન જાણુછ ભેદ,
વરણાવરણી નહી વિચાર, કલયુગ તણા ધશા આચાર. ૩૦
- વલી એક મોટુ અપરાધ, દારુણ રોગ અજીઘ અગાધિ,
સઘલા અવગુણ નધ ધુરિ જોહ, શુક ભણુછ: “સુણિ રાજા ! તેહ. ૩૧
- વાસુદેવ સ્વામી ગોપાલ, અવિચલ પદદાયક કૃપાલ,
શ્રીપતિ પુરુષોત્તમ ભગવંત, અંતર્યામી ધશ અનંત. ૩૨
- કારણ ઉત્પતિ વિપત્તિ જોહ, માતાપિતા પિતામહ એહ,
સર્વ ભૂત કેરુ આતમા, ભજઈ નહી નર દુરાતમા. ૩૩
- જોહનધ નામધ જાધ દોષ, પામર નર તે પામધ મોક્ષ,
શ્રીહરિ સવિ કહિનુ આધાર, ભગસાગર ગિતારધ પાર. ૩૪
- કલિયુગ ભણીધ દોષનિધાન, એક મહા ગુણ અજીઘ મહાન,
નામ લિઅંતાં વિશ્વાવાસ, ટાલધ જનની-ઉદરિ નિવાસ. ૩૫
- જાણુ હસધ તે જાણુધ સહી, એહી શરીખૂં ખીજૂં નહી,
કલિયુગ માંહિ કેશવનામ આપધ અવિચલ ઉત્તમ દામ. ૩૬

શ્લોક

નાસ્તિ નાસ્તિ મહાભાગ કલિકાલસમો યુગઃ ।
સ્મરણાત્કોર્તનાદ્વિષ્ણોઃ પ્રાપ્યતે પરમં પદમ્ ॥ ૧ ॥

એક-કા. એક પુરુષ; ખાપરિ-ખ. ખપર, ગુ. ખાપર; એકાકાર-ધ. એકાકારિ.
૩૦ કોઈ-મં. કો; મં. વરણાવરણ. ૩૧ રોગ-સ. રા. દોષ; અમાધિ-મં. અપરાધ;
ધુરિ. રા. ધરે, ખ. ધરુ, કા. નિર્ધન; નધ ધુરિ-મં. ટાલધ. ૩૨ પદ-મં. પદ
આપઈ તતકાલ; ભગવંત-સ. હિ. ખ. ગુ. મં. ભગવાન; અનંત-ખ. આતમ
રામ; ખ. આ કહીનું ખીજું પાદ પડેલું છે. ૩૩ એહ-સ. એવ; નર-ગુ. હિ.
માં નથી. ૩૪ પામર નર તે-રા. તેહનિ નામિ; સવિ કહિનુ-સ. ખ. શેવકનુ,
રા. સવિ કહિનિ, ધ. સિવ કિનુ, ગુ. સવિ કહિનુ, કા. સહુ કોનો. ૩૫ મહા-
ખ. માંહિ; મં. લેઅંતાં ટાલધ, ગુ. જાલિ; ઉદરિ-સ. ધ. ખ. ઉદર. ૩૬
હસધ-સ. હસિ, ખ. હસિ, ગુ. હોયિ.

પૂર્વધ્યુ

કૃત યુગિ સાત્વિક સકલ જન, ધર્મ તણા પગ ચ્યારિ,	
અહનિશિ ધ્યાઇ વિજ્યુનઇ, અધર્મ નહી સમાર.	૩૭
ત્રેતા ત્રિણિ પગ ધર્મના, અધર્મનુ પગ એક,	
વેદ ત્રયી, શ્રીહરિ તણી પૂજન સહિત વિવેક.	૩૮
દ્વાપરિ ધર્મ-અધર્મનુ શરખુ શરખુ ભાગ,	
સંતોષઇ શ્રીવાસુદેવ ઉત્તમ નાના યાગ.	૩૯
કલિ યુગિ અધર્મ વિસ્તર્યુ, ધર્મ તણું લવ લેશ	
નામ લિયંતાં, ભવ તણુ ભવ ટાલઇ દેવેશ.	૪૦
નાના ધર્મ અનેક જઇ, તેહનુ નહી અધિકાર,	
કલિ યુગિ કલ્મષ માનવી, કેશવકીર્તન સાર.	૪૧

શ્લોક

રામેતિ વર્ણદ્વયમાદરેણ સદા જપન્યુક્તિમુપૈતિ જન્મુઃ ।
કલ્પૌ યુગે કર્મવમાનસાનાં અન્યત્ર ધર્મે કલુ નાધિકારઃ ॥

ચૂપૈ

કલિ યુગિ કૃણુ કલંકી નામ, વિજ્યુયશમુત સંભલ ગ્રામ,	
પૂજન સાધુ, દુષ્ટ સંહાર કરઇ વસુધાં મંગલ ચ્યારિ.	૪૨
નિત્ય, નૈમિત્તિક, પ્રાકૃત અત્યંત, એણી પરિ હુઇ કલ્પાંત,	
નિરોધ કેરા કહિયા ભેદ, મુક્તિ માયા તણુ ઉપછેદ.	૪૩

૩૭ અહનિશિ-મં. અહનિશિ, ૩૮ અધર્મનુ-સ. અધર્મનિ; વેદ-ત્રયી-ગુ સંવાદરિ. ૩૯ મં. શરખો શરખો. સંતોષઇ-ગુ. સંતોષે, કા. સંતોષે. ૪૦ લિયંતાં-મં. લેઅંતાં; ભવ-ગુ. હરિ; નામ-ધ. માં આ પંક્તિ નથી. ૪૧ કલ્મષ-સ. કલમલ, ખ. કાલીમૂષ, ધ. કલમુષ, ગુ. કલમુષે; માનવી-મં. નાશવા. સ. માં આ શ્લોક નથી. ૪૨ સંભલ ગ્રામ-કા. મં. સાંભલ જ્ઞાન; કરઇ-મં. કરેશ. ૪૩ હુમ-સ. હોઆ, ખ. હુશિ, ધ. હસિ, ગુ. કા. હોયે; ઉપછેદ-કા. ધ. ખ. કા. ઉછેદ, મં. વિછેદ. માયા-ધ. પાય, ગુ. મારગ; કહિયા-મં. સભા.

દેહી દેહ તણુધ વિછોહ, છાંડિ પરીક્ષત ! મિથ્યા મોહ,
અસંગ આત્મા વર્જિત બંધ, શરીર કેરુ નહી સંબંધ. ૪૪

જીવભાવ તૂં પરહરિ, ભૂપ ! સમરિ આપણું સત્ય સ્વરૂપ,
વ્યાપક વિળણુ એક ભગવાન, શ્રદ્ધા સહિત સમાચરિ ધ્યાન. ૪૫

હૂં મરયોસ એ પડશઈ દેહ, પશુ તણી મતિ પરહરિ એહ,
અણુસરિ અંતર્યામી રામ, પામસિ અવિચલ હરિપદ ઠામ. ૪૬

વચનહિતારથ બોલ્યાં એહ, દિધ શીખ આપ્યા શુકદેવ.

ઉપસંહાર

નતક્ષણિ આબ્યુ તક્ષક નાગ, રાજા કેરુ ડસિડે પાગ. ૪૭

રાય તણુધ ઘટિ નહી સંતાપ, નિમિત્ત માત્ર તે કારણુ શાપ,
આસનિ બધઠા ગંગાતીરિ, આતમધ્યાનિ ત્યજૂં શરીર. ૪૮

જનમેજય રાજા બસવંત, નાગ તણુ તેણુધ કીધુ અંત,
હોમ કરંતાં તક્ષક દેહ, સુરગુરુ આબ્યા, રાખ્યુ તેહ. ૪૯

સૂત ભણુધ: “સુણિ શોનક ! યુગતિ, વેદપુરાણુ તણી ઉત્પતિ,
“ માર્કંડેય માયાવિસ્તાર, ” અધ્યા ત્રિહુ કહુ વિચાર. ૫૦

૪૪ તણુધ-મં. તણુ; છાંડી-મં. છાંડિ. મિથ્યા-ખ. ગુ. માયા. ૪૫
જીવભાવ-ખ. જીવસ્વભાવ; પરહરિ-ખ. પરહર; સમરિ-મં. સમરિ, ખ.
સમર, કા. સમરે; સમાચરિ-ખ. સમાચર, ધ. સમાચર. ૪૬ હૂં-સ.
હૂંઅ, ગુ. તૂ; એ-સ. માં નથી; પડશઈ-સ. ફા. પડશિ, ગુ. પડશે;
મરયોસ-ખ. મરેશ, ખ. મં. મરેસ, કા. મરીશ; દેહ-ગુ. દેહી; મતિ-હિ.
ફા. પરિ; પરહરિ-ખ. પરહર; એહ-ધ. તેહ; અણુસરિ-ખ. અણુસર,
ગુ. અણુસરિ; પામસિ-ખ. ફા. પામેશ, ધ. પામેસિ; ઠામ-ગુ. ઠામિ;
અવિચલ-ખ. તૂં હરિપદવિશ્રામ. ૪૭ આબ્યા-સ. ખ. આબ્યુ, ફા.
આબ્યડે, ધ. આબુ; ડસિડે-સ. ધ. ડસીયુ. ૪૮ ઘટિ-કા. ઘટ; આતમ-ગુ.
ખ. આતમ, ફા. આતમા; ધ્યાનિ-ફા. ધ્યાન; ત્યજૂં-સ. તિજુ, ધ.
તયું; તીરિ-ફા. તીર. ૪૯-રાખ્યુ મં. રાખુ. ૫૦ હિ. મં. યુક્તિ; ઉત્પતિ-
સ. ઉત્પતિ, ખ. ઉત્પત્ય; કહુ-મં. કહો; વિચાર-ખ. વીસ્તાર.

સવિતામંડલ શ્રીભગવાન, એકદં અધ્યા યોગ્યું ધ્યાન,
ભાગવતનુ ઉપસંહાર, એકિ સકલ પુરાણ વિચાર. ૫૧

પારમર્થ યોગિહિ અપાર, આશ્રમ આનંદરૂપક સાર,
પાવન ગંગાજલ કલ્પોલ, એતલક કથા પુહુતી સોલ. ૫૨

(ભીમ ભણુઈ પંડિત યે જાણુ, કન્ના સોલ કરિ વિખાણુ.)

ઇતિશ્રી વિષ્ણુદાસ ભીમવિરચિતે હરિલીલા ષોડશ
કલામાં સોલમી કલા સમાપ્ત

૫૧ મંડલ-ફા. મંડલિ, ખ. મંડલ્ય; નુ-ફા. તણુ; એકિ-હિ. મં.
માં આ પાદ પડેલું છે, ગુ. કથા કહિ અનોપમ સાર, કા. તેણે કર્યો
પવિત્ર વિચાર. ૫૨ પારમર્થ-ફા. ધ. ખ. દ્વાદશમ; યોગીહિ-ફા. મં.
યોગીઈ, ખ. યોગ્યું, ધ. યોગ્યુ; આશ્રમ-મં. માં આ પાદ પડેલું છે.
પાવન-સ. ધ. ખ. મં. પાવન, ફા. પારમો ગુ. માં આ કડીનું 'પૂર્વાધ' પડેલું છે. આ કડીના ઉત્તરાર્ધથી તે અંત પર્યંતનો ભાગ સ. માં નથી;
(ભીમ) આ પંક્તિ એકલો મં. માં છે.

ઇતિ શ્રી-ઉપર ફા. ની આપેલી છે; કા. ધ. માં નથી; હિ. માં માત્ર
“ઇતિ સોલકલા ગ્રંથ ॥ મૂલ ગ્રંથ ॥” એટલું જ છે.

ગુ. ઇતિ ભીમવિરચિતે હરિલીલા દ્વાદશ સ્કંધ ભાગવત પ્રાકૃત કલા
સોલમી સમાપ્ત ।

ખ. ઇતિશ્રી ભાગવતે માહાપુરાણે હરીકૃષ્ણાયાં સોલ કલાયાં પારમ-
હસ્યાં સિદ્ધતાયાં હરીકૃષ્ણાયાં સોલ કલાયાં કૃષ્ણરામ ભગતીપૂજ્યાં એતેન
સોલ કલા સમાપ્તઃ ॥ શુભં ભવતુ । કલ્યાણ મસ્તુ.

મં. ઇતિ શ્રી હરિલીલા ભીમવિરચિતે કલાગ્રંથે ભાગવતે દ્વાદશ
સ્કંધે ષોડશમી કલા પરિપૂર્ણ સમાપ્તા સંખ્યા ચુપક ૪૦ ॥ પૂર્વ ભાગ
૧૨ ॥ શ્લોક ૨ એવં ૫૪ ॥ શુભં ભવતુ ” શ્રી નારાયણ પ્રીતો ભવતુ ॥

અથ ફલશ્રુતિ

ચૂપૈ

પંડિત બોપદેવ દ્વિજ એક કીધુ હરિલીલાવિવેક
તિલિ આધારિ મિ કરી કથા, સરોવર જમલુ દૂઉ થયા. ૧
જન સાંભલુ વાત અહ તણી, ખોડિ મ દિશુ ભૂલા ભણી,
બુદ્ધિમાનઠ બોલ્યું આખ્યાન, કથાપ્રીતિઠ પામ્યુ ભગવાન. ૨

પૂર્વજાય

સમ્યક્ સોલ કલા તણાં રૂપક અઝઠ જેહ, ૩
પાય પ્રણમી ગોવ્યંદના બોલિસિ સંખ્યા એહ.

ચૂપૈ

પ્રથમઠ ત્રિલિ શત અઠાવીશ; બીજઠ ત્રિણી શત નઠ અઠત્રિશ;
ત્રિજઠ ચ્યાર નઠ આઠ; ચુથઠ બાર વીસ બિહુ ઘાટિ. ૪
સોલ કલા કથા એહ સાર, તેહ તણુ કીધુ વિચાર,
સરવાલઠ રૂપક શોભન, બાર શત ઉપરિ બાવન. ૫
ભક્તિ, વિરાગ, વિવેક, વિચાર, સમ્યક્ પાયા પુહુતા ચ્યારિ,
સોલ કલા સંપૂરણુ કથા, મોહઠ જન તણાં મન થયા. ૬

અથ ફલશ્રુતિ-ખ. માં નથી, કા. ફલશ્રુતિ-અનુક્રમણિકા. ચૂપૈ-હિ. માં નથી. ૧ કીધુ-ખ. તેણિ કીધું; તિણિ-મં. તેણિઠ; મિ-મં. મઠ; કરી-ખ. કા. કહીએ, ધ. કહી મી; રૂઉ-કા. રૂપ, ધ. રૂપુ, મં. ગુ. કુઓ. ૨ સાંભલુ-હિ. સંભાલુ, મં. સાંભલો; ખોડિ-સ. ખોડ, ખ. ખોડય; અહ તણી-ગુ. અતી ઘણી; બોલ્યું-હિ. બોલ્યાં, કા. બોલ્યુ. ૩ ના-કા. ખ. ધ. તણા; બોલિસિ-બોલિશ, ધ. ખ. બોલોસ; સંખ્યા-ખ. સંક્ષેપ્તિ, ધ. મહિમા; પાય-ગુ. પાચિ. ૪ શત-ગુ. અનિ, કા. અને; અઠાવીસ-ખ. ધ. આઠવીસ. આઠત્રિસ-ખ. ધ. આઠત્રીસ, ધ. અઠત્રીશ, કા. તેત્રીશ; બીજઠ-હિ. ગુ. માં આ પાદ પડેલું છે; ચ્યાર નઠ-હિ. ચ્યાલનઠ, ખ. ગુ. ચ્યાલનિ, કા. ચ્યાલને; બેહુ-કા. બેહુ, ખ. બ્યુહુ, ધ. બુહુ, ગુ. બિહુ. ૫ તેહ-કા. જેહ; ઉપરિ-કા. અનિ, ધ. ઉપરિ. ૬ પાયા-કા.

આસો માસ તણી પૂર્ણિમા જાણે કિરિ ઉગ્યુ ચંદ્રમા,
સોલ કલા શશિહર સકલંક, એહ શ્રીકૃષ્ણ કથા નિકલંક. ૧૭

સંવત પંદર રુદ્રની વીસ, વરસ ઉપરિ એક આવીસ,
ઉત્તમ ઉત્તર અયન વિશેષ, ઋતુ વસન્ત, સંક્રાન્તિ મેષ. ૮

પતિ મધુસૂદન માસ વૈશાખ, તિથિ સપ્તમી અનૂઆતુ પાખ.
ગંજ યોગ, પુખ્ય ઋક્ષ, ગુરુ વાર, વિણિજ કરણ, શુભ લક્ષ અપાર. ૯

સિદ્ધિદેવ માધવ સરસ્વતી, રુદ્ર દેવ, શ્રીકર્દમ યતિ,
અલક ગણેશ, ઇશ કેદાર, ગોવ્યંદ સ્વામી ભક્ત સાધાર. ૧૦

પાય; ભક્તિ-ગુ. રાગ; મોહધ-મં. સોહધ, ગુ. ધ. સોહિ; જન-મં.
કા. ધ. સ્વજન, કા. સજન; સોલ-આ આખી પંક્તિને બદલે ખ.
માં “ સોલ કલા સ્મરણ કથા ” એટલું જ છે. ૭ ઉગ્યુ ૨૧. ઉગ્યઉ;
કરી-ખ. કર, કા હરિ; શશિહર-ધ. શિશિહર, ખ. નીશશીહર, કા. શશી-
યર; સકલંક...કથા-ખ. માં આટલો ભાગ પડેલો છે.

ખ. માં આ કડી પછી નીચેનો ભાગ વિશેષ છે:—

એવી ઉત્તમ ભાગવતી કલા । માહિ તે શ્રીકૃષ્ણ યથા ॥

એ કથા નીકલંક । જે ગાયિ તે પામિ વૈકુંઠ ॥

એ કથા તાં ઉત્તમ સાર । એ શ્રીવિષ્ણુ તણુ સંવાદ ॥

અર્ધા આણી ભણિ સાંભલિ જેહ । તેહનાં પાતક નધ શ્લેષ ॥

સોલ કલાયે શશીહર નિકલંક । યથાયોગ્ય થઇસિ પાંચન ॥

કથા માત્ર જે કહી સાર । એ કથા નિકલંક જાણિ ॥

૮ વરસ ૦ હિ. માં આ પાદ પડેલું છે; એક-ધ. એહ, ઉત્તર
અયન-હિ. ઉત્તમ અયનિ, ગુ. અયન ઉતરાયન; મેત્ર-હિ. વિશેષ; ઉપર
મં. નો પાઠ છે, ૬ પાખ-ખ. પધિ; સપ્તમી-ગુ. અષ્ટમી; યોગ-કા. જોગ;
ઋક્ષ-મં. નક્ષત્ર, કા. રધિ, ધ. ખ. રધિ, કા. માં નથી, ગુ. રક. ૧૦
સિદ્ધિદેવ-કા. શુદ્ધ દેવ, ધ. સાધિદેવ, ખ. સીધદેવ, ગુ. સિદ્ધદેવ;
અલક-કા. ગુ. અલક્ષ, ધ. ખ. અલપ; ભક્ત-ધ. ગુ. કા. ભક્તિ.

સાનિધ્ય સમસ્ત વૈષ્ણવ તણી, કથા અનુપમ શોભા ઘણી,
હરિલીલા સોલ કલા નામ, વિષ્ણુભક્ત કેરુ વિશ્રામ. ૧૧

કથા સંપૂર્ણ તણુ વિવેક, અથવા એહનુ પાયુ એક,
કલા, કલાર્ધ, દશ ચૂપૈ, આરાધન એકમનુ થઈ; ૧૨.

જે ફલ સમસ્ત તીરથ કરઈ, યાગદાન તપવ્રત આચરઈ,
શમ, દમ, યોગ, દયાદિ ચેહ, એહ કથાફલ આપઈ તેહ. ૧૩

છોડઈ પંચ મહાભય પાપ, ટાલઈ ગર્ભવાસ સંતાપ,
ભણુઈ, સૂણુઈ એકમનુ જોહ, અવિચલ હરિપદ પામઈ તેહ. ૧૪

પૂર્વાંગાય

સંખ્યા સઘલા ગ્રંથની, અધ્યા પ્રકરણુ જોહ,
લીલા વાસુદેવ તણી જોલેશ સમ્યક્ તેહ. ૧૫

ચૂપૈ

અષ્ટાદશ, દશ, નઈ ત્રેવીસ, નવ આગલી વીસ, છવીસ,
નવ દશ, પંચ દશ, ત્રેવીસ, વહી ચુવીસ. નિઉ. એકત્રીસ. ૧૬

સંક્ષા તેર અછઈ ખારમઈ, જિહાં મન યોગીશ્વરનું રમઈ
દશ લીલા, પ્રકરણુ ખત્રીસ, અધ્યા ત્રિણી શત એકત્રીસ, ૧૭

૧૧ શોભા-ગુ. સોહિ; ભક્ત-ફા. ગુ. ધ. ભક્તિ; વિષ્ણુભક્ત-ખ. વૈષ્ણવ
જન. ૧૨ નુ-કા. નિ; પાયુ-હિ. ઉપાય; કલા-કા. સકલ કલા દ્વાદશ
ઓપાઈ. ૧૩ કરઈ ગુ. કર્યાં. કા. કરયે; આચરઈ ગુ. આચરયા, કા. આચરયે;
યોગ-ફા. દાન; આપઈ-ફા. ગુ. પામિ. ૧૪ ભય-કા. ભડ; પાપ-ખ. પાસ;
ગર્ભ-ખ. ગર્ભવેદના નીવાસ; ૧૫ હિ. નાં આ કડી નથી, પણ
હાલીઆએ આ કડીનો સંખ્યાક્રમ અને પાછલીનો ૧૬ મૂકેલો હોવાથી તે લખવી
ચૂક્યો છે. શ્રી વાસુદેવ-શ્રી 'થી માપ વધે છે. જોલેશ-ધ. જોલોસ, ગુ.
જોલિશ. સંખ્યા-ધ, મહિમા, ખ. ગુ. કા. સમ્યક્. ૧૬ દશ નઈ-ફા.
અનિ, ધ. ખ. નિ, ગુ. માં નથી; આગલિ-ફા. ખ. આગલાં; ત્રેવી-સ-
ફા. નિ વીસ, ખ. તેત્રીસ; તેત્રીસ-કા. ત્રેવીસ; નિઉ-ફા. નેઉ. ૧૭ ખાર-

(૨૧૫)

ભીમ ભણુધ ભાગવત વિચાર, અનુક્રમણી રમણીય અપાર,
આહ્વાણુ તણુધ પ્રસાદે કરી, કીધી કલા, સંતોષ્યા હરિ. ૧૮

શ્લોક

इति भागवतस्यानुक्रमणी रमणोक्तता ।
ब्राह्मणानां प्रसादेन भीमेनानन्ततुष्टये ॥
धृतिश्री हरिलीला समाप्त ।

મધ-કા. તેરમે; જિહાં-કા. ધ. તિહાં; પ્રકરણ-મં. કરણ; ગુ. માં આ
કડી નથી. ૧૮ બ્રાહ્મણ-કા. શ્રીગુરુ; કલા-કા. કથા.

આની પછી મં. માં નીચેની ધૃતિશ્રી છે; ભાગવત અનુક્રમણિકા ફક્ત
શ્રુતિ: સમાપ્તા શુભં મવતુ શ્રી “ કલ્યાણાં બ્રૂયાત્ ” શિવમસ્તુ,
શ્રીનારાયણ પ્રીતયે અસ્તુ ॥

સંવત ૧૬૪૫, દર્વે પૌષ શુદિ ૨ રવૌ બાની હાથીકેન લિખિત્વા હયં
સમાપ્તા: ॥ શ્રી ॥ શ્રી રામાય નમઃ ॥ શ્લોક-મં. માં આ શ્લોક
તથા ખ. માં પણ આ શ્લોક નથી, પરંતુ તેને બદલે નીચેનો હૃદયેખ
અને નીચેની કડીઓ વધારે છે:-

इती भागवतस्याहस्तनुक्रमणीकृता ॥

બ્રાહ્મણનાં પ્રસાદે કરી । ભીમિ એ કથા સંપૂર્ણ કરી ॥

બ્રાહ્મણનાં તા પૂજી પાય । બ્રાહ્મણનિ વાક્યિયં કથા ખરી પૂરી થાયિ ॥૨૦॥

મોટુ મિહિમાય બ્રાહ્મણ તણુ । બ્રાહ્મણ વાક્યિય નધ પાપ ॥

બ્રાહ્મણનિ જે કો દૂડવસિ । દૂષ મારગિય તે પામસિ ॥

એહવુ મહીમા બ્રાહ્મણ તણુ વૈષ્ણવ સહુ કો સાંભલુ ॥

જે બ્રાહ્મણનિ દૂડવસિ ॥ શૈરવ નકુ તે પામસિ ॥

ભીમ તા સેવ્યા બ્રાહ્મણ ॥ સેવિયંયું પાગ્યું વૈકુંઠ ॥

બ્રાહ્મણનાં પ્રસાદે કરી । ભીમિ નાના વીધીની કથાયે કરી ॥

ભીમ ભક્ત પ્રતીષ્ઠિત ॥૨૪॥ ધૃતિશ્રી-હિ. સમાપ્ત; ૧ કા. ગીત સમાપ્ત ।
ધ. માં ધૃતિશ્રી નથી; ખ. ધૃતિશ્રી કલા સંપૂર્ણ સમાપ્ત ॥૭॥

અથ કલશનું ગીત

ધન્યાશ્રી

ભગતિવિચાર નિજ વચન નાના વિચિત્ર,
સોલ કલા શશિહર કેશવ કથા પવિત્ર. ૧ ધ્રુવપદ ॥

ધન્ય ધન્ય તે પુરૂષ નારી, જિતૂં રે એણિ સંસારિ,
જિણી વાણીઈ નિત હિચરધ નામ મુરારિ. ધન્ય ધન્ય નર૦ ૨

અનેક તીરથ, તપ, વ્રત, દાન, યાગ કરી,
જનમ માનવ તણુ પામીઈ ભગતિ હરિ. ધન્ય ધન્ય નર૦ ૩

કૃતયુગિ ધ્યાન, ત્રેતા યાગ યજ્ઞંતા રામ,
દ્વાપરિ પૂજા કરંતાં આપઈ અવિચલ હામ. ધન્ય ધન્ય૦ ૪

ભાવ સહિત સદા ગોવ્યંદ ગુણ ગાયંતાં
કલિ યુગિ શ્રીકૃષ્ણ હિરધ નામ લિચંતાં. ધન્ય ધન્ય૦ ૫

કવીતાજન તણુ ભીમદાસ । સાધસંગતથી પારયુ સ્વસ્થાન ॥

તેહના પ્રસાદિ કરી । ભીમ કલા સંપૂર્ણ થઈ ॥

ગુ. ઈતિશ્રી ભીમવિરચિતે ભાગવતે હરીલીલા દ્વાદશ સ્કંધ સોલ કલાનુ-
ક્રમણી સમાપ્ત.

કા. માં ઈતિશ્રી વિષ્ણુદાસ ભીમવિરચિત હરિલીલા ષોડશકલામાં
સોળમી કલા સમાપ્ત.

અ. માં કલશનું ગીત નથી. અથકલશનું-કા. ખ. કલાનું, ધ. કલ-
શ્રુતિનું, ગુ. માં આવો ઉલ્લેખ નથી. ૧ વિચાર-ધ. ખ. વૈરાગ, ગુ.
વિના; નાના-ખ. માં નથી; શશિહર-ધ શશહર; ધ્રુવપદ-હિ. ગુ. ધ, ખ.
દ્રુપદ, ૨ તે-ગુ. એ; નારી-કા. માં નથી; એણિ-હિ. એણ; વાણીઈ-કા.
વાણીય, ખ. ગુ. વાણી; નર-કા. પુરૂષ; ધ. માં આ કડીની બીજી પંક્તિ અને
ધ્રુવપદ નથી. પણ માત્ર પહેલી પંક્તિ છે અને તેનો પહેલી કડીમાં સમાવેશ
કરેલો છે. ૩ માનવ-ગુ. ખ. માનવી; પામીઈ-ખ. પામ્યીઉ, ધ. પામિજ, ગુ.
પામ્યુ; 'તણુ' અને 'ભગતિ' ગુ. માં નથી; ભગતિ-હ. ભક્ત; ધ. માં ધ્રુવ-
પદ નથી. ૪ દ્વાપરિ-ખ. દ્વાપર. ૫ ગાયંતા-ધ. ગાયંતા, ગુ. ગાતાં;

લક્ષ્મણસ્વામી વિષ્ણુ ભીમ વીનવિ સ્વામી;
સંસારસાગર પાર ઉતારિ અંતર્યામી.

ધન્ય ધન્ય ૦ ૬

ગીત સમાપ્ત.

ઇતિશ્રી મહાવિષ્ણુઃ પ્રીતોડસ્તુ

લિઅંતાં-હિ. ધ. લેઇતાં. ગુ. માં આ કડીના 'કૃષ્ણ' રાખ્દમાંના 'ષ્ણ' અક્ષરથી તે કડી ૬ ના 'વિષ્ણુ' (પાઠાંતરે 'વિષ્ણુ' કે 'કૃષ્ણ')માંના 'વિ' કે 'કૃ' સુધીનો ભાગ અક્ષરભ્રમથી લખવો લાડીઓ ભૂલ્યો છે, ૬ ૨૬. હિ. માં આ કડી નથી, પણ ભીમની મુદ્રા હરેક પદને અંતે હોવાથી, પ્રસ્તુત પદને અંતે પણ ભીમની મુદ્રાવાળી કડી આવરી નેહ્યે, તેથી તે ખ. ધ. ગુ. માં હોઇને ઉપર મૂકેલી છે. વિષ્ણુ-ખ. ગુ. કૃષ્ણ; વીનવિ-ગુ. ભણી; ઉતારિ-ખ. ગુ. ઉતારે.

આની પછી માત્ર ખ. માં નીચેની એ કડીઓ વધારે આપેલી છે:-

સંસાર લક્ષ્મણના ભઈ મોટા । હુતાં મસા માત્ર પ્રાણી ।

તું બ્યદા કુણુ ઉમારિ સ્વામી અંતર્યામી ॥૬॥ ધન્ય ધન્ય તે નરનારી.

અન્યેક જ્ઞેન્ય હૂં રડવડીઉ રહી ન પામ્યુ પાર ॥

હુ તાં દાસ સ્વામી તમારં । ટાણુ ગર્ભવાસ ॥

કર જોડી ભીમ માગિ આપુ તક્ષારાં ચરણુ ॥૭॥ ધીન્ય તે નરનારી.

'કળશનૂ' ગીત' એ શિર્ષક હેઠળ ઉપરની ૬ કડીઓને બદલે માત્ર નીચેની એક જ કડી છે:-

કળીયુગે કૃષ્ણ નામ સમો વડે, દાન તે બાપડાં તોલે નાવે;

સદાચારી હરિમક્ત સક્રમણ, તેહને કૃષ્ણ કીર્તન ભાવે. ॥૧॥

'ગીત સમાપ્ત' ખ. ઇતિશ્રી ગીત સંપૂર્ણ સમાપ્ત: । ૨૬. ઇતિશ્રી હરિલીલા સોલ કલા ગીત સમાપ્ત' । ધ. ગીત સમાપ્ત । હિ. ગુ. માં નથી.

ઇતિશ્રી-હિ. ઇતિશ્રી । મહાવિષ્ણુ પ્રીતોડસ્તુ । સંવત ૧૫૭૪ વર્ષે આસાઠ વદિ ૧૦ સોમે વિખિતા ॥ ॥ શ્રીરસ્તુ ॥ ॥ કલ્યાણમસ્તુ ॥

કા. સંવત ૧૬૮૯ વર્ષે માઝશીર માસે કૃષ્ણપક્ષે સમગ્ર તિથૈઃ શ્રગુ-
વાસરે ॥ શ્રીવીધ્યામે લખ્યતં તુલસીદાસ ॥ અંયાત્રં શ્લોક સંખ્યા ૨૨૦૦ ॥
અં. જુઓ પાતું ૨૧૫ મું.

ગુ. ઇતિ સોલ કલા સમાપ્ત ॥ સંવત ૧૬૮૫ વરષે માઘ માસે કૃષ્ણપક્ષે
અઠમીયાં તિથૈઃ ગુરુવાસરે શ્રીગૌડ જ્ઞાતીય નામક શલ્ય વરૂન જનારદને
નંદાવતીન લિખિતં ગવરીકુઅર સ્તવન સમાપ્ત શ્રવણ પઠનાર્યં તદાઆ
પરોપકારાર્યં લિખાપિતં ॥

કા. હરિલીલા ધોડશ કલા સમાપ્ત ।

ધ. સંવત ૧૬૪૪ વરષે માઘ વદિ ૦)) અમાવાસ્યા તૈઃ ગુરુવાસરે
આદેહં પારસા વારતવ્યં । ઉદીચ્ય જ્ઞાતીય । જ્ઞેઽં ભોજસુત જ્ઞેઽં દેવ
સ્વહસ્તેન લક્ષતં ॥ યાદસ્યૈ પુસ્તકે દૃષ્ટ્વા । તાદસ્યૈ લક્ષતે મયા । યદિ સુધ્ય
ન શુધ્યં વા મમ દોષો ન દીયતે, જ્ઞે દેવ સુત ભીમ પઠનાર્યં વર્ષે ૧૦
ભીમની થયાં તાહારિ લખી આપી આસાઠ સુદ ૧૫ પૂરા ૧૦ થઇ ॥

ખ. ઇતિશ્રી હરિલીલાયાં સોલકલાયાં ભાગવતપૂરાણમયનં તત્ત્વ
ઉધરાનાયં । સરવશાહાસપૂરાણોત્તત્ત્વા લક્ષીતે વૈષ્ણવકેન હતા યાનિ કલા.
કલા સોલ સંપૂર્ણ સમાપ્ત ॥ સંવત ૧૬૯૭ વર્ષે ભાદ્રપદ શુદ્ધિ ૩ રવૌ
અદેહ ઉમશિઠ વાસ્તવ્યં પટપદ્રજાતીય ઉત્તમ બ્રહ્મચર્ય સંસ્થીતં । સરવમ્
ચતુરસરોમણી । વેદવતીય રીચીતં । ઉભયકુલસંજ્ઞુતં જ્ઞેતીશાસ્ત્ર પુરાણોક્ત
ચરચીતં ધર્મોક્ત આચાર સંજ્ઞુતં પરમેશ્વર પુરાણોક્ત ॥ પંડ્યા શ્રી વજ્રભાઈ-
સુત ભાઈયાકેન લખીતં શુભં.

इति शम्

શ્રી હરિલીલા

શ્રી બોપદેવકૃતા

અથ પ્રથમઃ સ્કન્ધઃ

નમઃ કૃષ્ણાય નિત્યૈક-સચ્ચિદાનન્દમૂર્તયે ।

જગત્સર્ગવિસર્ગાદિ-સાક્ષિણેઽનન્તશક્તયે^૧ ॥ ૧ ॥

[શ્રીમદ્ભાવગતસ્કંધા-ધ્યાયાર્થાદિ નિરૂપ્યતે ।

વિદુષાં બોપદેવેન મન્ત્રિહેમાદ્રિતુષ્ટયે ॥ ૨ ॥]

આનન્દસ્ય હરેર્લીલા વક્તા ભાગવતાગમઃ ।

સ્કન્ધૈદ્વાદશભિઃ શાસ્ત્રા પ્રતન્વન્ દ્વિજસેવિતાઃ ॥ ૩ ॥

[સા ચ દ્વિતીયદશમે દશધાઽદર્શિ તથથા ।

અત્ર સર્ગો વિસર્ગશ્ચ સ્થાનં પોષણમૂતયઃ ॥ ૪ ॥

મન્વંતરેશાનુકથા નિરોધો મુક્તિરાશ્રયઃ^૨ ।]

સ્કન્ધાદયસ્તૃતીયાદિ-સ્કન્ધેષૂક્તા દશક્રમાત્ ॥ ૫ ॥

શ્રોતૃર્વક્તુશ્ચ લક્ષ્માણે દ્વિતીયે શ્રવણે વિધિઃ ।

ઈતીદં દ્વાદશસ્કન્ધં પુરાણં દશલક્ષણમ્^૩ ॥ ૬ ॥

૧ કલકત્તાની પ્રતિમાં છે, મુંબઈની પ્રતિમાં નથી.

૨-૩ મુંબઈની પ્રતિમાં મૂળ છે, ત્યારે આ કલકત્તાની પ્રતિમાં મધુસૂદન સરસ્વતીની ગ્રીકામાં છે. બ્રહ્મસંમિતમ્-કલકત્તા પ્રતિનો પાઠ.

प्रथमेऽष्टादशाध्यायास्तत्र प्रकरणत्रयम् ।

त्रित्रिद्वादशभिर्लक्ष्य हीनमध्योत्तमं त्वतः ॥ ७ ॥

श्रोतारः शौनको व्यासः परीक्षितोत्तमाः क्रमात् ।

वक्तारोऽपि तथा सूतो नारदः शुक इत्यमी ॥ ८ ॥

वैराग्यस्य प्रकर्षेण प्रकर्षोऽत्र विवक्षितः ।

तल्लक्षणं परं श्रोतुं वक्तुं चार्हति संहिताम् ॥ ९ ॥

पुराणेष्वतिहासैर्हि लक्षणादेर्निरूपणम् ।

वेदः पुराणं काव्यञ्च प्रभुर्मित्रं प्रियेव च ॥ १० ॥

बोधयन्तीति हि प्राहुस्त्रिविद्भागवतं पुनः ।

पञ्च प्रश्नाः शौनकस्य सूतस्यात्रोत्तरं त्रिषु ॥ ११ ॥

अवतारप्रश्नयोश्च व्यासस्यानिर्घृतिः कृतात् ।

नारदस्यात्र हेतूक्तिः प्रतीत्यर्थं स्वजन्म च ॥ १२ ॥

सुप्तघ्नद्रोण्यभिभवस्तदस्त्रात्पाण्डवात् वनम् ।

[भीष्मस्य स्वपदप्राप्तिः कृष्णस्य द्वारकागमः ॥ १३ ॥

श्रोतुः परीक्षितो जन्म धृतराष्ट्रस्य निर्गमः ।

कृष्णमर्त्यत्यागसूचा ततः पार्थमहापथः ॥ १४ ॥

भूधर्मयोः फलेर्भीतिस्ततस्त्राणं परीक्षिता ।

परीक्षितो ब्रह्मशापः प्रायेऽस्य शुकसंगमः ॥ १६ ॥']

इत्यष्टादशभिः पादैरध्यायार्थाः क्रमात्स्मृताः ।

स्वपरप्रतिबिम्बो न स्फातं राज्यं जहौ नृपः ॥ १७ ॥

इति वैराग्यदाढ्योक्त्यै प्रोक्ता द्रौणिजयादयः ।

अथो विहायेम ममुञ्च लोकं विमर्शितो हेयतया पुरस्तात् ॥ १८ ॥

इति प्रथमः स्कन्धः

अथ द्वितीयः स्कन्धः

द्वितीये श्रवणाङ्गानि ध्यानं श्रद्धा विमर्शनम् ।

द्विद्विषड्भिर्दशाध्याये ध्यानं साधारणं हरेः ॥ १ ॥

देहेऽसाधारणे ज्ञावैः श्रद्धा श्रोतरि वक्तरि ।

उत्पत्तौ चोपपत्तौ च विमर्शस्तत्र देहयोः ॥ २ ॥

उत्पत्तिस्त्रिविधाद्यस्य सूर्तामूर्तविभेदतः ।

उपपत्तिस्त्रिधाक्षेप—समाधान—प्रयोजनैः ॥ ३ ॥

त्रयाणां दशभिर्दैर्दित्यध्याया दशक्रमात् ॥ ४ ॥

इति द्वितीयः स्कन्धः

अथ तृतीयः स्कन्धः

तृतीये तु त्रयस्त्रिंशदध्यायाः सर्गवर्णने ।

सर्गः कारणसंभूतभिर्ना सा योगसांख्ययोः ॥ १ ॥

विदुरायोक्तवान्योगं मैत्रेयो देवहूतये ।

कपिलः सांख्यमित्येतावितिहासाविवोदितौ ॥ २ ॥

ऊनविंशतिराद्योऽत्र चतुर्भिर्विदुरागमः ।

अष्टभिः सर्गविस्तारः सप्तभिः क्रोडता हरेः ॥ ३ ॥

सर्गाधारधरोद्धर्तु—द्वितीयस्तु चतुर्दश ।

एकेन तत्र संक्षिप्तः सर्गस्तद्विस्तरोक्तये ॥ ४ ॥

चतुर्भिः कपिलोत्पत्तिर्नवभिः कपिलोक्तयः ।

बंधुभिः क्षत्तुरुद्रासस्तद्धतेः श्रुतिरुद्रवात् ॥

कृष्णावतारावसिते—मैत्रेयान्स्वहितस्य च ॥ ५ ॥

सत्त्रयोविंशतेर्जन्मसद्विवर्त्यक्तिः परान्मनः ।

सम्यगबुद्धवा पुनः प्रश्नः सद्ब्रचक्तान्पद्मजोद्भवः ॥ ६ ॥

पद्मजेन स्तुतिस्तस्य सर्गाः कालोक्तये दश ।

कालांशाः परमाण्वाद्या ब्रह्मपुत्रसमुद्भवः ॥ ७ ॥

आविर्भावो वराहस्य गर्भाधानं च दैत्ययोः ।

शापो मुनिभ्यो वैकुण्ठे विष्णूक्तेभ्यस्त्वनुग्रहः ॥ ८ ॥

हिरण्याक्षस्य सामर्थ्यं वराहेण च सङ्गरः ।

वधश्च देवस्तोत्रेषु कारणोक्तिः समासतः ॥ ९ ॥

कर्दमेन हरेस्तोषो देवहूतेः करग्रहः ।

तयोर्विचित्रः संभोगस्ताभ्यां कपिलजन्म च ॥ १० ॥

લક્ષણં ભગવદ્ભક્તેઃ સત્તત્તુવિંશતેસ્તથા ॥

અસત્પુરુષયોશ્ચૈવ જ્ઞાનયોગસ્ય ચ ક્રમઃ ॥ ૧૧ ॥

ભક્તિયોગસ્ય કાલોરે^૧: પાપાત્તામસ્યધોગતિઃ ।

રાજસ્યન્તઃ પુણ્યપાપાત્સાત્વિક્યૂર્ધ્વ ચ પુણ્યતઃ ॥

દેવહૃતિવદાત્માસિરવ્યાયાથા ઇમેઽહિંઘ્રભિઃ ॥ ૧૨ ॥

इति तृतीयः स्कन्धः

અથ ચતુર્થઃ સ્કન્ધઃ

ऊनत्रिंशताध्यायैर्विसर्गतुर्य ईरितः ।

વિસર્ગઃ કાર્યસંભૂતિઃ કાર્યં વુદ્ધ્વા ચતુર્વિધમ્ ॥ ૧ ॥

स्त्रीबालप्रौढवृद्धत्वैश्चतुःप्रकरणीकृता ।

[રક્તસ્ય સ્ત્રી તયોઃ સામ્યે ક્લીવઃ શુક્રાર્તયોઃ પુનઃ]

સતીધ્રુવપૃથુપ્રાચીનેતિહાસૈસ્તદુક્તયે ॥ ૨ ॥

સપ્તમિશ્ચ ચતુર્મિશ્ચ દશમિશ્ચાષ્ટમિસ્તથા ॥

મનુકન્યાન્વયઃ સત્યૈ દ્વેષસ્તત્પતિતાતયોઃ ॥ ૩ ॥

पत्या निषेधनं सत्या देहत्यागः पितुर्मखे ।

ગૌદક્ષમસ્ત્રવ્વંસો બ્રહ્મણા રુદ્રસાન્વનમ્ ॥ ૪ ॥

૧ કાલોદેઃ કલકત્તાની પ્રતિભા પાદ.

૨ મુખ્યાધીની પ્રતિભાં એકોન૦ પાદ છે, પણ તે ભૂલ છે.

૩ [] કલકત્તાની પ્રતિભાં છે.

વિષ્ણુના યજ્ઞસંસિદ્ધિધ્રુવેનારાધનં હરેઃ ।
 કામલામ્બો ધ્રુવસ્યાસ્માદ્ધક્ષાન્તાદ્વારણં મનોઃ ॥ ૫ ॥
 વિષ્ણુધ્રુવપદપ્રાપ્તિઃ પૃથુવે વેનસંભવઃ ।
 વેનબાહોઃ પૃથૂત્પત્તિઃ સૂતાદૈઃ સ્તવનં પૃથોઃ ॥ ૬ ॥
 પૃથુના નિગ્રહો ભૂમેસ્તત્તદુગ્ધસ્ય દોહનમ્ ।
 જયોઽશ્વમેધે શક્રસ્ય સાક્ષાત્કારો મધુદ્વિષઃ ॥ ૭ ॥
 સભામધ્યે સ્વધર્મોક્તિઃ કુમારેભ્યઃ પરાત્મધીઃ ।
 તયા વને સ્વધર્માપ્તિસ્તપઃ પિત્રે પ્રચેતસામ્ ॥ ૮ ॥
 ધ્યાત્મોક્તિર્નારદેનાસ્મૈ પાપર્દ્ધિસ્તાં વિનાત્મનઃ ।
 કાલાભિભૂતિસ્તચ્છક્તેર્મુક્તિર્દ્વૈદ્વિપર્યયે ॥ ૯ ॥
 પુરંજનાદિવ્યાખ્યાનં તપઃસિદ્ધિઃ પ્રચેતસામ્ ॥
 દક્ષમુત્પાદ્ય નિર્વાણમધ્યાઽર્થ સ્પૃશોઽહ્ધ્રુવઃ ॥ ૧૦ ॥
 ઉપક્રમોપસંહારૌ પ્રચેતોભિસ્તદાત્મજૈઃ ।
 તથાપ્યધ્યાત્મપારોક્ષ્યાચ્છૈષ્ટ્યં પ્રાચીનબર્હિષઃ ॥ ૧૧ ॥
 પુણ્યં પુત્રસ્ય પિતુરપ્યન્તઃકરણશુદ્ધયે ।
 ભવેદ્વિતિ દ્યોતયિતું પ્રચેતોવૃત્તવર્ણનમ્ ॥ ૧૨ ॥
 [પુત્રેણવાસુતામેતિ પૌત્રાદ્રુદ્રવ્યમાપ્નુયાત્']

ઇતિ ચતુર્થઃ સ્કન્ધઃ

અથ પંચમઃ સ્કન્ધઃ

પશ્ચમે સ્થાનમધ્યાયૈઃ ^૧ષ્ટિશત્યા નિરૂપિતમ્ ।

મર્યાદાપાલનં સ્થાનં તાસ્તિસ્રો લોકભેદતઃ ॥ ૧ ॥

લોકાઃ ક્ષતિર્થૈઃ પાતાલં પ્રિયવ્રતતદુદ્ભવૈઃ ॥

ક્ષિતેર્દ્વીપાદિમર્યાદાઃ કૃતાઃ પ્રાક્તત્તદન્વયઃ ॥ ૨ ॥

एवં च पञ्चदशभिः पञ्चभिश्च त्रिभिस्त्रिभिः ।

चतुःप्रकरणी प्रोक्ताऽध्यायार्थान्क्रमशः शृणु ॥ ૩ ॥

પ્રિયવ્રતાગ્નિધનાભિષ્વેકૈક ઋષભે ત્રયઃ ।

રાજોપદેષ્ટૃમુક્તૈર્ભરતેઽષ્ટૌ પ્રપૌત્રજે ॥ ૪ ॥

^૧પુ^૨યૈ^૩ણસંગજડતા^૪ શિબિકોટિપ્રકાશનૈઃ^૫ ॥

^૬તત્ત્વાસ્થ્યાનભવારણ્ય^૭ તદ્વાસ્થ્યાનૈઃ^૮ પરોઽન્વયે ॥

મેર્વિલાવૃત્તષટ્કં દ્વિ દ્વિ વર્ષદ્વીપૈશ્ચ પશ્ચકૌ ॥ ૫ ॥

દિવિક્રમાત્રયઃ સૂર્યધ્રુવસૂર્યાન્તરધ્રુવૈઃ ।

પાતાલશેષનરકૈલ્યોઽધો ભુવને મતાઃ ॥ ૬ ॥

इति पञ्चमः स्कन्धः

अथ षष्ठः स्कन्धः

षष्ठ एकोनविंशत्या पुष्टिः सानुग्रहो हरेः ॥ १ ॥

कर्मणा येन यैर्यत्र स्थातव्यं तेन तत्र ते ॥

तिष्ठन्तीति हि मर्यादापालनं स्थानमीरितम् ॥ २ ॥

कृतेऽपि पातके यत्र न पातः प्रत्युतोन्नतिः ॥

सोऽनुग्रहोऽजामिलस्य भुवीन्द्रस्य यथा दिवि ॥ ३ ॥

त्रिभिः षोडभिश्चैन्द्रं पापं षट्काष्टकद्विके ।

विश्वरूपस्य वृत्रस्य मरुतां च वधात्त्रिधा ॥ ४ ॥

दक्षान्वयस्तदुत्पत्यै वैश्वरूपे त्रिकेऽग्रिमे ॥

वृत्राष्टके चतुर्थेऽन्त्ये वृत्रप्राक्चित्रकेतुर्ता ॥ ५ ॥

अजामिलाघनाशोक्तिर्वैष्णवैर्याम्यनिग्रहः ।

यमेन सान्त्वनं तेषां दक्षेणाराधनं हरेः ॥ ६ ॥

नारदात्पुत्रनाशोऽस्य दौहित्राद्विश्वरूपभूः ॥

तस्य देवपुरोधस्त्वं गुरुत्वं विष्णुवर्मणि ॥ ७ ॥

तद्वधाद्याद्वृत्रभयं वृत्रवासवसङ्गरः ॥

वृत्रभक्तिज्ञानशौर्यं वृत्रस्य मरणं रणे ॥ ८ ॥

वृत्रहत्याप्रतीकारश्चित्रकेतोः मुताच्छुचः ॥

बोधोऽङ्गिरोनारदान्यां विद्यालाभश्च नारदात् ॥ ९ ॥

गौरीशापाच्च वृत्रत्वं गर्भे शक्रमरुद्भिदा ॥

व्रतं दितिकृतं पुत्र्यं प्रत्यध्यायभिमेऽङ्घ्रयः ॥ १० ॥

इति षष्ठः स्कन्धः

अथ सप्तमः स्कन्धः

सप्तमे पंचदशभिरध्यायैरुक्तिवर्णनम् ।

ऊतिः प्राक्कर्मजा कर्ता भोक्तास्मीत्यादिवासना ॥ १ ॥

सा प्रल्हादेतिहासेन दशाध्यायेन दर्शिता ।

स्वरूपतः कारणतः पंचाध्यायेन कर्मणा ॥ २ ॥

प्रल्हादस्य परो रागो द्वेषः पितृपितृव्ययोः ।

विष्णौ तयोरविषये कर्मणोऽसुरभावदात् ॥ ३ ॥

द्रष्टुमीशं विहन्तुं तद्वैकुण्ठकलहान्मिथः ।

चतुःसनो हि प्रल्हाद इतरौ विजयो जयः ॥ ४ ॥

प्राङ्निष्कामसकामाभ्यां भक्तिभ्यां वासनाद्वयम् ।

द्वयोरप्येकफलता कर्मणोर्भोगतः क्षयात् ॥ ५ ॥

कुमारैर्द्वास्थयोः शापो हिरण्यकशिपोः शुचः ।

ब्रह्मणो वरलाभश्च प्रल्हादस्य च संभवः ॥ ६ ॥

पित्रा परीक्षणं तस्य बालानां तेन शिक्षणम् ।

नारदोक्तानुवादश्च हिरण्यकशिपोर्वधः ॥ ७ ॥

प्रह्लादेन नृसिंहेला ततोऽस्य शिववचशः ॥
 सामान्येन सदाचारस्तथा त्रिष्वाश्रमेषु च ॥ ८ ॥
 परिव्राजकधर्माश्च मोक्षधर्मा गृहाश्रमे ।
 श्राद्धादीनि मुमुक्षूणां यावदध्यायमद्भ्यः ॥ ९ ॥

इति सप्तमः स्कंधः

अथ अष्टमः स्कन्धः

मन्वन्तरार्थमध्यायास्त्रयोविंशतिरष्टमे ।
 मन्वन्तराणि प्रत्येकं ब्रह्माहेषु चतुर्दश ॥ १ ॥
 चत्वार्याद्येऽत्र तुर्यस्थं त्रिषु नागेन्द्रमोक्षणम् ।
 द्वे पञ्चमेऽत्र षष्ठस्थं सप्तस्वमृतमन्थनम् ॥ २ ॥
 त्रयोदशेऽष्टौ नवसु सप्तमे बलिबन्धनम् ।
 त्रयोविंशे मत्स्यकथा षष्ठसप्तमसंधिजा ॥ ३ ॥
 मन्वन्तरं सतां धर्मो मनुभिर्यत्प्रकास्यते ।
 स्मरणाचरणाख्यानैः स्वे स्वे सर्षिभिरन्तरे ॥ ४ ॥
 विषद्यात्मानमीशाने संपद्यर्थिषु चार्पयेत् ॥
 उभयत्र प्रतिज्ञातं निर्वहेदिति स त्रिधा ॥ ५ ॥
 गजेन्द्रमोक्षणेऽम्भोधिमन्थने बलिबन्धने ।
 सव्यक्तस्तं ज्ञषो वेत्ति तत्त्वतस्तेन ताः कथाः ॥ ६ ॥

प्राहादबंधो हरेर्मोक्षः प्राग्जन्मेति त्रिको गजे ।
 मंदरासो विषम्रासो हरेः स्त्रीत्वं सुरे सुधा ॥ ७ ॥
 रणः सुरैर्जयः शंभोः स्त्रीक्षेत्रं सप्तकोऽर्णवे ।
 बलेर्जयो व्रतोऽदित्या हरेर्जन्मार्थिता बलौ ॥ ८ ॥
 बलेर्दित्सा हरेर्वृद्धिर्निग्रहानुग्रहौ बलेः ।
 प्रह्लादसूक्तयश्चैव मध्यायनवको बलौ ॥ ९ ॥

इति अष्टम् स्कन्धः

अथ नवमः स्कन्धः

नवमे तु चतुर्विंशत्यध्यायीशानुकीर्तनम् !
 ईशा विभूतयस्तत्र रामकृष्णादयः स्वयम् ॥ १ ॥
 इतरे तन्नियोगेन तत्कथेशानुकीर्तनम् ।
 इलः पृषन्नः शर्यातिरंबरीषोऽजविप्रयोः ॥ २ ॥
 मान्धाता च हरिश्चन्द्रः सगरोऽथ भगीरथः ।
 रामो राष्ट्रभ्रंशलब्धयोः कुशोऽथ मिथिलेश्वरः ॥ ३ ॥
 एलो रामोऽर्जुनक्षत्रवधयोः क्षत्रवृद्धगः ।
 ययातिर्भुक्तिमुक्तयोश्च पुरुत्तिषु यदुर्द्वयोः ॥ ४ ॥
 दौष्यन्तिरन्तिभीष्माणां प्राधान्याद्वृष्णिः कृष्णयोः ।
 चतुर्विंशतिरित्येते राजानोऽध्यायनायकाः ॥ ५ ॥

रामौ ययात्यंबरीषौ चत्वारोऽष्टौ हि कर्मभिः ।
त्रयोदशैकादशाभिः क्रमात्तत्रार्क सोमजाः ॥ ६ ॥

इति नवमः स्कन्धः

अथ दशमः स्कन्धः

निरोधो दशमस्कन्धे नवत्यध्याय ईरितः ।
निरोधो नाम सृष्टानां संहारः स चतुर्विधः ॥ १ ॥
नैमित्तिकः प्राकृतिको ब्रह्मणोऽन्ते दिनायुषोः ।
नित्यः प्रतिक्षणं मुक्तिरात्यन्तिक इति स्मृतः ॥ २ ॥
नैमित्तिको निरोधोऽन्यो धर्मग्लानिनिमित्तकः ।
भूमिभारावताराख्यो यदर्थं जन्म मापतेः ॥ ३ ॥
स एष दशमे प्रोक्तो मुक्तिरेकादशे ततः ।
त्रयोऽन्ये द्वादशे शुद्धं निरूपयितुमाश्रयम् ॥ ४ ॥
तस्यावताराः कर्तारो हरेस्तेषु महत्तमः ।
कृष्णावतारस्तस्यातश्चरितं दशमे ततम् ॥ ५ ॥
गोकुले मथुरायां तद्द्वारकायां कृतं त्रिधा ।
चतुश्चत्वारिंशतोक्तं सप्तभिस्तत्परैः क्रमात् ॥ ६ ॥
प्राकट्यबाल्यपौगण्डकैशोरप्रौढिभेदतः ।
पंचधा गोकुलकृतं तच्च कंसवधामिधम् ॥ ७ ॥

[आपञ्चवर्षाद्बाल्यं स्यात् पौगण्डं नववर्षतः ।

आषोडशात्तु कैशोरं यौवनञ्च ततः परम् ॥

इति चत्वारिंशदिमेऽध्यायाः कंसवधेस्त्रिभिः ।^१]

चतुर्भिर्दशभिः शकैः सप्तभिर्नवभिः क्रमात् ॥

कंसभीर्भाविनः कृष्णादेवक्यां तस्य संभवः ।

जातस्य गोकुलप्राप्तिर्निद्रोक्तात्कंसभीः पुनः ॥ ८ ॥

व्रजे जन्मोत्सवस्तस्य तेनाथो पूतनावधः ।

अनस्तृणावर्तभंगस्तस्य नामानि चापलम्^२ ॥ ९ ॥

दामोदरत्वनटनं यमलार्जुनभञ्जनम् ।

वधश्च वत्सबकयोस्तथाऽद्यामुरभोगिनः ॥ १० ॥

वत्सचोरब्रह्ममोहो ब्रह्मणस्तवनं हरेः ।

रामेण धेनुकवधः कालियस्य स्वयं दमः ॥ ११ ॥

व्रजस्य रक्षणं दावात्प्रालंबो हलिना वधः ।

दावाद्गोत्राणमैषीके प्रावृट्शरदतुश्रियौ ॥ १२ ॥

गोप्यानंदो वेणुरवाद्रोपीनर्माम्बिकार्चने ।

यज्वपत्नीप्रसादश्च भङ्ग इन्द्रमखस्य च ॥ १३ ॥

[सप्ताऽहं गोकुले वृष्टि इन्द्रादेशेन कारिता]

१ कलकत्तानी प्रतिमां [] भाग वधु छे.

२ चापरम् कलकत्तानी प्रतिमा पाठ.

गोवर्धनस्योद्धरणं गोपानां देवतामतिः ।

कृष्णाभिषेको गोदेवैर्वरुणानन्दमोक्षणम् ॥ १४ ॥

संभोगो निशि गोपिभिर्विप्रलम्भो लसद्वने ।

गोपीविरहगीतानि ताभिः संञ्जल्पनं हरेः ॥ १५ ॥

रासक्रीडा च ललिता मोक्षो विद्याध्रयक्षयोः ।

व्रजस्थगोपिकागीतं हतेऽरिष्टे च कंसभीः ॥ १६ ॥

केशिञ्च्योमवधश्चैवाक्रूरयानं व्रजं प्रति ।

मथुराकृष्णयानंश्चाक्रूरेणाशु हरेः स्तुतिः ॥ १७ ॥

कृष्णस्य मथुरालोकः कंसमल्लरणोद्यमः ।

कृष्णेन मल्लहननं हते कंसे सुरोत्सवः ॥

चतुश्चत्वारिंशादिमेऽध्यायाः कंसवधेऽङ्घ्रिभिः ॥ १८ ॥

कृष्णस्य विद्योपादानमुद्धवस्य व्रजागमः ।

आश्वासनं च गोपीनां कुञ्जाक्रूरप्रियं हरेः ॥ १९ ॥

संगोऽक्रूरस्य कुरुभिर्जरासन्धपराजयः ।

यवनस्य वधोऽध्यायैः सप्तभिर्माथुरं यशः ॥ २० ॥

कृष्णाभिलाषो रुक्मिण्या रुक्मिणीहरणं हरेः ।

रुक्मिणश्च पराभूतिः प्रद्युम्नाच्छबरक्षयः ॥ २१ ॥

स्यमंतकस्याहरणं सत्यभामासमुद्धहः ।

कालिंघादिविवाहश्च भौमं हत्वा द्रुमाद्वृत्तिः ॥ २२ ॥

રુક્મિણ્યા નર્મ રહસિ રુક્મ્યન્તો નપ્તુરુદ્વહે ।

વાણેન બંધનં નપ્તુર્વાણસ્ય હરિણા જયઃ ॥ ૨૩ ॥

ઋગસ્ય સરઠત્વાન્તો હલ્લિના યમુનાભિદા ।

કાશીશર્પૌઙ્ક્રવધો રામેણ દ્વિવિદક્ષયઃ ॥ ૨૪ ॥

પરાભવઃ કુરૂણાં ચ હરેર્ગર્હસ્થ્યમદ્ભુતમ્ ।

જરાસંઘવધે મંત્રો યુધિષ્ઠિરસમાગમેઃ ॥ ૨૫ ॥

જરાસંઘવધો ભીમાદ્વિજયશ્વાર્જુનાદિભિઃ^૧ ।

શિશુપાલવધો યજ્ઞે દુર્યોધનપરાભવઃ ॥ ૨૬ ॥

શાલ્વસ્ય યુદ્ધં યદુભિઃ શાલ્વસ્ય હરિણા વધઃ ।

દંતવક્રસ્ય સૂતાન્તો બલ્વલ્લાન્તશ્ચ સીરિણા ॥ ૨૭ ॥

શ્રીદામકૃષ્ણસંજ્ઞપ્તઃ શ્રીદામ્નઃ સંપદ્મતા ।

સુદૃઢસંગઃ કુરુક્ષેત્રે કૃષ્ણોદ્વાહાભિવર્ણનમ્ ॥ ૨૮ ॥

વસુદેવસ્ય યજ્ઞાશ્ચ મૃતપુત્રપ્રદર્શનમ્ ।

શ્રુતદેવસ્ય ચાતિથ્યં^૨ વેદસ્તુતિનિરૂપણમ્ ॥ ૨૯ ॥

દેવત્રયવિભાગશ્ચ દ્વિજપુત્રાદ્વિતિસ્તથા ।

૧ યુધિષ્ઠિરમત્લાગમઃ કલકતાની પ્રતિનો પાઠ

૨ કલકતાની પ્રતિમાં આ અર્ધ શ્લોક નથી.

૩ આની પછી ઈર્જુનેન સુભદ્રાહરણં એ વધારાનું પાઠ કલકત પ્રતિમાં છે.

कृष्णकीर्त्युपसंहार इतीदं द्वारकाकृतम् ।

ऊनचत्वारिंशतोक्तमध्यायैः पादवर्णितैः ॥ ३० ॥

इति दशमः स्कन्धः

अथ एकादशः स्कन्धः

मुक्तिरेकादशस्कन्धेऽध्यायैकत्रिंशतोदिता ।

तत्र कर्मज्ञाननिष्ठा भेदात्प्रकरणद्वयम् ॥ १ ॥

चाध्यायास्तयोराद्यं तत्राद्ये युगपत्क्षयः ।

विष्णुगुप्ते यदकुले विप्रशापाद्विरक्तये ॥ २ ॥

द्वौ चतुष्टयमेको द्वौ प्रश्नाः शेषेषु सोत्तराः ।

ज्ञातुं भागवतान्धर्मान्पुंसो मायां तदन्ययम् ॥ ३ ॥

ब्रह्मकर्मावतारालिभक्त्यापि युगस्थितिम् ।

नव प्रश्नान्निमिश्रक्रे तानाचक्षुर्नवार्पभाः ॥ ४ ॥

सर्वकर्मार्पणं विष्णौ रागद्वेषविवर्जितः ।

मिथ्यार्थदर्शनासक्तिर्विपर्ययविमर्शनम् ॥ ५ ॥

सर्वत्रानुगतं शुद्धं वेदतन्त्राच्युतार्चनम् ॥

पुरुषादिवपुर्लीला कालचक्रपरिभ्रमः ॥ ६ ॥

ध्यानेयोगार्चनं स्तोत्रमुत्तराणि नवाऽङ्गिभिः ॥ ७ ॥

धर्मे भागवतेऽभ्यासः पुंभिर्भागवतैः सह ॥

जितमायस्य धाम स्वमारोहं भूमिकोत्तरा ॥ ८ ॥

मायाजयोऽधराभक्तिर्ज्ञानकर्मसमुच्चयात् ।

आवतारकथाऽतोऽतः काम्यत्यागेशकीर्तने ॥ ९ ॥

इति भूमिश्चतसृभिरध्यायानां चतुष्टयम् ॥ १० ॥

वसुदेवाय जायन्तेयोपाख्यानमिदं जगौ ।

मुमुक्षवे द्वारवत्यां नारदस्तद्गृहागतः ॥ ११ ॥

विष्णोरभ्यर्थना देवैः स्वर्वसेत्युद्भवेन च ।

स्वं धाम नयमेत्यूचे षष्ठे संवादकारणम् ॥ १२ ॥

चतुर्द्धा त्रीन्तथैकं द्वौ द्वावेकं चैककं द्विधा ।

द्वौ द्विधा त्रींश्चतुर्द्धैकमेकमेकश्च सोत्तरान् ॥

प्रश्नान्शेषेषु हित्वान्त्यो ममाहंलयदर्शनौ ॥ १४ ॥

संगत्याग^१ उपायस्य^२ सत्संगासंगयोः^३ सताम् ।

भक्तेर्जीवस्य^४ विषयासक्तौ दृष्टेऽपि^५ दूषणे ॥ १४ ॥

हेतोर्ह^६ससर्नदादिसंवादस्योत्तमस्य^७ च ।

श्रेयःसु^८ ध्यानयोगस्य^९ सिद्धीनां^{१०} च विभूतिवत्^{११} ॥ १५ ॥

वर्णाश्रमादिधर्मस्य^{१२} ज्ञानादीनां^{१३-१४} यमादिव ॥

गुणदोषापवादस्य^{१५} तत्त्वसंगत्यान्यवस्थितेः^{१६} ॥ १६ ॥

क्षेत्रक्षेत्रज्ञभेदस्य^{१७} देहयोगविद्योगयोः^{१८} ।

अभिमाननिवृत्तेश्च^{१९} क्रियायोगस्य^{२०} संसृतौ ॥ १७ ॥

अधिष्ठानस्य^{२१} भक्तेश्च^{२२} परस्माः संबुभुत्सया ।

प्रश्नान्द्विंशतिश्चक्रे कृष्णं प्रत्युद्भवः क्रमात् ॥ १८ ॥

हेयोपादेयनिर्धारः^१ स्वप्ने सुप्तप्रबुद्धवत्^२ ।

मिथः कृष्णकथासक्ताः^३ प्रेम्णव हरिदासता^४ ॥ १९ ॥

स्वसृष्टानुप्रविष्टोऽसौ रजः संमिश्रसत्वता^५ ।

गुणचित्तोभयत्यागौ भक्तिरव्यभिचारतः^६ ॥ २० ॥

अरूपचिन्तनं रूपैर्ध्यातुर्ध्येयसमानता^{१०} ।

तत्र तत्रोत्कटं सत्त्वं कर्मत्यागाः शमैः^{११} शनैः^{१२} ॥ २१ ॥

द्वे हेये द्वे उपादेये गुणदोषाभिमिद्विदौ^{१३} ।

कर्मणि ज्ञानभक्त्योर्म सा सा संख्याप्रकल्पनात्^{१४} ॥ २२ ॥

स्वतःसिद्धः पुमानान्यत् मज्जोगंप्रथिमान्यज्ञः^{१७} ।

मनः शत्रुजयः सस्यक्^{१८} प्रतिमाविष्वजार्चनम्^{२०} ॥ २३ ॥

पुमान्प्रकृत्योपगूढो विश्वमूर्तीशपूजनम्^{२१} ।

पादैर्द्वाविंशतिर्विष्णोरुत्तराण्युद्भवं^{२२} प्रति ॥ २४ ॥

गुरुभिः पंचविंशत्या लोकतत्त्वपरीक्षणे ।

हीनमध्योत्तमैरष्टनवाष्टेति त्रिधैकधा ॥ २५ ॥

आत्मतत्त्वपरीक्षायां चतुर्द्धेत्याद्यमुत्तरम्^१

ऋण्यनृत्याश्रयद्वन्द्वभेदेन द्वादशं द्विधा^२ ॥ २६ ॥

व्यवस्थेति तथा वेदोऽपीति पंचदशं द्विधा ।³

भिक्षुगीतस्य सांख्यस्य गुणलक्ष्मैलगीतयोः ॥ २७ ॥

उक्तयोक्तं मनसोऽरित्वं बलं भेदो रणे जयः ।

ऊनविंशे चतुर्थैव^४ चतुर्भिर्द्वादशोत्तरैः ॥ २८ ॥

पंच द्वादशभिः षड्भिः षट् त्रयोविंशतिस्ततः ।

निःसंगत्वे गुणत्यागे भक्तिदाढर्यैऽपकर्मणि ॥

तत्त्वज्ञाने चोपयोगात्त्रिद्विद्वित्रिमेलनम् ॥ २१ ॥

तद्भेतुष्वपि निष्क्रम्यो^१ निःसंगोऽ^२च्छेदलेपकः ।^३

विशोधको^४ मलत्यागी^५ त्वक्तो^६ विक्रिययाऽभिदः^७ ॥ ३० ॥

निःस्नेहो^८ दिष्टभूक्^८ क्षोभहीनो^{१०} रूपाप्रलोभितः^{११} ।

१२ १३ १४ १५
सारग्राही स्पर्शमूढो निर्लोभो गीतवञ्चितः

१६ १७ १८ १९
रसामूढो विमुक्ताशोऽपरिग्राह्यभिमानभुक् ।

२० १२ २२
एक एकमना गुप्तसिद्धौका धृतनिश्चयः ॥ ३२ ॥

ईशस्यैकस्य कर्तृत्वे^{२३} ध्यातुर्ध्वेयात्मना स्थितौ^{२४} ॥

देहात्स्वत्वे^{२५} च पुरुषः क्रियते गुरुभिः क्रमात् ॥ ३३ ॥

पृथिवीवायुराकाशमापोऽग्निश्चंद्रमा रविः ।

कपोतोऽजगरः^६ सिंधुः^८ पतंगो^{१०} मधुकृद्म्रजः^{११} ॥ ३४ ॥

मधुहा^{१४} हरिणो^{१५} मीनः^{१६} पिंगला^{१७} कुररोऽर्भकः^{१८} ।

कुमारी^{२०} शरकृत्सर्प^{२१} ऊर्णनाभिः^{२२} सुपेशकृत्^{२३} ॥ ३५ ॥

एते मे गुरवो राजन् चतुर्विंशतिराश्रिताः

उपायत्वेऽन्तरंगास्ते क्रमात्त्रिस्कंधता ततः^१ ॥ ३६ ॥

देहस्य पृथगुद्देशः श्रष्ट्यानेदिष्टता कृतात् ॥ ३७ ॥

स्वोत्तरात्पृथगध्याये द्वितीयैकोनविंशकौ ।

प्रश्नो प्रागुत्तरोणापि योगं बोधयितुं कृतौ ॥ ३८ ॥

प्रथमः पञ्चमः षष्ठो दशमोऽथ त्रयोदशः ।

एकविंश इति प्रश्ना षडुत्थापनपूर्वकाः ॥ ३९ ॥

निःसंगता कथं कीदृक् तन्निर्वाहश्च यैर्यया ।

भक्तेर्यो विषयस्तस्मिन्सत्यन्यस्मिन्नतिः कथम् ॥

सा कथं भक्तितुल्यं किं कथं भक्तिगुणानिते ॥ ४० ॥

१ ३४, ३५ अने ३६ ने। अधो श्लोक, ओ अढी श्लोक
कलकत्तानी प्रतिभां नथी.

यैर्यैः कामार्थधर्मेषु यैर्मोक्षेऽत्र बहिर्भवैः ।

ते कीदृशाः श्रुतिर्भक्तिः परा च स्मृतयः कथम् ॥ ४१ ॥

कीदृग्भक्तः कथं दौस्थ्यमभिमानक्षयः कथम् ॥ ४२ ॥

किं कर्म ज्ञानभक्तीनां सूचितानां पुनः पुनः ।

सर्वोपदेशसाराणां स्वरूपमिति संगतिः ॥ ४३ ॥

इति एकादशः स्कन्धः

अथ द्वादशः स्कन्धः

आश्रयो द्वादशस्कन्धे त्रयोदशभिरीरितः ।

आश्रयश्च परं ब्रह्म परमात्मा रमापतिः ॥ १ ॥

यतः प्रपञ्चधीस्तत्र सर्पे स्रग्धीरिवाश्रिता ।

उपादेयानुपादेया वाश्रयाश्रयिणौ च तौ ॥ २ ॥

अतश्चतुर्भिर्ध्यायैरनुपादेयतोदिता ।

उत्तरोत्तरदुःस्थत्वात्स्थापकानां स्थितेरपि ॥ ३ ॥

युगे युगेऽन्यथाभावात्कालप्रस्ततया तथा ।

उपादेयत्वमेकेन परीक्षित्फलदर्शनात् ॥ ४ ॥

श्रवणं मननं ध्यानं चेत्युपादानहेतवः ।

तत्र श्रवणसिद्धयर्थं द्वाभ्यां शब्दस्य संभवः ॥ ५ ॥

वेदोपवेदभिन्नस्य मार्कण्डेयकथा त्रिभिः ।

विष्णुमाया शिवेक्षाभिर्भिन्ना मननसिद्धये ॥ ६ ॥

मूर्तेस्तत्त्वं सूर्यगत्यमेकेन ध्यानसिद्धये ।

पुराणार्थोपसंहार एकेनैकेन तद्विदा^१ ॥ ७ ॥

अष्टादश दश त्रिंशत्त्र्यधिका नवविंशतिः ॥

षड्विंशतिर्दश नव पंचभिर्विंशतिलिभिः ॥ ८ ॥

चतुर्भिश्चाथ नवतिरेकत्रिंशत्त्रयोदश ।

इति भागवतेऽध्याया एकत्रिंशच्छतत्रयम् ॥ ९ ॥

एकादिनियमे नैतानभ्यसेच्छक्तितोऽन्वहम् ।

वक्ता श्रोतर्यथ श्रोता वक्त्यन्यत्र चिन्तकः ॥ १० ॥

शास्त्रे स्कन्धे प्रकरणेऽध्याये वाक्ये पदेऽक्षरे ।

गुरूपदिष्टो योऽर्थस्तं विमृशन्विष्णुतत्परः ॥ ११ ॥

एकं तेजस्त्रिधा यद्वत्सूर्यमंडलरश्मिभिः ।

एकं ब्रह्म त्रिधा तद्वद्विष्णुमायात्मभिर्मतम् ॥ १२ ॥

मंडलानिर्गते सूर्येऽनेकत्वं रश्मिता येथा ।

मायया निर्गते विष्णौ तथा नेकत्वमात्मता ॥ १३ ॥

यथा मयनसम्बन्धाद्दृष्टारो रश्मयो रवेः ।

तथा ज्ञातार आत्मानो देहसम्बन्धतो हरेः ॥ १४ ॥

विशेषस्तु यदात्मान श्रेतनत्वादुपासते ।

विष्णुं मायान्तरप्राप्तदुरवस्था निवृत्तये ॥ १५ ॥

उपासनं कर्मभक्तिज्ञानयोगैस्त्रिधा क्रमात् ॥ १६ ॥

१ एकेन तद्विभदाश्रयः कलकत्तानी प्रतिने। पा३.

યેષાં ધીર્વિષયેઽદોષા દોષા સદોષાનૈવ તૈઃ કૃતમ્^૧ ॥
 કર્મણામર્પણં વિષ્ણૌ વિષ્ણોર્વાર્તા પરસ્પરમ્ ॥ ૧૭ ॥
 વિજને ચિંતનં વિષ્ણોર્યોગાનાં લક્ષણં ક્રમાત્ ।
 ઇતિ ભાગવતસ્યાનુક્રમણી રમણીકૃતા ॥ ૧૮ ॥
 વિદુષા બોપદેવેન વિદ્વત્કેશવસૂનુના ॥ ૧૯ ॥
 હરિલીલેતિ નામેયં હરિભક્તૈર્વિલોક્યતામ્ ।
 અસ્યા વિલોકનાદેવ હરૌ ભક્તિર્વિવર્ધતે ॥ ૨૦ ॥
 [અતત્ત્વે તત્ત્વધીર્યેષાં તત્ત્વે ચા તત્ત્વધીર્નૃણામ્ ।
 ન તાનાનન્દયન્ત્યેતા બોપદેવસ્ય સૂક્તયઃ ॥
 હરિલીલાવિવેકોઽયં રામરાજસ્ય વે સ્મનિ ।
 કટ(ણ્ટ)કે રચયાઞ્ચક્રે તુષ્ટ્યૈ હેમાદ્રિણા સતામ્ ॥]

ઇતિ દ્વાદશઃસ્કન્ધઃ

ઇતિ શ્રીબોપદેવપંડિતવિરચિતા હરિલીલા(વિવેકઃ)
 ભગવતાનુક્રમણી સમાપ્તા ॥

૧ કૃતા : કલકતાની પ્રતિમાને પાઠ.

૨ આ વીસમે શ્લોક કલકતાની પ્રતિમાં બોપદેવની કૃતિ
 તરીકે સ્વીકારેલો નથી, તથા [] ના બે શ્લોકો ટીકાકાર શ્રી
 મધુસૂદન સરસ્વતીના છે.

